

Megjelent: június hó 1-én.

TERMÉSZETRAJZI FÜZETEK.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA SEGÉLYÉVEL
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM.

SZERKESZTI

MOCSÁRY SÁNDOR.

TIZENNYOLCZADIK KÖTET.

1895.

1—2. FÜZET.

HÁROM TÁBLÁVAL.

TERMÉSZETRAJZI FÜZETEK.

Vol. XVIII. 1895.

ZEITSCHRIFT FÜR

ZOOLOGIE, BOTANIK, MINERALOGIE UND GEOLOGIE NEBST EINER REVUE FÜR DAS AUSLAND. MIT SUBVENTION DER UNGAR. AKADEMIE D. WISSENSCHAFTEN. HERAUSGEGEBEN VOM UNG. NAT. MUSEUM IN BUDAPEST.

JOURNAL FOUR

LA ZOOLOGIE, BOTANIQUE, MINÉRALOGIE ET GÉOLOGIE AVEC UNE REVUE POUR L'ÉTRANGER. SUBVENTIONNÉ PAR L'ACAD. DES SCIENCES. PUBLIÉ PAR LE MUSÉE NAT. DE HONGRIE A BUDAPEST.

PERIODICAL OF

ZOOLOGY, BOTANY, MINERALOGY AND GEOLOGY BESIDES A REVIEW FOR ABROAD. WITH THE SUBVENTION OF THE ACADEMY OF SCIENCES. EDITED BY THE HUNG. NAT. MUSEUM AT BUDAPEST.

BUDAPEST.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM TULAJDONA.

Editum est 1-ma die mensis Junii 1895.

TARTALOM.

	Lap
Mocsáry Sándor. Bevezető	1
Kulesinszky László. Araneæ a Dre G. Horváth in Bessarabia, Chersoneso Taurico, Transcaucasia et Armenia Russica collectæ. Tab. I.	3
Horváth Géza dr. Species generis Prionosomus Fieb.	39
Brauns S. Descriptiones specierum novarum Ichneumonidarum e fauna Hungarica	42
Konow Fr. Neue oder wenig bekannte Tenthrediniden und eine analytische Uebersicht der Gattung Holcoeneme Knw.	50
Abafi Aigner Lajos. Lepidopterologiai megfigyelések	58
Méhely Lajos. Lacerta praticola Eversm. A magyar Fauna egy új gyilkja	62
Mocsáry Sándor. Hymenoptera parasitica educata in collectione Musæi Nationalis Hungarici	67
Méhely Lajos. A néhai Fenichel Sámuel gyűjtötte uj-guineai csúszómászók	73
Szépligeti Győző. A magyar fauna Gasteruption fajai	80
Istvánffi Gyula dr. Laboulbenia gigantea, barlangi bogarakon élő új penészfaj. Tab. II.	82
Borbás Vince dr. A Holdviola fajairól	87
Istvánffi Gyula dr. Adatok Magyarország gombáinak ismeretéhez	97
Altöldi Flatt Károly. Agrostologiai megjegyzések Perlaky Gábor Florisztikai közleményeire	111
Lőrenthey Imre dr. Néhány megjegyzés a «Lithiotis» kérdéshez. Tab. III.	116

Revue.

	Pag.
A. Mocsáry. Vorwort	122
A. Mocsáry. Wissenschaftliche Anstalten und Vereine mit welchen Schriftentausch stattfindet	124
L. Kulesinszky. Araneæ a Dre G. Horváth in Bessarabia, Chersoneso Taurico, Transcaucasia et Armenia Russica collectæ. Tab. I.	127
Dr. G. Horváth. Species generis Prionosomus Fieb.	127
S. Brauns. Descriptiones specierum novarum Ichneumonidarum e fauna Hungarica	127
Fr. Konow. Neue oder wenig bekannte Tenthrediniden und eine analytische Uebersicht der Gattung Holcoeneme Knw.	128
L. Abafi Aigner. Observationes Lepidopterologicæ	128
L. Méhely. Lacerta praticola Eversm. Eine neue Eideckse für Ungarn	128
A. Mocsáry. Hymenoptera parasitica educata in collectione Musæi Nationalis Hungarici	128
L. Méhely. Beiträge zur Herpetologie von Neu-Guinea.	128
V. Szépligeti. Species faunæ Hungariæ generis Gasteruption	136
Dr. J. Istvánffi. Eine auf höhlenbewohnenden Käfern vorkommende neue Laboulbeniacee. Tab. II.	136
Dr. V. Borbás. Ueber die Arten der Mondviole	138
Dr. J. Istvánffi. Additamenta ad cognitionem Fungorum Hungariæ	140
C. Flatt. Agrostologische Bemerkungen über Gabriel Perlaky's «Floristische Mittheilungen»	140
Dr. E. Lőrenthey. Einige Bemerkungen zur «Lithiotis»-Frage. Tab. III.	143

BEVEZETŐ.

Dr. Schmidt Sándor, nemzeti múzeumi őrs a Természetrjai Füzetek volt szerkesztője, a budapesti m. k. József-műegyetemhez az ásvány- és földtan nyilvános rendes tanárává neveztetvén ki, megvált az intézettől, s e folyóirat tovább szerkesztésével a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter úr Ó Excellentiája 17258. számú, ápril hó 3-án kelt kegyes leiratával alulirottat bízta meg.

Mint új szerkesztő, irányelveimet röviden a következőkben kívánom jelezni. A HERMAN OTTÓ által 1877-ben körvonalozott s dr. SCHMIDT SÁNDOR által híven folytatott programmot, minthogy annak helyességét immár 18 évi tapasztalás igazolta, egészen a magamévá teszem. A Természetrjai Füzetek tehát első sorban a Nemzeti Múzeum kincseinek, illetőleg hazánk természetrjai viszonyainak megismertetését s általában a tudomány előbbre vitelét célozzák, s csak másodsorban szolgálhatnak a Múzeumot, vagy hazánkat nem érintő tárgyak és viszonyok ismertetésére. Ezzel kapcsolatban, főtörekvésem leendő, minden igyekezetemet oda irányítani, hogy a folyóiratnak úgy a hazában, mint a külföldön mennél nagyobb elterjedést biztosíthassak, részint az előfizetők számának szaporításával, részint pedig újabb csere-összeköttetések által. A mit annál is inkább reméllek, mert a Természetrjai Füzetek 18 évi fennállása óta a természetrjz csaknem minden

ágából hozott kisebb-nagyobb közleményeket, melyek a tudomány közkincsévé váltak s az újabb munkákba fölvetettek, és mert a folyóiratot az 1895. évtől kezdve a Magyar Tudományos Akadémia is segélyezi. Dr. Daday Jenő monographiája a Cypris dispar-ról, mely a napokban mint a XVIII-ik kötet rendkívüli melléklete jelent meg s az előfizetőknek és a zoologiai társulatoknak már megküldetett, terjedelmes voltánál fogva csakis az Akadémia segélye mellett láthatott napvilágot.

Végre igyekezni fogok a folyóirat tartalmát lehetőleg változatosá, érdekessé tenni, s hogy az — a mennyire csak lehetséges — rendszeren évnegyedenként, illetőleg kettős füzetekben a megszabott határidőn belül jelenjék meg.

Budapesten, 1895. május hó 1-én.

Mocsáry Sándor,

n. múzeumi állattári őr.

ARANEÆ A DRE G. HORVÁTH IN BESSARABIA,
 CHERSONESO TAURICO, TRANSCAUCASIA ET ARMENIA RUSSICA
 COLLECTÆ.

A LADISLAW KULCZYNSKY, Professore Cracoviensi, conscriptæ.

Tab. I.

Dominus G. HORVÁTH, director stationis entomologicæ Regni Hungariæ, anno 1893. mensibus Maio et Junio, ex invitatione Gubernaculi, iter ad varias Russiæ meridionalis Caspicæque regiones suscipiens, Insectis Arachnidisque colligendis sedulo navavit operam, Arachnidisque adlatas benevole mihi commisit lustrandas.

ATTIDÆ.*

1. **Salticus formicarius** (DE GEER). *Transcauc.* : Gelati, 28. V. mas adult., Kutais, exemplum non adultum; *Armenia* : Tshubuhli, exempl. non adult., probabiliter huius speciei.

2. **Heliophanus cupreus** (WALCK.). *Bessarabia* : Kobilka, 17. V. mas adult. *Transcauc.* : Kutais, 27. mas et femina ad.; Kvirili 31.V. fem. adult.

Femina a Cel. E. Simonio in : Les Arachnides de France III. p. 145 descripta ad aliam quandam speciem pertinet; synonymum, contra, non dubium *Heliophani cuprei* femina ea mihi videtur, quam Auctor celeberrimus *Heliophano flavipedi* adnumeravit, epigynes descriptio saltem non male in *Heliophanum cupreum* nostrum quadrat, «tubercula longa rubicunda», quibus anguli postici foveæ epigynes sæpe ornari dicuntur, certo e materiâ illâ rufâ constant, cuius mentionem feci in opere, quod *Areneae Hungariæ* inscribitur (pag. 6).

* Nomina familiarum in *-oidae* desinentia, quibus Cel. T. Thorellii auctoritatem sequens ad hoc tempus utebar, quamquam sunt melius formata, dimittenda, et eis nomina syllabis *-idae* terminata anteposenda censeo, non quoniam ita placuit zoologorum conventibus — horum enim præcepta arachnologi saltem certo non omnia tenebunt (ex. gr. non præscriptum illud, ex quo nomina trivialia a Clerckio a. 1757. araneis imposita reiicienda essent) — sed eo consilio, ut prohibeantur mutationes crebræ nominum familiarum talibus nominibus genericis, ut *Epeiroides*, *Atypoides*, nescio, quo modo allatæ.

3. *Heliophanus simplex* E. SIM. *Bessar.*: Kobilka, pullus fortasse huius speciei.

4. *Heliophanus equester* L. KOCH (Zur Arachniden- und Myriopoden-Fauna Süd-Europas. Verhändl. d. zool.-botan. Gesellsch. in Wien. 1867). *Armen.*: Aralich, 13. VI. mas ad.; Erivan 11. VI. fem. adult. (dubia).

Mas nulla re ab *Heliophano equestri*, a *Dre L. Kochio* secundum exemplum unicum, detritum, in insula Tinos lectum, descripto differre videtur. In exemplum hoc nostrum etiam descriptio *Heliophani lactei* a Cel. E. SIMONIO in «Études arachnologiques. 8-e Mém. XIV: Liste des espèces . . . des Attidæ compos. la collect. de M. le comte Keyserling», prolata adeo bene quadrat, ut nobis *H. lacteus* synonymum non dubium *Heliophani equestris* videatur; denticulus modo ille, quo margo posticus apophyseos femoralis palporum ornatur, in exemplo nostro non solum a parte exteriori posticâ — ut scripsit Cel. E. SIMON — sed etiam a latere exteriori (quamquam minus bene) conspicitur. Abdomen, ut cephalothorax, pube tectum e squamis constanti elongatis, modice dense congestis, albis, colorem flavum paullulum sentientibus. — Femina, quam non sine dubitatione huic speciei adnumeramus, colore cephalothoracis (nigri, in lateribus rufo-testacei) cum mare convenit; abdomen supra nigrum, subter pallide coloratum; cephalothorax et abdomen supra squamis tecta formâ eâdem atque in mare, dense congestis, colore medio fere inter melleum et citrinum (Saccardo: Chromotaxia), in abdomine paullulum lætius coloratâ quam in cephalothorace; mandibulæ maxillæ pedes palpi pallidius et obscurius rufo-flavida, mandibulæ colore fusco suffusæ, labium nigrum, apicem versus flavidum, sternum nigrum. Epigyne foveis duabus ornata subsemilunaribus, coniunctim spatium duplo fere latius quam longum occupantibus, inter se septo disiunctis quam fovea utraque non angustiore saltem, subplano, æque atque fovearum margines exteriores elevato, antice et præsertim postice paullulum angustato; in medio fere septum sulco valde obsoleto, transverso, leviter angulato, in dimidio posteriore sulco valde obsoleto longitudinali ornatur; latera septi parum prærupta, sensim in foveas descendunt; fovearum partes externæ profundæ, earum margo exterior in dimidio anteriore acutus, in posteriore obtusus, postice crassus; margo epigynes posticus medio in sinum modice profundum excisus. — Femina *H. lactei*, quam Cel. E. SIMON descripsit (Monographie des espèces européennes de la famille des Attides), differt ab exemplo nostro pubis colore, albæ in cephalothorace et in abdomine, hoc lineolis transversis flavidis ornato. Epigyne *H. lactei* Cel. E. SIMON non descripsit.

5. *Heliophanus Kochi* E. SIM. *Chersonesus Taur.*: Sebastopol, 24. V. mas adult.

6. *Heliophanus flavipes* (HAHN). (*Helioph. varians* E. SIM., CHYZ. & KULCZ.). *Bessarab.*: Kobilka, 17. V. mas ad.; Kishineff, 19. V. mas adult.

Heliophantum variantem E. SIM. non diversum ab *Heliophano flavipedi* (ГАБН) iam credo. Marem illius ab *H. flavipedi* distinguere nescio; feminam *H. flavipedis* a Cel. E. Simonio et a L. Beckerio descriptam feminam *H. cuprei* esse censeo, ut supra dixi.

7. *Heliophanus auratus* C. L. KOCH. *Bessar.*: Teleshovo, 16. V. mas adult.

8. *Heliophanus melinus* L. KOCH (l. c.) *Transcauc.*: Tiflis, 3. VI. femina ad., exemplum pube magnam partem detritâ, probabiler huius speciei.

9. *Heliophanus forcipifer* n. sp. *Armen.*: Aralich, 13. VI. mas adult.

Cephalothorax lateribus fusco-rufis; apophysis femoralis palporum maris in ramos duos divisa, posteriorem maiorem, fortiter procurvum, anteriorem leviter recurvatum.

Dorsum *partis cephalicae* nigrum, laterum cephalothoracis pars anterior fusco-rufa, pars posterior ut dorsum partis thoracicae nigro-fusca, colore rufo suffusa, cephalothoracis margines nigri. *Mandibulae* fusco-rufae, apicem versus pallidiores, *maxillae* fusco-flavae, *labium* et *sternum* nigra; *palporum* pars femoralis fusco-flava, apophysi pallidior, pars patellaris et tibialis flavido-fusca, tarsalis fusca; *pedes* fusco-flavidi, colore rufo parum suffusi, femora antica in latere utroque vittâ latâ, in dorso vittâ angustiore, nigricantibus, tibiae in utroque latere et supra vittis nigricantibus ornatae; pedum II. pictura similis, minus expressa; femora pedum posteriorum nigro vittata supra et antice et postice (hic tamen indistincte), tibiae in utroque latere indistincte nigro lineatae. *Abdomen* cum mamillis supra subterque nigrum, venter prope mamillas punctis duobus pallidis, parum expressis, ornatus. — In exemplo unico, quod vidi, valde detrito, squamæ quæ restant in cephalothoracis et in abdominis dorso, pellucidæ nitidæ sunt, in cephalothoracis margine squamæ albæ opacæ limbum formant angustum. Palpi squamis albis carere videntur.

Cephalothorax supra sat dense et modice fortiter, in lateribus autem admodum dense subtiliter punctatus; dorsum partis thoracicae foveâ diffusâ vadosâ transversâ ornatum, cæterum lineis impressis evidentioribus caret. *Mandibularum* dorsum obsolete transverse rugosum. *Tibiae I.* patellis circiter $\frac{1}{6}$ longiores. *Palporum* (fig. 1) pars femoralis basi subter tuberculo humili ornata, apicem versus modice incrassata, ad apicem apophysi ornata deorsum et retro et paullulum foras directâ, æque circiter longâ atque pars ipsa crassa est; quæ apophysis non procul a basi in ramos duos dividitur, posteriorem procurvum, quam anterior longiorem et crassiorem et fortius curvatum, præsertim apice, qui anteriora versus et intus directus est; ramus anterior modice recurvatus: pars patellaris circiter dimidio longior quam lata; pars tibialis valde brevis, quam tibialis 3-plo saltem brevior, in latere exteriori processu gracili nigro ornata, duplo saltem brevior, quam pars ipsa lata est, foras directo, procurvo, qui processus in palpo desuper

adspecto marginem apicalem partis patellaris attingere, a basi laminæ tarsalis autem spatio sat lato distare videtur; subter in angulo apicali exteriori pars hæc processu ornatur gracili, leviter sinuato, parti tarsali adpresso, summo apice intus et deorsum deflexo; lamina tarsalis circiter sescuplo longior quam patellaris cum tibiali, apicem versus pæne æquabiliter angustata, apice obtusa; rostrum laminæ tarsalis circiter æque longum atque $\frac{2}{3}$ bulbi genitalis (embolo excepto). Bulbus genitalis a latere adspectus subter parum inæquabiliter convexus, angulo basali exteriori dentem formanti gracilem acutum, deorsum directum, lateribus nusquam profundius excavatis; embolus eius margini apicali fere medio (lateri exteriori paullo propius) innatus, bulbi parte crassa circiter duplo brevior, anteriora versus directus, e basi sat crassâ et e parte apicali longiore, tenuiore, leviter foras arcuatâ constans.

Cephalothorax 1·7, cum abdomine 3·5 mm. longus.

10. *Heliophanus nigriceps* n. sp. *Armen.*: Erivan, 10. VI. mas ad.

Cephalothorax cum sterno rufus, areâ oculorum nigrâ, apophysis femoralis maris bifida.

Cephalothorax læte fusco-rufus, marginibus nigris, parte cephalicâ (usque ad impressionem transversam, quâ dorsum ornatur) supra nigrâ; *mandibulae* fusco-rufæ, apicem versus pallidiores, *maxillae* rufo-flavæ, *labium* rufo-fuscum, *sternum* fusco-rufum, anguste nigro limbatum. *Palporum* pars femoralis nigricans, intus et subter fusco-flavida, partes patellaris et tibialis fuscae, tarsalis nigricans. *Pedum* coxæ subter rufo-flavæ, cæteræ partes rufo-flavidæ, colore fusco suffusæ, pedum I. femora tota nigricantia, patellæ et tibiæ in utroque latere nigro lineatæ (postice obsolete), cæterorum pedum femora supra et in utroque latere, patellæ et tibiæ in utroque latere plus minusve distincte, nigro lineatæ. *Abdomen* supra cum mamillis supremis nigrum, subter nigro-fuscum, mamillæ infimæ fuscae. — *Cephalothorax* (in exemplo unico, quod vidi, detrito) squamis tectus luteis nitentibus, secundum marginem squamis albis opacis, vittam submarginalem angustam formantibus; in *abdominis* dorso squamæ pleræque versicolores nitidæ, squamæ albæ opacæ in eius margine antico fasciam formant angustam, in latera non productam, in media dorsi longitudine autem et prope mamillas paria macularum duo, parvarum (quarum anteriores rotundatæ, posteriores transversæ videntur); venter in utroque latere prope mamillas fasciâ minutâ transversâ albâ ornatus, cæterum — ut videtur — squamis decoloribus nitentibus et squamis albis dispersis tectus. *Palpi* supra lineâ albâ e squamis constanti, apicem partis femoralis et partem patellarem (et tibialem?) et laminæ tarsalis totam longitudinem occupanti.

Area oculorum dense sed parum profunde punctata et rugulosa, dorsum pone oculos modice dense et parum profunde, latera *cephalo-*

thoracis densissime subtiliter punctata. Impressio pone oculorum aream sita parum expressa, transversa, lineæ impressæ cæterum nullæ. *Mandibularum* dorsum obsolete transverse plicatum. *Palporum* pars femoralis basi subtus tuberculo parum prominenti ornata, medium versus sat fortiter incrassata, apophysis ordinaria apici quam basi propior, deorsum et retro directa, leviter arcuata, apicem versus etiam paullo intus curvata, paullo brevior, quam pars ipsa lata est a basi primo angustata, tum usque ad apicem ramorum, in quos dividitur, æquali latitudine; ramus posterior anteriore multo brevior; ambo, alter pone alterum siti, in palpo a latere viso optime conspiciuntur. Pars patellaris æque fere lata atque longa; pars tibialis eâ plus duplo brevior, latere exteriori angulato et in processum producto tenuem, duplo fere brevior quam pars ipsa lata est, foras directum, procurvum, nigrum; in palpo desuper adspecto processus hic paribus intervallis distare videtur ab apice partis patellaris et a basi laminae tarsalis; processus partis tibialis subter ad latus exterius situs similis atque in priore, summo apice deorsum et foras flexo. Lamina tarsalis duplo fere longior quam pars patellaris cum tibiali, medium versus in latere exteriori sat fortiter angustata, in dimidio apicali parum angustata, lateribus fere parallelis; rostrum laminae dimidiam bulbi longitudinem (tuberibus basilibus inclusis) fere æquans; * bulbus (fig. 2) basi late et profunde excisus, angulis basalibus ambobus, quum ab imo adspiciuntur, subæquali crassitudine; in latere exteriori paullo pone medium bulbus in sinum profundum excisus est; embolus margini apicali (qui obliquus est) interiori innatus, dimidiam bulbi longitudinem æquans, gracilis, leviter sinuatus. Bulbus directo a latere adspectus (fig. 2b) insigniter inæqualis: basi in dentem productus modice gracilem, obtusiusculum, deorsum et retro directum, in dimidio basali convexus, in apicali excavatus. *Pedum* I. tibia circiter $\frac{1}{7}$ longior quam patella. — Cephalothorax 1·8, cum abdomine 3·4 mm. longus.

E *Heliophanis* ad hoc tempus descriptis partem thoracicam plus minusve rufam habere dicuntur: *H. rufithorax* E. SIM., *H. eucharis* E. SIM. (Études arachnol. XXVI: Arachnides recueillis à Assinie), *H. niveivestis* E. SIM. (Arachnidæ transcaspicæ). *H. rufithoracis* apophysis femoralis apice subito retro flexa, in ramos duos dividitur transverse alter iuxta alterum positos, *H. eucharitis* «apophysis femoralis ad apicem intus leviter uncata est, pars tibialis apophysibus binis geminatis gracillimis brevibus ornatur»; *H. niveivestis* femina sola nota est; eius cephalothorax et abdomen squamis niveis creberrimis tegitur, parum itaque veri simile videtur, *Heliophanum nigrifrontem* marem esse *Heliophani niveivestis*.

* Cfr. fig. 2b; fig. 2 partem tarsalem ab imo et a latere postico visam representat, rostrum in ea hanc ob rem bulbo dimidio multo longius videtur.

11. *Marptusa pomatia* (WALCK.). *Bessar.*: Kishineff, 19. V. femina adulta, staturâ solito minore: 9.5 mm. longa.

12. *Dendryphantes nidicolens* (WALCK.). *Cherson. Taur.*: Jalta, *Transcauc.*: Tiflis, Usuntali; exempla non adulta, probabiliter huius speciei.

13. *Dendryphantes rudis* (SUND.). *Transcauc.*: Delishan, 8. VI. pull. et femina adulta; hæc non parum detrita quidem, secundum pubis, quæ restat, colorem, epigynes formam cæter. non dubie huius speciei.

14. *Attus vilis* n. sp. *Armen.*: Elenovka ad lacum Goktsha, 9. VI. mas et fem. adult.

Femina dorso cephalothoracis cinereo et fusco, inter oculos posticos lineolâ albâ ornato, dorso abdominis folio cinereo-fusco ornato marginibus valde inaequalibus, paribus punctorum albidorum 3-bus et angulis transversis 3-bus picto, quorum anticus totam latitudinem folii occupat, pedibus nigro-maculatis, oculorum areâ antice et postice aequali fere latitudine, marginibus superioribus oculorum anticorum lineam rectam designantibus, epigyne foveolis duabus ornata a margine postico longe remotis, inter se appropinquatis. Longit.: 5 mm.

Mas cephalothoracis lateribus albidis, eius dorso vittâ albâ longitudinali ornato, a parte posticâ areae oculorum usque ad partem superiorem declivitatis posticæ pertinenti, abdominis dorso cinereo-fusco, albido limbato, vittâ ornato mediâ, parum definitâ, marginem anticum non attingenti, in dimidio posteriore utrimque ramulo obliquo cum limbo albedo coniunctâ, palporum parte patellari supra, parte tibiali in latere exteriori albo pilosis, laminâ tarsali maculâ albâ ornata, metatarso I a tarso colore non distincto, palporum parte tibiali non incrassatâ, processu ornata apicem versus aequabiliter angustato, acuto. Long.: 3.2 mm.

Femina. Cephalothorax 2.05 mm. longus, 1.5 latus, circiter in $\frac{7}{12}$ longitudinis latissimus, lateribus leviter rotundatis, margine antico 1.3 lato, sub oculorum serie tertia 1.45 latus et quam series hæc utrimque circiter radio oculi latior; area oculorum circiter $\frac{4}{9}$ cephalothoracis occupat, quadrangulus oculorum eâ fere $\frac{1}{4}$ brevior est, postice perparum latior quam antice, $1\frac{8}{9}$ latior quam longus. In cephalothorace a latere adspecto pars dorsi media, pone oculos sita, æque circiter atque quadrangulus oculorum longa, sublibrata est; area oculorum sat fortiter declivis, arcuata, margo inferior oculi postici cum margine superiore oculi seriei 2-æ, qui paribus fere intervallis ab oculo postico et a laterali antico distat, lineam leviter anteriora versus descendentem designat, oculi lateralis antici margo superior eius radio fere demissius situs videtur, quam margo inferior oculi seriei 2-æ. *Oculorum* anticorum margines superiores lineam pæne rectam designant, eorum medii inter se proximi, a lateralibus paullulum longius remoti. Oculi laterales antici posticis paullo maiores; clypeus sub oculis mediis æque circiter atque $\frac{2}{5}$ eorum diametri altus. *Mandibulae* breves, paullulum reclinatæ, apicem versus parum angustatæ, apice parum oblique truncatæ, sulco unguiculari indistincto, in angulo apicali interiore dentibus instructæ tribus, medio lateralibus insigniter maiore, inter se proximis (dens

medius cum dente apici mandibulae propiori fere dentem unum, profunde divisum format). Coxae *pedum* anticorum plus quam labii latitudine remotae. *Sternum* aequae fere latum atque coxae IV. longae, haec coxis I. et II. sescuplo fere longiores; trochanter IV. parum brevior quam coxa. *Pedes* antici caeteris parum crassiores. Patellae anteriores inermes videntur, posteriores in utroque latere aculeo 1 ornantur, aculei in tibia I. antice 1.1, subter ad latus posticum 1.1, nullus in apice (?), in tibia II. antice 1, subter ad latus posticum 1.1 (in apice nullus ?); metatarsi I. et II. subter aculeis 2.2 ornati; tibia IV. apice aculeo 1 ornata videtur, praeterea in latere antico aculeis 3, in postico 3, supra prope medium 1, subter ad latus anticum in dimidio basali 1 instructa; metatarsus IV. aculeis, praeter apicales, 2.2 supra in dimidio basali armatus. (Pedium aculei plerique adpressi difficiliter cernuntur.) Tibia IV. apicem versus leviter dilatata et incrassata. Pedium unguiculi dentibus minutissimis, inter se proximis, armati. Patella I. 0.65, tibia 0.62, metatarsus 0.50, tarsus 0.42, partes eadem pedum II. : 0.58, 0.50, 0.45, 0.39, pedum III. : 0.52, 0.49, 0.50, 0.45, pedum IV. : 0.68, 1.17, 0.78, 0.52 mm. longae. *Abdomen* paene ellipticum, latum, antice rotundato-truncatum, mamillis prominentibus, eis exclusis 2.4 mm. longum, 2.1 latum. *Epigyne* (fig. 4) cornea, rugosa, postice medio in sinum triangularem, angulis rotundatis excisa, in dimidio anteriore foveolis duabus ornata, inter se spatium parvo disiunctis, profundis, antice in sulcos parallelas, sensim coalescentes, abeuntibus.

Cephalothorax humefactus fusco niger, *mandibulae* rufo-fuscae, *sternum* fusco-nigrum; *palpi* et *pedes* rufo-flavidi, illorum pars tibialis basi supra lineolam nigricanti ornata, hi nigro maculati et annulati: femora omnia ad apicem annulo plus minusve lato, anteriora in latere postico pone basim maculis parvis binis, transverse positis, femur III. subter pone basim maculam transversam, IV. ibidem maculam oblongam, in lineolam obsoletam productam, ornatum; patellae in utroque latere maculatae, tibiae basi latius, apice anguste annulatae (in tibiis IV. color niger supra a basi usque ad medium pertinet); metatarsi prope basim latius, apice anguste annulati; annuli plus minusve inaequales et interrupti. *Abdominis* humefacti pictura similis atque desiccata, color fusco-niger et flavido-fuscus.

Corpus squamis valde angustis, dense congestis, albis et pallide fulvis et nigris tectum. *Area oculorum* cinereo-umbrina, in margine antico medio et in angulis anticis obsolete colore pallide isabellino maculata, in lateribus colore eodem obsolete marginata, inter oculos posticos lineolam brevi albidam ornata; declivitas dorsii postica inferius nuda nigra, color caeteri dorsii albidus, anteriora versus in colorem areae oculorum sensim abit; latera cephalothoracis postice albida, anterieus fusco albida, margo niger, lineam angustissimam albam, e squamis in ipso margine infra sitis constanti ornatus; facies isabellina, medio sub oculis albida, oculorum anticorum cinguli infra albidum, supra

pallide isabellini. *Mandibulae* supra pilis longis albis pendentibus, modice densis tectæ, inferius pilis obscure coloratis dispersis instructæ. *Abdominis* dorsum (pro parte detritum) albo-cinereum folio ornatur cinereo-fusco, marginibus in maculas divulsis et valde inæqualibus; in abdomine desuper adspecto color albo-cinereus antice limbum format angustum immaculatum, in lateribus et postice sat latum et maculatum; folium maculis albido-cinereis parvis, parum definitis, his pictum videtur: in dimidio anteriore paribus tribus punctorum, quorum antica inter se et media inter se circiter crassitudine femorum anticorum distant, duo postica autem magis inter se appropinquata sunt, dimidium posterius angulis tribus ornatur, antico totam fere folii latitudinem occupanti, posterioribus multo minoribus; spatium apici folii emarginato et mamillis interiectum angulo cinereo-fusco et pone eum maculâ minore rotundatâ notatum. Abdominis latera et venter cinerascenti-albida, illa supra maculis cinereo-fuscis, plus minusve in series obliquas dispositis picta.

Mas (probabiliter huius speciei). *Cephalothorax* 1·6 mm. longus, latitudine maxima: 1·17 mm., sub oculis seriei 3-æ quam series hæc ne radio oculi quidem utrimque latior, fronte 1·07 latâ. Area oculorum $\frac{3}{7}$ cephalothoracis desuper adspecti occupat, quadrangulus oculorum eâ circiter $\frac{1}{6}$ brevior, $1\frac{7}{9}$ latior antice quam longus. *Oculi* seriei 2-æ margo superior cum margine inferiore oculi postici lineam libratam designat, margo inferior quam oculi lateralis antici margo superior paullulum plus quam radio oculi huius altius situs. Clypeus sub oculis mediis altitudine $\frac{1}{3}$ eorum diametri æquat. Cæterum cephalothorax et mandibulæ similia atque in femina. *Palporum* pars femoralis formâ vulgari, non incrassata; pars patellaris paullo longior quam lata, in latere exteriori aculeo 1 instructa; tibialis eâ parum brevior, desuper visa latere interiore leviter convexo, in latere exteriori a basi ipsâ sat fortiter dilatata, latere hoc in processum abeunti anteriora versus et paullo foras directum, levissime foras curvatum, basi exceptâ cum laminâ tarsali non contingentem, latum, apicem versus æquabiliter angustatum, acutum, quam dorsum partis ipsius brevior; processus hic, re vera lateri exteriori inferiori innatus, a latere adspectus insigniter angustior videtur quam desuper, leviter deorsum curvatus. Pars tarsalis parum longior quam patellaris cum tibiali, parum latior quam pars tibialis processu incluso; rostrum laminæ tarsalis triplo circiter brevius quam bulbus genitalis, hic (fig. 3) oblongus, apice rotundatus, basi oblique rotundatus, in latere exteriori sub partem tibialem paullo productus, parum inæqualis; partem eius posticam callus format transversus, modice definitus, qui in latere interiore in embolum abit anteriora versus directum, apice sub rostrum laminæ curvatum, modice gracilem, longe æquabiliter angustatum. *Pedes* antici non incrassati; tibiæ anteriores apice subter aculeis 2 armatæ videntur, tibia II. in exemplo

unico, quod vidi, altera in latere antico aculeo 1, altera aculeis 1.1 armata, cæterum in marem quadrant ea, quæ de pedum feminæ armaturâ diximus. Patella I. 0.52, tibia 0.62, metatarsus 0.50, tarsus 0.39, partes cædem pedum II: 0.42, 0.42, 0.41, 0.29, pedum III: 0.35, 0.40, 0.43, 0.28, pedum IV: 0.49, 0.81, 0.58, 0.39 mm. longæ. *Abdomen* pæne ellipticum, antice rotundato truncatum, mamillis prominentibus, cum eis 1.7, eis exclusis 1.5 mm. longum, 1.1 mm. latum.

Cephalothorax et *abdomen*, humefacta, fusco nigra, *mandibulæ* basi fuscæ, apice fusco-rufæ, *sternum* fusco-nigrum, *palpi* fusco-nigri, parte patellari fuscâ, *pedes* pallide ferruginei, abunde nigro maculati: femora I. maximam partem nigra, in dorso lineâ duplici parum definitâ, subter maculis duabus: basi et prope medium, fuscis ornata; cætera femora prope basim et ad apicem nigro annulata, annulis in pedibus II. et III. supra plus minusve interruptis, in lateribus dilatatis et confluentibus, femora hæc præterea in dorso lineâ fusca ornata; femorum IV. annuli supra et in utroque latere lineis nigricantibus coniuncti; patellæ in lateribus apicem versus colore nigro plus minusve suffusæ; tibiæ posteriores basi et apice annulatæ, anticæ supra et in lateribus apice nigræ, basim versus sensim pallidiores, tibiæ II. basi et apice annulatæ, annulis in lateribus plus minusve confluentibus; metatarsi prope basim et apice annulati, annulis in posterioribus melius distinctis quam in anterioribus; tarsi I. apice nigri. *Abdominis* latera fusco-nigra, colore fusco-flavido contaminata; venter fusco-flavidus, indistincte fusco maculatus. Mamillæ flavido-fuscæ.

Color corporis desiccati non parum a colore feminæ differt: *cephalothorax* vittâ mediâ albâ ornatur, declivitatis posticæ partem superiorem occupanti, antice in partem posteriorem areæ oculorum productâ, postice æque circiter atque tibiæ IV. latâ, anteriora versus paullo dilatâtâ, in areâ oculorum iterum angustâ (pone aream oculorum vitta hæc fortasse paullo interrupta est; pars hæc in exemplo unico, quod vidi, paullo detrita). Latera cephalothoracis fere tota pube albâ tecta, squamis (quæ, ut in feminâ, valde angustæ sunt) fuscis et fulvis paucis immixtis, præsertim in partibus superioribus, in cephalothorace desuper adspecto vittas formant albas, quam vitta media angustiores; declivitas postica infra nuda, superius, ut dorsi pars librata, fulvo-fusca, oculorum area fusco-cinerea, antice et in lateribus indistincte anguste pallidius limbata. Facies albida, cinguli oculorum mediorum albidî, eorum partes in intervallis oculorum sitæ aurantiacæ. *Palporum* partes femoralis et patellaris supra et in latere exteriori albo pubescentes, partis tibialis pubes alba et obscure colorata, illa latus exterius occupat, supra et in latere interiore autem parum abunda est; pars tarsalis in dimidio basali maculâ albâ mediocri ornatur, cæterum pube obscure colorâtâ tecta. *Pedum*, maximam partem pube albidâ tectorum, desiccatorum pictura multo minus distincta, quam humefactorum. Partem

maximam dorsi *abdominis* area occupat cinereo-fusca, antice et in lateralibus anguste albido cincta, supra mamillas leviter excisa, marginibus lateralibus paullo inæqualibus, parum definitis; secundum medium area hæc vittâ ornatur albidâ, parum definitâ, antice, ubi æque circiter lata est atque femora I., sensim evanescenti, marginem anticum non attingenti; vitta hæc e fasciis transversis albidis, intervallis obscurioribus angustis disiunctis constare videtur; fascia in $\frac{2}{3}$ longitudinis dorsi sita cæteris maior, usque ad margines areae fuscae producta; prope marginem anticum area punctis albidis duobus transverse positis ornatur (pars hæc in exemplo nostro paullo detrita est). Laterum et ventris pubes albida, in illis etiam pubes fulva et fusca immixta.

E speciebus mihi notis, *Atto vili* præsertim affinis est *A. distinguendus* E. SIM.; mas eius — præter res alias — differt ab *A. vili* picturâ cephalothoracis, femina marginibus posticis foveolarum, quibus epigyne ornatur, in costam transversam coniunctis. Alia species *Atto vili* adhuc similior *Attus ammophilus* THOR.* videtur; huius cephalothorax maris præter vittam mediam vittis duabus cinerascanti-albis parallelis per oculos laterales ad declivitatem posticam ductis, ornatus describitur abdomen feminae vittâ mediâ pictus longitudinali latâ, pæne per totum dorsum extensâ, quæ *postice* lineis parvis transversis angulatis obscurioribus notatur et utrimque *tres* ramos . . . eiusdem coloris emittit. — *Attus vilis* fortasse varietas modo *A. ammophili* est.

15. *Yllenus albocinctus* (KRONEB.**). *Armen.*: Aralich, 13. VI. fem. adult. Exempla hæc paullo differunt a feminis iunioribus, quas solas AL. KRONEBERG novit; hanc ob rem ea describenda censeo.

Femina. Cephalothorax 1.9 mm. longus, in $\frac{3}{5}$ longitudinis, ubi laticissimus est, 1.6 latus, margine antico 1.3 lato, sub oculis seriei 3-æ quam series hæc non lator. Area oculorum paullulum longior quam $\frac{2}{5}$ cephalothoracis, latere postico quam anticum circiter $\frac{1}{6}$ longiore, a latere adspecta insigniter declivis: margo inferior oculi postici cum margine superiore oculi seriei 2-æ lineam sublibratam designat, margo superior oculi lateralis antici eius radio saltem demissius situs quam margo inferior oculi seriei 2-æ. Pars *dorsi* pone aream oculorum sita, quam area hæc multo brevior, anteriora versus paullulum descendit; declivitas postica longa, subrecta, modice prærupta. Margines superiores *oculorum* anticorum lineam rectam designant, oculi hi inter se valde approximati; clypeus sub oculis mediis circiter radium eorum altitudine æquare videtur (margo clypei pilis longis dense

* Verzeichniss süd-russischer Spinnen et Descriptions of several european and north-african spiders.

** Puteshestwie w Turkestan A. P. FEDTSHENKO.

vestiti difficile conspicitur); oculi seriei 2-æ spatiis subæqualibus distant ab oculis posticis et ab anticis lateralibus (ab anticis paullulum longius remoti); oculi antici laterales posticis paullo maiores. *Mandibulae* paullo reclinatae, apicem versus leviter angustatae, marginibus exterioribus apicem versus inter se paullulum appropinquantibus, apice parum latiores quam basis unguis, quæ valde crassa est; sulcus unguicularis indistinctus, dentes in apice mandibularum nulli. *Labium* circiter $\frac{3}{4}$ maxillarum attingens, apice acuminatum. *Coxae* anticae inter se insigniter approximatae, ne labii latitudine quidem remotæ. *Sternum* profunde situm ita, ut margines sui difficiliter conspiciantur, latitudine circiter $\frac{7}{9}$ longitudinis æquat, inter paria pedum 2-um et 3-um, ubi latissimum videtur, paullo latius quam coxæ IV. subter longæ. *Pedes* I. cæteris non parum robustiores, eorum coxæ subter — in latere postico saltem — paullo longiores quam IV., coxæ III. cæteris breviores; trochanter IV. subter longitudine circiter $\frac{5}{6}$ coxæ æquat; unguiculi anteriores pedum I. denticulis parvis numerosis, inter se proximis ita, ut difficiliter numerentur, unoque maiore paullo ab eis remoto, unguiculi anteriores pedum IV. denticulis 7 minutis confertis unoque maiore, unguiculi posteriores dentibus mediocribus, in pedibus I. 3 (2?), in IV. 3-bus armati. Patellæ anteriores inermes, III. in latere antico aculeo 1, IV. in utroque latere aculeo 1 instructæ, tibiæ omnes supra inermes, I. subter modo aculeis 2.2.2, II. subter ad latus anticum 1 in apice, ad posticum 1.1 (nullo in apice), tibiæ III. et IV. in utroque latere aculeis binis, metatarsi anteriores subter modo aculeati (2.2), posteriores in latere utroque ad dorsum aculeis 1.1 (pone basim et ad apicem), præterea in apice inferius in latere antico aculeis 2, in postico 1 armati. *Pedes* posteriores extensi, retro et foras directi, III-ii paris apicem tibiarum IV. fere attingunt. Pedum I. patella 0.65, tibia 0.62, metatarsus 0.35, tarsus (unguiculis exclusis) 0.42, partes eadem pedum II.: 0.58, 0.45, 0.35, 0.40, femur III. 1.0, pat. 0.52, tib. 0.52, met. 0.49, tars. 0.45, fem. IV. 1.4, pat. 0.68, tib. 0.71, met. 0.66, tars. 0.49 mm. longus. *Abdomen* late ovatum, antice truncatum, mamillis plus minusve prominentibus, eis exclusis 2.4 mm. longum, 1.9 latum. *Epigyne* foveâ ornatur sat magnâ, valde vadosâ et perparum definitâ, antice et in lateribus rotundatâ, fundo posteriora versus sensim adscendenti usque ad marginem posticum, qui modice induratus est, late rotundatus aut medio late levissime sinuatus, libratus fere aut medio paullulum elevatus; in parte anteriore foveæ puncta duo conspiciuntur maiuscula, inter se parum remota (certo foramina bursarum seminalium); humefacta epigyne (fig. 5) maximam partem pallida, margine postico plus minusve infuscato et medio modo angulo modo maculâ triangulâ, æque longâ ac latâ aut multo latiore quam longâ ornato; ad maculam hanc mediam utrimque circuli translucentes (bursæ seminales) conspiciuntur, quæ cum circulis aliis minoribus (punctis supra dictis) in

foveæ parte anteriore sitis, vittis coniunguntur primo anteriora versus et intus directis, tum foras curvatis.

Cephalothorax humefactus fusco-niger, maculâ sat magnâ pone oculum posticum utrumque sitâ et vittâ submarginali parum latâ paullo pallidioribus. *Mandibulae* fuscae, *sternum* flavo-fuscum, marginibus nigricantibus. *Pulpi* pallide flavidi, parte tibiali basi supra maculâ nigricanti ornatâ. *Pedum* coxæ et femora cinereo-flavida, cæteræ partes pallide fusco-flavida, colore nigro-fusco maculata: femora omnia ad apicem annulo ornata, in pedibus anterioribus subter interrupto, in posterioribus subter obsoleto, patellæ in latere utroque maculâ singula pictæ, tibiæ basi et apice (basi latius et distinctius) annulata, annulis supra aut subter aut supra et subter plus minusve interruptis, tibiæ anteriores nonnunquam toto latere posteriore colore fusco-nigro picto, metatarsi basi et apice, tarsi basi annulati. *Pedum* — præsertim femorum — pictura insigniter variare videtur: color nigricans et fuscus nonnunquam totum fere latus posterius femorum anteriorum et latus anterius femorum posteriorum occupat; partes, quæ restant tum fusco-flavida, maculas formant binas oblongas, ad basim et prope apicem femorum, in pedibus anterioribus melius expressas quam in posterioribus. *Abdomen* supra fuscum, cinereo-flavido maculatum (vide infra!), lateribus et ventre flavido-cinereis, illis fusco punctatis, hoc vittis duabus obsoletis pallide fuscis, a scutis pulmonalibus mamillas versus ductis, posteriora versus inter se appropinquantibus, ornato. Mamillæ supremæ nigro-fuscae, infimæ fuscae.

Cephalothorax, abdomen, pedes supra et in lateribus squamis confertis, nigris et aurantiacis (dispersis) et modo albis aut cinereo-albis modo albis et ochroleucis tecta; sternum et pedes subter longe albo villosa; etiam partes, quæ squamis confertis teguntur, pilis longis obscure coloratis instructæ. Pictura corporis desiccati plus minusve definita, e maculis pæne albis in fundo nigro-fusco, aut cinereo-albis in fundo cinereo-fusco constat. *Cephalothorax* limbo marginali albo parum lato, ad eum vittâ angustâ nigrâ ornatus; latera cæterum fusca, squamis pallidis numerosis immixtis præsertim in parte anteriore et margines versus; area oculorum antice albida, posteriora versus sensim obscurior, maculis pallidioribus ornata: in margine antico medio, in angulis anticis, inter oculos seriei 2-æ et 3-æ, denique in dimidio anteriore maculis duabus, medio quam lateri propioribus; omnes hæ maculæ parum definitæ, inter se plus minusve coniunctæ; dorsi pars pone oculos sita nigra squamis pallidis paucis immixtis aut murina, pone oculum posticum utrumque maculâ magnâ albâ aut cinereo-albâ ornatur, subtriangulari lateribus fortiter curvatis: antico profunde, interno minus profunde excavato, posteriore externo angulato; area obscura, his maculis limitata, æque circiter atque maculæ ipsæ lata. Facies tota cum cingulis oculorum alba aut albida; *mandibulae* basim versus

dense squamis albidis latiusculis tectæ, apicem versus pilis albidis instructæ. *Pedum* desiccatorum pictura similis atque humefactorum. *Abdominis* dorsum antice fasciâ ornatum sat latâ inæquali recurvatâ, paullo ante medium fasciâ recurvatâ inæquali, medio angustiore, nonnunquam anguste interruptâ, in lateribus æque fere latâ atque patellæ IV. longæ sunt, aut angustiore, et punctis paucis nigris contaminatâ; pone hanc fasciam dorsum serie mediâ macularum trium ornatur parvarum, formâ variantium (angulatarum aut rotundatarum, nonnunquam valde indistinctarum); partes denique dorsi desuper ad specti posticas laterales maculæ occupant pallidæ, punctis nigris maiusculis paucis contaminatæ, triangulæ, latere antico et interiore excavato, antice usque fere ad fasciam mediam productæ, postice ad mamillas inter se coniunctæ, angulo interno producto et cum maculâ mediâ postremâ plus minusve coniuncto; spatium obscure coloratum, maculis his inclusum, æque circiter longum ac latum, latitudine circiter tibias pedum modo anticorum modo posticorum æquat. Margines areæ obscure dorsum abdominis occupantis valde inæquales et indistincti; latera abdominis et venter cinerascenti aut flavido-albida, illa versus dorsum fusco maculata, hic concolor.

16. *Aelurillus festivus* (C. L. KOCH). *Bessar.*: Kobilka, 17. V. mas adult.; Teleshovo, pullus; Kishineff, pullus, sine dubio huius speciei.

17. *Ergane arcuata* (CLERCK). *Bessar.*: Loganeshiti, 15. V. mas ad. et pull. *Transcauc.*: Kutais, pullus detritus, qui huius speciei videtur.

18. *Mævia castriesiana* (GRUBE *). (*Maevia multipunctata* E. SIM.). *Transcauc.*: Batum, fem. adult.; Tiflis, pullus.

Attus castriesianus GRUBE synonymum non dubium est *Atti multipunctati* E. SIM. 1869 et *Atti Pavesii* E. SIM. 1875. Vidi exempla huius speciei ad fluvium Ussuri in Asia orientali lecta.

OXYOPIDÆ.

19. *Oxyopes lineatus* (LATR.). *Transcauc.*: Gelati, pull.; Axtafa, pull.; Tiflis, pull.; Kutais, pull.; *Armen.*: Erivan, 10. VI. mas adult. et pull.

Mas ad Erivan lectus ad formam aliqua ex parte mediam inter *Ox. lineatum typicum* et var. *nigripalpem* m. pertinet, quam: formam *intermediam* appello. Eius cephalothorax pallide rufo-testaceus, colore fusco paullulum suffusus, vittis tribus fuscis et nigris ornatus: mediâ in declivi-

* «*Attus castriesianus.*» Beschreibungen neuer von den Herren L. von SCHRENCK, MAACK, C. v. DITMAR u. a. im Amurlande und in Ostsibirien gesammelter Arachniden. 1861.

tatis posticæ parte supremâ initium capienti, in dorso partis thoracicæ æque circiter atque pedum tibiæ latâ, in parte cephalicâ fortiter, sinuato dilatata et paullo latiore quam spatium ab oculis postremis occupatum; vittæ laterales spatiis fere æqualibus a vittâ mediâ et a marginibus cephalothoracis remotæ, postice paullo longius productæ quam vitta media, eâ paullo latiores, posteriora versus paullo angustatæ et leviter incurvatæ, antice marginem inferiorem oculorum seriei 3-æ attingunt, dilatantur et diffunduntur; facies cum mandibulis fusca, colore rufo suffusa, vittis nigricantibus, quibus *forma typica* ornatur, parum expressis. Sternum rufo-testaceum, marginibus et vittâ mediâ nigris; hæc cum illis utrimque lineis obliquis binis fuscis coniuncta. Palporum pars femoralis subter nigricans, supra et in lateribus fusco-flavida, in latere exteriori apicem versus nigricans; partes patellaris et tibialis supra fusco-flavidæ, in lateribus (præsertim pars tibialis in latere exteriori) nigricantes. Lamina tarsalis nigra, rostro fusco-flavido; palporum forma eadem atque in *forma nigripalpi* (pars tibialis desuper visa in latere exteriori non procul a basi dente parvo ornata, rostrum laminae tarsalis parum longius quam $\frac{2}{3}$ bulbi genitalis).

20. *Oxyopes heterophthalmus* (LATR.). *Bessar.*: Loganeshti, pull. *Transcauc.*: Tiflis, 3. VI. mas et fem. adult.; Axtafa, 7. VI. fem. adult.

LYCOSIDÆ.

21. *Tarentula taeniopus* n. sp. *Transcauc.*: Kvirili, 31.V. fem. adult. ovis depositis. — Speciei huius pauca exempla, mares et feminas, possideo in Caucaso ad Lagodechi ab A. ULANOWSKI collecta.

Adeo affinis et similis est *Tarentula taeniopus*, *Tarentulae striatipedi* (DOL.) et *T. striatae* n. sp., ut satis sit notare, quibus rebus ab eis differat.

Lamella characteristicæ* palporum maris *T. striatae* (fig. 8) ab imo adspecta ambitu pæne deltoidea, margine apicali sive externo paullulum sinuato: anterieus convexo, posterius excavato, latere postico leviter concavo, angulo antico exteriori obtuso, exteriori postico acuto (etiam quadrata dici potest, lamella characteristicæ, angulo antico interiori paullo producto); in latere exteriori sive apicali, prope angulum anticum, dente ornatur nigro deorsum directo, leviter incurvato, acuto, paullo compresso (a latere interiori et paullo a parte posticâ adspectus dens hic late triangularis videtur, apice in latere posteriore leviter, oblique truncato; a fronte adspectus insigniter angustior, leviter incurvatus, apicem versus æqualiter angustatus, acutus); latus posticum lamellæ replicatum carinam format tenuem angustam, foras et anteriora versus directam, apicem versus foras curvatam, cuius apex externus paullulum ultra aream lamellæ pro-

* Cfr. Araneæ Hungariæ. Tom. I. pag. 53.

ductus angulum eius apicalem posticum format; angulus hic a lineâ medianâ bulbi longius remotus est quam dens anterior supra dictus, a dente eo et a margine apicali «partis basalis» bulbi paribus fere intervallis distat. A latere interiore et paullo a parte posticâ adspecti: dens anterior et angulus posticus sinu inter se distant pæne æquabiliter arcuato, duplo saltem latiore quam profundo, angulus posticus paullo minor est et angustior et magis acutus quam dens anterior. Verus apex lamellæ characteristicæ in palpo ab imo adspecto non aut difficiliter conspicitur: triangulum format latum humile pellucidum, basi cum toto fere latere externo lamellæ conatum, reflexum sive sursum (bulbum versus) et paullo foras directum.

T. striatipedis lamella characteristicæ (fig. 7) ab imo adspecta ambitu trapezoidea, latere exteriori postico cæteris omnibus multo brevior (etiam triangularis dici potest, angulo apicali s. exteriori in latere postico sat late quidem, valde oblique tamen truncato); latus anticum sat fortiter convexum, posticum subrectum (levissime excavatum), apicale subrectum; ipse angulus anticus exterior paullo deflexus dentem format parvum nigrum acutum, insigniter minorem quam in priore; margo posticus lamellæ sat late supra aream lamellæ replicatus carinam format foras et anteriora versus directam, insigniter altiore quam in priore; apex carinæ acutus dentem format a dente anteriore parum remotum et quam ille lineæ medianæ bulbi propiorem. In palpo a latere interiore et paullo a fronte adspecto dentes ambo sinu parvo inter se remoti videntur, æque circiter lato atque profundo et quam dens posterior non latiore; dens posterior anteriore latior, apice late truncatus, angulo antico acuto, postico obtuso, dens anterior pæne triangularis (et dentes et sinus variant paullo formâ). Verum apicem lamellæ char. triangulum format simile atque in priore, sed angustius, ut videtur.

T. taeniopodis lamella characteristicæ (fig. 6) ab imo adspecta ambitu quadrangularis, latere apicali sive exteriori in sinum profundum rotundatum exciso, angulo apicali anteriore iatius, posteriore anguste rotundato; latus posticum et anticum leviter rotundata, apicem versus inter se paullo appropinquantia. Angulus apicalis anterior paullo deflexus dentem format oblique positum, brevem, latum, omnino obtusum (quum a latere interiore adspicitur; in palpo a fronte viso difficiliter conspicitur parvus acutus). Latus lamellæ externum (sive apicale) medium deflexum dentem alium format nigrum sat latum, apicem versus non angustatum, apice late paullo oblique truncatum, angulo posteriore acuto (quum a latere interiore adspicitur), a dente anteriore parum remotum, pone eum et lineæ medianæ bulbi propius situm. A parte interiore anticâ adspecti dentes sinum includunt parvum rotundatum, non latiore quam dentes.

Differt *T. taeniopus* a *T. striatipedi* et *T. striata* etiam colore sterni fulvi, quam coxæ pedum non multo obscuriore (in exemplis *T. striatipedis*

et *T. striatae* omnibus, quæ vidi, sternum fuscum aut nigrum, coxis multo obscurius inveni; sed nota hæc certo non constans est; *femina* enim unica a Cel. DRG HORVÁTH lecta, quæ ova deposuerat, sterni — fusco-nigri — colore ab ambabus reliquis speciebus non differt.*

Feminae inter se difficiliter distinguuntur, imo femina *T. striatae* fortasse non semper a *T. striatipedi* distingui potest.

Ex epigynes areâ corneâ rugosâ pilosâ, parum definitâ sulco varium in modum recurvato pars media postica desecatur, glabra, quam hic areolam appellamus:

T. striatae areola (fig. 12) 0·52—0·54 mm. lata, ca. 0·32 longa, fere pentagona aut fere trapezica: marginibus lateralibus posteriora versus a se discedentibus, latere postico cæteris longiore late rotundato aut in angulum latum fracto. Latus anticum leviter rotundatum aut pæne rectum, medio in dentem *nullum* productum. In angulis lateralibus areola nigra et plus minusve lævis est, partes hæc nonnunquam postice depressione limitantur, aut areola inter eas et apicem posticum utrimque foveâ parum definitâ ornatur; cæterum tota areola rufo-fusca, pæne librata, ubique rugosa. Sulcus, quo areola antice limitatur, arcum format latum recurvum, parum inæquabiliter curvatum, medio nonnunquam levissime sinuatum, utrimque, non procul ab angulis lateralibus anticis areolæ, in foveolam profundioram dilatatum; foveolæ hæc circiter 0·37—0·44 mm. inter se distant. Cætera pars epigynes, medio plus minusve impressa, in nullum tuberculum evidentius elevata.

T. taeniopodis areola (fig. 9) 0·29—0·32 mm. lata, dente antico (ca. 0·03 mm. longo) incluso 0·23—0·26 longa, in utroque latere rotundata, margine antico medio in dentem producto, margine postico in angulum fracto latum apice rotundatum, cruribus nonnunquam leviter sinuatis. Partes laterales anteriores areolæ tubercula formant nigra nitida lævia, postice solum impressione limitata; quæ impressiones ambæ modo depressione transversâ inter se coniunguntur, apex areolæ posticus tum paullo elevatus apparet, modo disiunctæ sunt, areola tum in lineâ medianâ pæne librata est. Pars areolæ antica, dente incluso, lævis nitidissima, pars posterior plus minusve rugosa. Sulcus, quo areola definitur, non parum inæquabiliter curvatus, medio angulum aut arcum parvum (aperturâ 0·03—0·06 mm.) format pro receptione dentis antici areolæ, ad eum utrimque sinuatus est; area epigynes anterior postice utrimque, ad areolæ marginem anticum, in foveolas impressa est 0·16—0·18 mm. inter se remotas, inter eas, circa

* Similem in modum variat *Tarentula pastoralis* (E. SIM.), cuius sternum a Cel. E. Simonio in mare fusco-rufum, coxis non obscurius, in femina nigrum describitur. Pauca exempla huius speciei ab amico meo J. Bogusz in monte Vinaigre (Var) collecta mihiq; dono data, masculina, sternum obscure fuscum, colore rufo paullo suffusum, coxis multo obscurius habent.

dentem anticum areolæ tuberculum format læve nitidissimum, circa 0·14 mm. latum, in lateribus optime definitum; ante tuberculum area foveâ ornatur latâ, sat profundâ, diffusâ.

Epigyne *T. striatipedis* magnopere variat: rarissime eam formam habet, quam in «Araneæ Hungariæ» delineavi (tab. II, fig. 32a), areolâ 0·54 mm. latâ, cum dente antico vix 0·16, eo excluso 0·21 mm. longâ, marginibus antico et postico in universum parallelis; exemplum tali epigynes formâ unicum vidi, ad Budatin in Hungaria captum; eodem loco inventum est aliud exemplum epigynes formâ in contrariam partem a formâ vulgari maxime inter omnia, quæ vidi, discedens (fig. 11): areolâ pæne triangulari, sescuplo longiore quam latâ (0·45 mm. latâ, 0·29 longâ), basi sive latere postico in angulum latum fractâ et utrimque leviter sinuatâ, angulis lateralibus late rotundatis, latere antico utroque fortiter curvato concavo, ita ut areola antice in dentem acutum excurrat magnum, basi circiter 0·16 mm. latum, circa 0·13 longum. Plerumque areola, duplo latior est quam longa, angulis lateralibus et postico rotundatis, lateribus posterioribus plus minusve sinuatis, anterioribus excavatis et dentem includentibus sæpissime acutum. Partes laterales areolæ tubercula similia formant atque in prioribus; postice inter apicem et angulos laterales areola impressione plus minusve distinctâ utrimque ornatur; tuberculis lateralibus exceptis areola tota rugosa est et parum nitet, rarius dens anticus cæteris partibus paullo magis lævis et nitidus, Epigynes area anterior ad marginem posticum utrimque foveolâ ornatur, ab oppositâ circiter 0·32 mm. distanti: eius margo inter foveolas in arcum curvatus est formâ valde variantem et tuberculum format in aliis exemplis in lateribus et antice bene definitum, maximam partem nitidum læve, in aliis nullum. In exemplis 18 exacte dimensis (ad Vindobonam ab amico meo B. KOVULA collectis) variat areolæ latitudo inter 0·43 et 0·49 mm., eius longitudo, dente antico incluso, inter 0·16 et 0·26, dente excluso inter 0·13 et 0·18 (dentis longitudo, quæ quidem difficiliter æstimatur: 0·03—0·10), intervallum foveolarum: 0·29—0·37, apertura arcus, in quem excisus est margo medius posticus partis anterioris epigynes: 0·10—0·18 mm.

Differunt itaque *T. striatipes* et *T. taeniopus* inter se imprimis latitudine areolæ et latitudine arcus, quo dens areolæ anticus circumdatur; *T. striata* non differt a speciminibus quibusdam *T. striatipedis* nisi areolâ antice rotundatâ, in dentem nullum productâ; dens hic tamen etiam in *T. striatipedi* nonnunquam adeo parum expressus est, ut distinctio harum specierum non parvis difficultatibus sit obstructa. — Utrum *T. striata*, cuius exempla pauca tantum vidi (mares 2 et feminas 3, in Polonia ad Cracoviam lecta), propria sit species, an forma modo *T. striatipedis*, porro inquirendum videtur; esse enim potest, quamquam parum veri simile censeo, ut supra descripta differentia inter lamellas characteristicas *T. stri-*

atipedis et *T. striatae* ex eo solum pendeat, quod lamella illius magis convoluta sit, huius magis explanata.

PISAURIDÆ.

22. *Pisauria mirabilis* (CLERCK). *Bessar.* : Teleshovo, 16. V. fem. pelle nuper exutâ et exempla nondum adulta. Feminae huius epigyne ab apicibus costarum anticarum usque ad marginem posticum 0.48 mm. longa est, in dimidio posteriore 0.36 lata; area in parte posteriore inclusa 0.24 lata, sescuplo fere latior quam in lateribus longa, limbo circumdata lato obtuso, postice duplo latiore quam in lateribus (0.13 et 0.065 lato), in margine postico medio in dentem brevem latum producta, lateribus in dimidio anteriore paullulum sinuatis, angulis anticis apice obtusis, anteriora versus et parum foras directis. Costæ, quibus pars epigyne anterior ornatur, crassæ obtusæ, apice obtuso, parum dilatato, paullo incurvato, antice inter se fere contingentes, foveam includunt æque circiter latam atque costarum apices dilatati, duplo circiter longiorem quam latam, antice breviter, posterius autem longe angustatam. — Differt itaque hæc epigyne non parum ab epigyne exemplorum ætate magis provectâ; ex. gr. in exemplo quodam, quod ova deposuerat, epigynen 0.60 mm. longam, postice 0.52 latam inveni, areâ posticâ 0.44 latâ, 0.26 longâ, in lateris utriusque parte anteriore foveâ profundâ et magnâ ornatâ, quæ fovea in latere interiore et antice costâ circumdatur ex areâ exeunti, anteriora versus directâ, tum foras curvatâ et usque ad latus externum areâ productâ. Limbus areæ in lateribus acutus, postice 0.08 latus. Costæ in epigyne parte anteriore sitæ subacutæ, apicem versus fortiter dilatatæ, apice extrinsecus convexo, intus excavato, itaque acuminatæ; apices earum circiter 0.10 mm. inter se distant, costâ tamen transverse positâ, humili coniunguntur; fovea costis inclusa ca 0.13 lata, circiter sescuplo longior quam lata, antice rotundata, postice acuta. — Nihilominus feminam eam ad Teleshovo captam speciei propriæ adnumerare non audeo, nam epigyne *Pisaurae mirabilis* insigniter mutatur progrediente ætate et in exemplis subadultis, in quibus sub cuticulâ translucens conspici potest, simili est formâ atque in feminâ hac nostra, quæ pellem nuper exuerat.

AGALENIDÆ.

22. *Tegenaria inc. spec. Transcauc.* : Gelati, fem. iuvenis, *T. campestri* C. L. Кочн similis, fortasse ab ea non diversa.

CLUBIONIDÆ.

23. *Anyp hæna accentuata* (WALCK.). *Transcauc.*: Delishan, 8. VI. fem. adulta.

24. *Chiracanthium lapidicolens* E. SIM.? *Bessar.*: Loganesthi, iuven.

25. *Chiracanthium elegans* THOR.? *Bessar.*: Teleshovo, iuven.

26. *Chiracanthium pelagicum* (C. L. KOCH)? *Bessar.*: Teleshovo, iuv.; *Transcauc.*: Delishan, fem. adult.; *Armen.*: Sucho-Fontan, pull. in *Ferula Asa foetida*.

27. *Chiracanthium Pennyi* O. P. CAMBR.? *Bessar.*: Teleshovo, iuv.; Loganesthi, iuv.; Kishineff, iuv.; *Armen.*: Aralich, fem. adult.

Omnes hæ species valde dubiæ, mares enim desunt; feminas adultas (quæ in hoc genere plerumque difficile, non raro difficillime agnoscuntur) duas tantum legit Cel. Dr. HORVÁTH earum altera, quam ad *Ch. Pennyi* retuli, staturâ est pro hac specie nimis parvâ (cephal. 2.5 mm. longo), alterius (*Ch. pelagici*?) color abdominis maximam partem deletus.

Cel. E. SIMON *Ch. elegans*, a Cel. T. THORELLIO a 1875 descriptum, cuius mandibulæ maris basim versus tuberculo ornantur, non recte pro synonymo *Ch. erronei* O. P. CAMBR. habuit (Les Arachn. de France. III. pag. 253); *Ch. elegans* THOR. idem mihi videtur atque *Ch. Letochæ* L. KOCH 1876.

THOMISIDÆ.

28. *Tibellus parallelus* (C. L. KOCH). *Armenia*: Aralich, 13. VI. mas et fem. adult. Præterea exempla non adulta, probabiliter huius speciei: *Bessar.*: Peresetshina, Loganesthi, Kishineff; *Transcauc.*: Kutais.

29. *Tibellus oblongiusculus* (LUC.). *Transcauc.*: Usuntali, exempl. non adultum, paullo dubium; *Armen.*: Aralich, 13. VI. fem. adulta.

30. *Thanatus imbecillus* L. KOCH.* *Transcauc.*: Tiflis, 3. VI. fem. adulta.

Cephalothorax paullulum longior est quam tibia IV. (circiter 0.15 mm. = $\frac{1}{8}$ patellæ IV.); in *Th. arenario* THOR. cephalothorax tibiam IV. cum dimidia patella æquat. In oculorum anticorum situ differentiam inter *Th. imbecillum* et *Th. arenarium* a Cel. Dre L. KOCHIO notatam cernere non possum. Epigyne *Th. imbecilli* (fig. 13) differt non parum ab epigyne *Th. arenarii*, nescio tamen, an constanter, quum unicum modo exemplum illius viderim. Fovea epigyne lateribus fortiter rotundatis, duplo fere latior quam longa, marginibus — excepto medio postico, qui depressus

* In: Naturwissenschaftliche Beiträge zur Kenntniss der Kaukasusländer, auf Grund seiner Sammelbeute herausgegeben von Dr. OSCAR SCHNEIDER. Dresden, 1878.

est — acutis circumdata, profunda; marginis antici medii pars latitudine dimidiam foveam æquans in foveam ingreditur et ligulam format duplo fere latiore quam longam, triangularem, lateribus leviter rotundatis et paullulum elevatis, libratam et æque atque foveæ margines elevatam; quæ ligula pars antica septi est, cuius pars reliqua in fundo foveæ iacet, supra eum vix elevata, foveæ latitudinem dimidiam paullo superans, lateribus paullulum rotundatis, apicem versus paullulum angustata. In epigyne ab imo adspectâ margines foveæ laterales cum marginibus septi areas includunt latas pæne semicirculares. *Th. arenarii* fovea eâdem fere est latitudine atque septum, hoc totum in foveam impressum, parte anticâ non elevatâ.

31. *Philodromus dispar* (WALCK.). *Bessar.*: Kobilka, pull.; *Transcauc.*: Delishan, 3. VI. mas et fem. adult.

32. *Philodromus rufus* WALCK. *Chers. Taur.*: Jalta, 20. VI. fem. adult. probabiliter huius speciei, colore abdominis deperdito.

33. *Philodromus lepidus* BLACKW. (*Ph. maritimus* E. SIM.). *Armen.*: Aralich, 13. VI. fem. adult. et iuven. — Nescio, an recte ad hanc speciem, mihi ignotam, quæ teste Cel. E. SIMONIO in Europa meridionali, Africa septentrionali, Transcaspia occurrit, retulerim exempla pauca *Philodromo fallaci* SUND. in insulâ Norderney invento satis similia. A descriptione Cel. E. SIMONII in Les Arachnides de France differre hæc exempla videntur oculis posticis mediis quam laterales non minoribus; dorsum abdominis eorum in dimidio posteriore secundum medium albidum est, versus latera cinereum et fusco punctatum; area hoc colore picta angustior quam abdomen, ovata, postice acuminata, in latere utroque maculis ornatu parvis obliquis alternantibus albis quatuor et fuscis quatuor; maculæ albæ 1-a et 3-a foras paullo productæ; maculæ fusæ binæ oppositæ lineolis transversis fuscis coniunguntur binis (quarum posterior quæque anteriore melius expressa est), anteriores angulatis, posteriores arcuatis; pars postica areæ angusta, modo satis obsoleta fusca, modo in lineolas fuscas transversas circiter quatuor divulsa, mamillas attingit; tota hæc pictura insigniter varians, nonnunquam, maculis lateralibus et parte posticâ exceptis, valde indistincta. Pedes pallidi sat dense punctis fusco-nigris adpersi, annulis carent aut annulis obsoletis e punctis densius congestis formatis ornantur.

34. *Philodromus aureolus* (CLERCK). *Transcauc.*: Delishan, 8. VI. mas et fem. adult., typica. Exempla non adulta, probabiliter huius speciei, collecta sunt in *Bessar.*: Teleshovo, Kishineff, *Transcauc.*: Kutais, Kvirili, *Armen.*: Tshubuhli.

35. *Philodromus aureolus* (CLERCK). *Subsp.*: *cæspiticola* (WALCK.). *Bessar.*: Loganeshiti; *Transcauc.*: Gelati; exempla non adulta, fortasse huius subspeciei.

36. *Philodromus collinus* C. L. KOCH? *Transcauc.*: Delishan, exempla non adulta.

37. *Philodromus dilutus* THOR.? *Transcauc.*: Tiflis, pullus fortasse huius speciei.

38. *Philodromus iuvenus* n. sp. *Armen.*: Aralich, 13. VI. femina adult.

Femina cephalothorace aequae longo ac lato, oculis anticis paene aequalibus, mediis inter se fere tripla sua diametro remotis, mediis posticis quam antici paullulum minoribus, inter se longius quam ab eis remotis, lateralibus posticis a mediis posticis et a lateralibus anticis paribus fere intervallis distantibus, tibiis anterioribus subter aculeis 2.2.2 armatis, pedibus non annulatis, abdominis dorso similem in modum atque in Ph. aureolo picto, ochroleuco et pallide violaceo-fulvo, epigyne partibus corneis carenti, foveolis duabus oblongis longitudinalibus instructa, humefacta lineis fuscis ornata duabus paene parallelis, antice foras non curvatis. Long. 4.2 mm.

Cephalothorax 1.65 mm. longus et latus. *Oculi* medii postici anticis paullulum minores, caeteri subæquales (fortasse antici medii lateralibus perparum maiores, lateralibus posticis perparum minores); antici medii inter se et ab oculis mediis posticis intervallis pæne æqualibus, diametro suâ fere 3-plo maiore remoti, coniunctim spatium occupant æque latum atque intervallum oculorum mediorum posticorum, qui inter se paullo longius quam ab oculis lateralibus posticis distant; spatium oculis mediis anticis et lateralibus anticis interiectum diametro sescuplo longius; oculi laterales antici a mediis posticis paullulum longius quam a mediis anticis remoti (circa 7 : 6), laterales postici a mediis posticis et a lateralibus anticis paribus fere intervallis distantes. *Pedum* anticorum femora supra aculeis 1.1.1, in latere antico 1.1, pedum II. supra 1 paullo pone medium, 2 ad apicem et 1 in latere antico pone medium, femora III. et IV. supra aculeis 1.1.1 instructa; tibiæ omnes subter aculeis 2.2.2, supra apicem versus aculeo 1, præterea in latere utroque aculeis 1—3 armatae (aculei 3 in tibiæ I. latere antico, 2 in latere antico caeterarum tiliarum et in postico tibiæ I. et IV., in latere eodem tibiæ II. et III. 1 aut 2); metatarsi omnes, præter aculeos apicales, subter aculeis 2.2 in utroque latere aculeis 1 aut 1.1 instructi. (Aculei pro parte, præsertim in pedum lateribus, parum quam pili maiores et certo parum constantes; in exemplo unico, quod vidi, desunt duo pedes anteriores sinistri.) Femur I. 1.75, patella 0.80, tibia 1.26, metatarsus 1.13, tarsus 0.65, partes eadem pedum II.: 2.69, 0.80, 1.56, 1.38, 0.73, pedum III.: 1.67, 0.73, 1.09, 1.06, 0.51, pedum IV.: 1.63, 0.65, 1.09, 1.13, 0.47 mm. longæ. *Abdomen* 2.5 mm. longum, 1.9 latum, mamillis paullo prominentibus, ovatum, in dimidio posteriore latius, antice rotundato truncatum et medio paullulum incisum et sulcatum, postice acuminatum (mamillis inclusis pæne in angulum rectum contractum). *Epigyne* parva, humefacta pallida est et ad marginem posticum vittis duabus fuscis

longitudinalibus ornatur, ea 0·15 mm. longis, coniunctim aream occupantibus antice paullulum latiore quam postice, circiter sescuplo longiorem quam medio latam, levissime foras curvatis, versus apices paullulum angustatis, ita ut intervallum earum medio leviter constrictum evadat; quibus vittis in epigyne siccata (fig. 14) foveolæ respondent paullulum breviores, latiores, antice et intus marginibus limitatae præruptis, in latere exteriori autem obtusis et diffusis; septum foveis interiectum angustius quam in epigyne humefacta videtur, pilosum, antice paullulum fortius, postice perparum dilatatum.

Cephalothorax (humefactus) pallide incarnatus, colore flavo suffusus, *limbo marginali** albedo, posterius latiore, anterius angusto et paullo inæquali; *vittis lateralibus* in universum pallide umbrinis; earum margines interiores leviter concavi, modice definiti, parum inæquales, postice latitudine areæ oculorum inter se distant, antice oculos laterales posticos attingunt, ab eis pallidiores fiunt et in angulos clypei descendunt; pallide fulvæ sunt hæ vittæ, lineolis albidis angustissimis reticulatæ, punctis adpersæ nigro-umbrinis, versus margines præsertim postice et secundum lineas radiantes binas et ad lineas albidas densius congestis, ita ut vitta utraque maculis tribus albedo-umbrinis notata videatur; *macula cephalica angulata* albida, pone oculum lateralem posticum utrumque maculâ oblongâ pallide flavido-incarnatâ ornata, parte mediâ pæne deletâ: colore pallide flavido-incarnato suffusâ et punctis umbrinis adpersa, e quibus punctis quatuor maiora, bina in ipsa maculâ, bina in eius margine postico sita, lineam leviter recurvatam designant: *macula cephalica cuneata* lineâ albidâ mediâ, inter oculos medios initium capienti, paullo ultra medium productâ, picta, ad eam utrimque lineolis binis longitudinalibus, parum expressis, albidis ornata; oculi omnes colore albedo cincti, prætera area oculorum inter seriem anteriorem et posteriorem lineâ albidâ recurvatâ ornatur, oculos laterales posticos attingenti, cum cingulis oculorum mediorum posticorum coniunctâ, inter oculos medios anticos in maculam dilatatâ; facies utrimque lineolâ albidâ ornatur ab oculo laterali antico sub oculum lateralem posticum ductâ, libratâ, inter oculos laterales et sub eis et inter oculos anticos medios et clypei angulos umbrino punctata; clypei margo albidus. Pars thoracica *vittæ mediae* ad apicem maculæ cephalicæ angulatæ maculâ parvâ pallide umbrinâ picta, utrimque lineolis radiantibus albidis ternis, quarum postremæ ramosæ et reticulatæ, ornata. *Mandibulae* colore cephalothoracis, punctis umbrinis adpersæ. *Sternum* isabellino-album; *maxillae labium palpi pedes* ochroleuca, colore fulvo paullo suffusa; palpi punctis umbrinis adpersi; pedes in apice femorum patellarum tiliarum supra anguste albedo marginati, annulis evidentioribus carent;

* Cfr.: CHYZER et KULCZYNSKI, Araneæ Hungariæ. I, pag. 109 nota.

basis patellarum, tibiaram basis in utroque latere et dorsum prope apicem in pedibus posterioribus obsolete fulvo maculata; præterea pedes punctis umbrinis adpersi in femoribus patellis tibiis, in femorum præsertim anteriorum latere antico inferiore maioribus quam cæterum. *Abdomen* supra ochroleucum, colore pallide violaceo-fulvo et pallide cinereo maculatum: *macula lanceolata* medium fere dorsum attingens, modice definita, apice subacuto, marginibus parum inæqualibus, pallide cinerea, paullo ante medium in margine utroque puncto umbrino ornata; *vitta media pallida* ochroleuca, in dorsi dimidio anteriore parum definita, in posteriore nusquam evidentius interrupta, marginibus crenatis, paullo pone medium maculæ lanceolatæ puncto umbrino ornata; *vitta dorsualis intermedia* violaceo-fulva, in dimidio posteriore solum distincta, paullo pone apicem maculæ lanceolatæ maculâ parvâ rotundatâ umbrinâ ornata, in dorsi $\frac{1}{3}$ postico utrimque serie punctorum ochroleucorum circa 5 notata et punctis his posterius divulsa; latera dorsi desuper adspecti paullo pone $\frac{2}{3}$ longitudinis utrimque arcu brevi transverso procurvo, latera abdominis obscure colorata attingenti, intus paullo dilatato, plus minusve inæquali aut interrupto, prope mamillas autem in ipso margine maculâ parvâ triangulari umbrinâ ornata, a macula hac usque ad arcum anteriorem in ipso margine anguste umbrino limbata, cæterum ochroleuca, præsertim in $\frac{2}{2}$ anterioribus colore pallide violaceo-fulvo parum expressa ita marmorata, ut formentur utrimque vittæ tres ochroleucæ obliquæ, magis retro quam foras directæ, inter se parallelæ: earum antica partem dorsi anticam lateralem occupat, a margine limbo angusto pallide violaceo-fulvo distincta, secunda a puncto umbrino maculæ lanceolatæ plus minus versus medium latus abdominis ducta; hæc vittæ obscurius marmoratæ; tertia eis brevior, melius expressa, non contaminata, marginem anteriorem maculæ umbrinæ in vittâ intermediâ sitæ cum apice interiore arcus umbrini, supra dicti, coniungit. *Latera abdominis* supra violaceo-fulva antè, umbrina posterius, maculis ochroleucis contaminata, infra pallide ochroleuca umbrino reticulata; *venter* pallide ochroleucus picturâ evidentiori caret. — *Pubes*, quæ restat in cephalothorace et in abdomine supra exempli nostri unici, nivea opaca.

39. **Tmarus Horváthi** n. sp. *Transcauc.*: Kutais, 27. V. femina adulta.

Femina oculis mediis posticis quam antici insigniter maioribus, inter se et ab eis paribus intervallis remotis, abdomine postice cuneiformi, epigynes foveâ optime definitâ, latiore quam longâ, posteriora versus leviter dilatata.

Tmaro pigro (WALCK.) ut ovum ovo similis, non differre ab eo videtur nisi epigynes formâ. Hæc (fig. 15) foveâ ornatur magnâ, trapezicâ, postice paullo latiore quam antice, lateribus omnibus leviter, angulis autem for-

titer rotundatis, circa $\frac{1}{4}$ latiore quam longâ, marginibus antico et lateralibus acutis, postico etiam bene definito, ab epigynes margine postico circiter $\frac{1}{4}$ longitudinis foveæ remoto. Fundus foveæ insigniter inæqualis: in lineâ mediâ in sulcum impressus latum concavum, antice leviter dilatatum et marginibus limitatum acutis, leviter inflexis, cum foveæ margine antico coniunctis; pars lateralis utraque in dimidio posterior insigniter profundior quam in dimidio anteriore, quod supra illud postice marginis instar cornei acuti librati, transversus, sinuati (apice exteriori anteriora versus flexo, apice interiore retro curvato) prominet; sub margine hoc foramen bursæ seminalis iacet, maiusculum, rotundatum, materiâ quadam resinaceâ repletum (in exemplo nostro unico).

Color idem atque formæ *Tmari pigri* plerumque occurrentis. *Abdominis* dorsum pallide cinereum, colore flavo paullulum suffusum, margine antico et vittâ medianâ medioeri latitudine paullo pallidioribus, umbrino punctatum præsertim versus vittam medianam, lineis tribus recurvatis (anticâ angulatâ potius) ornatum, marginem lateralem non attingentibus, medio plus minusve late interruptis, umbrinis, postice albedo limbatis, quarum antica paullo ante medium dorsum, secunda circiter in $\frac{2}{3}$ longitudinis iacet; apex tuberosus, in quod elevatum est abdomen supra mamillas, umbrino maculatus; abdominis pars postica (mamillis, tuberi dorsuali, parti abdominis latissimæ interiecta) deltoidea supra albida, inferius cinerea, hic præsertim punctis obscure coloratis adspersa, quæ in margine inferiore in vittam congesta sunt inæqualem; dorsum inter margines huius quadranguli et apices linearum recurvatarum, supra dictarum, vittâ obliquâ inæquali pallide ochroleucâ, punctis nigricantibus paucis adpersâ, ornatum. Venter albidus colore flavido-cinereo suffusus, punctis minutis nigricantibus adpersus, secundum medium vittâ ornatu pallide atropurpureâ, antice epigynen amplectenti, postice acuminata mamillas attingenti.

Cephalothorax mandibulis exclusis 1·8 mm., cum eis 2·05 mm. longus, totius corporis longitudo 5·3 mm.

40. *Xysticus Kochii* THOR. *Bessar.*: Kishineff, 19. V. mas et fem. adulta: *Transcauc.*: Kvirili, 31. V. mas adult., Delishan, 3. VI. mas ad.

41. *Xysticus cristatus* (CLERCK). *Bessar.*: Kishineff, 19. V. mas et fem. adult.; iuniores fortasse huius speciei lecti in *Bessar.*: Kobilka et in *Transcauc.*: Gelati, Kutais.

42. *Xysticus lateralis* (HÄHN). *Transcauc.*: Delishan, 8. VI. fem. adult.

43. *Xysticus acerbus* THOR. var.? *obscurior* n. *Bessar.*: Kishineff, 19. V. fem. adulta.

Forma et pictura eadem atque typici *X. acerbi*, statura paullo minor (cephalothorax 2·7, cum abdomine 6·7 mm. longus), color alius: testaceum fere non sentiens, nisi in pedum metatarsis et tarsis et in palporum partibus

patellari tibiali tarsali, ita ut partes obscuræ cephalothoracis et pedum non badiæ sed fuliginæ sint, folium dorsuale abdominis non pallide lateritium sed umbrino cinereum, punctis umbrinis maioribus minoribusque adpersum, vittâ mediâ — ut in *X. acerbo* — dentibus lateralibus exceptis, parum expressâ.

Color varietatis huius idem fere atque *X. fratris* O. HERM., epigyne tamen paullo alia (neque foveolas eas in foveæ fundo, quas in «*Araneæ Hungariæ*» delineavi, neque tubercula oblonga membranacea, quæ loco earum nonnunquam inveniuntur, ostendit).

44. *Synæma globosum* (FABR.). *Transcauc.*: Kvirili, 30. V. mas adult., Kutais, 27. V. mas adult.

45. *Diæa dorsata* (FABR.). *Transcauc.*: Delishan, pullus certo huius speciei.

46. *Heriæus Savignyi* E. SIM. *Transcauc.*: Kutais, pullus haud dubie huius speciei.

47. *Runcinia lateralis* (C. L. KOCH). *Transcauc.*: Kutais; *Armen.*: Erivan; utroque loco exempla lecta non adulta.

48. *Misumena vatia* (CLERCK). *Transcauc.*: Kvirili, ex. non adult., Tarsatshai, 8. VI. fem. adult., Delishan, 8. VI. mas adult. et pull., Kutais, pull.

49. *Misumena tricuspidata* (FABR.). *Transcauc.*: Gelati et Kutais, pulluli probabiliter huius speciei.

50. *Misumena* (?) *sp.* probabiliter nova. *Armen.*: Novo-Nikolajewka; pullus habitu *Misumenæ vatiae*, areâ oculorum insignis utrimque in tuberculum elevatâ simile fere atque in *Thomiso albo* (GMEL.), sed humiliter et obtusum.

51. *Thomisus albus* (GMELIN). *Bessar.*: Kishineff et Kobilka, pulli; *Transcauc.*: Kutais, Tiflis, Axtafa, pulli; *Armen.*: Aralich, 13. VI. mas adult.

ARGIOPIDÆ.

Epeirinae.

52. *Epeira dromedaria* (WALCK.). *Bessar.*: Kobilka, 17. V. mas et fem. adult.

53. *Epeira dalmatica* DOLESCH. *Transcauc.*: Kutais, exempla non adulta, ab exemplis in Croatia lectis nulla re distincta.

54. *Epeira diademata* (CLERCK)? *Cherson.*: Sebastopol; *Transcauc.*: Kutais; pulluli fortasse huius speciei.

55. *Epeira cucurbitina* (CLERCK). *Bessar.*: Kobilka, Teleshovo; *Transcauc.*: Kutais, Tarsatshai, Delishan; hic 8. VI. mas adult. captus, cætera exempla omnia non adulta.

56. *Epeira Victoria* THOR.? *Transcauc.*: Tiflis, exemplum non adultum.

57. *Epeira ceropegia* (WALCK.)? *Transcauc.*: Delishan, exempl. non adult.

58. *Epeira cornuta* (CLERCK). *Transcauc.*: Batum, pull.; *Armen.*: Tshubuhli, 9. VI. mas ad., Elenovka ad lacum Goktshai, iuv.

59. *Epeira adianta* (WALCK.). *Transcauc.*: Kvirili, iuv., Usuntali, 3. VI. fem. adult.

60. *Epeira acalypha* (WALCK.). *Bessar.*: Loganeshi, iuv.; *Cherson.*: Sebastopol, iuv.; *Transcauc.*: Kutais, 27. V. fem. adult.; Delishan, iuv.; Gelati, 28. V. mas adult.; *Armen.*: Erivan, 10. VI. fem. adult.

61. *Singa nitidula* C. L. KOCH. *Bessar.*: Teleshovo et Loganeshi, iuven.; *Transcauc.*: Batum, fem. adult. primo aspectu a formâ vulgari paullo diversa, a qua tamen re verâ non differt nisi ramulis vittæ mediæ pallidæ fusco-flavidis, punctis albis maximam partem carentibus.

62. *Singa* sp.? (fortasse *sanguinea* C. L. KOCH). *Bessar.*: Kobilka, iuven.

Tetragnathinae.

63. *Tetragnatha extensa* (LINNÉ)? *Transcauc.*: Batum; *Armen.*: Tshubuhli; pulluli.

Linyphiinae.

64. *Lepthyphantes tenuis* (BLACKW.). *Transcauc.*: Usuntali, 3. VI. fem. adulta.

65. *Micryphantes rurestris* C. L. KOCH. *Transcauc.*: Kvirili, 31. V. mas et fem. ad.; *Armen.*: Erivan, 10. VI. fem. adult.

66. *Erigone dentipalpis* (WIDER). *Transcauc.*: Kvirili, 31. V. mas adult.

77. *Brachycentrum odontophorum* n. sp. *Transcauc.*: Tiflis, 3. VI. mas adult.

Mas clypeo convexo, parte thoracâ pone eminentiam cephalicam non impressâ, punctis impressis in lineas radiantes dispositis ornata, laminâ tarsali prope basim in dentem acutum elevatâ.

Cephalothorax 0.73 mm. longus, 0.60 latus, desuper visus piriformis, postice late leviter emarginatus, lateribus posterius sat fortiter rotundatis, anterius longe attenuatus lateribus leviter sinuatis, antice breviter rotundatus, lævis nitidus, margines versus obsolete plicatus, sulco ordinario carens, punctis maiusculis impressis ornatus in parte thoracâ utrimque in series ternas dispositis radiantes, in dorsi partem summam libratam non productas, in laterum parte superiore solâ distinctas, inferius divisas et confusas. Pars cephalica in tuber elevata longitudine circiter

$\frac{3}{4}$ tibiaram anticarum æquans; parum longius quam latum (17 : 15), duplo circiter humilius quam altum, late ovatum, postice latius, supra sat fortiter deplanatum, infra circumcirca sulco bene definitum, latere antico fortiter declivi, postico prærupto, pæne impendenti. Pars dorsi pone tuber cephalicum sita, eo multo brevior, sublibrata, antice non impressa, imo breviter adscendens: pars dorsi postica longa, pæne recta, modice declivis. *Oculi* medii postici in tuberis cephalici parte anteriore siti, foras et paullo sursum et anteriora versus spectantes, inter se circiter duplâ suâ diametro remoti; series oculorum anticorum deorsum curvata: marginibus inferioribus mediorum parum demissius sitis quam margines superiores lateralium; oculi medii lateralibus non multo minores, inter se circiter $\frac{1}{3}$ diametri, a lateralibus pæne tota diametro remoti; oculi medii antici et postici trapezium formant parum longius quam latum postice et duplo fere longius quam latum antice (12 : 11 : 7). Clypeus sub oculis mediis dimidiam faciei altitudinem occupat, in longitudinem fortiter convexus, superius declivis, infra fortiter reclinatus est. *Mandibulae* clypeo paullo breviores. *Maxillae* valde in labium inclinatae, palpos in parte extremâ marginis antici gerunt. *Labium* breve latum. *Sternum* æque circiter latum ac longum, postice inter coxas IV. productum ibique pæne æque atque hæ coxæ latum, sursum curvatum, apice late truncato, non carinato, nitidum, punctis impressis maiusculis ornatum, margines versus magis congestis, medio læve. *Palporum* pars patellaris fere duplo longior quam lata; pars tibialis (fig. 17) subter valde brevis, supra una cum processu apicali sescuplo longior quam pars patellaris, margine apicali superiore in processum producto lamelliformem, æque circiter atque pars patellaris longum, basi cum toto fere margine dicto connatum, a basi anteriora versus et paullo sursum et intus directum, in dimidio apicali leviter ita curvatum; ut anteriora versus et paullo sursum sit directus, prope medium triplo saltem angustiolem quam longum, apicem versus leviter contortum, ita ut desuper angustior videatur quam a latere interiore, in tertia parte apicali intus oblique truncatum, summo apice obtusiusculo (fig. 16). Pars tarsalis longitudine totam partem tibialem cum $\frac{1}{3}$ partis patellaris æquat, desuper adspecta pæne ovata, apice rotundata, prope basim versus latus exterius in dentem elevata altitudine $\frac{1}{3}$ crassitudinis partis patellaris saltem æquantem, æque pæne latum, compressum, apice acutiusculum, sursum directum. Paracymbium falcatum, planum, apice obtusum. Bulbi genitalis (fig. 18) «pars basalis» ex anfractibus constat duobus, pæne transverse positus, «pars apicalis» in latere interiore trabeculam format corneam, paullo contortam, transverse positam, retro curvatam, apice obtuso (qui apex etiam in palpo desuper viso conspicitur non procul a basi partis tarsalis in latere interiore prominens), in latere exteriori spinâ (embolo) ornatur gracili nigrâ, paullo pone medium bulbum prope a latere exteriori

emergenti, leviter sigmoideâ, a basi anteriora versus et deorsum directâ, tum anteriora versus et sursum curvatâ, paullulum ultra apicem laminæ tarsalis prominenti; embolus membranâ magnâ, in transversum deorsum, in longitudinem autem sursum curvatâ, parum arcute obvolvitur. *Pedum* I. femur 0·44, patella 0·16, tibia 0·37, metatarsus 0·31, tarsus 0·29, pedum IV. partes: 0·54, 0·18, 0·49, 0·37, 0·26 mm. longæ; aculeus in tibia IV. supra situs parvus. *Abdomen* 1·17 mm. longum, 0·87 latum, pæne ellipticum, sat fortiter deplanatum, dorso scuto duriusculo crasse umbilicato-punctato tecto.

Cephalothorax umbrinus colore rufo paullulum suffusus, lineis radiantibus partis thoracicæ obscurioribus, tubere cephalico et *mandibulis* paullo pallidioribus, *sternum* fuligineum, *pedes* et *palpi* pallide flavidi, illi colore rufo, hi præsertim in parte tibiali et tarsali colore fusco suffusi; *abdominis* scutum dorsuale castaneum, latera et venter flavido-umbrina.

Brachycentrum parallelum (WID.) speciei huic valde affine est et simile, differt ab eâ præsertim tubere cephalico insigniter angustiore, processu tibiali palporum æquabiliter angustato, neque in latere interiore oblique truncato, laminâ tarsali prope basim leviter angulatâ neque in dentem elevatâ.

THERIDIIDÆ.

68. *Enoplognatha inc. spec. Armen.*: Tshubuhli, iuven.

69. *Lithyphantes Paykullianus* (WALCK.). *Transcauc.*: Gelati, 28. V. fem. adult.; unius exempli sulcus epigynes clausus est et margine postico elevato in epigyne ab imo adspectâ occultus.

70. *Asagena phalerata* (PANZ.). *Transcauc.*: Batum, iuv.

71. *Crustulina guttata* (WIDER.). *Bessar.*: Kobilka, 17. V. fem. adult.

72. *Theridium lineatum* (CLERCK.). *Transcauc.*: Tarsatshai, iuven.

73. *Theridium impressum* L. KOCH. *Bessar.*: Loganeshti, iuven.; *Transcauc.*: Kutais, pull., Usuntali, iuven., Axtafa, 7. VI. mas adult.

74. *Theridium denticulatum* (WALCK.). *Bessar.*: Peresetshina, 16. V. mas adult.

75. *Theridium tinctum* (WALCK.)? *Transcauc.*: Delishan, iuv.

76. *Theridium vittatum* C. L. KOCH. *Transcauc.*: Kvirili, exempl. non adultum, probabiliter huius speciei.

77. *Euryopsis læta* (WESTRING). *Bessar.*: Kishineff, 19. V. fem. adulta.

78. *Episinus lugubris* E. SIM. *Transcauc.*: Tifis, 3. VI. mas adult.

DRASSIDÆ.

79. *Drassodes lapidicola* (WALCK.). *Transcauc.*: Tifis, 3. VI. mas adult. et femina iuven.

80. *Prothesima apricorum* L. KOCH. *Bessar.* : Teleshovo, 16. V. fem. adult.

81. *Callilepis nocturna* (LINN.). *Transcauc.* : Delishan, 8. VI. fem. adult.

ERESIDÆ.

82. *Eresus niger* (PETAGNA). *Bessar.* : Kishineff, pullus.

DICTYNIDÆ.

83. *Titanœca Schineri* L. KOCH. *Bessar.* : Teleshovo, mas iuven.

84. *Dictyna arundinacea* (LINNÉ). *Bessar.* : Loganeshiti, 15. V. mas et fem. adult., Teleshovo, 16. V. mas adult.; *Transcauc.* : Delishan, 8. VI. fem. ad.; *Armen.* : Tshubuhli, 9. VI. mas ad.

85. *Dictyna uncinata* THOR. *Bessar.* : Teleshovo, 16. V. mas et fem. adult., Loganeshiti, 15. V. mas ad., Kishineff, 19. V. mas ad.

86. *Dictyna armata* THOR. *Transcauc.* : Gelati, 28. V. mas adult.

87. *Dictyna ignobilis* n. sp. *Armen.* : Elenovka ad lacum Goktsha, 9. VI. (*Bessar.* : Kobilka, mas iun. fortasse huius speciei).

Femina cephalothorace fusco, abdomine supra pallide fusco, picturâ nigricanti, totam longitudinem occupanti, antice e vittâ latâ constanti, ornato, pedibus flavidis obsolete fusco annulatis, mandibularum marginibus interioribus rectis, oculis posticis paribus intervallis, anticis mediis inter se longius quam a lateralibus remotis, epigyne foveis duabus, septo anguste cuneiformi disiunctis, ad marginem posticum ornata. Long. pæne 3 mm.

Cephalothorax 1·1 mm: longus, 0·9 latus, nitidus, pæne lævis (omnium subtilissime reticulatus), flavido-fuscus, marginibus nigris, lineis tenuibus fuscis parum expressis 5 in parte cephalicâ, 3-bus radiantibus in parte thoracicâ utrinque ornatus; pars cephalica pilis albis in lineas 5 congestis tecta. *Oculorum* series posterior leviter recurvata, oculi sub-æquales, paribus intervallis, quam diameter paullulum maioribus remoti; series anterior levissime procurva, oculi medii posticis mediis parum maiores, inter se circiter diametro suâ, a lateralibus spatiis quam radius maioribus remoti; area oculorum mediorum antice paullulum angustior quam postice, paullulum brevior quam lata antice; clypeus sub oculis mediis eorum diametrum altitudine paullo superans. *Mandibulae* flavido-fuscae, dorso obsolete transverse rugoso, parum nitido, humefactæ apice et prope basim solum inter se contingere, cæterum rimam angustam includere videntur, quæ rima tamen in animali desiccato conspici non potest. *Maxillae* fuscae, *sternum* et *labium* nigro-fusca, illud læve (punctis, quibus pili innati sunt, exceptis), nitidum. *Palpi* fusco-flavidi, parte tarsali pallidiore; *pedes* fusco-flavidi, obsolete fusco annulati in patellis, prope basim et in apice tibiæ, anguste in metatarsorum apice, femora

apicem versus infusca. Tibia cum patella I. 1·1, IV. 0·95 mm. longa. *Abdominis* forma vulgaris; cribellum integrum videtur; *epigyne* formâ eadem atque in *D. arundinacea* (L.) prope marginem posticum foveis ornatur duabus, antice rotundatis, margine antico et interiore acutis, in latere exteriori et postico apertis; septum, quo foveæ inter se distinguuntur, postice angustissimum, anteriora versus leviter dilatatum, a latere adspicuum postice in longitudinem arcuatum; foveæ ambæ spatium æque circiter latum occupant, atque coxæ IV. longæ sunt, et duplo saltem latius quam longum. *Abdominis* dorsum (fig. 19) pallide fuscum, desuper visum anguste fusco-nigro limbatum et colore nigro-fusco secundum medium pictum: antice vitta iacet æque fere atque oculorum area lata, medium dorsum fere attingens, antice leviter angustata, in dimidio posteriore modice constricta; dimidium posterius angulis pictum quatuor, gradatim tenuioribus, melius distinctis, et pone eos fortasse duobus parum perspicuis; angulus anticus, apice cum parte postrema vittæ anticæ coniunctus, angulum pallide fuscum continet, utrimque foras et anteriora versus infractus et cum limbo laterali fusco plus minusve coniunctus est; apex anguli 2-di uterque lateralis rotundatus; *abdominis* latera nigro-fusca, obsolete et parce pallide fusco maculata, præsertim postice; venter parum pallidior, in latere utroque vittâ longitudinali pallide fuscâ notatus. Mamillæ nigro-fuscæ. (*Abdominis* pubes maximam partem detrita.)

88. *Dictyna annulata* n. sp. *Bessar.*: Teleshovo, 16. V. fem. adulta.

Femina cephalothorace nigro nitido, abdomine supra fusco-cinereo, picturâ ornato nigricanti totam longitudinem occupanti, antice e vittâ longitudinali mediocri latitudine, postice profunde incisâ, constanti, pedibus flavidis fusco annulatis, mandibularum marginibus interioribus rectis, oculis mediis et anticis et posticis inter se longius quam a lateralibus remotis, epigyne foveis duabus a margine postico longe distantibus ornatâ. Long. ca 2·6 mm.

Cephalothorax circa 0·9 mm. longus, lævis, nitidus, niger, parte cephalicâ supra paullulum pallidiore. *Oculorum* series posterior paullulum recurva, oculi subaequales, medii a lateralibus diametro suâ, inter se paullo longius remoti; series anterior leviter procurva, oculi medii paullulum maiores videntur quam medii postici, inter se diametro suâ et duplo fere longius quam a lateralibus distant; *oculorum* mediorum area antice paullulum augustior quam postice et æque fere lata atque longa; clypeus sub oculis mediis eorum diametro sescuplo fere altior. *Mandibularum* humefactarum margines interiores prope basim et apice inter se contingere, caeterum rimam augustam formare, siccatarum secundum totam longitudinem (summâ basi exceptâ) inter se contingere videntur; earum color umbrino-niger, apicem versus umbrinus; *maxillae* et *labium* umbrino-nigra, apice pallidiora; *sternum* umbrino-nigrum, medio paullulum palli-

dus; *palpi* fusco-flavidi; *pedes* fusco-flavidi, annulis fuscis diffusis ornati: latis pone basim femorum et tibiaram, angustioribus in illorum et harum apice; patellae anteriores fere totae, basi exceptâ, posteriores praesertim in lateribus infuscatae; metatarsi apice anguste infuscati, anteriores etiam pone basim vestigio annuli parum expressi ornati. Tibia cum patella pedum I. 0.88, pedum IV. 0.75 mm. longa. *Abdominis* forma ordinaria; cribellum integrum; *epigynes* (fig. 21) margo posticus niger transverse plicatus, caetera area pallidior, fusca, foveolis ornata duabus paene ovatis, antice latioribus, inter se ne dimidiâ latitudine suâ quidem distantibus, ab epigynes margine postico spatio remotis parum brevioribus, quam sunt coxae IV. longae, et aequae circiter longo, atque spatium latum est, quod ab eis ambabus occupatur. Dorsum abdominis (fig. 20) umbrino-cinereum (cinereum, pallide umbrino reticulatum), colore nigro-fusco pictum: antice vittâ ornatum inaequali, circiter aequae latâ atque tibia cum patella III. longa est, antice leviter angustatâ, in dimidio posteriore primo angustatâ, tum leviter dilatatâ et in ramos tres divisâ, quorum medius crassior est quam laterales retro et paullo foras directi; haec vitta circiter $\frac{2}{5}$ longitudinis occupat; eius ramulus apicalis medius cum angulo coniungitur paene recto, paullo quam ipsa latiore; sequuntur, in dimidio posteriore dorsi, anguli similes circiter 7, quorum anteriores quatuor saltem alternantes crassiores et tenuiores, lineâ medianâ tenuissimâ coniuncti; apices laterales angulorum sex anteriorum dilatati et inter se confusi maculas formant utriusque ternas irregulares, quae in vittas coniunguntur longitudinales duas parallelas, valde inaequales, coniunctim spatium paullo latius quam vitta antica occupantes; quae vittae in abdomine desuper ad aspectum apicem eius attingunt. Latera abdominis fusca, margine superiore inaequali, parce fusco-cinereo punctata; ventris partes laterales fusco-cinerae, pars media cum mamillis fusca. (Exemplum unicum, quod vidi, detritum est; pubes, quae restat passim, alba in parte cephalicâ supra, in clypes, in ventris partibus pallide coloratis, fusco cinerea in partibus obscuris).

Dictyna ignobilis et *D. annulata* a plerisque aliis *Dictynis* differunt pedibus annulatis. Inter *Dictynas* pedibus annulatis ad hoc tempus subtilius descriptas *Dictynae ignobili* *D. pygmaea* THOR.,*, *D. annulatae* *D. mitis* THOR.** praesertim similes videntur; ambarum mares soli noti sunt; *D. pygmaea* multominor describitur quam *D. ignobilis*, oculis mediis anticis inter se insigniter magis approximatis caet.; *D. mitis* oculorum situ imprimis differre videtur a *D. annulata* nostra, ex. gr. oculis anticis lateralibus longius a mediis, quam hi inter se, distantibus.

* T. THORELL, Descript. of several European a. North-african Spiders. 1875.

** Ibid.

89. *Dictyna orientalis* n. sp. Armen: Erivan. 10. VI. fem. adult., Aralich, 13. VI. fem. adult.

Femina cephalothorace flavido, vittis duabus latis fuscis et limbo albo-flavo ornato, abdomine supra flavido-albo, picturâ fuscâ aut nigrâ, non parum varianti, marginem anticum non attingenti ornato. Long. ca. 2.5 mm.

Cephalothorax 0.85 mm. longus, parte cephalicâ modice convexâ pube albida tectâ, caeterum laevis, nitidus. *Oculorum* series posterior modice recurvata, oculis subaequalibus, mediis inter se parum longius quam diametro, a lateralibus circiter sescuplâ diametro remotis, series anterior paene recta, oculi medii lateralibus et posticis mediis minores, a lateralibus circiter diametro suâ, inter se paullo longius remoti; area oculorum mediorum paullulum latior postice quam antice, aequae longa atque antice lata. Clypeus sub oculis lateralibus eorum diametrum altitudine parum superat. *Mandibulae* paullo breviores quam ambae simul sumptae latae sunt, directae, apicem versus paullo angustatae et marginibus interioribus paullulum a se discedentibus, apice parum oblique truncatae, in angulo interiore denticulis 3-bus (?) armatae, dorso obsolete transverse plicato. *Tibia* cum patella I. 0.78, IV.: 0.73 mm. longa. *Abdominis* forma ordinaria; *cribellum* bipartitum; *epigyne* foveolis duabus ornatur oblongis ovatis, postice angustioribus, coniunctim spatium duplo fere augustius quam *cribellum* occupantibus, margine exteriori acuto fortius quam interior elevato, inter se septo piloso parum lato disiunctis, ab *epigynes* margine postico circiter longitudine suâ remotis.

Color corporis humefacti modo non modo sat fortiter rufo suffusus. In exemplis colore rufo non suffusis: *cephalothorax* pallide flavus, lateribus partis thoracicae limbo flavido-albo, quam tibiae pedum paullo angustiore ornatis, vittis duabus umbrinis ornatus, longitudinalibus, latis, marginem posticum et antice in partis cephalicae lateribus oculos laterales posticos fere attingentibus, quae vittae in cephalothorace desuper adspecto antice latitudine totius areae oculorum inter se distant, posteriora versus intus paullulum inter se appropinquant, in parte thoracica a margine limbo commemorato solo distiguuntur. *Mandibulae maxillae labium palpi pedes* pallide flava, *sternum* fusco-flavum, in lateribus et postice fusco marginatum. *Abdominis* dorsum (fig. 23) et latera alba, colore luteo paullulum suffusa, fusco subtiliter reliculata, dorsum colore fusco aut nigro maculatum: circiter in $\frac{1}{5}$ longitudinis puncta duo conspiciuntur, circiter tibiarum crassitudine inter se distantia, modice expressa; prope ea initium capit area e maculis constans, in universum elongato ovata, dimidiam latitudinem abdominis paullo superans, usque ad mamillas producta; partem eius anticam angulus format paene rectus, apice anteriora versus directo, lineolam longitudinalem, cum apice suo coniunctam, parum quam crura sua brevior, includens; sequuntur anguli lati circa 5, quorum 3

anteriores modo bene expressi, primus antico et sequentibus latior et crassior, cruribus leviter procurvis, sequentes gradatim minores, primus angulum similem atque est ipse, minorem, albidum, fusco reticulatum, continet, secundus et tertius similem in modum sed minus distincte maculati; tota haec area lineâ tenui fuscâ modice expressa dimidiata. Pictura haec insigniter variat (fig. 22): angulus anticus apice deleto nonnunquam in maculam unam confusus basi late coniunctam cum angulo sequenti, qui crassus est, apicibus lateralibus rotundatis, totus niger ut etiam angulus pone eum situs; anguli posteriores apicibus lateralibus in maculas rotundatas dilatatis, medio angustati aut interrupti. — Laterum pars superior vittâ ornatur fusca aut nigricanti, sat latâ, diffusâ, in dimidio posteriore plus minusve in maculas magnas divulsâ. Venter lateribus ut abdominis latera coloratis, secundum medium cinereo-fuscus, qui color aream aequae fere latam occupat, atque area mamillarum; hae flavido-fuscae, in lateribus et subter annulo inaequali nigro-fusco, utrimque in maculas ternas dilatato, circumdatae. — Abdominis desiccati, in partibus pallidis pube albâ, in obscuris pube fuscâ tecti, pictura satis similis atque humefacti; venter totus pube albidâ tectus videtur.

Dictyna orientalis imprimis *D. hortensi* E. Sim* similis videtur, differt tamen ab eâ probabiliter colore saltem (ex. gr. *D. hortensis* pars thoracica — excepto limbo laterali — tota fusca, abdomen supra antice lineis obscuris duabus parallelis postice foras curvatis ornatum, sternum pallide flavum describitur).

DYSDERIDAE.

90. *Dysdera* sp. *Transcauc.*: Tiflis, mas adultus probabiliter novae speciei, adeo laesus, ut descriptione dignus non sit.

91. *Harpactes Caucasius* n. sp. *Transcauc.*: Gelati, 28. V. mas adult.

Mas oculis anticis a clypei margine circiter radio suo remotis, sterno regulariter reticulato, palporum parte tibiali longiore quam patellaris, bulbi genitalis corpore parum longiori quam lato, circiter in $\frac{2}{3}$ longitudinis latissimo, scapo parvo, femoribus anticis prope apicem aculeis 3 armatis. Long. 4.4 mm.

Mas. Cephalothorax 2 mm. longus, 1.6 latus, fere in $\frac{5}{9}$ longitudinis latissimus, lateribus fortiter rotundatis, antice sinuato-angustatus, fronte circa 0.7 mm. latâ; fere in $\frac{2}{3}$ longitudinis sulcus ordinarius iacet, valde brevis, sed posteriora versus in lineam impressam, parum definitam et valde vadosam productus, cum quâ circiter $\frac{1}{4}$ patellarum I. longitudine aequat. Dorsum a latere visum fere a margine antico coxarum III. poste-

* E. SIMON, Aranéides nouveaux ou peu connus du Midi de l' Europe. (1. Mémoire.)

riora versus sat praeurpente descendit, caeterum inaequaliter (oculos versus fortius) arcuatum; totus fere cephalothorax dense impresso-reticulatus, parte cephalicâ solâ versus oculos paene laevi et nitidâ, caeterum subopacus; maculae reticuli — praesertim in cephalothoracis partibus lateralibus et posticâ — marginibus paullulum elevatis areolas formant maximam partem oblongas; ad marginem cephalothorax carinulâ acutâ ornat, limbum distinguenti medioeri latitudine, inflexum, ita ut a latere paene non conspiciatur; etiam clypeus carinulâ simili instructus, limbum desecanti corneum, non inflexum. *Oculi* postici oblongi, inter se fere contingentes, lateralibus, qui rotundati sunt, paullo minores (sed non breviores), ab eis paullulum magis quam inter se remoti, cum eis lineam modice procurvam designant; oculi antici rotundi, caeteris maiores, cum lateralibus paene contingentes, a posticis circiter radio, inter se parum plus quam $\frac{1}{3}$ diametri, a clypei margine paullo longius quam radio remoti. *Mandibulae* aequae circiter longae atque $\frac{2}{5}$ cephalothoracis, paullulum proiectae, quoad margines exteriores inter se parallelae, a latere visae prope basim paullo convexae, caeterum usque ad apicem rectae; apice intus oblique truncatae et leviter emarginatae, in angulo ornatae in sulci unguicularis margine antico, dentibus duobus approximatis, primo quam secundus paullo maiore in margine postico autem denticulis duobus apici propius sitis, secundo quam primus maiore; dorsum mandibularum praesertim versus latus exterius granulis dispersis ornat. *Maxillarum* et *labii* forma ordinaria. *Sternum* paene $\frac{1}{3}$ longius quam latum, dense elevato-reticulatum, modice nitidum, prope coxas laevigatum et granulis dispersis parvis ornat, caeterum areolis parvis laevibus nitidis adpersum, quarum unaquaeque punctum includit impressum. *Palporum* pars patellaris duplo longior quam medio crassa, subter (basi solâ exceptâ) recta, supra leviter et paene aequaliter in longitudinem convexa; pars tibialis eâ circiter tertia parte longior, paullulum minus crassa, subter paene recta, supra levius quam patellaris convexa; pars tarsalis patellari longior, tibiali brevior, a latere visa supra paene aequaliter convexa, subter gibbosa: circiter in $\frac{1}{3}$ longitudinis paullulum crassior quam pars patellaris medio, inde basim versus subito, apicem versus levius attenuata. Bulbus genitalis (fig. 24) prope medium parti tarsali innatus, eius corpus aequae atque pars hæc longum, paullo minus latum quam longum, leviter compressum, a latere visum antice — ubi multo fortius convexum est quam postice — circiter in $\frac{2}{3}$, postice circiter in $\frac{3}{4}$ longitudinis latissimum, a basi usque ad partem latissimam pæne aequaliter (antice leviter arcuato-, postice paullulum excavato) dilatatum, inde apicem versus subito, arcuato angustatum. Scapus (fig. 25) parvus, membranâ complicatâ et contortâ instructus et aculeo complanato, in latere antico exteriore innato, in latus posticum curvato, hic deorsum deflexo et leviter sinuato; partes hæc a variis adspectæ partibus varium

præbent aspectum, ex. gr. a latere inferiore adspectus bulbus apice tuberculo ornatur latiore quam longo, apice late truncato, ex angulo apicali postico processus duos emittenti breves, anteriorem deorsum et anteriora versus directum, posteriorem primo deorsum et retro directum, tum anteriora versus, curvato et priori parallelo; postice ad basim tuberculi aculeus emergit gracilis, deorsum et retro directus, anteriora versus arcuatus et priorum apicibus parallelus; apices horum processuum trium lineam designant pæne rectam et libratam. *Pedum* omnium femora aculeata, aculei in femoribus I. et II. antice versus apicem 1·2, in III. circa 5, in IV. circa 7; cæteræ partes pedum anteriorum inermes; patellæ III. aculeo 1 instructæ, IV. inermes; tibæ et metatarsi pedum posteriorum abunde aculeata, tarsi inermes aculei in tibiis IV. dorso probabiliter 3; tarsi omnes unguiculis ternis instructi. Femur I. 1·9, patella 1·1, tibia 1·7, metatarsus 1·5, tarsus 0·5, pedum II. partes: 1·7, 0·95, 1·4, 1·2, 0·45, pedum III.: 1·3, 0·6, 0·9, 1·15, 0·48, pedum IV.: 1·9, 0·8, 1·5, 1·7, 0·6 mm. longæ. *Abdomen* (mamillis exclusis) 2·1 mm. longum, 1·2 latum, elongato ovatum, postice latius.

Cephalothorax cum *mandibulis* badius, *sterum maxillae labium* lateritia, *palpi* et *pedes* testacei, hi paullo colore fusco suffusi præsertim in femoribus et tibiis anterioribus, *abdomen* flavido-cinereum.

TABULÆ I. EXPLICATIO.

1. *Heliophanus forcipifer*, palpus sinister.
2. *Heliophanus nigriceps*, pars tibialis et tarsalis palpi sinistri ab imo visæ.
- 2b. Eadem a latere inferiore visæ.
3. *Attus vilis*, pars patellaris tibialis tarsalis palpi sinistri.
4. Eiusdem epigyne.
5. *Yllenus albocinctus* (Kroneb.), epigyne humefacta.
6. *Tarentula taeniopus*, lamella characteristica palpi dextri, *m*: margo «partis basalis» bulbi genitalis.
7. *Tarentula striatipes* (Dol.), lamella characteristica palpi dextri.
8. *Tarentula striata*, lamella characteristica palpi dextri.
9. *Tarentula taeniopus*, pars posterior epigynes, amplific.: 38.
10. *Tarentula striatipes*, pars posterior epigynes, amplific.: 38.
11. Eadem alius exempli, amplific.: 38.
12. *Tarentula striata*, pars posterior epigynes, amplific.: 38.
13. *Thanatus imbecillus* L. Кочн, epigyne.
14. *Philodromus iuvenicus*, epigyne, amplificat.: 50.
15. *Tmarus Horváthi*, epigyne.
16. *Brachycentrum odontophorum*, pars tibialis et tarsalis palpi sinistri desuper visæ.

17. Eaedem a latere exteriore visæ.
 18. Eiusdem pars tarsalis sinistra ab imo adspecta.
 19. *Dictyna ignobilis*, pictura abdominis.
 20. *Dictyna annulata*, pictura abdominis.
 21. Eiusdem epigyne.
 22. *Dictyna orientalis*, pictura abdominis.
 23. Eadem alius exempli.
 24. *Harpactes caucasius*, pars tarsalis palpi sinistri.
 25. Eiusdem scapus ab imo visus.
-

SPECIES GENERIS PIONOSOMUS FIEB.

Disposuit DR. G. HORVÁTH Budapestinensis.

Genus *Pionosomus* FIEB. familiæ Lygæidarum species simillimas et ægre distinguendas in se continet. Quamobrem tabulam synopticam specierum generis huius conscribendam esse censui.

Omnes species sunt parvæ, nigræ, punctatæ, setosæ, nitidulæ vel interdum subopacæ. Antennæ articulis basali et apicali nigris, nigro-fuscis vel fuscis, articulis duobus intermediis testaceis, basi et apice magis minusve infuscatis, raro (*heterotrichus*) antennæ totæ pallidæ. Pronotum lobo postico opaco maculis duabus transversis pallidis, plus minusve confluentibus, nigro-vel fusco-punctatis notatum, maculis his pallidis raro (*monochrous*) deficientibus. Scutellum opacum, apice imo pallidum. Hemelytra sæpissimè griseo-testacea, nigro-punctata, opaca, maculis corii tribus, prima obsoleta prope basin, secunda costali pone medium tertiatque ad apicem, nigris vel nigricantibus; membrana rite explicata vel plus minusve abbreviata, nigra, albido-limbata, vel albida, macula discoidali nigro-fusca notata. Limbus anticus prostethii, limbus posticus metastethii, maculæ pectoris ad coxas, femora apice imo, tibiæ et tarsi testacei; interdum femora omnia fusca (*fuscipes*) vel pedes toti flavo-testacei (*heterotrichus*).

Species septem huius generis ex autopsia, speciem octavam Sibiria propriam (*monochroum*) solum secundum descriptionem nosco. Quum autem species hæc sibirica lobo postico pronoti omnino unicolore a reliquis facile distinguenda videtur, in subsequente tabula synoptica species omnes disposui.

1 (2). Lobo antico pronoti nigro, unicolore. Corpore superne setis erectis nigro-fuscis vestito; pronoto transverso, huius lobo antico sicut etiam capite cupreo-nitentibus; antennis pedibusque nigris, illarum articulis secundo et tertio tibiisque fusco-ferrugineis. Long. 2 mill. — *Sibiria orientalis*: Irkutsk. (Sec. Dom. JAKOWLEFF.) 1. *monochrous* Jak.

2 (1). Lobo postico pronoti maculis duabus transversis, plus minusve confluentibus, pallidis notato, interdum fere toto pallido.

3 (14). Corpore superne setis erectis nigris vel nigro-fuscis obsito; pronoto antrorsum vix vel levissime angustato, lateribus pone medium haud vel levissime sinuatis; hemelytris griseo-testaceis vel fusco-testaceis; articulis basali et apicali antennarum femoribusque nigris vel fuscis.

4(5). Lobo antico pronoti subopaco, nigro-setoso et præterea pube adpressa griseo-albida dense vestito. Breviter setosus, setis marginum lateralium pronoti diametro oculorum minus quam duplo longioribus; pronoto distincte transverso, basi fere duplo latiore quam longiore, lobo antico ubique densissime et subtilissime punctulato; membrana rite explicata, apicem abdominis subsuperante, vel nonnihil abbreviata, pone apicem segmenti dorsalis penultimi abdominis extensa, sed apicem abdominis haud attingente; femoribus nigris, apice imo pallidis. ♂. ♀. Long. $2\frac{1}{2}$ —3 mill. — *Hungaria centralis* (in desertis arenosis sat frequens!); *Rossia meridionalis*: Sarepta (Purton). --- --- --- --- --- **2. opacellus n. sp.**

5(4). Lobo antico pronoti fortiter nitente, pubescentia griseo-albida omnino destituito.

6(7). Pronoto distincte transverso, basi fere duplo latiore quam longiore; articulis basali et apicali antennarum nigris; membrana formæ brachypteræ minus abbreviata, pone apicem segmenti dorsalis quinti abdominis extensa. Breviter nigro-setosus, setis marginum lateralium pronoti diametro oculorum minus quam duplo longioribus; lobo antico pronoti disco vage subtiliusque punctulato, fere lævigato; femoribus nigris, tantum apice imo pallidis. ♂. ♀. Long. $2\frac{3}{4}$ — $3\frac{1}{4}$ mill. — *Hispania, Gallia, Helvetia, Germania, Dania, Suecia, Britannia*. --- --- **3. varius Wolff.**

7(6). Pronoto vix transverso, basi circiter dimidio latiore quam longiore; articulis primo et quarto antennarum nigro-fuscis vel fuscis.

8(9). Pronoto antrorsum levissime angustato, apice quam basi angustiore, lobo antico disco vage et subtilius punctulato; membrana completa. Breviter setosus, setis marginum lateralium pronoti diametro oculorum minus quam duplo longioribus; capite loboque antico pronoti convexis, nigro-nitentibus; antennis longioribus et gracilioribus, articulis basali et apicali nigro-fuscis; lateribus pronoti fere rectis, tantum apice ipso subito rotundatis, maculis duabus pallidis lobi postici confluentibus; femoribus nigris, apice imo pallidis. ♀. Long. 3 mill. — *Turkestan*: Margelan!

4. persimilis n. sp.

9(8). Pronoto fere subquadrato, apice quam basi vix angustiore, lobo antico ubique æqualiter punctulato; membrana semper abbreviata, parviuscula, semicirculari, angulum apicalem corii et segmentum dorsale quartum abdominis paullo superante.

10(13). Articulis primo et quarto antennarum nigro-fuscis; femoribus nigris, apice vel etiam basi pallidis; maculis duabus transversis pallidis lobi postici pronoti obsoletis, parvis.

11(12). Longius nigro-setosus, setis marginum lateralium pronoti diametro oculorum plus quam duplo longioribus; capite loboque antico pronoti convexis; huius marginibus lateralibus pone medium levissime sinuatis, ante medium levissime rotundatis, lobo antico sat dense et di-

stincte punctulato, nigro-nitente; hemelytris sordide fusco-testaceis; membrana nigro-fusca, prope angulum basalem externum macula albida signata; femoribus basi et apice pallidis. ♂. ♀. Long. $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{3}{4}$ mill. — *Suecia*: Oeland! (THOMSON). --- --- --- --- **5. trichopterus** Thoms.

12 (11). Breviter nigro-setosus, setis marginum lateralium pronoti diametro oculorum minus quam duplo longioribus; capite lato, planiusculo; marginibus lateralibus pronoti fere rectis, tantum apice ipso subito rotundatis, lobo antico depresso, vix convexo, densissime et subtilissime punctulato, nonnihil cupreo-nitente; hemelytris griseo-testaceis; membrana albida, macula discoidali nigro-fusca notata; femoribus tantum apice imo pallidis. ♂. ♀. Long. $2\frac{1}{2}$ mill. — *Italia*: Vercelli! (REUTER).

6. depressus n. sp.

13 (10). Articulis basali et apicali antennarum femoribusque fuscis, his basi et apice pallidis; lobo postico pronoti fere toto pallido, tantum utrinque ad latera nigricante. Longius nigrofusco-setosus, setis marginum lateralium pronoti diametro oculorum plus quam duplo longioribus; pronoto lateribus subrectis, tantum apice ipso subito rotundatis, lobo antico planiusculo, sat dense et distincte punctulato, nigro-nitente; hemelytris griseo-testaceis, membrana albida, disco nigro-fusca. ♀. Long. $2\frac{1}{2}$ mill. — *Tauria*: Koktebel! --- --- --- --- **7. fuscipes** n. sp.*

14 (3). Corpore superne setis erectis flavo-ferrugineis vestito; pronoto fere æquilongo ac basi lato, trapezoideo, antrorsum sensim angustato, lateribus pone medium leviter sinuatis; hemelytris flavo-ferrugineis; antennis pedibusque totis flavo-testaceis. Longius setosus, setis marginum lateralium pronoti diametro oculorum plus quam duplo longioribus; capite et lobo antico convexo pronoti dense minutissimeque punctulatis, huius lobo postico flavo-ferrugineo, tantum utrinque ad latera nigro-fusco; membrana completa, apicem abdominis subsuperante. ♀. Long. $3\frac{1}{4}$ mill. — *Tauria*: Sudak! --- --- --- --- **8. heterotrichus** Horv.

*) Speciem hanc olim (Természetráji Füzetek. 1884. p. 12) tamquam formam brachypteram *P. heterotrichi* descripsi, a quo autem setis corporis nigro-fuscis, lobo antico pronoti minus dense et paullo fortius punctulato coloreque antennarum, hemelytrorum et pedum bene differt.

DESCRIPTIONES SPECIERUM NOVARUM ICHNEUMONIDARUM E FAUNA HUNGARICA.

Auctore S. BRAUNS, Professore Suerinensi.

1. *Ophion dispar* mihi.

O. luteo colore affinis, sed duplo minor. Alæ superiores nervulo ante-furcali, inferiores nervello supra medium fracto, præcique metathoracis sculptura discedens. Costa nempe transversa basali fere deleta, medio arcu semicirculari aream superomediam postice apertam inchoante, costa transversa posteriore distincta; spatio intracostali subtilius rugulosopunctato, area posteromedia medio longitudinaliter rugulosa. Abdomine apice nonnihil obscuriore. — ♂; long. 10—11 mm.

Hungaria septentrionalis (Eperjes). ♀. in *Helvetia* (Wallis) inventam in collectione mea conservo.

2. *Anomalon trachynotus* mihi. (subgenus *Atrometus* Först.)

Capite pone oculos dilatato, nigro; temporibus rufofulvis nitidis, vix punctatis; genis nitidis, nigris; facie inferne valde angustata, rugosopunctata, clypeo mucronato, mandibulis fulvis, apice nigris; antennis fusco-ferrugineis, basi nigris, subtus apice dilutioribus. Thorace scabro, nigro, prothoracis maculis, mesothoracis lobis lateralibus rubris, notaulis nullis; scutelli scabri lateribus rubricosis; metathorace fortiter reticulato, dorso vix canaliculato, apice longius caudato; epicnemiis superne abbreviatis, mesopleuris fortiter rugososcabris, striis longitudinalibus distinctis ante speculum minus perspicuum. Tegulis rufis; alæ superiores stigmatate fusco; nervis recurrentibus valde distantibus, nervo parallelo fere incidente; alæ posteriores nervello non fracto. Abdomen fere totum nigrum, segmenti 2 lateribus ferrugineis, tertio rufo; terebra sat longa. Pedes anteriores rufi, coxis et trochanteribus nigris, tarsis intermediis infuscatis. Postici nigri, femoribus clavatis, tarsis ferrugineis. — ♀; long. circa 12. mm.

Budapest, e Zygaena laeta exclusum.

♂. *Feminae* similis. Facie cum clypeo et mandibulis, genis, temporibus totis flavis, his rufescentibus, flavedine faciei longe supra artenas producta; antennis rufis, scapo subtus flavo, supra infuscato. Thorace fere toto nigro, sutura ante alas et scutelli lateribus rubricosis. Abdomine nigro, segmentis 2. 3. 4. rufis, 2 vitta nigra. Pedibus rufis, anticis cum coxis flavescentibus; coxis posticis nigris, apice flavidis, trochanteribus nonnihil

obscurioribus, femoribus clavatis, tibiis curvatis; tarsis latissimis; tibiaram latitudine æqualibus, metatarso articulis 2 sequentibus simul sumptis fere æquali, articulo 4 minimo, ultimo vix longiore.

Pariter e regione *Budapestinensi*.

Ich bin nicht sicher, ob dieses Männchen zu dem vorherigen ♀ gehört, will es aber trotz der Abweichungen in der Färbung vorläufig dazurechnen. Es gehört sicherlich in dieselbe Gruppe. Ich besitze einige sehr ähnliche ♂♂ aus Dalmatien und aus Batum, die noch viel buntere Farben haben, als das ♀; leider fehlen dazu die Weibchen.

Vorläufig können beide Thiere zu dem Försterschen subgenus *Atrometus* gezählt werden.

Barycephalus mihi, novum genus *Ophionidum*.

Caput majusculum, tumidum, fere cubicum, pone oculos pro capite minutos non angustatum, interdum dilatatum. Clypeus vix discretus, foveolis basalibus distinctis, apice late rotundatus; vertice, temporibus genis latissimis, his longis. Mandibulæ sat validæ, dente infero vix longiore. Oculi parvi, juxta basin mandibularum leviter emarginati, ab ocellis valde distantes. Costa occiput et genas determinante distincta. Antennæ corpore breviores. Thorax notaulis epomiisque nullis, mesothorace nitido, scutelli apice rotundati, convexi lateribus basi tantum marginatis; metathorace costis et areis nullis, spiraculis ovalibus. Epicnemii distinctis, superne abbreviatis; sternaulis nullis, mesolco tenui postice clauso. Alæ breves, superiores areola nulla, cellula discocubitali nervos 2 recurrentes excipientes; stigmatibus angusto, radium ante medium emittente, nervo cubitali cum basali obliquo basi vix convergente, leniter curvato, ramello nullo; nervulo interstitiali obliquo, nervo parallelo longe supra medium e cellula brachiali egrediente, hac postice angustata. Alæ inferiores nervello supra medium vix fracto, nervum pellucidum emittente, valde obliquo, postfurcali. Abdomen sat longe petiolatum, a segmento 3 compressum, petiolo leniter curvato sensim in postpetiolum continuato, spiraculis in triente apicali sitis. Segmento 2 latitudine fere triplo longiore, thyridiis vix conspicuis, tertio vix brevioribus, sequentibus longitudine sensim minore, terebra breviter exserta (ut in *Ophionibus*). Ungviculis pectinatis.

3. Barycephalus Mocsáryi mihi. ♂.

Rufoflavus, oculis minutis, stemmatio, vittis 3 longitudinalibus mesonoti, basi mesothoracis, segmentis 2 primis abdominis fere totis, maculisque abdominis 14 triseriatim dispositis, punctis 2 mesosterni juxta epicnemiam sitis nigris. — Caput rufoflavum, subtilissime punctatum, pone oculos evidenter dilatatum, vertice temporibus genis latissimis, his spatium fere oculorum longitudini æquali a mandibularum basi distantibus; puncto minuto intraantennali nigro, colore nigro stemmatis usque ad basin antennarum continuato, sulcum sat latum includente. Mesothorace nitido subti-

liter sparsim punctato, vittis 3 nigris, regione circa scutellum et basin alarum concolore, mesopleuris et basi nigra metathoracis paulo fortius punctatis, minus nitidis. Thoracis colore subtus magis in colorem flavum mutato. Abdominis compressi segmentis 2 primis nigris, apice cum ceteris rufoflavis, tertii lateribus maculis 2 nigris, sequentibus usque ad segmentum 6. 3 maculatis, maculis marginem posticum segmentorum cum basi sequentis obtegentibus; segmentis ultimis flavorufis. Pedibus rufoflavis, anterioribus basi dilutioribus, tibiis posticis apice vix, tarsis posticis evidenter infuscat. — ♂; long. 11—12 mm.

Hungaria centralis (Budapest) et *meridionalis* (Ulma).

Celeberrimo Hymenopterologo A. Mocsáry hanc speciem dedicare ejusque nomine condecorare volui.

4. *Barycephalus seminiger* mihi. ♀.

Niger, capite fere toto, mesothorace superne, scutello, segmentis 3 et 4 abdominis aurantiacis. Caput tumidum, aurantiacum, nitidum, genis, temporibus latis evidentius punctatis, oculis et antennis nigris, facie fortiter punctata, fronte fere opaca, apice mandibularum nigra, colore nigro stemmatii usque ad basin antennarum continuato, sulculo nullo, vertice sat lato, sed pone oculos non dilatato. Thorace nigro, scutello et mesothorace supra aurantiaco, hoc vittis 3 nigris; mesothorace nitido sparsim punctulato, metathorace fortiter, basi minus punctato, apice rugoso, areis et costis nullis, dimidio postico carinula media. Mesopleuris fortiter punctatis, macula oblonga aurantiaca subtegulari. Alæ breves, tegulis et radice aurantiacis, stigmatate fusco, nervorum dispositione ut in præcedente. Abdomen nigrum, segmento 3 aurantiaco, maculis 2 lateralibus et apice medio nigris, 4 aurantiaco basi trimaculato, apice infuscato; terebra rufa. Pedibus anticis rufis, coxis et trochanteribus nigris, posterioribus nigris, calcaribus et articulationibus dilutioribus. — ♀; long. 12 mm.

Hungaria centralis (Budapest).

Ob die beiden hier beschriebenen Thiere als ♂ u. ♀ zusammengehören, ist zweifelhaft; es wäre immerhin möglich.

5. *Anomalon humerale* mihi (subgenus *Barylypa*, cf. Thomson *Opuscula*, fascic. 16. pag. 1766.)

Caput pone oculos vix dilatatum, nigrum, mandibulis flavis, apice nigris, facie cum clypeo rotundato sat fortiter punctatis, opacis, genis vix flavis, flavedine faciei pone antennis producta, fronte rugosa, linea elevata; temporibus nitidioribus minus dense punctatis, macula magna piceorufa. Antennæ dimidium corporis superantes, rufobrunneæ, scapo subtus flavo. Thorace nigro, macula humerali ochracea, callis ante et infra tegulas pallidas concoloribus, suturis et maculis prothoracis et ante coxas intermedias pallidis. Scutello flavo, convexo, basi tantum marginato, punctato, sulculo

medio impresso; prothoracis lateribus fortiter punctatis, subtus rugosis; mesothorace nitido, punctura subtiliore; mesopleuris fortiter punctatis speculo polito, mesosterno subtilius dense punctato, mesoleo sat profundo, postice clauso, metathorace longius caudato, fortiter reticulatorugoso, dorso evidenter canaliculato. Alæ hyalinæ, tegulis et radice flavis, stigmatе pallido, anteriores nervo parallelo supero nervo areolari interstitiali, posteriores nervello fere opposito, infra medium fracto. Abdomen rufum, segmento primo basi vix, 2 vitta dorsali, 4 apice, 5—7 nigris. Pedibus anterioribus ad maximam partem flavis, femoribus postice rufescentibus, coxis basi obscurioribus; posticis coxis et trochanteribus nigrovariis, femoribus rufis basi et apice infuscatis, tibiis basi extus longius pallidis, intus a basi ad apicem sensim obscurioribus, apice nigro, tarsis fuscobrunneis. — ♂; long. 18 mm.

Species in *Hungaria centrali et meridionali* non rara.

var. Capite thoraceque latius pallido variis, macula genarum cum macula magna temporum coherente, prothorace ochraceo, mesopleurarum parte antica lineis mesothoracis, metathoracis apice letius concoloribus; colore pedum nigro minus distincto.

6. *Anomalon paradoxum* mihi (Holmgr. Sectio I. B.)

Præcedenti statura, forma scutelli, colore similis, sed clypeo evidenter mucronato et nervo areolari haud interstitiali discedens. Capite pubescente, pone oculos haud angustato, vertice sat lato; facie subtiliter densius punctata, cum clypeo, palpis, mandibulis apice excepto flavis, colore faciei supra antennis longius producto, genis nigris punctatis, temporibus sparsim punctatis, nitidis, macula magna rufa; antennis dimidio corpore longioribus, supra nigrofuscis, apicem versus et subtus sensim dilutioribus, scapo subtus flavo. Thorax pubescens, mesothorace sparsim sed concinne punctato, notaulis nullis; prothorace fortius punctato, angulis inferioribus rugosis rufis, callo ante tegulas latius rufoflavescente; mesopleuris fortiter punctatis, ante speculum sat politum rugosis, callo infra alas flavo. Epicnemiiis superne deletis, acetabulis mesosterni intermediis clausis. Scutello gibbo, fortiter punctato, basi vix marginato, sulculo medio vix conspicuo, utrinque rufomaculato; metathoracis sculptura subtiliore, dorso minus, lateribus fortius reticulatorugulosis, apice longius caudato. Abdomen rufum, petioli basi, vitta dorsali segmenti 2, segmento 6 et sequentibus nigris. Alæ flavescenti-hyalinæ, tegulis et radice flavidis, stigmatе flavorufo, nervo parallelo supero, inferiores nervello opposito, infra medium fracto. Pedibus anticis flavis, coxis muticis basi obscurioribus, femoribus postice rufescentibus; intermediis coxis nigris, apice flavis, trochanteribus et summa basi femorum rufescentium, apice tarsorum obscurioribus; posticis coxis et trochanteribus nigris, his subtus flavescentibus, femoribus rufis, basi apiceque nigris, tibiis extus flavescentibus,

intus et apice latius nigris, tarsis obscuris, basi articulorum, præcipue metatarsi fulva. — ♀; long. 17 mm.

In *Hungaria meridionali* ad thermas Herculis sacras *Mehadienses* inventum.

7. *Anomalon discrepans* mihi.

Species præcedenti statura, sculptura, antennis, forma scutelli similima, sed colore obscuriore, præcipue nervo areolari interstitiali discedens. Clypeo brevius mucronato, facie non tota flava, clypeo nempe apice, lineisque 2 longitudinalibus faciei nigris, thorace cum scutello toto nigro; abdomine basi latius, segmento 5 apice nigro. Pedibus obscurioribus, coxis totis nigris, trochanteribus minus pallidis; coxis anticis muticis. — ♂; long. 16 mm.

In *Hungaria centrali* ad Budapest collectum.

Die 3 letzten Arten, von denen die erste sicher eine *Barylypa* ist, sind einander so verwandt, dass sie natürlich zusammengehören; dennoch erscheint es fraglich, ob die Gattungsdiagnose, die Thomsou für *Barylypa* giebt, nicht geändert werden muss.

8. *Anomalon longicorne* mihi.

A. tenuicorni antennis corporis longitudini fere æqualibus nigris, subtus ferrugineis similis; sed colore obscuro pedum, alis, coxis anticis muticis certe distinctus. Capite sat magno, pone oculos haud dilatato, vertice lato; facie fere tota, mandibulis, genarum macula pallida, macula temporum fulva solito minore. Fronte rugosa, facie, genis, temporibus punctatis, his nitidis. Thorace toto nigro, mesothorace minus dense punctato nitido, mesopleuris fortiter rugosopunctatis, speculo distincto, epinemiis superne deletis. Scutello marginato, metathorace reticulato, dorso late et profunde canaliculato. Tegulis nigris; alæ anteriores nervo areolari interstitiali, nervo parallelo supero, posteriores nervello postfurcali, supra medium fracto. Pedes coxis nigris; trochanteribus apice pallidioribus; anticis rufis, intermediis nigris, femoribus apice, tibiis tarsisque concoloribus, his apice infuscatis; posticis fere totis nigris, tibiis basi ferruginentibus, tarsis fuscis, metatarso basi latius ferrugineo. Trochanteres postici trochantello fere duplo longiores. Abdomen nigrum, petioli apice, segmentis 2, 3, 4 rufis, 2 vitta solita nigra. Terebra petioli longitudine. — ♀; long. 18. mm.

In *Hungaria centrali* ad Budapest e *Phalera bucephala* exclusum.

9. *Anomalon flavipenne* mihi (Gruppe v. *A. cerinops* Gr.).

Capite thoraceque totis nigris, villosis, orbitis frontalibus vix rufis; palpis pallidis, mandibulis rufomaculatis; antennis nigrofuscis, subtus interdum dilutioribus. Abdominis petiolo apice plus minusve rufo, segmento 2 rufo, vitta dorsali nigra, tertio rufo, lateribus nigris, 4 nigro, macula magna basali fere ad apicem segmenti producta rufa, ceteris nigris;

alis flavescens, tegulis nigris vel piceis, nervis et stigmatibus pallidis; alæ anteriores nervo areolari *non incidente vel incidente*, parallelo longius infra medium cellulæ brachialis egrediente; posteriores nervello fere in medio fracto. Pedibus rufis, coxis et trochanteribus nigris, trochantello rufis, tibiis et tarsis flavescens, illis posticis apice plus minus infuscato vel nigro. Capite thoraceque fortiter rugosopunctatis, punctis sat magnis; scutello a basi ad apicem marginato, metathorace reticulatogoso, dorso vix excavato; epicnemii superne deletis, mesopleuris fortiter punctatis, speculo minimo, vix conspicuo, acetabulis intermediis nullis. — ♀; long. 18 mm.

Specimen unum ex *Hungaria*, verisimiliter e regione Budapestinensi.

Dieses merkwürdige Thier, von welchem ich auch 1 ♀ aus *Mecklenburg* und 1 ♀ aus dem *Wallis* besitze, zeigt die in der Beschreibung hervorgehobene eigenthümliche Schwankung in der Insertion des Nervus areolaris, also eines Merkmals, welches sonst als ein besonders zu beachtendes angesehen wird. Meine beiden Exemplare weichen von dem hier beschriebenen nur dadurch ab, dass dieser Nerv interstitiel ist. Sollte das Merkmal wohl den Werth haben, dem man ihm bisher beilegt? (Vgl. oben *A. humerale*, *paradoxum* und *discrepans*.)

10. *Anomalon varians* mihi.

A. Cerinopi simillimum, sed colore faciei et nervo areolari interstitiali discedens. Corpore villosa; capite pone oculos angustato rugosopunctato, nigro, mandibulis flavis, apice nigris, orbitis temporalibus rufis, facie vel tota nigra, vel orbitis faciei flavidis, interdum macula media flava. Antennis thoracem superantibus nigris. Thorace toto nigro, prothorace, pleuris fortiter rugosopunctatis speculo vix conspicuo, mesonoto subtilius punctato, subnitido, metathorace rugosopunctato, areis nullis, dorso haud excavato, apicem versus sat longe caudato; epicnemii superne deletis, notaulis nullis, mesoleo fere nullo, apice clauso. Tegulae nigrae, apice piceae. Alæ superiores stigmatibus rufis, nervo areolari incidente, parallelo infra medium cellulæ brachialis egrediente, posteriores nervello infra medium fracto, postfurcali. Abdomen petiolo rufo, basi summa nigra, segmento 2 rufo vitta dorsali solita, 3, 4 rufis, ceteris nigris, apice summo piceis. Pedes rufi, coxis et basi trochanterum, femoribus posticis maxima parte, tibiis posticarum apice late nigris; tarsis rufis, posticis apice vix infuscatis. Femoribus, tibiis et tarsis ♂ anterioribus antice flavis, femoribus postice rufis, basi vix obscuris. — ♀; long. 9—16 mm.

E *Hungaria centrali et meridionali*.

Diese in der Gesichtsfärbung sehr veränderliche Art steht in der Färbung dem *A. cerinops* sehr nahe; im Flügelgeäder ist sie *fibulator* Gr. verwandt. Sonderbarerweise ist sie nirgends beschrieben, obwohl sie nicht selten zu sein scheint.

11. *Campoplex calceatus* mihi. (Thoms. Sectio I. Divisio II.)

C. Oxyacanthae similis, sed multo minor. Capite pone oculos angustato, vertice lato, epinemiis superne deletis, medio bilobis. Capite thoraceque rugosopunctatis, opacis, tegulis nigris, metathoracis areis nullis, dorso leviter excavato, postice transversim strigoso; mesopleuris sat fortiter punctatis, nitidis, ante speculum politum striolis valde distinctis. Abdominis segmentis 2 primis nigris, secundi apice vix flavescente, tertio flavo, basi quarti vix concolore, tertio linea marginali nigra nulla. Pedibus nigroflavoque variis, femoribus anticis subtus basi nigris, mediis nigris, apice flavis, posticis nigris; tibiis tarsisque anticis flavorufis, posterioribus flavis, mediis apice intus obscurioribus, posticis apice nigris, nigredine fere ad medium tibiæ assurgente, tarsis fuscis. Terebra brevi. Alæ stigmatè flavo, areola sat magna, brevissime petiolata, nervum recurrentem fere in medio excipiente. — ♀; long. 7—8 mm.

Tria exemplaria ad *Budapest* inventa.

12. *Campoplex signator* mihi.

C. confuso Först. propter postpetiolum utrinque rufonotatum similis, sed mandibulis et palpis rufoflavis, capite pone oculos angustato, fronte supra antennas subimpressa, carina media distinctiore; pronoto inferne fortiter strigoso, epinemiis superne deletis, mesopleuris nitidis, parcius sed fortiter punctatis, striolis ante speculum sat conspicuis; mesothorace opaco, rugosopunctato. Scutello gibbo, ad medium marginato, longius albosericeo; metathoracis vix excavati, longius albosericei areis præter supersexternam distinctissimam deletis, spiraculis magnis ovalibus, excavatione postice fortiter transversim strigosa, utrinque lateribus carinis nonnullis transversis valde conspicuis. Alis stigmatè fusco, areola magna sessili, interdum quinque-angulari, nervum recurrentem fere in medio excipiente. Abdomine fortius compresso medio late rufo, segmento primo utrinque apice, 2 lateribus, tertio rufo dorso nigro, striga supramarginali nigra sat longa, quarto rufo, linea dorsali et apice supra nigris, sequentibus supra nigris, subtus rufis. Pedibus anticis rufoflavis, coxis basi nigris, posterioribus coxis et trochanteribus nigris, femoribus mediis dimidio basali obscuriore, posticis apice vix dilutioribus, tibiis mediis testaceis, tarsis apice infuscatis, tibiis posticis testaceis basi apiceque obscurioribus, tarsis fuscis. Corpore toto longius albosericeo, tibiis metatarsisque subspinoso-setosis. — ♀; long. 13—15 mm.

In *Hungaria septentrionali* ad *Nagy-Röcze* (*Com. Gömör*) duae feminae inventæ.

13. *Campoplex areolatus* mihi (Thomson, Sectio II, Phal. II. cohors 2. dd. c.).

C. flavipalpi affinis, sed major. Niger, abdominis medio, pedibusque maxima parte pallidis, mesopleuris opacis, subtus punctatis, supra ante speculum opacum subtilissime striolatis. Palpis mandibulisque stramineis,

capite pone oculos angustato, thorace fortius punctato, opaco, tegulis nigris; alæ costa et stigmatibus brunneis, areola lata, petiolata, nervum ante medium excipiente. Metathorace areis rugosis, completis, supero externa, dentipara, angulari undique costis elevatis oclusis, dentipara fere denticulata. Abdominis segmenti 1 glymmis distinctis, segmenti secundi apice, tertio rubro, quarto nigro, basi parum, inferne latius rubro; ceteris nigris, sat nitidis, minus pubescentibus. Segmenti 3 epipleuris ultra medium nigronotatis. Coxis nigris, anticis apice pallidis; femoribus tibiis tarsis anticis pallidis, mediis præter trochanteres et basin femorum concoloribus; posticis femoribus nigris, tibiis et tarsis pallidis, illis apice infuscatis. — ♀; long. 13 mm.

Femina unica e regione *Budapestinensi*.

14. **Angitia sanguinicoxa** mihi.

Angitia chrysostictæ Gr. simillima, sed coxis omnibus sanguineis, anterioribus maris apice pallidis; scapo antennarum ♂ subtus, mandibulisque flavis, pedibus pallidis, tibiis ♂ posticis basi apiceque nigricantibus. Trochantere postico ♀ nigro. — ♂ ♀; long. 5—6 mm.

Species e regione *Budapestinensi* oritur.

NEUE ODER WENIG BEKANNTE TENTHREDINIDEN
 UND
 EINE ANALYTISCHE ÜBERSICHT DER GATTUNG HOLCOCNEME KNW.

VON FR. KONOW,
 p. Teschendorf bei Stargard i. Mecklenburg.

1. SIREX CARINTHIACUS KNW. ♂

Nachdem bisher der von mir in der Deutsch. Ent. Zeitschrift 1891, p. 210 beschriebene *S. Carinthiacus* nur im weiblichen Geschlecht bekannt war, finde ich zu meiner besonderen Freude unter einer Anzahl dem National-Museum in Budapest gehöriger Tenthrediniden, das entsprechende Männchen. Da dasselbe dem *juvencus* und *noctilio* sehr ähnlich ist, so genügt es, die wichtigsten Unterscheidungsmerkmale herauszustellen. Die Färbung ist gleich, nur der Hinterleib ist mit Ausnahme der drei ersten Rückensegmente bei dem einzigen vorliegenden Exemplar ganz roth, und die Fühler sind wie bei *noctilio* schwarz. Der spezifische Unterschied liegt in der Form des achten Rückensegmentes. Dieses ist bei den beiden verwandten Arten in der Mitte kaum vorgezogen und breit zugerundet, bei *Carinthiacus* dagegen ziemlich lang vorgezogen und an der Spitze schmal zugerundet. Ausserdem ist das letzte Bauchsegment viel schmäler eingeschnitten und zeigt einen, besonders auf der hinteren Hälfte des Segmentes sehr deutlichen, scharfen Kiel, von dem bei den beiden anderen Arten keine Spur vorhanden ist. Das vorliegende Exemplar, welches von *Borosznó** stammt, ist 2 cm. lang. Gleiche Grösse erreicht auch das Weibchen, für welches als charakteristisches Merkmal noch nachzutragen ist, dass die unter dem Enddorn liegende Afteröffnung ausserordentlich gross, gut doppelt so gross ist, als bei Exemplaren gleicher Grösse von *juvencus*.

2. ARGE RUFESCENS ZADD. ♂

ZADDACH hat in Schrift. d. phys. ökon. Ges. Königsberg 1863, p. 108 ein weibliches Exemplar unter dem Namen *rufescens* beschrieben, ohne das Vaterland angeben zu können; und diese Art ist seitdem nirgends wieder erwähnt worden, so dass dieselbe als eine zweifelhafte angesehen werden musste. Im vorigen Jahr erhielt ich ein weibliches Exemplar von

* Aus Ober-Ungarn (Com. Zólyom).

Sarepta, das recht gut zu ZADDACH's Beschreibung stimmt; nur ist das Pronotum fast ganz braunroth und zeigt nur kleine dunkle Flecke, so dass immerhin noch einige Zweifel übrig blieben, ob es wirklich die echte *rufescens* sei. Jetzt finde ich unter den Schätzen des Budapester National-Museums ein Pärchen, dessen Weibchen genau der von ZADDACH gelieferten Beschreibung entspricht; denn das sonst dunkle Pronotum zeigt an den Seiten nur kleine röthliche Flecken.

Das zugehörige Männchen ist dem andern Geschlecht völlig gleich gestaltet und fast ebenso gefärbt, nur die Fühler, die beim ♀ braunröthliche Farbe zeigen, sind ganz schwarz, und das Pronotum ist dem Kopf und Thorax gleichfarbig, ungefleckt.

Die Art kann mit einer anderen kaum verwechselt werden. Der ZADDACH'schen Beschreibung ist hinzuzufügen, dass Kopf und Thorax mit feiner grauer Pubescenz bedeckt sind. *A. Pyrenaica* ANDRÉ, bei der sich ähnliche Farbenvertheilung findet, ist auf dem tiefschwarzen Kopf und Thorax schwarz behaart. Unter den grau behaarten Arten giebt es keine andere, welche bei sonst hellen Flügeln eine solche schwarzbraune Füllung der Intercostalzelle besässe.

Nach ZADDACH ist die zweite rücklaufende Ader interstitial, und so verläuft dieselbe auch bei meinem Exemplar von *Sarepta*. Bei beiden ungarischen Exemplaren aber mündet die zweite Kubitalzelle in deutlicher Entfernung von der zweiten Querader, u. zwar beim ♂ in beiden Flügeln, beim ♀ im linken; der rechte Flügel hat abnormes Geäder, da die zweite Kubitalquerader fehlgeschlagen ist.

Das vorliegende Pärchen ist bei *Kalocsa* in *Central-Ungarn* erbeutet worden.

3. POECILOSOMA HUNGARICA n. sp. ♀

Nigra, nitida, pube tenui grisea obtecta; labro et mandibularum apice rufo-piceis; pronoti limbo, tegulis, genibus, tibiis et tarsorum basi lata albidis; abdominis segmentis 1—6 utrobique macula pallida membranacea angusta ornatis; alis subhyalinis, costa et stigmatibus sordide albis, illo medio obscurato.

Caput latum, pone oculos haud angustatum; clypeo subdeplanato, medio elato, apice bis-emarginato; antennis tenuibus, vix compressis, subfiliformibus, abdomen longitudine superantibus; vertice latitudine sua fere duplo latiore. Vagina tenuis, longius exserta. Unguiculi simplices. — Long. 7 mm.

Patria: **Hungaria.**

Durch die Form des Clypeus kommt diese Art der *Pocil. undulata* nahe; doch ist bei der neuen Species der mittlere Clypeuszahn schmäler als die beiden seitlichen; auch sind hier die Fühler viel länger und dünner

als dort. Die Färbung der Hinterschienen erinnert an *excisa* THMS., doch hat diese ein einfach und tief ausgeschnittenes Kopfschildchen.

Nur ein weibliches Exemplar liegt vor von *Mehádia*.

4. DOLERUS MOCSÁRYI n. sp. ♂ ♀

Niger, subnitens, pube tenui longiore obtectus; capite pone oculos coarctato; facie et mesopleuris rugosis, opacis; temporibus subdepressis, haud sulcatis, iuxta verticem sparsim punctatis, intervallis nitentibus; vertice subelato, utrinque sulcis brevibus determinato, longitudine sua fere duplo latiore; mesonoti lobis et scutello in media parte sparsius punctatis, subnitentibus; abdominis segmentis dorsalibus maris 3, feminae 4 anterioribus fere politis, nitentibus, subglabris, ceteris subrugulosis et pubescentibus.

♂ antennis gracilioribus et brevioribus, abdomen longitudine superantibus, usque a basi ad apicem vix attenuatis; segmento 8 o dorsali bis longitudinaliter impresso, spatio intermedio elato, sublavi, nitente.

♀ antennis abdomine brevioribus, ante apicem subdilatatis; vagina mediocri, ante apicem parum dilatata, apice anguste rotundata. — Long. 8—9 mm.

Patria: **Hungaria.**

Die neue Species, die ich dem um die Hymenopterologie so hochverdienten Herrn A. Mocsáry widme, ist mir bisher nur in einem Pärchen bekannt geworden. Das Männchen ist bei *Szóllóske* in Ober-Ungarn, das Weibchen bei *Rákos*, unweit von Budapest im April erbeutet worden.

Durch die Form der weiblichen Sägescheide ist diese Art mit *gibbosus* HTG., *niger* L., *coruscans* KNW., *aeneus* HTG., *sanguinicollis* KLG., *fumosus* ZADD. und *brevicornis* ZADD. verwandt, von allen durch die fast polierten ersten Rückensegmente des Hinterleibes verschieden. Am nächsten steht sie dem *gibbosus* HTG., mit dem sie aber wegen ihrer viel geringeren Grösse kaum verwechselt werden kann. *D. gibbosus* ist 10—12 mm. lang und gehört zu unseren grössten Arten. Ausserdem sind dort die Fühler des ♂ wenig kürzer als der Rumpf und viel stärker zur Spitze verdünnt, die Fühler des ♀ aber sehr schwach in der Mitte verdickt, während bei der neuen Art die stärkere Verdickung hinter der Mitte liegt. Endlich ist das Rückenschildchen bei *gibbosus* viel weitläufiger punctuliert, kaum behaart, und zeigt starken Glanz, der zumal beim ♂ der neuen Art sehr gering ist. *D. brevicornis* ZADD. ♂ hat dickere, kaum zur Spitze verdünnte Fühler, während die Fühler des ♀ in der Mitte verdickt sind; und die Sägescheide ist viel dicker. *D. coruscans* KNW. hat einen viel grober punktierten Oberkopf, viel dickere Sägescheide, und die Radialquerader ist fast interstitial, während dieselbe hier weit vor der zweiten Kubitalquerader liegt. *D. fumosus* ZADD. hat viel dunklere Flügel, und die seitlichen Scheitelfurchen sind

sehr undeutlich. *D. niger*, *aeneus* und *sanguinicollis* var. *ravus* haben deutliche Schläfenfurchen.

5. LYGÆONEMATUS ROBUSTUS n. sp. ♀

Niger, subopacus, cinereo-pubescens; labro palpisque et genibus, tibiis tarsisque anticis antice dilute rufo-fuscis; pronoti angulis vix fuscolimbatis; tibiarum posticarum basi alba; capite crasso, pone oculos vix coarctato; antennis gracilibus, abdomen longitudine haud superantibus; sulco interantennali lato et profundo; vertice magno, longitudine sua duplo latiore; capite et mesopleuris minus dense punctulatis, subnitentibus; mesonoto et pectore densius punctulatis, subopacis; tibiarum posticarum calcaribus pallidis, metatarsi dimidium non attingentibus; alis hyalinis, nervis fuscis, costa pallido-fusca, stigmatate nigro-fusco; abdomine subtilissime et densissime punctulato, subopaco, apice inde a segmento 5-o compresso; vagina apice excavata, superne invisae apice bifida, a latere invisae apice truncata, angulo supero rotundata. — Long. 11 mm.

Patria: **Bohemia.**

Leider nur ein einziges weibliches Exemplar liegt mir vor, das durch seinen robusten Körper, das schwarzbraune Stigma und die matte Oberseite an die grossen *Holcocneme*-Arten erinnert. Aber das gerade abgestutzte Kopfschildchen und die eigenthümliche Bildung der Sägescheide verweisen die Art in die nächste Verwandtschaft des *Lygaeonematus compressus* Htg. Letztere Art gilt vielfach noch für eine blosse Varietät von *Saxeseni* Htg., ist aber durch dieselbe Form der Sägescheide, wie sie oben beschrieben wurde, davon durchaus specifisch verschieden. Bei *Pini* Retz. findet sich gleichfalls eine ähnliche Bildung der Sägescheide. Von den verwandten Arten unterscheidet sich die neue Species durch den viel robusteren Körper, durch viel breiter abgestutzte Sägescheide und durch viel dichtere Sculptur des Mesonotum und des Hinterleibes.

GEN. HOLCOCNEME KNW.

1. Kopfschild an der Spitze deutlich und tief ausgeschnitten	---	---	2.
— „ an der Spitze schwach ausgerandet	---	---	5.
2. Hinterleibsmittle mehr-weniger hell gefärbt	---	---	3.
— Hinterleib ganz schwarz	---	---	4.
3. ♀ Mesopleuren sehr dicht punctuliert, matt; Fühlglied 4 mit Ausnahme seiner Basis und Glied 5 ganz, sowie mehr-weniger die Seiten des Hinterleibes weiss; Mitte des Hinterleibes roth. — Länge 11—12 mm.			
			1. H. insignis Htg.
— Mesopleuren schwach punctuliert mit einigem Glanz; Fühler beider			

Geschlechter schwarz; das dritte und vierte Hinterleibssegment mehrweniger weisslich, oder nur die Ränder bleich. — Länge 10—13 mm.

2. H. princeps ZADD.

4. Scheitel gross, doppelt so breit, als lang; Sporne der Hinterschienen viel kürzer als der halbe Metatarsus; ♂ Eindruck auf dem achten Rückensegment gross und deutlich; der dicke Mittelkiel überragt nicht das Segment; ♀ Sägescheide von der Seite gesehen oben gerade mit scharfer Ecke am Ende. — Länge 8—11 mm.

3. H. coeruleocarpa Htg.

- Scheitel klein, um die Hälfte breiter als lang; der längere Sporn der Hinterschienen gut halb so lang, als der Metatarsus; ♂ achties Rückensegment am Ende ohne deutlichen Eindruck; der Mittelkiel liegt fast ganz ausserhalb des Segmentes; ♀ Sägescheide von der Seite gesehen, mit stumpfer Spitze ungefähr in der Mitte. — Länge 8—11 mm.

4. H. crassa FALL.

5. Kopfschild in der Mitte des Vorrandes schwach ausgeschnitten; Klauen-
spitze scharf, zweispaltig; Mesopleuren fein, weitläufig punctuliert;
Körper schwarz 6.

- Kopfschild am Ende über seine ganze Breite schwach ausgerandet;
Klauen mit Subapicalzahn; Hinterleib in der Mitte roth 7.

6. ♀ Der längere Sporn der Hinterschienen kaum so lang als der halbe
Metatarsus; Beine schwarz, und nur die Trochantern und die Basis der
Schienen weiss. — Länge 11 mm. **5. H. Yokohamensis** n. sp.

- Der längere Sporn der Hinterschienen fast $\frac{2}{3}$ so lang als der Metatar-
sus; Beine hell gefärbt, und nur die Hüften schwarz, die Schenkel
röthlichgelb, die Trochantern und die Schienen weisslich; an den
Hinterbeinen die Tarsen, das Ende der Schienen und die Knie schwarz.
Länge 7—9 mm. **6. H. Wahlbergi** THOMS.

7. Hinterleib eiförmig; Mesopleuren weniger dicht punctuliert; Scheitel
länger als die beiden ersten Fühlerglieder zusammen; Subapicalzahn
der Klauen kurz; die Schienen gelblichweiss, an den Hinterbeinen die
Knie, das Ende der Schienen und die Tarsen schwarz; am Mittelleib
nur die Pronotumecken und die Flügelschuppen bleich. — Länge
8—9·5 mm. **7. Erichsoni** Htg.

- Hinterleib bei beiden Geschlechtern fast kegelförmig; Mesopleuren sehr
dicht punctuliert, matt; Scheitel nicht länger als das erste Fühlerglied;
Subapicalzahn der Klauen lang; Seitenlappen des Pronotum, Flügel-
schuppen und Beine ganz roth, und nur an den Hinterbeinen die
Spitze der Schienen und die Tarsen schwarz. — Länge 8—10 mm.

8. H. lucida PANZ.

ad 1. *H. insignis* Htg. ♀. — Leider fehlt noch immer das Männchen dieser ebenso seltenen als schönen, und besonders durch die bei *Nematiden* ganz ungewöhnliche Färbung der Fühler überraschenden Species. Ein weibliches Exemplar wurde von Herrn LANGE-ANNABERG im Erzgebirge erbeutet und mir freundlichst mitgetheilt. Ausser aus *Deutschland* ist die Art nur aus *Schweden* bekannt.

ad 2. *H. princeps* ZADD. ♂ ♀ — ZADDACH hat nur das Weibchen dieser gleichfalls seltenen Art gekannt und beschrieben. Das Männchen, welches mir aus der *Schweiz* vorliegt, entspricht dem Weibchen völlig; nur sind das Kopfschildchen und die Flügelschuppen weisslich, die Lippe bräunlich, der Hinterrand der Pronotumecken röthlich. Am Hinterleibe ist das dritte und vierte Rückensegment grösstentheils braun mit bleichen Rändern; der Bauch ist am Grunde weisslich. Der Hinterleibrücken ist sehr fein und dicht querstrichelig mit geringem Glanz. Das achte Rückensegment hat in der Mitte einen grossen breiten Eindruck mit ziemlich scharfem, das Ende überragenden Mittelkiel; die grossen breiten Zangen sind schwarz, die untere Afterklappe ebenso, am Ende etwas dreieckig ausgezogen; die Fühler so lang wie der Körper, etwas komprimiert.

ad 3. *H. coeruleocarpa* Htg. ♂ ♀ — Bereits THOMSON hat diese Art durch sichere plastische Merkmale von der folgenden, unter dem Namen *brachyacanthus* unterschieden. Darum hätte sich ZADDACH nicht berufen fühlen sollen, beide Arten zu vermischen. Was die Benennung betrifft, so hat HARTIG mit dem Namen *sulcipes* sicher den *N. crassus* FALL. bezeichnet. Dafür beweisen die Worte in seiner Beschreibung: «Hüften und Schenkelringe an der Basis, Hintertarsen und Tibien schwarz», denn bei der anderen Art pflegen die Trochantern und das Ende der Hüften bleich, weisslich-gelb zu sein; und die Hinterschienen sind nur an der Spitze schwarz, während sie bei *crassus* stets bis auf den schmaleren oder breiteren Grund schwarz gefärbt sind. Wenn schliesslich auch die Randader als schwarz bezeichnet wird, so ist das ein Versehen oder Druckfehler. Nun wäre es ja möglich, dass HARTIG ein kleineres Exemplar derselben Species, zwei Nummern weiter, unter dem Namen *coeruleocarpus* beschrieben hätte, denn die geringen Färbungsunterschiede sind unsicher, und plastische Unterscheidungsmerkmale führt er nicht an. Aber im KLUG'schen Museum steckt ein Exemplar, das wahrscheinlich schon von KLUG mit dem Namen *coeruleocarpus* bezeichnet worden ist, und das der HARTIG'schen Beschreibung offenbar zu Grunde gelegen hat. Daraus erklärt sich auch der auffällige Umstand, dass HARTIG zwischen beiden Arten einen Unterschied in der Färbung des Flügelmales will wahrgenommen haben. Der Name *coeruleocarpus* muss der von THOMSON als *brachyacanthus* unterschiedenen Species verbleiben.

Dass HARTIG die zwischen beiden einander sehr ähnlichen Arten vor-

handenen Färbungs-Unterschiede richtig herausgestellt hat, ist schon oben gezeigt. Umsoweniger Ursache hatte FÖRSTER den *coeruleocarpus* HTG. = *crassus* FALL. zu setzen und nun seinen *brevispinis* davon zu unterscheiden, ohne doch denselben besser zu beschreiben, als HARTIG seinen *coeruleocarpus*. Die von FÖRSTER entdeckten plastischen Unterschiede, abgesehen von der Länge der Tibiensporne, sind nämlich gar nicht vorhanden. Offenbar hat er auch hier wie gewöhnlich, nur ein einziges Männchen besessen, dem er ungeschickter Weise beim Einfangen künstliche plastische Merkmale beigebracht haben dürfte.

ad. 4. *H. crassa* FALL. ♂ ♀ — Wenn von den LE PELETIER'schen Arten eine hier als synonym citiert werden soll, so könnte das nur *Suessionensis* sein. Der *vicinus* kann nicht gut hierher gehören, da die Basis aller Schenkel schwarz sein soll. Allerdings weiss ich den *vicinus* auch nicht auf eine andere Species zu deuten.

Sowohl *crassa* als auch *coeruleocarpa* sind mit *Crataegus* durch das ganze nördliche und mittlere *Europa* verbreitet; letztere ist mir auch noch aus *Italien* bekannt geworden.

ad. 5. *H. Yokohamensis* n. sp. ♀ — Nigra, nitida; trochanteribus et tibiarum basi albis; labro, tegulis, tibiis anterioribus antice sordide albescens; capite crasso, quam thorax haud angustiore; clypeo apice vix emarginato; antennis subcompressis, truncum longitudine fere superantibus; articulo tertio 4-o non longiore; alis subhyalinis, costa pallida, stigmatibus nigro; pedibus validis, calcaribus nigris, postitis metatarsi medium vix attingentibus; unguiculis apice bifidis. — Long. 11 mm.

Patria: *Japonia*.

Die japanische Species, von der mir leider nur das Weibchen vorliegt, stimmt in allen plastischen Merkmalen so sehr mit der folgenden Art überein, dass an eine spezifische Trennung kaum gedacht werden könnte, wenn nicht die Hintertarsen verhältnismässig länger und der innere Tibiensporn entschieden kürzer sich erwiesen. Uebrigens werden beide Arten wegen der verschiedenen Färbung der Beine und der verschiedenen Grösse kaum mit einander verwechselt werden können.

ad. 6. *H. Wahlbergi* THMS. ♂ ♀ — Das bisher nicht beschriebene Männchen entspricht dem Weibchen vollkommen und ist von kleinen Männchen der vorigen Arten leicht durch den schwach ausgerandeten Clypeus und die schwach punctierten glänzenden Brustseiten zu unterscheiden.

Aus *Deutschland* kenne ich Exemplare von Westfalen und Sachsen. Auch das *Budapester National-Museum* besitzt ein weibliches Exemplar von *Vaganski Vrh*.

ad 7. *H. Erichsoni* HTG. ♀ ist die nächste Verwandte *Wahlbergi* und *lucida*, von jener durch das über die ganze Breite schwach ausgerandete Kopfschildchen, durch die nicht bifiden, sondern mit kurzem Subapical-

zahn bewaffneten Klauen und durch andere Färbung, von diesem durch weitläuftiger punctierte, wenn auch ziemlich matte Brustseiten und durch andere Form des Hinterleibes verschieden. Auf den Mesopleuren sind die Zwischenräume der ziemlich kräftigen Punkte äusserst fein gerunzelt und daher fast matt. In meinem *Catal. Tenthred. Europ.* habe ich die Art unrichtig unter *Lyggaonematus* aufgeführt.

Das noch fehlende Männchen wird leicht an denselben plastischen Merkmalen erkannt werden können, die das Weibchen auszeichnen. Besonders wird es von dem sehr ähnlichen ♂ der *Pristiphora Quercus* Htg. an dem deutlich ausgerandeten Clypeus, dem längeren Scheitel, dem dickeren glänzenden Kopf und den kräftigeren Beinen erkannt werden können.

Die Art scheint weit verbreitet zu sein, da sie mir auch aus *Steiermark* bekannt geworden ist. Wahrscheinlich ist sie durch das ganze nördliche und mittlere *Europa* verbreitet und dürfte sicher auch in *Ungarn* nicht fehlen.

ad *S. H. lucida* Pz. ♂ ♀ ist durch ganz *Europa* verbreitet und wegen der eigenthümlichen Kegelform des Hinterleibes unverkennbar. Le PELETIER beschrieb die Art unter dem Namen *N. cinctus*.

LEPIDOPTEROLOGIAI MEGFIGYELÉSEK.

(OBSERVATIONES LEPIDOPTEROLOGICAE).

ABAFI AIGNER LAJOS-tól, Budapesten.

LYCAENA JOLAS O.

Csinos *Lycaena*-ink egyik legszebbike és legnagyobbika, a *L. Jolas*, határozottan délkeleti faj, a mennyiben Francia- és Németország délibb részein is előfordul; de Bécsen túl már nem terjed, míg kelet felé egész Amásiáig tenyészik.

Ez érdekes lepkét 1816-ban legelőször KOV TÓBIÁS találta a budai Farkasvölgyben; hernyóját pedig FRIVALDSZKY IMRE 1828-ban fődözte fel, s azt 1833-ban FREYER művében le is írta.

A hernyó tudvalevőleg a *Collutea asborescens* magtokjában él s annak magjával táplálkozik. A magtokot csak akkor rágja át, midőn bebábozni készül, vagy élleme elfogyván, eddigi lakhelyét elhagyja és más tokba fura-kodik.

Már az előbbi években feltűnt előttem, hogy a hernyó által üresen hagyott tokokban soha megfelelő mennyiségű bélsarat, legfeljebb annak a szövedékben megakadt némi csekély maradékát láttam; e helyett azonban igen sok esetben a fülbemászók (*Forticula auricularia*) egy-két virgoncz példányát.

Észleltem ezt, mint mondám, de jelentőséget neki nem tulajdonítva, az okát nem is kutattam.

Az 1894-diki év meghozta e jelenség magyarázatát. A nagy szárazság miatt a *Collutea* magtokjai nem igen fejlődtek és többnyire idő előtt elszáradtak. Augusztus hó közepén mégis akadtam oly bokorra, melyen sok magtok volt, s ezekben találtam is néhány *Jolas-hernyót*. Egyik tokot fel sem akartam tépni, mert a világosság felé tartva, láttam, hogy van benne ugyan hernyó, de fülbemászó is, és úgy vélekedtem, hogy az utóbbi a hernyót bizonyára megölte. Kíváncsiságból még is felnyitottam a tokot, a fülbemászó kiugrott, de ott volt a hernyó is, még pedig sértetlenül.

Az előbb érintett jelenség meg volt fejtve. A fülbemászó kedvelője a *Jolas-hernyó* hulladékának. E végből az elhagyott magtokokat felkeresi, a más tokba átment hernyót követi s annak szűk lakása tisztántartásáról gondoskodik.

E jelenséget, mint adalékot az állatvilág közrendészetéhez — melyről annak idején SCHLEIDEN oly érdekesen írt — érdemesnek tartottam a fölemlítésre.

Megjegyzem még, hogy a hernyó nevelése sok bajjal jár, mert a szabadban találtak táplálására egész ágakat kell haza hozni, s az azokon levő tokokba a hernyókat *belevarrni*. A bebábozás a fogságban száraz *Collutea* lomb alatt megy véghez. A lepke a következő, olykor csak a második év június havában kel ki.*

KÉT, EDDIG ISMERETLEN HERNYÓRÓL.

(Az *Ino tenuicornis* és *chloros* hernyójáról).

Vannak kedvenceink, úgy a családban és társadalmi életben, mint az állatvilágban is. Az én kedvenceim a lepkék közül régtől fogva a *Zygae-nidák* családjához tartozó *Ino* LEACH (*Atychia* O.) nem apró lepkéi, melyek többnyire szép zöld, aranycsillogású pikkelyzetük által különböznek minden rokonaiktól. Azonban csak öt éve, hogy e nemet nagyobb figyelemmel kísérem.

Az 1890-ik év május hava 22-től június hava 25-ig ugyanis a Gellért-hegyen nagyszámú különböző fajtájú *Ino-lepkét* fogtam, a melyek részint röpködtek, részint a *Centaurea solstitialis* és *scabiosa* virágain, levelein és szárain ültek. Annál gyéribben lépett fel a lepke a következő években, a midőn búvárlataimat a hernyóra is kiterjesztettem, különösen megfigyelve az említett két növényt. Fáradozásom nem maradt eredménytelen. Sikerült ugyanis az 1891 és 1892-ben az *Ino tenuicornis* és 1894-ben az *Ino chloros* hernyóját fölfedeznem.

Mielőtt ezeket bemutatnám, a jobb áttekintés végett az egész, különben sem nagy nem gyakoribb fajait sorolom fel. Ezek a következők:

Ino ampelophaga BAYLE. Barna, egész teste gyér arany-zölddel behintve, nyakán rézvörössel vegyítve; május hó végétől július hó elejéig Budapesten igen ritka, másutt olykor gyakori. Hazánkon kívül előfordul Krajnában, Dél-Európában és Kis-Ázsiában. Hernyója hamuszürke, feketés szemölcsökkel, gyér sűrű szőrözettel. Két ivadékban a szőlőn él s olykor nagy mennyiségben lépvén fel, káros is; az első ivadék (április végén és májusban) a szőlő gyöngye hajtásait támadja meg, míg a második (június hóban) a kifejlett leveleket lyukasztgatja át; a mit különben Budapesten eddig még nem észleltünk.

* Ez érdekes állatnak époly érdekes élősdije az *Anisobas cephalotes* nevű fűrészödarázs, melyet dr. KRIECHBAUMER müncheni Hymenopterolog írt le hazánkból.

Ino Pruni SCHIFF. Barna, felső szárnyai gyér sötétzöld vagy kék pikkelyzettel; június hó végétől július hó közepéig csaknem egész Európában található. Hernyója hússzínű vagy sárgás-piros, hátán fekete foltokkal s ugyanoly színű oldalsávval; május hóban kökényen, tölgyön és hajdínán él.

Ino Globulariæ HB. Felső szárnyai zöld vagy kék vékony pikkelyzettel, alsó szárnyai szürkék, hosszúak és végig szélesek; július havában repül nálunk és délibb Németországban. Hernyója szürke, két sárgás sávval és két sor vöröses szemölcsessel; május és június hóban a *Centaurea jacea* és *scabiosa* leveleiben él, melyekbe, a levél húsából táplálkozván, nagy fehér foltokat rág.

Ino chloros HB. Az előbbinél kisebb és formátlanabb; felső szárnyai hegyesebbek, alsó szárnyai inkább bársonyszegletesek, hegyök gömbölyűbb; június hó közepétől augusztus hó elejéig fordul elő Ausztriában, Dalmátiában, Görög-, Török- és Magyarországon, itt azonban csak Budapesten, Pozsonyban, Eperjesen és Kolozsvártt. Hernyója eddig ismeretlen volt.

Ino tenuicornis ZELLER. A *chloros*-hoz igen hasonló, csakhogy a hímnek csápja bozontosabb, a nőstényé pedig vastagabb és tompább. Dél-Európában, azaz: Sziciliában, s Dalmátiában, Görög-, Török- és Magyarországon, s itt csak Budapest, Pozsony, Nyitra és Trencsén környékén fordul elő május hó végétől június hó végéig. — Hernyója eddig ismeretlen volt.

Ino subsolana STGR. (előbb a *cognata* RBR. válfajaként ismeretes, mely csak Andaluziában él; míg újabban STAUDINGER önálló fajnak ismerte fel.) A *Globulariæ*-hez hasonló, csakhogy felső szárnyai kevésbé fényesek s inkább arany színűek, és hogy nőstényének csápja végig fűrészalakú. Június hó közepétől augusztus hó elejéig röpül Dalmátiában, Görög- és Magyarországon, még pedig Budapesten kívül Pécsen és Mehádiánál is. — Hernyója még nincsen leírva.

Ino Budensis SPR. Felső szárnyai igen fényes aranyzöldes, ritkábban kékes csillogásúak, alsó szárnyai a *Globulariæ*-nél sokkal világosabbak, átlátszóbbak, csápjai igen rövidek, nősténye feltűnően kicsiny. Május hó közepétől július hó elejéig repül a budai hegyeken s állítólag Sareptában is. — Especialis magyarnak tekinthető állatnak hernyója még ismeretlen.

Ino Statices L. E mindenütt gyakoribb, rézvörös csillogású lepke nálunk június hó elejétől július hó végéig fordul elő. — Hernyója szürke, sárgás oldalsávval; május-június havában szabadon él a *Rumex acetosá*-n és *Globularia vulgaris*-on, var. *micans*-é a *Cistus salviaefolius*-on.

Ino Geryon HB. Az előbbihez igen hasonló, de felső szárnyai keskenyebbek, csápjai pedig rövidebbek és vastagabbak. Hernyója zöld, barna hátsávval és fehér oldalsávval; május hóban *Helianthemum vulgare*-n él és júliusban fejlődik lepkévé. Déli-Németországban, Angliában és Spanyolországban honos; nálunk nem fordul elő.

Ezek a középeurópai *Ino-fajok*. Kettejének újonnan fölfedezett hernyójához térek most át.

Az **Ino tenuicornis** hernyójának alapszíne sárgásfehér, három sor fekete ponttal és három sor barnás szőrzetű sárga szemölcsessel, feje csontszíntű, két szívalakú fekete folttal; mellső lábai és lélekző lyukai feketék. Életmódja majdnem olyan, mint a *Globularia*-é. Ápril-május hóban a *Centaurea scabiosa*, *jacea* és *solstitialis*-on él olyformán, hogy eleintén a levélél hegyébe belerágja magát s annak belső húsos részét felemészti, csupán az átlátszó fehéres külső mezt hagyván meg. Kifejlődöttebb korában szabadon a leveleken is található, melyek húsos részéből táplálkozván, csupán átlátszó szövedéküket hagyja meg, miáltal a leveleken fehér foltok képződnek.

Ino chloros hernyója az előbbihez igen hasonlít, de piszkosabb fehér, a szemölcsök szőrzete rövidebb, az oldalon levő szemölcsök s azok szőrzete pedig világos lilaszínűek. Életmódja is épen olyan mint a *tenuicornis*-é; de május végétől junius hó közepéig csupán a *Centaurea scabiosa* és *jacea*-n leltem.

Mind a két hernyó gyöngé fonadékban — mely a *Spilosoma-fajokéhoz* hasonlít — a föld alatt, ritkábban a tápnövény szára alján alakul át csontszerű, fénylő, zöldeesen csillogó bábbá, mely a mellén három hosszú tüskével van ellátva. A két faj bábjaait alig lehet egymástól megkülönböztetni.*

Egy másik *Ino-hernyó* is ismeretes, de még nincsen leírva; még pedig az **Ino subsolana**-é, melyet VIERTL Béla, érdemes pécsi kutató április és május havában az *Echinops sphaerocephalus* zsöngé leveleiben fedezett fel, de a melyet eddig elmulasztott praeparálni vagy leírni. E mulasztás az 1895 év tavaszán pótolva leend.

Ekkorig remélhetőleg sikerülni fog az **Ino Budensis** hernyójára is ráakadnunk, s akkor aztán az összes középeurópai *Ino-fajok* fejlődési s átalakulási viszonyai ismeretesek lesznek.

* E két hernyó rajza s a czikk német nyelvű ismertetése a következő füzetben fog megjelenni.

LACERTA PRATICOLA EVERSM.

A MAGYAR FAUNA EGY ÚJ GYÍKJA.*

MÉHELY LAJOS tanártól, Brassóban.

Magyarország gyík-faunájában a *Lacerta* nemből eddig csak a következő négy fajt ismertük: zöld gyík (*Lacerta viridis* LAUR), fürge gyík (*L. agilis* L.), elevenesülő gyík (*L. vivipara* Jacq.) és fali gyík (*L. muralis* LAUR).

Azt hittük, hogy ez a sorozat Magyarországra nézve be van fejezve, mert annyi kutatás után nem volt föltehető, hogy ebből a nemből még ismeretlen fajok legyenek hazánkban. Annál nagyobb volt tehát csodálkozásom s egyuttal örvendetes meglepetésem, midőn ez év június havának első napjaiban a *Cserna völgyében*, *Herkules-fürdő* közelében, a *Lacerta praticola* EVERSM. nevű fajra bukkantam, mely eddig csupán csak a *Kaukázus* vidékeiről volt kimutatva, s így nemcsak Magyarországra, de a tulajdonképeni Európára nézve is új jelenség.

Meglepett, hogy ezzel a gyíkfajjal épen olyan területen kelle találkoznom, hol előttem már nagyon sokan, bel- és külföldi zoológusok, sőt szakszerű herpetológusok is kutattak s hol ez az állat épen nem ritka, a mennyiben nekem rövid idő alatt 80 példány jutott birtokomba. Elődeim azonban, minthogy ez a faj természetben és viselkedésében, sőt színezetében is némikép az *elevenesülő gyíkra* emlékeztet, valószínűleg emennek tartották s nem méltatták figyelmükre.

A *Lacerta praticola*-t EVERSMANN fedezte fel a Kaukázusban s ő írta le először 1834-ben. Azóta már többen foglalkoztak vele s különösen KESSLER, dr. J. v. BEDRIAGA, dr. O. BOETTGER és G. A. BOULENGER írtak róla tüzetesebben. Ha én most újból leírom, nemcsak azért teszem, hogy mint hazai fajt a magyar irodalomba bevezessem, hanem mert oly sok eleven példány levén módomban tanulmányozhatni, mint a korábbi észlelők egyikének sem, a régiebb leírásokat sok tekintetben helyesbíthetem és kiegészíthetem s nem egy, eddig ismeretlen vonást közölhetek állatunk biológiájából.

*

* A M. T. Akadémia III-ik osztályának 1894. szept. 22-én tartott ülésén bemutatta dr. ENTZ GÉZA r. tag.

Nagyság s termet.

A magyarországi példányok nem kisebbek a kaukázusiaknál; legnagyobb példányom 154 mm. hosszú, az irodalomban említett legnagyobb példány 154·5 mm.* A hímek általában valamivel kisebbek.

Termetében némiképp az *elevenszülő gyík*hoz hasonlít, azonban fejének, törzsének, farkának és végtagjainak alakja tekintetében közelebb áll a *fali gyík*hoz. Feje aránylag hosszabb, tetemesen alacsonyabb s a halánték táján keskenyebb, arczorra valamivel hosszabb, karcsúbb s hegyesebben kerékített, mint az *elevenszülő gyík*é. Törzse lapított, a nőstényé hosszabb (35—42 mm.), a hímé rövidebb (29—33 mm.). Végtagjai karcsúbbak, mint az *elevenszülő gyík*é s a *fali gyík*éira emlékeztetnek; a hátulsók a hímeknél hónaljig, a nőstényeknél csak a törzs első harmadáig érnek. A sugártermetű fark fokozatosan vékonyodó, 1·48—1·76-szor foglaltatik az egész test hosszában, a hímeké valamivel hosszabb. Karmai rövidek.

Pikkelyruha.

A fejevért paizsai nagyobbrészt közönséges alkotásúak, csupán a következők emelendők ki. A két falpaizs (sc. parietalia) között — mint már EVERSMANN hangsúlyozta — többnyire három páratlan paizs található (21 ♂ és 27 ♀ -nél), minthogy a falközi paizs (sc. interparietale) hátsó harmada, olykor a fele, négyszögű kis paizs alakjában külön vált. Ha csak két páratlan paizs van e helyen (17 ♂ és 13 ♀ -nél), úgy a falközi paizs hátrafelé nagyon keskenyedő, hosszúra nyújtott ötszög, melyhez a valamivel szélesebb s csak félakkora hosszúságú, trapézalakú nyakszirtpaizs (sc. occipitale) csatlakozik. E tájék tekintetében feltűnő hasonlatosság constatálható a *fali gyíkkal*. Ugyanis, ha a *fali gyíknak* a falpaizsai között csak két páratlan paizsa van, ezek a *L. praticola* hasonló paizsaival teljesen megegyezők, csakhogy a *fali gyíknak* szintén igen gyakran három paizsa van (különösen a délibb fekvésű lelőhelyekről származó példányoknak), s így 26 herculesfürdői példány között 9-szer, 20 fiumei példány között 11-szer, 17 budapesti példány között 5-ször és 3 nagy-disznódi (Erdély) példányon fordul elő ez az eset. A mi tehát más Lacertáknál nagyon ritka kivétel, az a *fali gyíkon* nagyon gyakori jelenség, a *L. praticolá*-n pedig már a faj határozott jellegűl tekinthető, mely idővel bizonyára teljesen meg fog állandósulni, annyival is inkább, mivel három paizsuk a nőstényeknek, kettő pedig a hímeknek van gyakrabban

* Dr. O. BOETTGER «Raddé's Fauna u. Flora des südwestlichen Caspi-Gebietes», p. 38. Leipzig, 1886.

s ismeretes, hogy a *Lacertáknál* a női jellegek sokkal általánosabban öröklődnek át az ivadékokra.*

A falpaizs külső-mellső széle soha sem érinti a legfelső szem mögötti paizsot (sc. postoculare),** minthogy azt a negyedik felső szempaizs (sc. supraoculare IV.) s az első felső halánték-paizs találkozása megakadályozza.*** Az öt, vagy hat szemöldök-paizs (sc. supraciliaria) a felső szempaizsoktól állandóan egy 2—7 tagú szemcsesor által különül el. Állatunkon mindig csak egy orr-kantárpaizsot (sc. naso-frenale) és hét felső ajakpaizsot találunk, melyek közül az ötödik áll a szem alatt. A falpaizs külső széléhez két vagy három négyszögletes felső halántékpaizs illeszkedik, ezek közül az első fölfelé mindig a negyedik felső szempaizsszal, lefelé pedig többnyire (59 esetben 80 közül) a nyolczszögletes nagy rágópaizsszal (sc. massetericum) érintkeznek; ez utóbbi eset a *fali gyíkon* is elég gyakori. A rágó paizsot a a félhold alakú dobpaizstól (sc. tympanale) s a felső ajakpaizsoktól csak egy, a szemtől azonban három paizssal különíti el. Az alsó ajakpaizsok száma 6—6, az állpaizsoké 6 pár, melyek közül mindig 3 pár találkozik az áll középvonalában. A torok-barázda elmosódott; a nyakörvig a leghosszabb sorban 17—18 torokpikkely áll; a nyakörv 6—9 tagú, gyengén fogazott.

A hát pikkelyei — mint az *elevenszülő gyíkon* — hosszúkás hatszögűek, gyengén cserespek; a törzs oldalán levők kisebbek, kerekített négyszögűek; valamennyi átlós gerinczet hord. A háton 1 cm.-nyi hosszúságra 18—19 pikkely megy (az *elevenszülő gyíkon* 10 (♀) — 16 (♂), a *fali gyíkon* 25). Egy haspaizs hosszúra többnyire 2 pikkelysor megy, helyenkint 3. A törzs közepe körül 36—40 pikkely áll egy keresztben. A haspaizsok hat sorban mennek hosszában, egy hosszanti sorban a hímeknek 25—27, a nőstényeknek 28—31 paizsuk van; a mellékpaisok kicsinyek. A nagy alfelpaizsot (sc. anale) egy 8—10 tagú paizssal övezi. A fark hátát hegyezett, gerinces pikkelyek fődik; a hím farkán 83—97, a nőstényén 62—81 pikkelygödrot számláltam. A czombmirigyek száma 9—14, rendszeren 10—12; a mirigyszájadékok a hímen ellyptikusak, nagyok, kiemelkedők, a nőstényen kerekdedek, kicsinyek, laposak.

* Dr. J. v. BEDRIAGA bizonyára csak vizsgálati anyagának elégtelensége folytán vonhatta kétségbe EVERSMAAN jogos állítását, mondván: «Gerade in Bezug auf die von den Parietalen begrenzten medianen Schildehen weist *Lacerta praticola* nichts Bemerkenswertes auf. («Beiträge zur Kenntniss der *Lacertiden-Familie*». Abh. d. senckenberg. naturf. Ges. XIV. 1886. Sep. Abdr. p. 353.)

** Összes hazai *Lacertáink* pholidosisának összehasonlítása arra a meggyőződésre juttatott, hogy a szem hátulsó szögletéhez illeszkedő paizsocskát nem a szemöldökpaizsok (sc. supraciliaria) utolsó, hanem sokkal természetesebben a szemmögötti paizssal (sc. postoculare) első tagjával tekinthetjük. A szóban levő szemmögötti paizs itt is ilyen értelemben veendő.

*** Ép így van ez a *zöld* és a *fürge gyíkon*; ellenben ennek fordítottját tapasztaljuk az *elevenszülő* s a *fali gyíkon*.

Színezet.

Állatunk fejevértje vörös-barna, vagy bronz-barna; szeplőtlen, vagy kicsiny, sötét pettyekkel behintett. A hát középmezeje a fejevért szélességében sárgás-, vörhenyes-, vagy olajbarna, néha azonban hamvasszürke. Ezen a középmezőn a nyakszirtpaizs hátsó szélén ékalakúan eredő, hátrafelé szélesedő s a fark első vagy második harmadában ugyancsak csúcsba futó sárgás-, vagy olajbarna sötét szalag vonul végig, mely azonban a hamvasszürke példányokon élénk téglavörös is lehet. Ezt a szalagot szabálytalanul elhelyezett sötétbarna vagy feketés, szögletes foltok és vonáskák szegélyezik, minek következtében oldalszélei mintegy csipkézettek. E szalag szegélyfoltjaival együtt gyakran nagyon elmosódik. A fark háta egyszínű szürke; a végtagok fölül vörhenyes-barnák, sötétben pettyezettek. Az orr csúcsa s a felső ajakpaizsok sárgás-fehérek. A törzs oldalán, az orrlyukon eredő s a szemet átszelő széles, sötétbarna pánt húzódik, melynek felső szélét sötét pettyek kísérik; alsó harmadában egész hosszában egy fehéres csik szeli át; felső szélesebb részében a hímnél sárgás foltok tűnnek elő. Az áll s a torok fehér; a mell s a has a hímen világos borsózöld, a nőtényen ragyogó kénsárga; a fark alul fehéres.

A fiatalok a felnőttek színruháját viselik, színeik azonban még kevésbé kifejezettek s a test alsó oldala többnyire fehéres-zöld.

Ivari dimorphismus.

Hím. Kisebb, karcsúbb, törzse rövidebb; haspaizsai 25—27 kereszt-sorban állnak. Hátsó végtagjai hónaljig érők. Farka erőteljesebb, hosszabb, tövén duzzadt, 83—97 pikkelyörv van rajta. Czombmirigyének szájadékai nagyok, ellyptikusak, kiemelkedők. Hátraajza kifejezettebb; oldalpántja felső részében sárgás foltok tűnnek elő; alsó oldala borsózöld, szeplőtlen.

Nőtény. Nagyobb, vaskosabb, hosszabb törzsű. Haspaizsai 28—31 kereszt-sorban állanak. Hátsó végtagjai csak a törzs első harmadáig érnek. Farka karcsúbb, tövétől kezdve egyenletesen vékonyodó, 62—81 pikkelyörv van rajta. Czombmirigyének szájadékai kicsinyek, kerekdedek, laposak. Hátraajza kevésbé kifejezett; oldalpántja egyszínű; alsó oldala kénsárga, szeplőtlen.

Földrajzi elterjedés.

A faj eddig csak a Kaukázusból volt ismeretes, és a Cserna völgyének alsó részében a következő hegyeken találtam reá: *Coronini-magaslat*, *Clepeniacu*, *Ogasul Cosianč*, *Locu ursului*, *Funtina mosului*, *Poiana enperi* és *Kusiu*. Csak a hegység alacsonyabb részeiben tartózkodik s legfeljebb 569 méter magasra hág. A magyarországi s a távol fekvő kaukázusi lelőhelyeket nehéz szerves kapcsolatba hozni, főképp mivel a faj Oroszország déli

részeiből ismeretlen; annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy úgy ott, mint nálunk, a kénes források környékét kedveli.

Életmód.

A vízhez közeledő erdőtisztások kedvencz tartózkodó helyei. Állandó lakásul bokrok alá s a gyökérzet közé 10—15 cm. hosszú, 1—1¹/₂ cm. széles s 45° alatt hajló hengeres vacskot és magának. Kitünő kúszó s lazakötésű talajban jól és. Vadászni délelőtt 9—11 óra között jár ki; a déli nap perzselő hevétől óvakodik. Természettől fogva szelid s jóindulatú, a fogságban mihamar megbarátkozik ápolójával. Leginkább rovarokkal táplálkozik, de válogatós. Legjobban szereti a legyeket, kis pókokat, kicsiny sáskákat, cicádákat, apró molypilléket s a lágytestű hernyókat; másodsorban a Panorpa-, Forficula-féléket s kis levéldarázsokat; a Cantharis-, Rhagonycha- és Oedemera-féléket bekapja ugyan, de rögtön kiveti; Orina-féléket, Chrysomelákat, Coccinellidákat, fulánkös darázsokat s nagyobb mezei poloskákat soha sem eszik, bármily éhes legyen is; a földi gilisztát csak immel-ámmal eszi, a csupasz csigákat pedig utálja. Más gyíkok módjára ritkán iszik, inkább a harmatot nyalogatja fel a növényekről. Bizonyára május közepe táján párosodik, mert a június első napjaiban gyűjtött nőstények már mind hasasok voltak. A terhes nőstény június végén — mint fogságban tartott állataimon négy ízben tapasztaltam — éjnek idején 4—6 tojást tojik. A tojások hófehérek, 10 mm. hosszúak, 6·5 mm. szélesek, egyik végükön hegyesebben, a másikon tompábban gömbölyítettek; héjuk pergamenszerű, meglehetősen vastag. A terrariumban 10 napig jól fejlődtek a tojások, azután — sajnálatomra — összeasztak.

Rokonsági viszonyok.

A *L. praticolá*-t általában a *L. vivipara* legközelebbi rokonául tekintik; szerintem a *L. muralis*-hoz áll közelebb. Mérvadó reám nézve a fej, törzs, a fark s a hátsó végtagok hasonlatossága; a felső szempaizsok s a szemöldök paizsok között levő szemcesesor, a rágó paizs hasonló alakja és fekvése, a falpaizsok közt fekvő páratlan paizsok megegyezése, főleg a falközi paizsok a *L. muralis*-on is gyakori ketté oszlása s nem utolsó sorban a szaporodás módja.

A mennyiben egyes szerzők a *L. praticolá*-t a *L. vivipara* helyettesítő fajaúl (vicariirende Form) tekintik, én e tekintetben inkább annak a föltevésnek hódolnék, hogy az egyik faj kizárja a másikat a nélkül, hogy egymást kölesönösen helyettesítené. A Kaukázusban a *L. praticola* előfordulási területén a *L. vivipara* nem fordul elő; ugyanazt jelenthetem a Cserna-völgy alsó részére vonatkozólag, hol a bejárt nagy területről 80 példány *L. praticola* jutott kezeim közé, de az *elevenszülő gyíknak* nyomára sem akadtam.

HYMENOPTERA PARASITICA EDUCATA IN COLLECTIONE
MUSAEI NATIONALIS HUNGARICI.

Auctore ALEXANDRO MOCSÁRY Budapestinensi.

I. *Ichneumonidae* LEACH.

<i>Parasita.</i>	<i>Animal nutrita.</i>
Ichneumon lineator GRAV. --- --- ---	Cymatophora octogesima HÜBN.
“ ferreus GRAV. --- --- ---	Hydroecia leucographa BKH.
“ ruficauda WESM. --- --- ---	Cosmia abluta HÜBN.
“ puerperæ MOCS. --- --- ---	Catocala puerpera GIORN.
“ multiannulatus GRAV. --- --- ---	Mammestra oleracea LINN.
“ sarcitorius LINN. --- --- ---	Hydroecia leucographa BKH.
“ terminatorius GRAV. --- --- ---	Chariptera culta FABR.
“ alboguttatus GRAV. --- --- ---	Porthesia auriflua SCHIFF.
“ obsessor WESM. --- --- ---	Spilosoma fuliginosa LINN.
“ zonalis GRAV. --- --- ---	Caradrina ambigua FABR.
“ xanthorius FORST. --- --- ---	Polysphaenis prospicua BKH.
“ quadrialbatus GRAV. --- --- ---	Leucania evidens HÜBN.
“ disparis PODA. --- --- ---	Oeneria dispar LINN.
“ monastagon GRAV. --- --- ---	Spilosoma Menthastris ESP.
Amblyteles palliatorius GRAV. --- --- ---	Mammestra tinctoria BRAHM.
“ monitorius PANZ. --- --- ---	Perigrapha cincta FABR.
“ fasciatorius FABR. --- --- ---	Agrotis fimbria LINN.
“ amatorius MÜLL. --- --- ---	{ Polysphaenis sericata ESP.
“ Spilosomæ MOCS. --- --- ---	{ Agrotis linogrisea SCHIFF.
	Spilosoma Menthastris ESP.
“ quadripunctorius MÜLL. --- --- ---	{ Chariptera viridana WALCH.
	{ Agrotis pronnuba LINN.
	{ Polia polymita LINN.
“ glaucatorius FABR. --- --- ---	Dianthoecia compta FABR.
“ Hungaricus TISCHB. --- --- ---	Smerinthus ocellatus LINN.
“ Celsiæ TISCHB. --- --- ---	Jaspidea Celsia LINN.
“ Johansonii HLGR. --- --- ---	{ Nonagria Sparganii ESP.
	{ “ Arundinis FABR.

Amblyteles punctus GRAV. --- --- ---	Caradrina Kadenii FRR.
" lethifer MOC. --- --- ---	Dianthoecia Silenes HÜBN.
" pseudonymus WESM. --- --- ---	Hylophila prasina LINN.
	{ Vanessa polychloros LINN.
	" xanthomelas ESP.
" camelinus WESM. --- --- ---	" Antiopa LINN.
	" Urticæ LINN.
	" Cardui LINN.
" castigator FABR. --- --- ---	Nonagria Sparganii ESP.
" dirus MOC. --- --- ---	Toxocampa limosa TR.
" messorius GRAV. --- --- ---	Plusia Asclepiadis SCHIFF.
" repentinus GRAV. --- --- ---	Cucullia Chamomillæ SCHIFF.
" laminatorius FABR. --- --- ---	Mammestra tineta BRAHM.
	{ Sphinx convolvuli LINN.
" fusorius LINN. --- --- ---	Macroglossa stellatarum LINN.
	" fuciformis LINN.
	Miselia oxyacanthæ LINN.
Catadelphus arrogator FABR. --- --- ---	Pterogon Proserpina PALL.
	{ Sphinx Pinastris LINN.
Trogus lutorius FABR. --- --- ---	Deilephila lineata FABR.
	Smerinthus ocellatus LINN.
	" Tiliæ LINN.
" exaltorius PANZ. --- --- ---	Sphinx Ligustri LINN.
	Smerinthus ocellatus LINN.
Psilomastax lapidator FABR. --- --- ---	Papilio Machaon LINN.
	Argynnis Pandora LINN.
Anisobas cephalotes KRIECHB. --- --- ---	Lycæna Jolas OCHS.
Miscophorus flavosignatus KRIECHB. --- --- ---	Harpya vinula LINN.
Eurylabus dirus WESM. --- --- ---	Tæniocampa opima HÜBN.
Platylabus pedatorius FABR. --- --- ---	Eupithœcia innotata HFN.
Hemichneumon elongatus RATZB. --- --- ---	Taleporia politella OCHS.
Phæogenes Sesia MOC. --- --- ---	Sesia asiliformis ROTT.
Ischnus truncator WESM. --- --- ---	Bombyx lanestris LINN.
Echtrus lancifer GRAV. --- --- ---	Saperda populnea LINN.
Ospkrynchotus seductorius FABR. --- --- ---	Sceliphron destillatorius ILL.
Cryptus cyanator GRAV. --- --- ---	Cosmia abluta HBN.
" leucocheir RAZBG. --- --- ---	Clavellaria Amerinæ LINN.
" migrator GRAV. --- --- ---	{ Bombyx quercus LINN.
	Zygæna punctum OCHS.
	Brotolomia meticulosa LINN.
" obscurus GRAV. --- --- ---	{ Chariptera viridana WALCH.
	Plusia Asclepiadis SCHIFF.

Cryptus pseudonymus TSCHBK.	Cirrroidia ambusta FABR.
" tarsoleucus GRAV.	Chariptera viridana WALCH.
" viduatorius GRAV.	Saperda populnea LINN.
Spilocryptus fumipennis GRAV.	Bombyx populi LINN.
" hospes TSCHBK.	Saturnia spini LINN.
Plectocryptus perspicillator GRAV.	Chariptera viridana WALCH.
Hemiteles Heringii RATZBG.	Psyche unicolor HUFN.
" vicinus GRAV.	Pontia Rapæ LINN.
Opheltis glaucopterus LINN.	Cimbex lutea LINN.
Euryproctus nigripes GRAV.	Clavellaria Amerinæ LINN.
Metopius dentatus FABR.	Bombyx quercus LINN.
" nasutus GIR.	" catax LINN.
Ophion longigena THOMS.	{ Cucullia formosa ROG.
" luteus GRAV.	" Chamomilla SCHIFF.
" macrurus CRESS.	Cucullia argentina HUFN.
" Mocsáryi BRAUNS	Samia Cecropia LINN.
" obscurus FABR.	Cirrhoidea ambusta FABR.
" parvulus KRIECHB.	{ Episema scoriacea ESP.
Eniscopilus merdarius GRAV.	{ Polysphænis sericata BKH.
Allocampus undulatus GRAV.	{ Cucullia Tanaceti SCHIFF.
Paniscus testaceus GRAV.	" Artemisia HUFN.
Habronyx Gravenshortii FÖRST.	{ Cucullia Chrysanthemi GBN.
Exochilum circumflexum LINN.	{ Dianthœcia albimacula BKH.
Agrypon tenuicorne GRAV.	{ Simyra nervosa FABR.
Anomalon armatum WESM.	{ Bombyx quercus LINN.
" bellicosum WESM.	{ Lasiocampa tremulifolia HBN.
" cerinops GRAV.	{ Perigrapha cincta FABR.
" genale THOMS.	{ Cloantha radiosa ESP.
" latro GRAV.	{ Harpya bifida HBN.
	{ Pygæra curtula LINN.
	{ Polia polymita LINN.
	{ Lasiocampa otus DRURY.
	{ Nonagria Sparganii ESP.
	{ Thaïs Polyxena LINN.
	{ Eugonia quercaria HBN.
	{ Acronycta cuspis HBN.
	{ Sphinx pinastri LINN.
	{ Calocampa exoleta LINN.
	{ Bombyx castrensis LINN.
	{ Diloba cœruleocephala LINN.
	{ Perigrapha cincta FABR.

Anomalon longicorne BRAUNS	---	---	Phalæra bucephala LINN.
" perspicillator GRAV.	---	---	Cloanthe Hyperici FABR.
" signatum GRAV.	---	---	{ Bombyx lanestris LINN.
			" trifolii FABR.
" trachynotus BRAUNS	---	---	Saturnia pavonia LINN.
Ecphora vexans HLGR.	---	---	Zygæna læta HBN.
Campoplex bucculentus HLGR.	---	---	Caradrina lenta TR.
" falcator THUNBG.	---	---	Heliothis dipsacea LINN.
" insignitus FÖRST.	---	---	{ Phalæra bucephaloides OCHS.
" perditor FÖRST.	---	---	Simyra nervosa FABR.
" pugillator GRAV.	---	---	Hylophila bicolorana FUESSLY.
" Oxyacanthæ BOIE	---	---	Hylophila bicolorana FUESSLY.
Charops decipiens GRAV.	---	---	{ Thaleræ bucephaloides OCHS.
			Cirrhoidea ambusta FABR.
Limneria tibialis GRAV.	---	---	Caradrina pulmonaris ESP.
Anilasta melanaria HLGR.	---	---	{ Zygæna læta HBN.
Banchus pictus FABR.	---	---	" punctum OCHS.
Exetastes crassus GRAV.	---	---	Caradrina lenta TR.
" guttatorius GRAV.	---	---	Orgyia Ericæ GERM.
" illusor GRAV.	---	---	Cirrhoidea ambusta FABR.
Perithous mediator FABR.	---	---	{ Chariclea Delphinii LINN.
Glypta bifoveolata GRAV.	---	---	Notodonta ziczac LINN.
Lissonota irrisoria GRAV.	---	---	Caradrina Kadenii FRR.
Pimpla capulifera KRIECHB.	---	---	" ambigua FABR.
" illecebrator GRAV.	---	---	Agrotis putris LINN.
" inflata GRAV.	---	---	Cynips argentea GIR.
" instigator GRAV.	---	---	Steatoda castanea CLERCK.
" melanocephala GRAV.	---	---	{ Talpocharès pannonica FRR.
" scanica VILL.	---	---	Sesia cynipiformis ESP.
" turionellæ LINN.	---	---	Limenitis Populi LINN.
" variicornis GRAV.	---	---	{ Deilephila elpenor LINN.
			Mania maura LINN.
			Zygæna punctum OCHS.
			{ Spilosoma mendica CL.
			Cosmia abluta HBN.
			Dasychira fascellina LINN.
			Ocneria dispar LINN.
			Leucania impura HBN.
			Chariptera viridana WALOH.
			Epichnopteryx bombycella SCH.
			Psyche viciella SCHIFF.

Pimpla viduata GRAV.	{	Orgyia Ericæ Germ. var. inter-
		media FRIV.
Theronia flavicans FABR.	{	Psyche Ecksteinii LED.
Ephialtes luteipes THOMS.		Agrotis fimbria LINN.
Thalessa citraria OLIV.		Cymatophora octogesima HBN.
		Saperda populnea LINN.
		Tremex magus F. var. alchy-
		mista MOCS.
Orthopelma luteolator GRAV.		Rhodites Rosæ LINN.
Xylonomus filiformis GRAV.		Callidium sanguineum LINN.

II. Braconidae WESM.

Bracon sulphurator SZÉPL.	Aphelonyx cerricola GIR.	
« caudatus RATZBG.	Biorrhiza terminalis FABR.	
Rogas rugulosus NEES.	Clidia geographica FRR.	
« bicolor SPIN.	Vanessa Urticæ LINN.	
« testaceus SPIN.	Harpya bifida HÜBN.	
« circumscriptus NEES.	Eupithecia alliarda STAUD.	
Chelonus corvulus MARSH.	Talpochares pannonica FRR.	
« sulcatus JUR.	« Dardoini B.	
Microplitis ocellatæ BOUCHÉ	Smerinthus ocellatus LINN.	
« tristis NEES.	{	Calophasia casta BKH.
		Plusia consona FABR.
« sordidipes NEES.	« modesta HÜBN.	
Apanteles spurius WESM.	Simyra nervosa SCHIFF.	
« fulvipes HALID.	Agrotis fugax TR.	
	Spilosoma fuliginosa LINN.	
Microgaster deprimator NEES.	{	Plusia illustris FABR.
		Spilothyrus Altheæ HBN.
Agathis tibialis NEES.	Coleophora Astragalella ZETT.	
Meteorus chlorophthalmus NEES.	Talpochares flavida OCHS.	
Zeles discolor WESM.	Polysphænis sericata BKH.	

III. Chalcidæ WESTW.

Leucospis dorsigera FABR.	Osmia rufa LINN.	
Chalcis boops THOMS.	Calophasia opalina ESP.	
« flavipes PANZ.	Aporia Cratægi LINN.	
« intermedia DALM.	{	Talpochares pannonica FRR.
		Zygæna læta ESP.
		« Angelicæ OCHS.
	« v. Trigonellæ ESP.	

<i>Copidosoma truncatellum</i> DALM.	<i>Plusia modesta</i> HÜBN.
<i>Ormylus tubulosus</i> WESTW.	<i>Biorrhiza terminalis</i> HTG.
<i>Torymus Bedeguaris</i> LINN.	<i>Rhodites Rosæ</i> LINN.
<i>Oligosthenes stigma</i> FABR.	“ “ “
<i>Syntomaspis cyanea</i> BOH.	<i>Dryophanta longiventris</i> HTG.
<i>Palmon pachymerus</i> WALK.	<i>Mantis religiosa</i> LINN.
<i>Monodontomerus obsoletus</i> FABR.	{ <i>Vanessa Antiopa</i> LINN.
	{ <i>Orgyia Ericæ</i> v. <i>intermedia</i> FRIV.
	{ <i>Bombyx quercus</i> LINN.
<i>Coccophagus scutellaris</i> DALM.	<i>Leucanium Robiniarum</i> DOUGL.
<i>Eupelmus urozonus</i> DALM.	<i>Biorrhiza terminalis</i> HTG.
<i>Eurytoma Rosæ</i> NEES.	{ <i>Cynips glutin.</i> v. <i>coronata</i> GIR.
	{ <i>Andricus lucidus</i> HTG.
<i>Cleonymus immaculatus</i> NEES.	<i>Cynips Caput-Medusæ</i> HTG.
<i>Cheiropachus quadrum</i> WALK.	<i>Hylesinus Fraxini</i> FABR.
<i>Habroscytus Bedeguaris</i> THOMS.	<i>Rhodites Rosæ</i> LINN.
	{ <i>Pontia Rapæ</i> LINN.
<i>Pteromalus puparum</i> LINN.	{ <i>Vanessa Antiopa</i> LINN.
	{ “ <i>Atalanta</i> LINN.
<i>Olinx scianeurus</i> RATZBG.	<i>Biorrhiza terminalis</i> HTG.

A NÉHAI FENICHEL SÁMUEL GYŰJTÖTTE ÚJ-GUINEAI CSÚSZÓMÁSZÓK.

MÉHELÛ LAJOS tanártól, Brassóban.

Az alábbiakban az új-guineai csúszómászók egy kis gyűjteményét kívánom bemutatni, melyet FENICHEL SÁMUEL, a fiatal magyar zoológus, *Új-Guinea* észak-keleti partvidékén, az *Astrolabe-öböl* mellékén álló *Finisterre-hegység* lábán szerzett össze. A tudomány lelkesítette ifjú természetvizsgáló, mint ismeretes,* 14 hónapot töltött ott (1891—92) s életével adózott lelkesedésének. Főképen madárbőrökből, rovarok-, csigák- és ethnographiai tárgyából álló gyűjteménye sok viszontagság után nem rég a Magyar Nemzeti Múzeum birtokába jutott, s innen küldettek hozzám meghatározás czéljából az alant felsorolt csúszómászók is.

Annak daczára, hogy a gyűjtött fajok száma nagyon csekély (10 faj, 20 példányban) s hogy PETERS & DORIA, G. A. BOULENGER és Dr. O. BOETTGER urak jeles művei az új-guineai subrégio csúszómászó faunájának meglehetősen tökéletes képét tárják fel, a további adatok — különösen a ritkább fajok behatóbb ismerete szempontjából — talán még sem értéketlenek.**

I. LACERTILIA.

Familia. GECKONIDAE.

1. GEHYRA OCEANICA LESS.

Egy eddig ismeretlen nagyságú példány (egész testhossza 240 mm.) az *Astrolabe-öböl* környékéről. G. A. BOULENGER kitünő leírásának minden tekintetben megfelel, azzal a bizonyára esetleges különbséggel, hogy a hátsó láb 2. és 3. ujjának kiszélesedett bőrkarélya az összenyomott végső

* L. Természettud. Közlöny 307. füz. p. 123. 1895.

** A mennyiben itt, hazánk legkeletibb határán, semmiféle összehasonlító anyag sem állott rendelkezésemre s kizárólag irodalmi, ámbár kitünő segédeszközökre kellett támaszkodnom, esetleges kételyeknek elejét veendő, helyénvalónak látom megjegyezni, hogy a meghatározott példányokat felülvizsgálat czéljából G. A. BOULENGER úrnak, a herpetologia legkiválóbb ismerőjének, küldöttem volt el Londonba a British Múzeumba, ki kérésemet szívélyesen teljesítette s 1895. jan. 26. kelt levelében következőkép válaszolt: «I have just looked through your specimens and can only confirm your determinations»; — szíveségeért fogadja e helyt is őszinte köszönetemet.

izek tövéig behasított. Felső ajakpaizs 13, alsó ajakpaizs 12; czombmirigy mindegyik oldalon 23 (a BOULENGER leírta példányokon csak 13—20).

Színezetre nézve felül vörhenyes-szürke, szétszórt sötétbarna márványozással; alul sárgás-fehér; a fark alsó színe világos-szürke.

2. GECKO VITTATUS HOUTT.

Öt teljesen tipikus példány az *Astrolabe-öböl* mellékén levő *Bongu* falu környékéről.

Az orrlyukat elülről az orresúcspaizs s az első felső ajakpaizs, hátulról 3—4 kis paizs határolja. A felső ajakpaizsok száma 13—14, az alsó ajakpaizsoké 12—13; a czombmirigyeké 22—29. A farkörvök mindegyikét felül 11—12, alul 4, keresztben menő pikkelysor takarja.

A fiatal példányok felül barnásak, a gerincz mentén fehér csikkal, mely a tarkó közelében villásan kettéhasad s egész terjedelmében sötétbarnával szegélyezett. A fark széles sötét-barna gyűrűkkel övezett; a hasoldal fehéres. A természetesebb példányok a borszesz hatása alatt halavány hús-vörösre változtak, de a gerincz csíkja még nyomokban kivehető.

A test egész hossza: 214, 194, 173, 170 és 162 mm.

Familia. AGAMIDAE.

3. GONYOCEPHALUS PAPUENSIS MACLEAY.

Egy kiválóan pompás példány az *Astrolabe-öböl* környékéről.

PETERS & DORIA s BOULENGER leírásaival egyező, mindazonáltal az alábbi eltérésekkel. A dobhártya csak épen olyan széles, mint a szemrés. A fej hátulját borító pikkelyek kisebbek, mint a fej elején állók. A háttaraj a tarkótarajnál alacsonyabb s fokozatosan törpülve megy át a farktarajba, míg nem a fark első ötödében elenyészik. Az elő felé hajlított s kinyújtva a test oldalához szorított hátsó láb vége az arczorr csúcsáig ér.

A borszesz-példány felül s a test oldalán halavány szürkés-rózsaszínű; a fej hátulja, a halánték s a tarkó felső része feketebarna, fehérrel pettyezett; a dobhártya alatt álló korongszerű nagy pikkelyek (szám szerint 6) fehérek; a tarkó oldalán nagy, kerekded-háromszögű, fekete folt van, melyet — mint már PETERS & DORIA s újabban BOETTGER is kiemelte — ívalakban a vállig terjedő, széles fehér félgyűrű fog körül; a törzs és fark oldalán s a végtagokon sötétbarna harántszalagok s ugyanolyan pettyezés vehető ki. A fogazott bőrtaraj ez idő szerint halvány palaszürke, életben azonban kéknak látszott lenni. A test alsó oldala szennyes fehér, a torok s a torokzaeszkó szürkével márványozott.

Méreték.

A test egész hossza	--- --- --- --- ---	642 mm.
A fej hossza	--- --- --- --- ---	39 "
A törzs hossza	--- --- --- --- ---	97 "
A mellső láb hossza	--- --- --- --- ---	73 "
A hátsó láb hossza	--- --- --- --- ---	125 "
A fark hossza	--- --- --- --- ---	506 "

Familia VARANIDAE.

4. VARANUS INDICUS DAUD.

Három fiatal, 393, 367 és 312 mm. hosszú példány az *Astrobale-öböl* környékéről.

A leírásokkal megegyezők, hanem a szemrés mellső zugának a dobhártya mellső szélétől való távolsága valamivel nagyobb, mint a szemrés mellső zugának az orr csúcsától való távolsága. A szem fölötti táj 6—7 harántul kinyújtott paizsot tüntet fel. A tarkó pikkelyei nem gerinczeltek. A haspikkelyek 90—97 harántsorban állnak. A két kisebbik példány arczorra a csúcsa felé inkább keskenyedő, hegyesebben kerekített s felül az orrlyukak között határozottan besüppedt (SCHLEGEL rajzának megfelelően), ellenben a nagyobbik példány arczorra a vége felé kevésbé keskenyedő, tompábban kerekített (mint PETERS & DORIA 2. ábrájában) s az orrlyukak között tökéletesen lapos. (Ivarkülönbség?)

A két kisebbik példány felül mély feketebarna, harántsorokra rendezkedett kerekded sárga foltokkal; alul világosabb, a sárga foltok haránt irányban többé-kevésbé összeolvadnak. A fark, második harmadától kezdve sárga, feketével gyűrűzött. A legnagyobb példány felül szürke színű s mindegyik sárga folt széles, a szélén elmosódott feketebarna udvarral szegélyezett; melle sárga, szürke hálószerű mustrázattal.

5. VARANUS PRASINUS SCHLEG.

Egy pompás, 605 mm. hosszú példány az *Astrolabe-öböl* környékéről.

SCHLEGEL és BOULENGER leírásával tökéletesen egybevágó. A haspikkelyek 80 harántsorban állnak. Felül türkizkék, de bizonyára csak a borszesz hatásától, mert SCHLEGEL műveinek élő példányokról készült rajzai ragyogó smaragdzöld színt tüntetnek fel. Törzsén 11—12, középujt szögletben megtört és csúcsával hátra felé irányuló, keskeny fekete harántávval; alul sárgás, szeplőtlen.

Familia. SCINCIDAE.

6. TILQUA GIGAS SCHNEID.

FENICHEL az *Astrolabe-öböl* partvidékén két felnőt, 532 és 512 mm. hosszú példányt kerített birtokába.

BOULENGER leírásától csak annyiban különbözök, hogy a falközi paizs jóval keskenyebb, mint egy falpaizs, melynek csak fele szélességét éri el. Az egyik példánynak törzse közepe körül 30, a másiknak 32 pikkelysora van.

A színezet felül csaknem hamuszürke; a fajpaizsok szegélybarázdái feketebarna szélűek; a törzsön keresztül 9, a farkon keresztül 14 fekete-barna, szabálytalan harántsáv húzódik. Az áll s a torok sárgás-fehér, nagyon szétszórt sötét foltokkal; a törzs oldala s a végtagok csaknem teljesen feketebarnák s világos szürkével tarkázottak. A kisebbik példány hasa tiszta fehér, a nagyobbiké sötéttel foltozott.

II. OPHIDIA.

Familia. BOIDAE.

Subfamilia. *Boinae*.

7. ENYGRUS CARINATUS SCHN.

Az ó-világ ez apró óriás kigyója egy példányban, még pedig a BOULENGER-féle *B.* változatban van előttem. Lelőhelye az *Astrolabe-öböl* környéke.

A leírásokkal megegyező, csupán annyit vélek kiemelendőnek, hogy a fejtető pikkelyei teljesen *simák*. Az arczorr vége felül három nagyobb paizsocskával borított, melyek középsője mögött egy nagyobb s e mögött két hosszanti sorban összesen hat paizs áll. A szemek között 9 sor pikkely húzódik és pedig 3 sor a középvonal táján, melyet mind a két oldalon egy-egy szélesebb s ezektől kifelé ismét 2—2 keskenyebb pikkelysor határol. A szemörv 10 pikkelyéből s az 5. és 6. felső ajakpaizsból áll; eltér tehát BOETTGERnek Új-Guinea délkeleti részéből való példányaitól, hol a 6. és 7. (ritkábban a 7. és 8.) felső ajakpaizs lép be a szemörvbe. A felső ajakpaizsok száma 10—10.

Pikkelyképlet:

Squ. 34; G. $10/11$; V. 175; A. 1; Sc. $1/1 + 51 + 1$ (53).

Méretetek: A test egész hossza 598 mm., a fark hossza 96 mm.; a fark hossza 6·2-szer foglaltatik a test egész hosszában.

Színezet. Felül szennyes vörhenyes-sárga, a gerincez mentén szögletes sötétbarna foltokkal és harántpántokkal, melyek a hát középvonalában szabálytalan zeg-zugos szalaggá olvadnak össze s ezenkívül még szabálytalan sűrű recézettel is összekapcsolvák. Alul sárgás, barnásszürke pettyezéssel és hálózatos mustrázattal.

S. ENYGRUS ASPER GTHR.

Három példány az *Astrolabe-öböl* partvidékéről.

A leírásokkal — kisebb eltéréseket nem számítva — jól egybevágo. A szemtől a szemig 8—11 pikkely van a fej tetején; a szemet 10—13 pikkelyből álló örv keríti körül; a felső ajakpaizsok száma 10—11, az alsó ajakpaizsoké 12—13.

Pikkelyképlet:

Squ. 34—35; G. $\frac{6}{6}+6$ vagy $\frac{7}{6}+7$; V. 135—140; A. 1; Sc. 17—18.

Méretek:

A test egész hossza	---	---	---	---	656	635	426	mm.
A fark hossza	---	---	---	---	33	33	32	«
Utóbbi foglalt az előbbiben	---	---	---	---	19·3	19	13·3	«

Színezet. Felül sárgásbarna, a hátat sötét dióbarnától gesztenye-barnáig változó, feketebarna szegélyű széles harántpántok szeldelik, melyekkel a törzs oldalain hasonló színű kisebb foltok váltakoznak s helyenkint össze is olvadnak velük (mint a hogy PETERS & DORIA pompás ábrája mutatja). Alul sárgás, a haspaizsok külső szélén többé-kevésbé fekete-barnával foltozott.

Familia. COLUBRIDAE.

Subfamilia *Dipsadinae*.

9. DIPSAS IRREGULARIS MERREM.

Ez a rendkívül változékony faj két példányban került elő az *Astrolabe-öböl* környékéről.

A fej kerülete tojásdad; a szemek nagyok, kiduzzadók, a szem függőleges átmérője kétszerese a szem s a szájszél közötti távolságnak. A nagyobbik példánynak 9 felső ajakpaizsa van, melyek közül a fej baloldalán a 3—6., a jobboldalon csak a 4—6. határolja a szemet alulról, a kisebbiknek 8 felső ajakpaizsa közül a 3—5. csatlakozik a szemhez; ez azonban onnan ered, hogy az orresúcspaizs a fejnek mind a két oldalán az első felső ajakpaizsszal s részben az orrpaizsszal és az orrközi paizsszal is egybe-

olvadt, miáltal az orrlyukak is a fej oldaláról felfelé tolódtak. A kantárpaizon kívül egy keskeny és magas előszempaizs található, melynek felső sarka nem éri el a homlokpaizs mellső külső szögletét. A szem mögötti paizsok száma 2; a halántékpaisok kifejlődése nagyon ingadozó, mert míg a nagyobbik példányon jobbról 3+2+3 (a hátulsók nagyon hosszúak és keskenyek), balról 3+3 (az utóbbiak közül a két felső hosszú s keskeny, az alsó pedig három paizsra szakadt), addig a kisebbik példányon jobbról 3+2+2, balról 3+3+2 ilyen paizs jelenik meg. A törzs és fark pikkelyei tökéletesen simák s végporusaik nincsenek; a gerincez fölött fekvők a legnagyobbak, hatszögűek s mind a két oldalon egy-egy sor nagyobb pikkely kíséri őket. A has éles szélű.

Pikkelyképlet:

Squ. 21; G. $\frac{2}{2}$; V. 245; A. 1; Sc. $\frac{75}{75}+1$

Squ. 21; G. $\frac{2}{2}$; V. 247; A. 1; Sc. $\frac{68}{68}+1$.

Méreték:

A test egész hossza	---	---	---	---	1392	844	mm.
A fark hossza	---	---	---	---	236	127	«
Az utóbbi foglalt az előbbiben	---	---	---	---	5·9	6·6	«

Színezet. A nagyobbik példány felül vörhenyes ólomszürke, hátán csücsukkal előfelé fordult, szögletes, sötét palaszürke harántsávokkal, melyek a farkon kicsiny foltokká törpülnek. A sötét halántéksáv csak nyomokban van meg. Alul sárga, hasán vörhenyes-barna pettyezéssel; a fark alsó oldala szürke. A kisebbik példány hasonló mustrázatu; de a hát alapszíne világos sárgás-barna és a szögletes harántsávok sötét vörös barnák.

Subfamilia *Elapinae*.

10. DIEMENIA MUELLERI SCHLEG.

Ez a szép és ritka mérges kigyó egy példányban van meg az *Astro-labe-öböl* partvidékéről.

SCHLEGEL eredeti leírása pompásan reá illik. Az orr mögötti paizs a szem elöttivel érintkezik; 2 szem mögötti és 7 felső ajakpaizs, melyek közül a 3+4. csatlakozik a szemhez; a halántékpaisok száma 1+2; mind a két oldalon 4 alsó ajakpaizs érintkezik az állpaizsokkal.

Pikkelyképlet :

Squ. 15 ; G. 3 ; V. 157 ; A. $\frac{1}{1}$; Sc. $\frac{95}{35} + 1$.

Méretek : a test egész hossza 528 mm., a fark hossza 72 mm.; a fark hossza 7·33-szor foglaltatik a test egész hosszában.

Színezet. Az eddig ismeretes példányok színruháinak nagy eltérése miatt helyén valónak látom a FENICHEL-gyűjtötte példány tüzetesebb leírását. Háta világos fahéjbarna, a hasa felé halaványabb ; a hátgerincez fölött $1\frac{1}{2}$ —2 pikkelysor szélességében ólomszürke csík fut végig a nyaktól a fark hegyéig. Feje teteje zöldes-szürke (életben valószínűleg fűzöld), finom sötétbarna pettyezéssel. A felső szempaizsok s a homlokpaizs hátsó részén fekete horgonyalakú idom vehető ki, mely nyelével a falpaizsok közös varratán fekszik s két oldalán egy-egy tojásképű fekete folt társul hozzá. A fej hátulján széles szívalakú folt van, melynek hátsó vége a tarkón, a szem mögötti fekete sáv felhágó széles ágával találkozik ; a tarkófolt mögött a nyakon még egy fekete örv látható. Az említett rajzoknak a fejevértre eső részük élénk fehér szegélylyel van körülvéve. Az orrmögötti paizs hátsó sarkán keskeny, mély bársonyfekete sáv ered, mely a szem mögött kiszélesedve vízszintesen a nyakörvig húzódik s alulról ép oly széles fehér (életben talán világos rózsaszínű) sáv kíséri. A felső szempaizsok külső szélén két kicsiny, kerekded folt áll, a szem alatt \perp -alakú fekete idom, melynek mellső ága az állkapesot szegélyezve egészen az orrcsúcspaizsig terjed. Álla, torka s nyakának alsó oldala mély feketés-szürke és aczélkék csillogású. Hasa világos sárgás-barna (életben talán világos zöld), szeplőtlen. A megszáradt példányon valamennyi szín rendkívül csillogó és színjátészó. Meg kell még jegyeznem, hogy a szemmögötti fekete s az őt kísérő világos sáv a nyak oldalán korántsem terjed oly messzire hátra, mint a hogy azt SCHLEGEL 1. és 2. ábrája (Verh. Nederl. overzeesche bes.) feltünteti.

A MAGYAR FAUNA GASTERUPTION FAJAI.

(SPECIES FAUNAE HUNGARICAE GENERIS GASTERUPTION.)

SZÉPLIGETI Győző tanártól, Budapesten.

A magyar fauna *Gasteruption* fajait bátorkodom ez alkalommal közzétenni, ama körülmény kitüntetésével, hogy ily gazdag anyag áll rendelkezésemre, azt BIRÓ L., DADAY J., FRIVALDSZKY J., MOCSÁRY S. és PÁVEL JÁNOS urak fáradozásainak köszönhetjük.

BIRÓ LAJOS szóbeli közlése alapján felemlíthetem azt, hogy általa a Tengerpart és a Velebit vidékein gyűjtött fajok legnagyobb része a *Paliurus aculeatus*-t látogatja, mely a tápnövények sorában eddig felemlítve nem volt.

Említésre méltónak tartom továbbá, hogy én a *Gasteruption Tournieri*-t Parád vidékéről hozott *Cynips Kollári*-ból tenyésztettem. A gubacsot 1882. aug. havában gyűjtöttem, melyből az állat 1883. november havában jelent meg.

A Nemzeti Múzeum gyűjteményében lévő magyarországi fajok száma 15, melyek között egy eddig nem ismert faj, a *G. Hungaricum* is helyet foglal.

1. *Gasteruption affectator* L. — Budapest, Pécs, Bodajk, Peér (Szilágy várm.), Duna-Örs (Komárom vm.), Ujbánya, Rajecz, Besztercebánya, Koritnicza, Poprád, Zsihovecz (Mármaros vm.), Eger, Emőd-puszta (Nyitra vm.), Hortobágy, Gúth (Szaboles vm.), Nagyfalu (Szilágy vm.), Tasnád (Szilágy vm.), Kecskemét, Beél (Bihar vm.), Semesnye (Szolnok-Doboka vm.), Szepsi-Szt-György, Mehádia, Orsova, Oravicza, Karst-hegység, St.-Giorgio.
2. *Gasteruption rubricans* GUÉR. — P.-Szarvasd (Szilágy vm.), Borszék, Mehádia, Carlopago.
3. *Gasteruption rugulosum* ABEILLE. — Boglár, Borosznó, Ujbánya, Kecskemét, Szöllöske, Berzászka (Krassó-Szörény vm.), Mehádia, Bucari, Grizsane, St. Giorgio.
4. *Gasteruption tibiale* SCHLETT. — Budapest, S.-A.-Ujhely, Pele (Szilágy vm.), Diakovár.
5. *Gasteruption pyrenaicum* GUÉR. — Kecskemét, Beél, Kolozsvár, Szucságh.
6. *Gasteruption Freyi* TOURN. — Gúth, Kolozsvár, Szucságh, Orsova, Mehádia.

7. **Gasteruption foveolatum** SCHLETT. — Budapest, Duna-Örs, Gúth, Erdő-Bénye (Zemplén vm.).
8. **Gasteruption pedemontanum** TOURN. — Budapest, Kalocsa, Badacsony, Borosznó, Ujbánya, Varannó (Zemplén vm.), Erdő-Bénye (Zemplén vm.), Hortobágy, Kecskemét, Tasnád, Nagy-Várad, Peér, Mehádia, Ferenczfalva (Krassó-Szörény vm.), Grizsane.
var. Goberti TOURN. — Budapest, Herkulesfürdő.
9. **Gasteruption terrestre** TOURN. — Debreczen, Mehádia.
10. **Gasteruption Tourneri** SCHLETT. — Budapest, Peér, Parád (ex Cyn. Kollari H.), Ujbánya, Eperjes, S.-A.-Ujhely, Tokaj, Gúth, Emőd-puszta, Hortobágy, Tasnád, N.-Várad, Beél, Szepsi-Szt.-György, Mehádia, Semesnye, Szucságh, Grizsane.
11. **Gasteruption Thomsoni** SCHLETT. — Szegzárd, Segesvár, Debreczen, Peér, Guth, Beél, Homonna, Semesnye, Buccari, Velebit, St.-Giorgio.
12. **Gasteruption vagepunctatum** COSTA. — Budapest, Forró, Szeged, Beél, Debreczen, Buccari.
13. **Gasteruption Kriechbaumeri** SCHLETT. — Kalocsa, Zsihovecz (Mármaros vm.).
14. **Gasteruption granulithorax** TOURN. — Budapest, Bodajk, Ujbánya, N.-Mihály, Orsova, Susak.
15. **Gasteruption Hungaricum** n. sp. — ♂ ♀; long. 12—16 mm. Caput nitidum, subtilissime punctulatum, pars occipitalis brevis et lata, margine postico evidenter reflexo, sine foveolis. Genæ brevissimæ. Antennæ breves, flagelli articulus secundus, quam primus, in ♂. sesqui, in ♀ duplo longior, tertius in mare duobus præcedentibus simul sumptis paulo longior, in femina, quam secundus, longior. Collum breve. Mesonotum subnitidum, sat remote foveolato-punctatum, punctis omnibus sat magnis et distinctissimis, in rugas confluentibus, subtilissimeque punctulatum. Coxæ posteriores tenuiter transverse-substriatæ. Abdomen nigrum, segmentis 2—5 rufis, terebra longitudine corporis, vaginis nigris, apice albis. Pedibus nigris. Alis hyalinis, nervis stigmatæque fuscis.

Mas differt: abdominis segmentis 2—5 solum margine postico rufis.

A *G. laevicipete* SCHLETT. (Annal. d. k. k. Naturhist. Hof-Museums. Bd. IV. p. 403) capitis margine postico evidenter reflexo, terebraque corporis longitudine; a *G. dimidiato* SEM. (Bullet. Acad. Imp. d. scienc. de St. Pétersbourg. Tom. XIII. p. 210) vero: pariter capitis margine, coloreque alio abdominis pedumque, bene distinctum.

In variis Hungariæ partibus satis rarum (Budapest, Farkasd, Bodajk, Boglár, Dálya, Besztercebánya, Emőd-puszta, Tasnád, Orsova, Kolozsvár, Szucságh, Pazariste).

LABOULBENIA GIGANTEA, BARLANGI BOGARAKON ÉLŐ ÚJ PENÉSZFAJ.

Dr. ISTVÁNFFI GYULÁ-tól, Budapesten.

Tab. II.

Laboulbenia gigantea mihi.

Pallide-ochracea, stipite cylindraceo, inferne bicellulari, superne e cellulis 5—6 in series duas dispositis formato, basi attenuato et in nodulum obconicum brunneum, animalculo artissime adhærentem desinente, 700—800 μ longo, 50—60 μ lato, membrana crassa poris multissimis perforata; perithecio conoideo ochraceo, sursum in collum pertusum, mamilla nigra terminato, 240 μ \times 60—70 μ ; pseudoparaphysibus dichotome vel lateraliter ramosis, longitudinem perithecii multoties superantis, ex articulis facile secedentibus formati, dilute ochracei, numerosi, arcuato curvatis vel circinnatis 300—400 μ \times 10—20 μ (ad basin), sursum apice acutis vel subconicis, stipite annulo nigro (unico) separatis; sporidiis fusiformibus, hyalinis, bicellularibus, cellulis nucleo præditis, 20 μ \times 8—9 μ , cum tunica crassa 15 μ , tunica irregulariter incrassata.

Differt a *Laboulbenia armillari* BERLESE (Laboulbeniaceæ p. 14. t. II. apud Saccardo, Sylloge Fungorum. VIII. 1889. p. 911.) magnitudine, totus fungus (stipes et perithecium) 900—1200 μ altus, 60—70 μ latus, (species maxima Laboulbeniacearum), membrana poris perforata, perithecio obconico 240 μ \times 60—70 μ , stipite cylindraceo longissimo 700—800 μ longo, 50—60 μ lato, pseudoparaphysibus arcuato curvatis vel circinnatis, numerosissimis, perithecii longitudinem multoties superantis, apice acutis vel subconicis stipite annulo nigro unico separatis.

Habitat in elytris, pedibus thoraceque *Pristonychi cavicolæ*; legit et benevole communicavit Dom. LUDOVICUS BIRÓ in antro prope Raduč, comit. Lika-Krbava Croatiae, 1894. Prima Laboulbeniacearum species cavicola.

A *Laboulbenia gigantea*, mely a *Pristonychus cavicola* nevű futóbogaron él, a legnagyobb az eddigelé leirt Laboulbeniaceák között. Az egészen kifejlett példányok hossza 1200 μ , tehát több egy milliméternél. A *L. gigantea* a bogár testén sárga serték alakjában jelenik meg s így a különben sima futóbogarakon azonnal szembeötlök. A most feltalált faj az első Magyarországon, e penészek keletfelé való elterjedésének határa eddigelé Bécs vala, a családnak ez a képviselője, mely a horvát hegységből ered, azt mutatja, hogy hazánkban is bizonyára nagyobb körben tenyésznek.

A fajunkkal legközelebb rokon *L. armillaris* Paraguayban él, s így a *L. gigantea* ez idő szerint meglehetősen magánosan áll. A Laboulbenia-féle penészeknek eddigelé hat genera ismeretes, s ezek között a legtöbb fajjal dicsekszik a jeles francia entomologusról, LABOULBÈNE-ről elnevezett genus, melynek tíz, s a fent jellemzettel együtt 11 faja ismeretes.

Ezek a rendkívül sajátos penészek olyannyira eltérnek az eddig ismert penésztípusoktól, hogy systematikai helyüket eddigelé még nem sikerült megállapítani.

Ideiglenesen a *Pyrenomycetes* legvégére vannak beosztva, de miként ezt maga BERLESE is megjegyzi a Saccardo-féle Syllogeba írt monographiájában (Saccardo Sylloge Fungorum. VIII. p. 909.) «quod locum systematicum dubii, sed apud *Pyrenomycetes* forte haud male positi».

A Laboulbenia-féléket ROBIN fedezte föl¹ s ő írta le MONTAGNE-nyal a legelső fajt a *L. Rougetii*-t. Robin munkájában három gyönyörű rézmetszetű színezett tábla illusztrálja az általuk ismert egy pár fajt. Legtöbbet tett ezen érdekes penészesalád megismerésére PEYRITSCH,² kinek három rendbeli dolgozata foglalkozik ezen érdekes bogárparazitákkal. Peyritsch egymaga 10 fajt írt le, tehát a jelenleg ismert 15 faj kétharmadát ő fődözte fel. Habár Peyritsch dolgozataiból kiderült, hogy mily hálás s tanulmányozásra érdemes a *L*-k családja, mégis csak H. KARSTEN, KNOCH, SOROKIN, BERLESE és PECK írtak le 5 fajt, de a mi a fejlődéstant illeti, azzal egyikük sem foglalkozott.

A Laboulbeniceák gyümölcsteste áll a nyélből, mely felső végén a peritheciumot viseli, melyben az ascusok fejlődnek; a perithecium mellett van aztán a paraphysis-szálaktól alkotott üstök.

H. KARSTEN a peritheciumot a fiatal állapoton a nyél csúcán kifejlődő trichogynből származtatja, melyet a pollinodium termékenyítene meg, a pollinodium helyén fejlődnek aztán a paraphysis-szálak, viszont a trichogynből válik a perithecium. Ez az ivari aktus azonban itt, ezeknél a penészeknél, annyira homályos, hogy még de BARY sem hitt benne. De BARY-ról pedig tudvalevő, hogy az *Ascomycetes* ivarosságának buzgó apostola vala.

A rendelkezésemre álló anyag, t. i. két *Pristonychus cavicola*, a testü-

¹ ROBIN: Histoire naturelle des végétaux parasites 1853. p. 622. et sq. t. VIII. IX. et X.

² PEYRITSCH: Ueber einige Pilze aus der Familie der Laboulbenien (Sitz.-Ber. d. k. Akad. d. Wiss. Math. Naturw. Classe LXIV. I. Abth. 1871. p. 437. et sq.).

PEYRITSCH: Beiträge zur Kenntniss der Laboulbenien. (Ibid. LXVIII. I. Abth. 1874. p. 227. et sq.).

PEYRITSCH: Ueber Vorkommen und Biologie der Laboulbeniaceen (Ibid. LXXII. I. Abth. 1886. p. 379. et sq.).

ket borító penészszel, nem volt már alkalmas a tovább tenyésztésre, mert gazdát, élődít megölt a gyűjtőüveg cyankáliuma. Itt tehát friss, élő anyag adhat csak teljes felvilágosítást, meg a rendszeresen keresztül viendő tenyésztés. Annyit azonban a holt anyag megvizsgálásából is ki lehetett deríteni, hogy itt termékenyítési aktus nem fordul elő, hanem a perithecium, miként ezt a 6-ik ábrán látni, egy oldali (*p.*) sejtből ered, ez a sejt növekedik meg később, mint ezt a 4. és 2. ábrák mutatják.

A *Laboulbenia gigantea* megegyez a többi rokon fajokkal alkotására, legalább a főbb vonásokban. Legfiatalabb állapota egy izelt, egyszerű penészszal, mely a bogár testén megjelen s mely később mint a 6-ik ábrán látható, több sejtre tagolódik. Ezek közül a legelső két sejtből lesz a nyél, az erre következő *p.*-vel jelölt sejtből lesz a perithecium; a felfelé következő három sejt a paraphysis tartó, a 4-el jelölt később összenyomatik, ebből válik a paraphysisek alapi gyűrűje, az 5-ik sejt pedig a paraphysis kocsány, mely aztán eleintén két, később pedig nagyszámú sejtszalakat visel, a jobb név hiányában paraphysiseknek nevezett sejtszalakat. Ezek igen tekintélyes hosszúságra megnyúlnak, (300—400 μ) s fiatalon egyenesen kihúzóttak, majd meggörbülnek, felpödrődnek, s így a fajunkra jellemző alakot öltik. Néha paraphysishez hasonló szálak még oldalt is erednek, a gyűrű alatt, mint teszem a 4. ábrán van rajzolva, s valószínű, hogy H. KARSTEN az illet nézte hím ivarnak, pollinodiumnak.

A fiatal perithecium kifejlődését a 2. 3. 4. ábrák tüntetik föl, végleges ascustermő állapotát az 1. ábra mutatja. Érett korában nyakán fekete szemölcsöt visel, mely jellemző a *L.* fajokra. Az ascusokat csak fiatal peritheciumban sikerült látnom (4. ábra). A sporák, a készítmény vizétől duzzadva, a perithecium száján át kinyomódnak s vastag hártájuk menten felduzzad, miként a 7-ik ábrán látni, mely a peritheciumból kinyomuló sporákat mutatja, a legelső már hatalmasan felduzzadt, míg a legutóljára kikerülők, *p.* a 3., 4. számú, még csak ránczos, meg gyűrűsen hasogatott sejthártába vannak rejtve. A sporák kétsejtűek, minden sejtben egy igen jól, festés nélkül is látható, nagy sejtmag van. Különben a sejtmagot az összes sejtekben jól lehet látni.

A *L. gigantea* sejthártája, ép úgy, miként rokonainál is, a fejlettséggel lépést tartva, szint ölt, eleinte sárgás, később rozsdabarna lesz, nevezetesen a perithecium meg a paraphysisek barnulnak meg.

A sejthárta még két érdekes dolgot mutat. Az egyik a növekedő nyélsejtek hártájának betüremlése (1. ábra), az Oedogoniumok stb. módjára, a másik a sejthárta likaacsossága.

Az érett *L.* nyélének és paraphysis kocsányának sejtfala igen megvastagszik s e falat számos likaacsatorna fúrja keresztül.

E likaacsatornák a penészek körében általában a ritkább jelenségek közé tartoznak, s érdekes tudnunk azt, miként a 8. ábra mutatja, hogy

többnyire a hossz tengelyre ferdén álló részformára összeszűkülő szájjal nyílnak a sejthártya felületén. A *L.* testét erős cuticula fõdi. A nyelv egy sajtáságos karomforma barna horogba végzõdik, mely a bogár testébe kapaszkodik.

A *L.*-félék állítólag nem élõsdiek, mert — miként PEYRITSCH kísérletei mutatják — a *Stigmatomyces*-szel inficiált legyek hónapokon át megéltek, s általában pusztító hatását *P.* soha sem látta e penészeknek. Ez azonban szintén egy homályos pont, melyet fel kell deríteni, nem valószínû, hogy e penészek csak úgy fiatal állapotukban ráüljenek a bogárra s oda telepedve s megkapaszkodva kifejlõdjenek. Hisz zsenge korukban még kapaszkodó karmuk sincsen. Én azt hiszem, hogy igen is rajta élõsködnek s a bogár testében tenyésznek. Ezt azonban a megölt anyagon nem lehetett kideríteni, ennek, valamint a többi problematikus kérdéseknek is, az eleven anyagon fogok utána járni.

A *L.* fajok élõdisége mellett szól az is, hogy ismerünk vízi bogarakon élõ *Laboulbeniákat* is.

A *L.*-félék geographiai elterjedése eddigelé igen szûkkörû, miután alig hogy ügyet vetettek rájuk. Franciaország (1 faj), Németország (1 faj), Ausztria (11 faj), Oroszország (1 faj), Észak-Amerika (1 faj), Venezuela (1 faj), Paraguay (1 faj) és most Magyarország (1 faj) azok a területek, a hol észleltettek. Hogy azonban elterjedésük sokkal nagyobb körû kell legyen, mutatja Ausztria példája, honnan 11 faj ismeretes, mert Peyritsch igen szorgalmasan járt utánuk.

A futóbogarakon élõsködõ ezen igen érdekes penészeket, a magyar birodalomban feltalált első *L.* faj által indítva, tovább fogom vizsgálni, s tenyésztés útján, ismeretlen fejlõdésmenetük tisztába hozatalára fogok törekedni.

ÁBRAMAGYARÁZAT.

1. Teljesen kifejlett *Laboulbenia gigantea*, *p.* perithecium, ép egy spora nyomúl ki a *p.* nyakán, *pt.* perithecium tartó sejtek, *pa.* paraphysis szálak, nagy részük leszakadt, *pk.* a paraphysis szálak kocsánya, *gy.* gyûrüsejt, *ny.* felsõ nyelvsejt, mely \times -nél betüremlik az alsó nyelvsejtbe, hártyáját likaacsatornák járják át, *h.* kapaszkodó horog. $\frac{350}{170}$

2. Fiatal példány, a perithecium tartalma még nem oszlott, a paraphysisek felpõdrõttek. $\frac{350}{170}$

3. Idõsebb egyén, egyenes rendkívül hosszú paraphysisekkel, a perithecium kocsány már kifejlõdött. $\frac{150}{170}$

4. A gyûrû fellépését mutatja, a peritheciumban az ascusok formálódnak. $\frac{350}{170}$

5. Idõs perithecium, melyet válaszfalak több sejtre tagolnak. $\frac{350}{170}$

6. Legfiatalabb észlelt állapot, melyen az első oszlások már végbementek, a két nyélsejten felül látható, p. a perithecium kezdő sejtje, 1. 2. 3. a perithecium kocsányja, 4. a gyűrűvé átalakuló sejt, 5. a paraphysisek alapi sejtje, a sejtek plasmával telvék, minden sejtben látható a sejtanyag. $\frac{350}{1}$

7. A peritheciumból kinyomuló sporák, 1. a legkorábban kiszabadult spora, sejthártyája már tetemesen felduzzadt, a többi fokozatosan kezd duzzadni. $\frac{350}{1}$

8. Részlet a felső nyélsejt falából, a felületről nézve, a likacsatornák nyílásai mint ferde rések láthatók. $\frac{670}{1}$

A HOLDVIOLA FAJAIRÓL.

(DE SPECIEBUS GENERIS LUNARIAE TOURN.)

Dr. BORBÁS VINCZÉ-től, Budapesten.

LINNÉ Species plantarum-ának 1. kiad. (1753) 653. old. két faj holdviolát, vagyis *Lunariát* ismertet: *L. rediviva*-t «siliculis oblongis» Európa éjszaki részéről, továbbá *L. annua*-t «siliculis subrotundis» Németországból, amannak a tökéje kitelelő és tavaszkor kisarjadzó (rediviva), emez állítólag egynyári-gyökerű.

LINNÉ óta sok speciést leírtak és fölvettek a systemába, a *Lunaria* változatlan maradt e két fajával,¹ csak az utóbbik biológiájára nézve a kétnyáriság bebizonyodván, új nevet kapott.²

Mind a két faj Európa erdős bérczein nő. Az első virága jóillatú, mind a kettőé szép lila, a kerti nyári violához (*Matthiola annua* L.) hasonlít, azért Európában kerti virág lett. De a *Lunaria* Tourn. Instit. p. 218, tab. 105. (LINNÉ, Genera pl. I. 1835, no. 534.) a közéletbe másképp is belé játszott. L'OBELIUS óta³ *Lunariának*, *holdviolának* avagy *holdvirágnak* nevezik, mert a gyümölcsének rekeszfala fehér és fénylik, mint a holdvilág, továbbá azért is, mert a magva veseforma, mintegy félhold-alakú. Gyümölcsének selyemfényűen csillogó rekeszfalát, virágzatának elágazásával együtt, néhol száraz virágbokrétába vegyítik, fehér csillámlásával a bokrétát élénkíti, (ezüstvirág, atlaszvirág). Judás ezüstjének is nevezik, mert kivált a *L. annua* kerek rekeszfala ezüsthuszashoz, vagy akár az ezüstforinthez hasonló.

A *Lunaria* Tourn. mint keresztesvirágú fű, a kruczférák családjában jó hosszú cséklyés, széles és lapos⁴ gyümölcséről (siliculis carpophoro elongato sitis), valamint arról is kitűnik, hogy a magköttője a rekeszfalhoz nő. Magva zászalós-szélű, kerekded vagy veseképtű. Levele szívalakú, a hagymalapuéhoz (*Alliaria* Andr.) hasonló.

¹ DURAND, Index generum phanerogamorum p. 13.

² *Lunaria* biennis MOENCH, Method. p. 261.

³ Plantarum Hist. 1576. p. 174, Advers. p. 137. Előbb gyakran *Viola latifolia*-nak nevezték (DODONAEUS, Florum et coron. Hist. 1568 p. 25, Stirp. hist. pempt. 1583. p. 161. DALECHAMPS, Histor. generalis plant. 1586. p. 805).

⁴ BENKÓ JÓZSEF, MOLNÁR J. «Magyar Könyvháza I. (1783). 394. l. erről nevezi lapiczka-fűnek; *Diószegiék* ebből kurtították a *lapic*-génusz-nevet (M. Fűvészkönyv 376. lap).

A két faj európai elterjedésében egymással osztozkodik. Ejszakon a *L. rediviva* meglehetősen állandó, dél felé a *L. annua* váltja fel, de körülbelül hazánk szélességi vonalain a két faj egymással találkozik, a Herkulesfürdőnél csaknem vegyest nő. A szélességnek ezen a vonalain mind a *L. annua*, mind a *L. rediviva* fajbeli tagosulása megkezdődik.

A *L. annua* NYMAN,¹ BOISSIER² és WILLKOMM³ szerint csak Spanyol-, Francia- és Olaszországban, hazánkban, Dalmatiában s innen a Balkán-félszigeten terem. BOISSIER, a *L. rediviva* nélkül, Görögországból is említi; ellenben SIBTHORP és SMITH a *Floræ Græcæ* Prodromus II. köt. 16. l. Görögországból a *L. redivivát* jegyzi fel, a mi aligha valószínű, mert innen se NYMAN, se GRISEBACH,⁴ se BOISSIER nem említi.

A *Lunaria Graecâ* LOBEL., vagyis *L. annua* L., a LINNÉT megelőző patres gyakran ismertetik és egyszerű vagy répás gyökérrzel le is rajzolják. A *L. Graeca* LOBEL. név a geográfiai elterjedésnek megfelelő, mert voltaképen a Balkán-félsziget meg hazánk az igazi kétségtelen szülőföldje, másfelé, lehet még az olasz meg a spanyol félszigeten is, mint kerti virág, babonás és orvosi fű, sőt részben konyhakerti növény, a kultúrával terjedt szét, s egyideig *L. Graeca* nevét is megtartotta. A kultúra révén azonban gyakran és sok helyen el is vadult, néhol azt a látszatot kelti, hogy valószínű vad növény, azért emlegetik Németországból is, de ott kétségtelenül elvadult.

A két holdviola földrajzi elterjedése meglehetősen ismeretes. Ellenben az alakköre, valamint biológiai sajátága is meglehetősen kérdéses. Ezért óhajtok magam is némivel a kérdések megoldásához hozzájárulni, illetőleg a kérdések tisztázását megkezdeni bátorkodom.

A *Lunariákat* újabb munka részletesebben nem fejtegeti. A *systematicájokat* legkimerítőbben DE CANDOLLE *Regni vegetabilis systema naturale*-ja, a II. köt. (1821) 280—83. l. ismerteti. A *Prodromus* I. köt. (1824) 156—57. l. ugyanez az eredmény, csak rövidebbre van szabva.

DE CANDOLLE közleménye szerint a *Lunariának* négy fajtát is gyaníthatni, mert a BERGERET, *Phytonomatotechnie* III. (1784) 115. l. ismertetett kopaszabb, keskenyebb-táskás *L. alpina* BERG., melynek a felsőbb levelei sem szivalakúak, hanem inkább nyélbe keskenyednek, vagy jó kialakult s földrajzilag is elkülönített faj a Pyrenæuson; vagy az ez igazi típus, ha t. i. BERGERET, DESVAUX⁵ és DE CANDOLLE a keletibb, szélesebb táskás eltérést tekintették típus gyanánt.

DE CANDOLLE-nak másik *Lunariája*, a *L. biennis* var. *Corcyraea* DC.

¹ *Conspectus Fl. Europ.* p. 50.

² *Fl. Orient.* I. p. 256.

³ *Fl. Hispan* III. p. 829.

⁴ *Spicilegium fl. Rumel.* I. p. 269.

⁵ *Journal bot.* III. p. 174.

l. c. 1821. p. 283. minden esetre figyelemre méltó. DE CANDOLLE ezt a növényt korfui magból nevelte. A táskája ovalis, csaknem egészen kerek. Nekem van Korfu (Coreyra) szigetéről *L. annua*-m, mely a *L. pachyrrhiza* felé húz, de jóval kisebb virágú, szára tetején szép sötétlila, sátorai fürtösen csoportosodnak; a levelének visszája szürkésebb színű, sűrű levélfogazata inkább a *L. rediviva*éra emlékeztet. Csak az a kár, hogy növényemnek még csak fiatal gyümölcse sem látható, hogy akár a DE CANDOLLE leírásával, akár a *L. pachyrrhiza*éval összehasonlíthatnám. Igen csinos virág.

Kevésbé tisztázott a *L. annua* gyökérzete és élettartama. Akár egy-nyaras-, akár kétnyaras-éltű lenne, egyszerű ágas gyökérzetének kellene lenni. Így írja le DE CANDOLLE i. h. 283. l. «radix simplex, fere fusiformis, crassa, verticaliter descendens, paucos ramulos demittens.» Ilyenformán, vagy rövidebben írják le mások is. Így rajzolja a *L. annuát*, vagyis *Viola lunarist*, TABERNAEMONTANUS Kräuterbuchja (1687) II. köt. 696. l., DALE-CHAMPS Historia generalis plantarum-a (1586) 805. l. (*Viola latifolia*).

Ellenben DODONEUS a Florum et Coronariarum odoratarumque nonnullarum herbarum historia 1568., 25. l., továbbá ugyanő a Stirpium historiae pemptades 1583. 161. l., valamint LOBELIUS Plantarum Historia 1576, 174. l., LONICERUS a Kreuterbuch 1577. CCLI. l., BESLER Hortus Eistettensis 1640. fol. 21. II. és MORISON a Plantarum historia 1680, ser. 3 t. 9 első képén a *Viola latifoliát*, L. Græcá-t vagy *Leucoium lunatum*ot apró répás gyökerekkel rajzolják. Erre vonatkozik a *L. annuának* bulbonak, bolbanak vagy bolbonak neve («a radicibus bulbosis»), a hogy az egynyaras hold-violát LINNÉ botanikus elődei gyakran nevezték.

Többen a *Lunaria* gyökerét vagy le sem írják, vagy az adott képen sem illusztrálják.¹ Feltűnően kívánatos lett volna a teljes gyökérzet a Fl. Danica 1880. képén, a mely a *L. annuát* teljes nagyságában jól ábrázolja. Természetes, mivel LINNÉ előtt s LINNÉ után ezt a növényt gyakran *L. annuának* nevezték, a gyökérében semmi nevezetesebb eltérőre nem gondoltak, hogy azt még pontosan le is rajzolták volna.

Általában nevezetes az, hogy a *Lunaria* apró répáit LINNÉ után egyik másik botanikus csaknem egész máig emlegeti,² sőt triennisnek, azaz háromnyaras-éltűnek is mondja,³ de sem a *L. annua* systematicai avagy

¹ SCHUHR, Botan. Handbuch II. (1808) p. 242, tab. 182.

² LAMARCK et DE CANDOLLE, Fl. FRANC. IV. (1805) p. 688 «sa racine est un peu suberèuse au collet». — Nees, Genera plant. VII. no. 617. «radix ramosa, radices secundariæ filiformes vel elongato-tuberosæ.»

³ DE CANDOLLE l. c. p. 283. rarius triennis; — GAUDIN Fl. Helv. IV. p. 239, subinde triennis — TRATTINICK in RÖMER Archiv. II. (1799) p. 25. «radix nonnunquam triennis, simplex fere fusiformis, crassa, verticaliter descendens, (eigentlich truncus) tandem paucos et breves ramos demittens». MORISON i. h. II. köt. 246. l. a *Lunaria annua* var. *albiflorát* DC. Syst. veg. p. 282 szintén *perennis*nek mondja.

biológiai sajátosságainak megvilágosítására, sem a *L. annuától* L. (*Lun. biennis* MOENCH) eltérő faj alkotására fel nem használták. Már pedig vagy annak kell igaznak lenni, hogy a *L. annua* nem egyszerű, vékony ágasgyökerű, vagy ha a *L. annua* L. avagy *L. biennis* mégis ilyen: akkor az apró répás szürkébb és nyelesebb levelű többnyaras holdviolának más fajnak kell lenni. Legfeltűnőbb BOISSIER, a ki a Fl. Orient. suppl. 1888. 48. l. a *Lunaria biennis*hez hozzá fűzi «*fibræ radicales inferne in tubera clavata sesquipolicaria sensim incrassatæ*»; de hogy más faj-e ez, vagy a *L. biennis* mindig ilyen, magyarázatlanul hagyja, pedig akár a herbariumi anyagot, akár a könyvtárat tekintve, alig lehetett másnak jobb alkalmá e jelenség megfejtésére. Végre SCHUR a *L. biennis* alatt «*radice filipendula perenni, siliculis ellipticis, utrinque obtusis*» és «*an L. bienni-rediviva* SCHUR» alapján b) *ellipticát* különböztetett meg.¹

Hogy a *Lunaria annua* L. biológiai magaviselete eddig meglehetősen ismeretlen maradt, sőt systematicai tulajdonsága, részben földrajzi elterjedése is meglehetősen összekúszált; kiváltképen maga LINNÉ az okozója, a ki az elődeitől (RUPPIUS, BESLER, MORISON) gyakran használt *annua* jelzővel különböztette meg a répás, s talán többnyári *Lunariát*. Nem sokat segített az sem, hogy MOENCH i. h. a *L. annuát* *L. biennis*re változtatta, mert a répás holdviolát az egynyaras vagy kétnyaras fűvek magaviselete szerint ítélték meg; holott répáiról való gyarapodásának és felmaradásának egészen másféle természetűnek kell lennie. Az is igazán említésre méltó, hogy LINNÉ előtt a répás holdviolát mint *Lunaria Graecát* vagy *Viola latifoliát* a botanika atyái (patres) gyakran lefestik és magyarázgatják; LINNÉ után ellenben gyakran egynyarasnak vagy kétnyarasnak mondják, répáiról s a róla való gyarapodásáról pedig hallgatnak. Minthogy pedig a répás *Lunaria annua* L. véleményem szerint hihetőleg többnyaras, ha nem soknyaras is, azaz kettőnél több esztendőn át kihajt; a floristák e sajátosságáért gyakran *L. redivivának* (feltámadó, kisarjadzó holdviola) vagy *L. perennis*-nek (GMELIN, Fl. Badensis III. p. 48), azaz többnyaras természetűnek gondolták, s a *L. annuát* ezen az alapon megtévesztve a *L. redivivával* összezávarták.

Igy hazai példát említve, LUMNITZER helyesen közli Modor erdeiből a *Lunaria annuát*, mert a Flora Posoniensis 276. l. «*folia opposita*», «*petala rubra*», «*siliqua elliptica*» határozottan a *Lunaria annuára* vonatkoznak, s Pozsony vidékén répás *L. annua* L. v lóban terem is. Mégis ENDLICHER² a modori holdviolát, valószínűleg többnyárisága nyomán, *L. redivivának* «helyesbítette», a mi LUMNITZER szava és véleményem szerint nem más, mint répás *L. annua* (*L. biennis* MOENCH). Később HEUFFEL

¹ Enumeratio plant. Transsilvan. p. 64.

² Flora Posoniensis p. 383.

Modor mellett a *L. redivivát* valóban találta. Lehet SMITH¹ is többnyaras *L. pachyrrhizát* gondolt *L. redivivának*; ellenben MORISON perennis *albi-florája*, lehet, hogy *L. rediviva*.

Bizonyos, hogy a hazai «*L. annua*» nem egy- vagy kétnyaras. Répáinak szaporodásra kell hogy szolgáljanak, talán épen úgy, mint a burgonya gumói. Minek volna ez a kétségtelen tartalék-eleség-gyűjtő, ha tovább szaporodásra, a tenyészeti ivadék táplálására való nem lenne?

A *L. annuának* kétszikű léttére adventiv gyökere van. Csírázásakor látni, hogy eredeti vékonyszálú gyökerei hamar elpusztulhatnak, fölötte azonban a *szikalja* (hypocotyledon) hosszúra megnyúlva, mintegy vékony tőke, vagyis taraczk a földben marad. Ez bocsátja felső oldalából a taraczk-nemű hajtásokat, a melyek mint virágzó szál a földszinére emelkednek. A rhizóma-nemű szikalja továbbá lefelé is bocsát hajtásokat, melyek szőr-nemű, kurtább vagy hosszabb gyökérszálakat eresztenek, helyenként pedig különböző kis répákká vastagodnak, vagy feldagadnak. A répák hosszukásak, orsóalakúak, ellipszoidok stb., keresztben barnább forradások helyeit látni rajtok, melyeknek a középtájáról gyökérszál vagy gyökérszálacsák nőnek ki.

«*Lunaria annua*»-im Krassó-Szörény és Temesmegyéből, valamint az oláhországi Vaskaputól április és május hónapokból valók. A forradások helyén a gyökérszálak táján rügyecskét még nem látok; de azt hiszem később fejlődik rajta és róla burgonya vagy földi mogyoró (*Lathyrus tuberosus*) módjára szaporodik. Láttam példányt, a melynek hosszas répája vízszintes helyzetben mintegy rhizomát ábrázolt és virágzó hajtást bocsátott. Ha tehát *Lunariánk* ilyen módon répáiról is szaporodik, akkor egy- vagy kétnyaras növény nem lehet, a nyugati vagy kerti *L. annuától* pedig különböző. A *L. pachyrrhiza* gyökérfeje tele van más eszteni levélmaradékkal, ez is többnyáriasságát bizonyítja. Lehet GAUDIN, TRATTINICK és DE CANDOLLE *Lunaria radice trienni*-je is a *L. pachyrrhizá*-val egyező.

Hogy a répátlan, egyszerű ágas-gyökerű *Lunaria annua* L. a *L. pachyrrhizától* különböző faj lehet, melyet idáig az utóbbival a kertben is összekeverték vagy jól nem distingváltak; az egyszerű gyökeres rajzokból s az egynyaras természetűnek ismertetett leírásokból is gyaníthatni. REICHENBACH² azt állítja, hogy van egynyaras alak,³ de tökéletesen kerek a táskája, BORNMÜLLER JÓZSEF tanult kertész és Déli-Európa florájában járatos és szerencsés kutató pedig, hozzá intézett kérdésemre azt írja: hogy a *L. annua* kétnyaras és répás gyökérrel nem ismeri.

¹ Fl. Græc. Prodrômus II. p. 16.

² Fl. Germ. excurs. II. 673.

³ Ujabban MURBECK (Studien über Gentianen 1892) az egynyaras és kétnyaras Gentianákat, csekélyebb systematicai bélyegek alapján is, fajilag szétválasztja. Ezen az úton a biológiai sajátságuk is jobban kiderül.

Növényünk már április közepén javában virít, virágzik egész májusban is. A *L. annuát* később virágzónak mondják. Lehet a *Drábák* módjára, a bibeszál hosszára nézve is különböznek, de ezzel még teljes eredményre nem juthattam. A bélyegek kutatása geográfiai okból is érdemes és kívánatos, mert Dél-Európának keleti és nyugati félszigetein termő, nagyon hasonló vagy egynek is tartott fajok, jól megvizsgálva, nem ritkán egymástól mégis elegendő módon különböznek (v. ö. var *Italica*).

Ezek után a *Lunariákat* analyticus módon összeállítjuk. Legtermészetesebb lenne *biennes*, *napuligeræ* és *rhizomatosæ* csoportokba foglalni; de mivel a *L. Corcyraea* meg a *L. rediviva* virága körülbelül egyenlő nagy, s a levélfogazat is egyezőbb; s minthogy herbariumban gyakran gyökér nélkül vannak, ez összeállításban elsőnek a levél fogazatát veszem.

1. Foliorum dentes creberrimi, flores minores . . . 2.

— “ “ pauciores, remotiores, flores maiores . . . 6.

2. Folia minora, flores intense violacei, stylus elongatus, fructus utrinque rotundatus . . . **L. Corcyraea** (cfr. *L. Italicam*)

— Folia maiora, longius acuminata, mucronibus longis serrata, flores dilute violacei, styli abbreviati, fructus utrinque acutus . . . 3.

3. Siliculæ elongatæ, margines earum fere paralleli . . . 4.

— “ abbreviatæ, utrinque acuminatæ 5.

4. Folia subtus canescenti-hirtula, basi etiam superiora cordata. **L. rediviva**.

— “ superiora basi attenuata; planta fere glabra = **L. alpina** BERG.*

5. Folia subtus canescenti-hirtula = **L. macropoda**.

— “ glabra . . . = **L. glabrata**.

6. Folia crebrius serrata, villosa = **L. Italica** (cfr. præterea *L. Corcyraeam*).

— “ pubescentia aut glabriora, simpliciter, remote atque inæqualiter serrata . . . 7.

7. Radix simplex, ramosa; folia superiora sessilia . . . 8.

— “ napuligera filipendula; folia superiora brevius petiolata . . . 9.

8. Silicula orbicularis = **L. orbiculata** (SCHUR).

— “ elliptica = **L. annua** L.

9. “ utrinque acuta = **L. pachyrrhiza**.

— “ “ rotundata = **L. elliptica** (SCHUR).

1. §. **Biennes.**

1. **Lunaria annua** L. Spec. pl. I. 1753, 653. (*L. biennis* MOENCH l. c. 1794. p. 261; *L. inodora* Lam. Fl. Franc. II. p. 457, *L. ovalis* Stok. Bot. materia med. 3., 1812. p. 441.) «primo vere sata annua» (Rehb. Fl. Germ.

* In montibus Arciburgiis (Kablik) et Janovitzensibus (Schott, in herb. Mus. Nat. Budapest.) occurrere videtur.

excurs. 673), vulgo «radix biennis, fusiformis, simplex vel tandem ramosiuscula» (Gaud. l. c.). Caulis strictus, rigide pilosus, ramosus, inferne opposita, superne alterne foliatus. *Folia* pallida vel subglaucescentia, hirtula aut plus-minus glabrata, cordiformia, acuminata, acumine integro, *illis Alliariae* Andr. *similiora, pleraque petiolata, superiora sessilia*, subsinuato-dentata, *dentibus* triangularibus remotiusculis, aut *remotis, inaequalibus*, muticis. Racemi axillares et terminales, arrecti-patentes, pilosi; *flores* inodori, *purpureo-violacei*, 2 cm. longi, limbo rotundo, circiter 1 cm. lato. *Sepala nonnisi duo sub apice corniculata*. Siliculis subrotundis aut late ellipticis, basi apiceque rotundatis, aut apice quasi truncatis, 30—45 mm. lg., 25 mm. lt., sæpe hexaspermis, seminibus approximatis, orbiculari-reniformibus, fere æquilongis ac latis, 6—8 mm. latis, alato-marginatis. Carpophorum demum siliculæ tertia parte brevius. Stylo stigmatæque magis elongato ac in *L. rediviva*.

Subspontaneam inveni ad Ponsal supra Flumen. Tirolis: Monte dei Frati ad Tridentum (MORANDELL in herb. HAYNALD!)

Variat:

b) **L. orbiculata** (SCHUR), Enum pl. Transsilv. 1866. p. 64.; *L. Corcyraea annua* Rehb. Fl. Germ. excurs. p. 673, non DC.; siliculis nummiformibus, orbiculatis.

Ex *Helvetia* (Orsières, Bas Valais, leg. Wolf) vidi in herb. Bænitzii Europ. no 4048 (1881).

c) **L. Italica** Borb. magis villosa, præcipue petioli, foliorum pagina inferior et inflorescentiæ axis; floribus in apice ramulorum plurimis corymbosis, speciosis multiflora. Folia in exemplari Haynaldiano omnino alterna, subtus canescentia, sat crebre serrata, serraturis magis argutis, in inferiore parte magis fissis, aut fere biserratis, mucronulatis, superioribus breviter petiolatis.

A **L. Corcyraea** foliis alternis habitu magis ramoso, multifloro, floribus maioribus purpureo-violaceis etc. diversa.

Italia; in silvis ad Camaldoli iuxta Neapolim (Aprili 1859, HAYNALD; *L. annua* Ten. Syll. plant. vasc. fl. Neap. p. 317).

d) **albiflora** DC. l. c. 282. rara, præcipue in hortis occurrens.

2. §. **Napuligeræ**, napulis subterraneis perennantes; foliorum sæpissime oppositorum dentes inæquales, remotiores, haud producti, carpophorum abbreviatum, stylus autem magis elongatus; siliculæ dilatatae. Flores purpureo- aut intense violacei.

2. **L. pachyrrhiza** Borb. Oesterr. Botan. Zeitschr. 1891. p. 422, radice filipendula pluriennis, glaucescens; caulis e ramulis subterraneis adscendens, paulo magis ac *L. annua* L. canescens, *folia omnia petiolata*, etiam superiora breviter stipitata, magis atque crebrius ac in *L. annua* serrata,

dentibus mucronulatis. Flores minores, *siliculae* tamen longiores, ellipticae *basi apiceque breviter acutae*, inter illas *L. annuae* atque *L. redivivae* fere mediae; carpophoro 3—4-plo longiores; semina magis remota, 1 cm. lata, late reniformia.

Hungaria austro-orientalis: In silvaticis humosis montium ad Versec, vallis Kazán et ad Thermas Herculis.

Thessalia: in monte Pelio ad Paxedes supra Volo, in regione inferiore occidentali (8—6 Mai. 1883 HOLZMANN et HELDREICH; cfr. Boiss. Fl. or. suppl. p. 48).

b) **elliptica** SCHUR, Enum. pl. Transsilv. 1866. p. 64 siliculis utrinque rotundatis.

Synon. *L. Eschfaelleri* Wiesb. Oesterr. Bot. Zeitschr. 1880. p. 32, SCHILLER, Materialien zu einer Flora des Presburger Comitatus, 1884 p. 46., *L. annua* Lumn. Fl. Poson. p. 276, (saltem quod ad descriptionem pertinet); *L. annua* radicibus napigeris Borb., Akad. Közl. 1878 (Hazai Arabisek) p. 181, *L. bienni-rediviva* Schur. l. c.; *Viola latifolia* Dođ., l. c., *Lun. Graeca* Lob., Lonic., *Lun. Graeca annua* Besl.; *Leucoium lunatum* Moris., *Bulbonac belgarum* Lob., *Bulb. annuum* Rupp, Fl. Jen. 1726. p. 70.

In monte Gamsberg Posonii (Eschf., Wiesb., *L. rediviva* Schneller!), in silvis Modrae (Lumn. descr., l. c.) in comitatu Trencséniensi (Sadl.), ibid. in valle Vrátna (*L. rediviva* Brancsik!, in herb. musei nat. Budapest.), in silvis montium supra Versec, ad Baziás, Plavisevitza et ad Thermas Herculis, a medio Aprili usque ad ineunt. jun. (Borb. 1873).

In *Hungaria transdamubiali*, in silvis ad Nadap (Tauscher! cum *L. rediviva* L., ni confusa fuerit).

Romania in silvaticis ad Portam ferream infra Verciorova (Borb. 1873).

Dobruksa: Matechin, Grecii, in saxosis, ad rivulos (10. Mai 1875. leg. *Sintenis*). Macedonia (Friv.).

Exemplar Corcyraeum, aprili 1890 a dom. B. de *Sagburg* sine napulis lectum habitu insigni excellit, sed *L. pachyrrhizae* prope affine differt habitu racemiformi, foliis quidem similibus, superioribus breviter petiolatis sed subtus densius canescenti-hirtis, creberrime serrulatis, serraturis mucronatis, ita ut margo foliorum magis illi *L. redivivae* sit similior. Flores magnitudine speciei posterioris, aut paululum minores, ceterum cum illis *L. pachyrrhizae* congrui, intense violacei. Corymbi florum in formam racemi dispositi. Ovarium stipitatum, anguste lanceolatum stipite quidem longius, stylo elongato autem brevius.

L. Corcyraea DC., Regni veget. systema nat. II. (1821) p. 283. «siliculis suborbiculatis» culta describitur. «Siliculæ ovales, fere orbiculatæ; stipes (carpophorum) vix 2 lin. longus, styli nempe longitudini æqualis», in nostra styli magis elongati. «Pedicelli florum hispiduli, ovula 4, semina matura tantum 2.»

3. §. **Rhizomatosæ**, rhizomate perennes; foliorum sæpe alternorum dentes longe acuminato-mucronati, florum color dilutior, stylus abbreviatus, carpophorum autem elongatum; siliculæ utrinque acutæ.

3. **Lunaria rediviva** L., Spec. pl. 1753. p. 653. (*L. perennis* Gm. Fl. Bad. III. p. 48, *L. lanceolata* Stok. Bot. mat. medic. III. p. 442; *L. odorata* Lam. Fl. Fr. II. p. 457, *L. Ricotia* Gærtn., De fruct. II. p. 289), differt a *L. annua* rhizomate crasso horizontali, radicellis plurimis obsito, caule altiore paniculato-ramoso, foliis maioribus, longioribus, longius acuminatis, subtus magis canescenti-lirtis, sæpius alternis, creberime mucronato-serratis, omnibus longe petiolatis, inflorescentia foliosa, floribus plerumque in apice caulis corymbosis, non in caulis parte superiore maiori racemose dispositis, violaceis aut dilute violaceis, circiter 15 mm. longis, sepalis omnibus corniculatis, siliculis «oblongis» (L.), elongatis, usque 7 cm. lg., circ. 20 mm. lt., marginibus fere parallelis, basi apiceque acutis, acuminatisve, carpophoro 15—25 mm. lg., una cum pedunculo fructifero multo magis ac in *L. annua* elongatis, stylo autem brevissimo (2 mm.), seminibus transverse conspicue latioribus, 7—9 mm. lt., florescentia seriore.

Typum descripsi Bavaricum (Hohenschwangau), apud nos in continente haud provenientem, Croatiae montium incolam (Belsko, Musulinski potok etc. ad Ogulin, Bitoraj, Ostária). In valle Mezzine ad Flumen (Noë 1833).

Variat:

b) purpurea DC. l. c. 1821. p. 281, flore purpureo, in elatioribus: in convallibus altioribus ad Blatnitza cott. Turócens.

b) macropoda Borb. pubescens, siliculis ellipticis aut late lanceolatis, inferne aut medio latioribus, magis igitur ac in typo dilatatis, 40—55 mm. lg., 20—25 mm. lt.; carpophoro elongato, 30—35 mm. longo, fructu haud multo brevior, aut eius longitudinem æquante. Fructu latiore atque brevior præcipue a typo differt, carpophoro tamen magis elongato.

In *Hungariae montibus altioribus sat frequens* a Modra (retro Kugel, Heuff!) usque ad comitatum Maramarusiensem (Csebrény! Huszt,¹ Vágn.): in cottu Trencsén,² in valle Vrátna cot. Arvensis (*Bohatsch!*), Naklak (Láng!) Breznolz (Wolny, in herb. mus. nat. Budapest!), Zsérc (Fillinger) et Diósgyőr (Heuff!), Kékes, Nagy-Galya et Bagolykő Mátræ ad Bodony (Vrabélyi et Borbás), præterea a monte Guttin per comitatus Bihar, Arad, et Krassó-Szörény, usque ad Thermas Herculis (Tilva mare ad Oravitza, Wierzb., Rumunjest, Heuff.), nec non in Transsilvania: Hegyhasadék ad Torda (G. Wolff), Hideg-Szamos cott. Claudiop. (Richter L.), in valle Igen-pataka (HAYNALD!), in valle Klopotivensi infra alp. Retyezát (Borb. 1874.)

¹ *L. Carpatica* GANDOGER, Fl. Europ. mspt. II. p. 267. (1884).

² HOLUBY Flora des Trencsiner Comitatus 1888 p. 110. (L. «indivisa» Körb.).

In *Hungariae Transdanubiali* in monte Somhegy Bakonyensis, ad Nadap (Tauscher!), in convallibus ad Hámor (Waisb.) et ad Dreieckstein montem Günsii (Piers!), in monte Pilis et ad Dobogókő (Perlaky), ad Stum Andream (Sadl).

In *Slavonia ad Zvecsovo* (Stoitzn., sed absque fructu!)

In *Moldavia ad Tölgyes* (HAYNALD absq. fructu).

d) oppositifolia Borb. foliis, summis inflorescentiæ exceptis, opposita
In monte Tilva mare ad Oravitza (8. jun. 1843 Wierzb.)

e) glabrata Borb., caule fere glabro, foliis supra glabris, subtus ad nervos solum pilosulis, ceterum cum var. *macropoda* convenit. In silvis Lestiny et Kis-Tugár ad Abelova (Rell!), in nemoribus ad specum Bélaënsem Tátræ (Borb. 1890).

L. alpina Bergeret, *Phytonomatotechnie universelle* III. (1775) p. 115 differt silicularum longiorum marginibus parallelis, angustioribus, foliis superioribus basi haud cordatis, imo attenuatis.

Nomina :	<i>L. Eschfæleri</i> 94.	<i>L. orbiculata</i> 92, 93.
<i>L. albiflora</i> 91, 92, 93.	<i>L. Græca</i> 88, 90, 94.	<i>L. ovalis</i> 92.
<i>L. alpina</i> 88, 92, 96.	<i>L. glabrata</i> 92, 96.	<i>L. pachyrrhiza</i> 91, 92,
<i>L. annua</i> 87, 92.	<i>L. indisira</i> 95.	93, 94.
<i>L. biennis</i> 87, 90, 92.	<i>L. inodora</i> 92.	<i>L. perennis</i> 90, 95.
<i>L. bienni-rediviva</i> 90,	<i>L. Italica</i> 92, 93.	<i>L. purpurea</i> 95.
94.	<i>L. lanceolata</i> 94.	<i>L. rediviva</i> 87, 88, 90,
<i>L. Carpatica</i> 96.	<i>L. macropoda</i> 92, 95.	95.
<i>L. Corcyræa</i> 88, 93, 94.	<i>L. odorata</i> 95.	<i>L. Ricotia</i> 95.
<i>L. elliptica</i> 90, 92, 94.	<i>L. oppositifolia</i> 96.	

ADATOK MAGYARORSZÁG GOMBÁINAK ISMERETÉHEZ.

(ADDITAMENTA AD COGNITIONEM FUNGORUM HUNGARIAE.)

Dr. ISTVÁNFFI GYULÁ-tól, Budapesten.

(Közlemény a Muzemum növénytani osztályából.)

A K. M. Természettudományi Társulat megbízásából több éve foglalkozom a magyarországi ehető és mérges gombákkal, s ezen gyűjtéseim közben többrendbeli oly fajra is akadtam, melyek vagy egyáltalán újak Magyarországra nézve, vagy pedig csak ritka lelőhelyekről említettnek.

Számba véve az idevágó régiebb s újabb irodalmat, egybevettem ezeket az adatokat, s felsorolásuk után külön is egybe állítottam azokat, még pedig:

I. A Magyarországon eddig nem észlelt fajokat.

II. A Budapest környékén új fajokat, s

III. Az erdélyi részekre nézve új fajokat csoportosítottam.

Kiinduló pontúl KALCHBRENNER K. ismert dolgozata szolgált,* melyben a régiebb gombászok által észlelt fajok egybe vannak szedve. Itt találjuk a Clusius, Scopoli, Lumnitzer, Maukseh által Magyarországon észlelt gombákat.

A felsorolt régiebb szerzők után KALCHBRENNER,^{1 2 3} HAZSLINSZKY,⁴⁻⁹

* KALCHBRENNER : A gombászat fejlődéséről és jelen állapotáról. Értekezések a Természettud. köréből. IV. 1873. I. füz.

¹ KALCHBRENNER : Adatok a Szepesség virányához. (Math. Term. Közlem. II. 1862. 145 s köv. l.).

² KALCHBRENNER : A szepesi gombák jegyzéke. (U. O. III. 1865. 192. s köv. l.)

³ KALCHBRENNER : A szepesi gombák jegyzéke. (U. O. V. 1867. 207 s köv. l.).

⁴ HAZSLINSZKY : A bánát-erdélyi határvidék gombaviránya. (U. O. X. 1875. 38 s köv. l.)

⁵ HAZSLINSZKY : Magyarhon hasgombán. (U. O. XIII. 1877. 1. s köv. lapjai.)

⁶ HAZSLINSZKY : Új adatok Magyarhon gombavirányához. (U. O. XV. 1878. I. szám.)

⁷ HAZSLINSZKY : Új adatok Magyarhon Kryptogram virányához az 1878. évből. Érték. a Természettud. köréből. IX. 1879. V. szám.

⁸ HAZSLINSZKY : Új vagy kevésbbé ismert hasgombák. (U. O. XIII. 1884. VIII. sz.)

BOLLA,¹⁰ CHERNEL, SADLER, BORBÁS,^{11 12} SIMONKAI,¹³ FUSS,¹⁴ KANITZ¹⁵ és BÄUMLER¹⁶ dolgozataival vettem össze adataimat. Ily módon sikerült megállapítanom, hogy a most közölt gombafajok közül 12 faj és 2 varietás új Magyarországra, 56 faj és 3 varietás új Budapest környékére, és végül 22 faj és 1 varietás új az erdélyi részekre. Az itt felsorolt gombák színes képeit vagy konzervált példányait a M. N. Múzeum növénytani osztályán őrizzük. A népies neveket, a mennyire lehetett, szintén egybeszedtem s ebben a részben igen sajátos eltérésekre akadni, melyeket később az ehető s mérges gombákról készülő művemben akarok a lehetőségig rendbe hozni. Kedves kötelességem e helyütt köszönetet mondani dr. Szilvássy János, borszéki fürdő- és bányarvos, dr. Hollós László, kecskeméti főreálisk. r. tanár és dr. BARABÁS SÁNDOR sepsi-szent-györgyi gyak. orvos uraknak, kik számos gombát küldtek osztályunknak vidékükéről.

AGARICINEÆ.

1. *Agaricus* (*Amanita*) *pantherinus* DC.

Cooke Illustrat. of British Fungi Vol. I. t. 6.

Borszék aug. 12 (Szilvássy).

2. *A.* (*Amanita*) *muscaria* Linné.

Cooke l. c. Vol. I. t. 117.

Borszék (Szilvássy), *Kölozsvár*, Bükkerdő. Narancsszínű, pikkely nélküli formája is.

3. *A.* (*Amanita*) *strobiliformis* Vittadini.

Vittadini Descriz. dei funghi mangerecci tab. IX.

Csepelsziget. Ez a szép nagy (magassága 20 cent., átmérője 17 cent.) gomba új a Magyar Birodalomra nézve.

⁹ HAZSLINSZKY: Előmunkálatok Magyarhon gombavirányához. (Math. Természettud. Közl. XIX. 1885. IV. szám.) és A magyarhoni lemezgombák elterjedése. (U. O. XXIV. 1890. III. szám.)

¹⁰ BOLLA: Néhány új gombafaj Pozsony vidékéről. (U. O. XII. 1876. 137. s következő lapjai.) és Die Pilze der Pressburger Flora. (Verhandl. d. Vereins f. Naturk. Pressburg. II. 1857. 43. 71. p.)

¹¹ BORBÁS: Budapest és környékének növényzete. 1879. 32—33. l. és ¹² Vas vármegye növényföldrajza és flórája 1887—1888. 137—147. l. (Chernel és Sadler adatai is.)

¹³ SIMONKAI: Nagy-Várad természetrajza. 1890. 84. 85. l.

¹⁴ FUSS: Systematische Aufzählung der in Siebenbürgen angegebenen Cryptogamen. (Archiv des Vereines für Siebenbürg. Landeskunde XIV. 1877. 420 s köv. l.)

¹⁵ KANITZ: Noch einmal über Josef von Lerchenfeld und dessen botanischen Nachlass. (Verh. u. Mitth. d. Siebenb. Vereins f. Natur- u. Heilk. Hermannstadt. XXXIV. 1884.)

¹⁶ BÄUMLER: Beiträge für Cryptogamen Flora des Pressburger Comitatus. (Verhandl. d. Vereins f. Natur- u. Heilk. Pressburg. 1890. 61—126. p.)

4. **A.** (*Amanita*) **rubescens** Pers.

Krombholz Essb. schädl. Schwämme l. c. t. 10. f. 3 és 5.

Kolozsvár, Hójai erdő jun. 10.

Borszék, a Kerekszék havasról jun., szept. 9. (Szilvássy) Fiala, ki nem fejlődött példányait a föld alól kaparták ki, s *szarvasgombának* hívják tévesen.

5. **A.** (*Amanita*) **vaginatus** Bull.

Vittadini, Descriz. dei funghi mangerecci. t. XVI.

A *Csepelsziget* erdeiben.

Borszék (Szilvássy), *Kolozsvár*: Növénykert, Kányamál jun. 9., 13.

Dezmér (Kolozs m.) jun. 15.

Új Budapest környékére.

6. **A.** (*Amanita*) **cæsareus** Scop.

Vittadini, Descriz. dei funghi mangerecci t. I.

Esztergom vidéke aug. 4.

*Királygomba** *Csobánka* jun. 23. *Szászváros*; *Alsó-Csertés* (Hunyad megye).

7. **A.** (*Lepiota*) **procerus** Scop.

Vittadini, Descriz. dei funghi mangerecci t. XXIV.

*Őszi sampion**, *Promontor* nov. 6.

Borszék: trágyadombokon, kaszálókon, aug. (Szilvássy) szept., és a *Közrez havason*, szept.

Új Budapest környékére.

8. **A.** (*Lepiota*) **rhachodes** Vittadini.

Cooke, l. c. Vol. I. t. 22.

*Fehérbélű sampion**, *Promontor*, nov. 7.

Borszék (Szilvássy).

Csak a Szepességből említetik; új Budapestre és az erdélyi részekre.

9. **A.** (*Lepiota*) **excoriatus** Schæff.

Cooke, l. c. Vol. I. t. 23.

Rákospalota, réteken, okt. 10.

*Fehérbélű sampion**, *Promontor*, okt. 6. nov. 7.

Új Budapest környékére.

10. **A.** (*Lepiota*) **mastoideus** Fr.

Cooke l. c. Vol. II. t. 24.

Budakeszi erdő, okt. 24. Új Budapest környékére.

11. **A.** (*Lepiota*) **clypeolarius** Bulliard.

Cooke, l. c. Vol. I. t. 38.

Tusnád-fürdő, fenyvesekben, aug. 31.

12. **A.** (*Lepiota*) **Vittadinii** Moretti.
Krombholz, l. c. t. 27.
Kolozsvár: Növénykert, jun. 9.
Ezt a szép, karakterisztikus fajt Magyarországról csak Schulzer Lerchenfeld képei nyomán említi.
13. **A.** (*Armillaria*) **bulbiger** A. et S.
Fries Icon. t. 26. f. 2.
Kolozsvár, Bükkerdő, jul., sötét narancsszínű.
Csak Zemplén és Trencsén megyékből említik; új az erdélyi részekre.
14. **A.** (*Armillaria*) **mellea** Vahl.
Krombholz, l. c. t. 43. f. 2—6.
*Tőkegomba**. *Promontor*, nov. 10., *Nagy-Kovácsi*, okt. 20. *Sziget-Ujlak* és *Tököl* erdeiben (Csepel sz.).
Új Budapest környékére.
15. **A.** (*Armillaria*) **Laschii** Fr.
Fries Icones t. 19.
Nagy-Kovácsi (ehető), okt. 25. (Fries «species edulis videtur» l. c. p. 19.)
Új Magyarországra. A budapesti piacon árulják.
16. **A.** (*Tricholoma*) **terreus** Schæff.
Cooke. Vol. I. t. 50.
*Egérful gomba**. *Promontor*, okt. 15., *Apáthi*, máj. 29., *Kolozsvár*,
junius 13.
Szepes és Sáros megyékből említik; új Budapest környékére és az erdélyi részekre. Árulják a budapesti piacon.
17. **A.** (*Tricholoma*) **gambosus** Fr.
Fries Sveriges ätliga och giftiga Svampar t. IX.
*Májgomba**. *Gyöngyös*, aug. 18. *Buda, Monor*, erdőben jun. 13.
Árulják a budapesti piacon. Új Budapest környékére.
18. **A.** (*Clitocybe*) **cerussatus** Fries.
Cooke. l. c. Vol. I. t. 121.
Borszék, nyáron (Szilvássy). Igen szépen szárad meg. Új az erdélyi részekre.
19. **A.** (*Clitocybe*) **maximus** Fr.
Cooke l. c. Vol. II. t. 135.
Borszék (Szilvássy). Új az erdélyi részekre.
20. **A.** (*Clitocybe*) **infundibuliformis** Schæffer.
Icones fungor. t. 212.
*Tölcsérgomba**. *Budapesti piac*, *Svábhegy*, *Perbel* okt. 20., *veres pecsérgomba**, *Nagy-Kovácsi*, máj. 29.
Borszék (Szilvássy). Új Budapestre.
21. **A.** (*Clitocybe*) **geotropus** Bulliard.
Cooke l. c. Vol. I. t. 83.

*Hísos gomba**. Nagy-Kovácsi (Pest m.), okt. 10. *Csepelsziget* erdeiben okt., *Promontor*, nov. 4., *Ócsa*, réteken, okt. 30.

Új Budapest környékére.

22. **A.** (*Clitocybe*) **gilvus** Persoon.

Cooke, l. c. Vol. II. t. 136.

Ócsai erdő, nov. 21. Új Budapest környékére.

23. **A.** (*Clitocybe*) **laccatus** Scop.

Cooke, l. c. Vol. II. t. 139.

Budai erdők. Új Budapest környékére.

24. **A.** (*Mycena*) **galopus** (Pers.) Fr.

Cooke, l. c. Vol. II. t. 207.

Tusnád-fürdő, aug. 31.

25. **A.** (*Pleurotus*) **ostreatus** Jacq.

Krombholz, l. c. t. 41. f. 1., 5., 7.

*Fodros májusi gomba**. Nagy-Kovácsi, május 25., *diógomba**, *ősi májgomba**, *Szent-Endre*, okt. 29., *Ócsa*, okt. 6.

Új Budapest környékére.

26. **A.** (*Volvaria*) **speciosus** Fr.

Krombholz, l. c. t. 26. f. 1—8.

Dezmér (Kolozs m.), szemétdombon, jun. 20.

27. **A.** (*Entoloma*) **rhodopolius** Fr.

Krombholz, T. 55. f. 17.

Nagy-Kovácsi erdő, május 29. Új Budapest környékére.

28. **A.** (*Psalliota*) **cretaceus** Fr.

Cooke, l. c. Vol. IV. t. 524.

*Őszi gomba**. Nagy-Kovácsi, okt. 19. Új Budapest környékére.

29. **A.** (*Psalliota*) **campestris** Linné.

Sampion, «*kerti sampion*»*. *Péczel*, kaszálókon. *Monor*, május 19.

Var. sylvicola Vittad.

Cooke, l. c. Vol. IV. t. 529.

Budai erdők. Új Budapestre.

Var. vaporaria Otto.

*Csapirka, pecsérke**. *Borszék* (Szilvássy). Új az erdélyi részekre.

30. **A.** (*Psalliota*) **sylvaticus** Schaeff.

Cooke, l. c. Vol. IV. t. 530.

*Vörösbélű gomba**. *Pomáz*, okt. 13.

Csak a Szepességből említik. Új Budapest környékére.

31. **A.** (*Hypholoma*) **fascicularis** Huds.

Krombholz, l. c. t. 44. f. 4.

Budai erdők, okt. 24. Új Budapestre.

32. **Coprinus comatus** Fr.

Cooke, l. c. Vol. V. tab. 658.

Kolozsvár : sétatér, *Plecska völgye*, aug.—szept.

Borszék, kövér pázsiton, szept. 28. (Szilvássy).

33. **Coprinus picaceus** Fr.

Cooke, l. c. Vol. V. t. 665.

A *budakeszi* erdőben leltem okt. 24.

Új Budapestre; csak Sáros megyéből említik.

34. **Coprinus stercorarius** Fr.

Cooke, l. c. Vol. V. tab. 685. A.

Kolozsvár, szemétdombokon. Új az erdélyi részekre.

35. **Cortinarius** (Phlegmacium) **cœrulescens** Fr.

Cooke, l. c. Vol. V. t. 722.

*Árpaalja**. *Borszék*, augusztus. (Szilvássy.) Eszik. Új az erdélyi részekre.

36. **Cortinarius** (Phlegmacium) **fulmineus** Fr.

Cooke, l. c. Vol. V. t. 717.

Budakeszi erdő (Pest m.), október 24. Új Magyarországra.

37. **Hygrophorus** (Camarophyllus) **caprinus** Scop.

Cooke, l. c. Vol. VI. t. 916.

Ócsai erdő, nov. 20. Új Budapest környékére.

38. **Hygrophorus** (Hygrocybe) **conicus** Scop.

Cooke, l. c. Vol. VI. t. 908.

Kolozsvár : Növénykert, jun. 9.

39. **Lactarius torminosus** Schæff.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 972.

Borszék (Szilvássy).

40. **Lactarius insulsus** Fr.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 975.

Dezmér, erdei tisztásokon, jun. 15. Új az erdélyi részekre.

41. **Lactarius flexuosus** Fr.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 992.

Kolozsvár : Növénykert, jun. 9. Új az erdélyi részekre.

42. **Lactarius piperatus** Scop.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 979.

*Keserű gomba**. *Kolozsvár*, *Borszék*, *vajgomba**. *Ócsa*, réteken, jun. 23. *géva gomba**. *Ócsa*, okt. 17. Új Budapest környékére.

43. **Lactarius deliciosus** Linné.

Krombholz l. c. t. 11.

Nagy-Kovácsi (Pest m.), *Kolozsvár* : Növénykert, jun. 9.

*Fenyűalja**, *Borszék* (Szilvássy). Új Budapestre.

44. **Lactarius rufus** Scop.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 985.

*Haranggomba**, *Promontor*, nov. 7. Új Budapestre.

45. **Lactarius subdulcis** Bull.

Cooke l. c. Vol. VII. t. 1002.

*Tejgomba**, Nagy-Kovácsi, július 28. Piaczon. *Kenyérgomba**. *Budai erdők*, május.

Új Budapestre.

46. **Russula rosacea** Fr.

Cooke, Vol. VII. t. 1020.

*Galambgomba**. *Promontor*, jul. 27.*Kalász*, aug. 4. Piaczon árulják. Új Budapest környékére.47. **Russula depallens** Fr.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1021.

*Galambgomba**. *Borszék*, nyáron, ősszel, fenyvesekben, ehető.

(Szilvássy.)

Eddig csak az ország nyugati részéből.

48. **Russula purpurea** Gillet.

Cooke, Vol. VII. 1022.

Kolozsvár : Bükkerdő, július. Új az erdélyi részekre.49. **Russula virescens** Schæff.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1039.

Kalázi erdő, aug. 4. *Kovácsi*, jul. 28. *Kolozsvár*, július.

Árulják. Budapest környékére és az erdélyi részekre új.

50. **Russula xerampelina** Schæff.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1074.

Kolozsvár, Kányamál erdő jun. 10. Új az erdélyi részekre.51. **Russula vesca** Fr.*Májusi gomba**. *Budakesz*, május 15 és 24., október 20. *Promontor*, *galambgomba**. *Borszék*, ehető nyáron. (Szilvássy). Új Budapestre és az erdélyi részekre.52. **Russula foetens** Pers.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1046.

*Fehérbélű vargánya**. *Ócsai erdő*, okt. 27. Új Budapest környékére.53. **Russula fragilis** Pers.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1091.

Kolozsvár : Bükkerdő, július.**Var. violacea** Quel.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1060.

Kolozsvár : Növénykert, július.

Új Magyarországra.

54. **Russula integra** Linné.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1094.

Dezmér (Kolozs m.), erdőben, jun. 19. Új az erdélyi részekre.

55. *Russula alutacea* Fr.

Cooke, l. c. Vol. VII. t. 1096.

Kolozsvár: Növénykert, jul. 13.56. *Cantharellus cibarius* Fr.

Vittadini Descriz. dei funghi mangerecci t. XXV. I.

*Csirkegomba**. *Gyöngyös*, aug. 18. *Eperjes*. *Budai hegyek*, *róka gomba**, *Kolozsvár*, jul. *Tusnád* szept. 2. Borszék aug. Új Budapestre; árulják.57. *Marasmius Oreades* Fr.

Vittadini, l. c. t. X. f. I.

*Szegfűgomba**. *Kolozsvár*, jun. 9.*Őszi szegfűgomba**. *Budai erdők*, nov. 4.*Tővisalja gomba**. *N.-Kovácsi* 7—8 cent. átm. Árulják.58. *Lentinus tigrinus* Fr.

Cooke, Vol. VII. t. 1139.

*Tölcsérgomba**, *Budapest*, jun. és jul. 19., *Szt.-Endre*, *Duna-Pataj*, *Kömlőd* (Tolna m.), *Nyárfagomba**, *Ócsai erdő*, április 19. Új Budapestre piaczon árulják.

POLYPOREÆ.

59. *Boletus granulatus* Linné.

Fries, Sveriges ätliga och giftiga svampar t. 23.

*Sárgabélű vargánya**, *Hidegkút*, *Promontor*, *Eresi*, június, október, november.

Új Budapest környékére.

60. *Boletus baduus* Fries.

l. c. t. 50.

*Vargánya**, *Budai erdőkben*. Új Budapest környékére.61. *Boletus subtomentosus* Linné.

Krombholz, l. c. t. 37. f. 8—11.

29. *Borszék*, ez is *hirip gomba**. *Tusnád*, aug. 31. *Dezmér* (Kolozs m.) jun. 13.

Új Budapest környékére.

62. *Boletus regius* Krombholz

l. c. t. 7.

*Veres vargánya** «mérge». *Csobánka* jun. 1. Új Budapest környékére.63. *Boletus edulis* Bull.

Krombholz, l. c. t. 31. f. 5., 6.

*Tiroli gomba**, *Budai erdők*, június 4., *barna vargánya**, *Promontor*, nov. 7., 25 cent. átm. Új Budapestre.

Borszék, 30 cent. atm. fehér, (Szilvássy).

Kolozsvár: Kányamáli erdő, jun. 10.

64. **Boletus impolitus** Fries l. c. t. 42.

*Májusi vargánya**, *Nagy-Kovácsi* máj. 29. (550 gr. nehéz). Új Magyarországra.

65. **Boletus luridus** Schæff.

Fungorum Icones t. CVII. Fries l. c. t. 12.

*Sárgabélű tinoru gomba**, *veres vargánya**, *Nagy-Kovácsi*, *Gyöngyös*, május 29., *Kolozsvár*: Növénykert, jun. 10., *Dezmér* Kolozs m. jun. 13. Új Budapest környékére.

66. **Boletus versipellis** Fr.

Schæffer l. c. t. CIII.

*Vargánya**. *Kovácsi*, okt. 20. Új Budapest környékére.

67. **Boletus scaber** Fr.

l. c. t. 14.

*Tinoru gomba**, *vargánya**, *Hidegkút* (Pest m.) jul., *Kolozsvár*: Bükkerdő, július. Új Budapest környékére.

Var. nivea Fr.

*Fehér vargánya**. *Promontor*, okt. 18. Új Magyarországra.

68. **Polyporus squamosus** (Huds.) Fr.

Schæffer Fungor Icones t. CI.

*Géva-gomba**, *Nagy-Kovácsi*, máj. 4. 35 cm. széles. *Tölgyfa-gomba**, *Ócsai erdő*, ápr. 19., *Péter-gomba**, *Czepléd*, június 2. *Bükkfa-gomba**, *Borszék* (Szilvássy), kitünő egész éven át. Piaczon árulják. Új Budapestre.

69. **Polyporus picipes** Fr.

*Vörös pecsér gomba**, *Kalocsa*, május 1.

Új Magyarországra.

70. **Polyporus umbellatus** Fr.

Krombholz, l. c. t. 52. f. 3—9.

Budapesti piac jul. 1. Új Budapestre.

71. **Polyporus frondosus** Fr.

Krombholz, l. c. t. 48. f. 17.

*Kakastaréjú gomba**. *Gödöllő*, október 19., *Gévag.**, *Gyöngyös* égerfáról kb. 50 cent. széles, 4 kg. nehéz. Új Budapestre.

72. **Polyporus sulfureus** (Bull.) Fr.

l. c. t. 88.

*Kaiserschwamm**, *Szent-Endre*, *fűzfagomba**, *Apáthi*, *Margitsziget*, nyárfán, május. *Ujpesti úton*, fűzfán július 19. Piaczon árulják. Új Budapest környékére.

73. **Polyporus ovinus** (Schæf.) Fr.

Sverig. *ätliga och giftiga Svampar* t. 8.

*Harapégés**, *Csipkealja**, *Sepsi-Szent-György* máj. 7. dr. Barabás Sándor.

74. **Fomes lucidus** (Leys.) Fr.

Krombholz, l. c. t. 4. f. 22—24.

*Fenyő gomba**. *Pátyi erdő*, aug. 4., *Budakesz*, aug. 11., október 24., *Török-Bálint*, december 22. (Borbás). Új Budapest környékére.

75. **Dædalea quercina** (Linné) Pers.

Krombholz, l. c. t. 5. f. 1.

*Tölgygomba**, *Pilis-Csaba*, *Kecskemét* dr. Hollós L.

76. **Serpula lacrymans** (Wulfen) Karsten.

Schröter Kryptog. Flora von Schlesien — Pilze p. 466.

Dános (Pest megye), házakban, Budapest, pinczében. Új Budapest környékére, *futógomba** (Erdély).

HYDNEÆ.

77. **Hydnum imbricatum** Linné.

Krombholz, l. c. t. 49.

*Őzgomba**, *Borszék*, egész nyáron, ehető. (Szilvássy).

TREMELLINEÆ.

78. **Hirneola Auricula-Judæ** (Linné) Berk.

Kolozsvár: Növénykert, bodzafán.

PHALLOIDEÆ.

79. **Itiphallus impudicus** (Linné) Fr.

Krombholz l. c. t. 18. f. 10—25.

Kolozsvár: Növénykert, jul.—aug.

NIDULARIACEÆ.

80. **Cyathus striatus** (Huds.) Hoffm.

Kolozsvár: Növénykert.

TYLOSTOMACEÆ.

81. **Tylostoma mammosum** (Micheli) Fr.

Kecskemét, *Bugac*, *Monostor*, *Nagy-Kőrös* apr. dr. Hollós L.

LYCOPERDACEÆ.

82. *Lycoperdon gemmatum* Batsch.

Tusnád fürdő, aug. 31. *Borszék* (Szilvássy).

83. *Lycoperdon coelatum* Bull.

Krombholz, l. c. 30. f. 10.

Gödöllő, *Czinkota*, réteken, 30 cent. átmér.

A *Torjai Büdös* körül «*lóposzogó*»*, szept.

Borszék (Szilvássy), *Pozsega*.

Új az erdélyi részekre.

84. *Lycoperdon piriforme* Schæff.

Fungor. Icones t. CLXXXIX.

Borszék.

85. *Lycoperdon laxum* Bonord.

Bot. Zeitg. 1859. p. 614.

Borszék «*hudorda*»* (Szilvássy), szept.

Új az erdélyi részekre.

SCLERODERMEÆ.

86. *Scleroderma vulgare* Hornem.

Krombholz, l. c. t. 60. f. 21. 22.

A *Torjai Büdös* körül, szept.

HELVELLEÆ.

87. *Morchella esculenta* (Linné) Pers.

Krombholz, l. c. t. 17. f. 3., 4.

*Gucsma-g.** *Buda-Örs*, máj. 1., *Nagy-Kovácsi*, *Szömörce**, *Gyöngyös*.

Var. fulva Fries. U. O.

Nagyobb példányai 15—20 cent. magasak és súlyuk 120 grammra is rughat. Árulják. Új Budapestre.

88. *Morchella conica* Pers.

Krombholz, l. c. t. 16. f. 7—10.

Szentgyörgy-g.,* *Borszék*, bükkös erdőkben, ápr.—máj. (Szilvássy).

89. *Morchella elata* Fr.

Krombholz, l. c. t. 16. f. 20—21.

Kolozsvár, erdőkben, tavaszkor.

90. *Morchella tremelloides* (Vent.) DC.

Krombholz t. 17. f. 21.

Kecskemét ápr. 17. Hollós L. dr. Új Magyarországra.

91. *Morchella Gigas* (Batsch) Fr.Vittadini, *Descriz. dei funghi mangerecci* t. 15. f. VI.*Budai erdők*, tavaszkor. Új Budapestre.92. *Morchella rimosipes* DC.

Krombholz, l. c. t. 19. f. 1—5.

Budai erdőkben, tavaszkor. Új Budapestre.93. *Morchella bohemica* Krombh.

l. c. t. 15. f. 1—13 et 17.

*Kucska-gomba**: *Lajos-Mizse*, ápr. *Gucsma-gomba** és *Szent-György-gomba**, *Kecskemét*: Nyíri erdő (dr. Hollós László) és a *budapesti piacon*, *Gyöngyös*, ápril 18. *Szatmár*, ápr. 15.

94. *Gyromitra esculenta* (Pers.) Fr.

Krombholz, l. c. t. 20. f. 6—12.

Budapest, piacon. *Kecskemét*: Talfája erdő, *papsapka** (dr. Hollós László), *Kókis taréj**, *Borszék*, április—május (Szilvássy).

95. *Helvella lacunosa* Afz.

Krombholz, l. c. t. 19. f. 22—26.

*Papsapka**, *Kömlőd* (Tolna m.), ápril 24.96. *Helvella elastica* Bull.

Krombholz, l. c. t. 21. f. 21.

Kolozsvár: Növénykert, jun. 9. Új az erdélyi részekre.

HYDNEÆ.

97. *Hydnum fragile* Fr.Britzelmayr, *Hymenomyce*. *Hydnei*. t. 35.*Borszék* (Szilvássy). Új az erdélyi részekre.98. *Hydnum suaveolens* Scop.Stiauss apud Sturm *Deutschlands Flora*. III. Abth. 7. Heft. 33. t. 72.*Borszék* (Szilvássy). Új az erdélyi részekre.99. *Hydnum coralloides* Scop.

Krombholz, l. c. t. 51. f. 4—7.

Petrezselyem-gomba.* *Gyöngyös vidéke*, aug. 25. Piacon árulják.

CLAVARIEÆ.

100. *Clavaria flava* Schæff.

Fries, l. c. t. 26.

Pilis-Csaba; *lasa-gomba**, *Bikszád* (Háromszék); *szegfűvirág-gomba**, *Borszék* (Szilvássy) nyáron—őszkor.

A székelyek káposztalébe főzve eszik. Új Budapest környékére.

101. *Clavaria botrytes* Pers.

Krombholz, l. c. t. 53. f. 1—3.

Medvefarok,* *Budakesz*, *Hidegkút*, jul. 20. (Pestm.) *Czegléd*, *fűgomba**,
Borszék (Szilvássy) aug., szept.; piaczon árulják. Új Budapest környékére.

102. *Clavaria pistillaris* Linné.

Krombholz, t. 54. f. 1—11.

Borszék (Szilvássy), *Tusnád*, fenyvesekben, szept. 1.

TUBERACEÆ.

103. *Choeromyces meandriformis* (Corda) Vittad.

Corda apud Sturm Deutschl. Flora III. fasc. 19. 20. p. 43. t. XIV.

Kolozsvár: *Bükkerdő* (dr. Bálint Sándor).

Gyergyó-Szent-Miklós, a szomszéd havasokról. Mátyus adatai erre vonatkoznak (Ó és Új Diætetica II. k. 483. l.). Új az erdélyi részekre.

*

SPECIES AD HUNGARIAM NOVÆ.

A. Amanita strobiliformis, *A. Lepiota Vittadini*,* *A. Armillaria Laschii*,
A. Tricholoma gambosus, *A. Clitocybe geotropus*, *Cortinarius (Phlegmacium)*
fulmineus, *Russula fragilis*, var. *violacea*, *Boletus impolitus*, *scaber* var.
nivea, *Polyporus picipes*, *Hydnum fragile*, *Lycoperdon laxum*, *Morchella*
elata, *Gigas*, *bohemica*, *tremelloides*.

SPECIES AD AGRUM BUDAPESTINENSEM NOVÆ.

A. Amanita strobiliformis, *vaginatus*, *A. Lepiota procerus*, *rhachodes*,
excoriatus, *mastoideus*, *A. Armillaria melleus*, *Laschii*, *A. Tricholoma*
terreus, *gambosus*, *A. Clitocybe infundibuliformis*, *geotropus*, *gilvus*, *lac-*
catus, *Pleurotus ostreatus*, *A. Entoloma rhodopolius*, *A. Psalliota creta-*
ceus, *campestris*, *sylvaticus*, *A. Hypholoma fascicularis*, *Coprinus picaceus*,
Cortinarius (Phlegmacium) fulmineus, *Hygrophorus (Camarophyllus) capri-*
nus, *Lactarius piperatus*, *deliciosus*, *rufus*, *subdulcis*, *Russula rosacea*,
virescens, *vesca*, *fœtens*, *Cantharellus cibarius*, *Lentinus tigrinus*, *Boletus*
granulatus, *badius*, *subtomentosus*, *regius*, *impolitus*, *luridus*, *versipellis*,
scaber, *nivea*, *Polyporus squamosus*, *picipes*, *umbellatus*, *frondosus*, *sul-*
fureus, *Fomes lucidus*, *Serpula lacrymans*, *Clavaria botrytis*, *flava*, *Mor-*
chella esculenta, var. *fulva*, *Gigas*, *rimosipes*, *bohemica* *tremelloides*, *Gy-*
romitra esculenta.

* SCHULZER in KANTZ: *Lerchenfeld*.

SPECIES AD TRANSYLVANIAM NOVÆ.

A. *Lepiota rhachodes*, A. *Armillaria bulbiger*, A. *Psalliota campestris* var. *vaporaria*, A. *Tricholoma terreus*, A. *Clitocybe cerussatus*, *maximus*, *Coprinus stercorarius*, *Cortinarius cœrulescens*, *Lactarius insulsus*, *flexuosus*, *Russula purpurea*, *virescens*, *xerampelina*, *vesca*, *fragilis* var. *violacea*, *integra*, *Polyporus ovinus*, *Hydnum suaveolens*, *fragile*, *Lycoperdon coelatum*, *laxum*, *Morehella conica*, *elata*, *Helvella elastica*.

AGROSTOLOGIAI MEGJEGYZÉSEK

PERLAKY GÁBOR FLORISZTIKAI KÖZLEMÉNYEIRE.¹⁾

Alföldi FLATT KÁROLY-tól, Alsó-Lugoson.

Mindig örömmel üdvözlök olyan szaktársat, olyan «fehér hollót», a ki az Agrostológiának — sajnos! — csak kevéssé felkeresett mezejét látogatja, és kész vagyok őt mindenkor tettel és tanácsal támogatni, ha ezt minden mellékgondolat nélkül olyan őszintén veszi, a mily őszintén én nyujtom. Gyűjteményem és könyvtáram annak mindenkor rendelkezésre áll.

Ezeknek előre bocsátása után, úgy vélem, hogy jó szolgálatot teszek a szerzőnek, valamint általában az Agrostologia iránt érdeklődőknek, ha az alábbiakban jóakaró megjegyzéseimet közlöm.

Az *Elymus caput Medusae*, L. és *Elymus crinitus*, SCHREB. füzérkéi *egyvirágúak*, miként erről bárki mindig meggyőződhetik, s a hogy az először említett fajra vonatkozólag a Spec. plant. ed. I. is (helyesen!) mondja. A többi edítiók (melyek nekem mind megvannak: Ed. I., II., III.,² IV.) helytelenül említik a *bifloris*-t.

Az Agrostologia mai állásában az *Elymus*-génuszt egyebek közt a *két-többvirágúság* is jellemzi, sőt *egyedül ez* a bélyeg választja el a *Hordeum* génusztól, melynél a füzérkék csupán *egyvirágúak* (némely fajoknál satnya füzérkék is vannak), vagy legfeljebb egy második virág rudimentumával bírnak.³

GRISEBACH, a ki LEDEBOUR Flora Rossica-ja részére az Oroszbirodalom Pázsitfélét feldolgozta, az *egyvirágú Elymus*-fajokat *Medusather* (= Medusa szálkájú, a borzasan álló szálkák miatt) néven, mint külön

¹ Természetráji Füzetek. XVII. (1894), pp. 100—111.

² Az ed. III, vagyis a bécsi kiadás az ed. II-nek változatlan lenyomata, sőt a lapszámok is mind egyeznek; az ed. IV. WILDENOWNAK nagyon megbövitett kiadása.

³ V. ö. BENTHAM-FLATT: Pázsitfélék (1886), p. 163, és HACKEL in ENGL. et PRANTL: Nat. Pflanz. fam. Gram. (1887), p. 76: «Höchstens mit dem Rudiment einer zweiten Blüthe».

sectiót hagyta meg az *Elymus* génusz alatt.¹ Ugyanezt a sectiót éppen az *egyvirágúság* miatt BENTHAM (loc. cit. p. 163) *Crithopsis*, JAUB. et SPACH név alatt a *Hordeum* génuszhoz vitte át, HACKEL pedig (loc. cit. p. 88) ugyancsak a *Hordeum*-nál *Cuviera*, KOEL. néven csinált részükre egy sectiót, — a *Crithopsis*, JAUB. et SPACH sectió alatt egyedül az *Elymus Delileanus* SCHULT. fajt hagyván meg.

A mi már most a *Hordeum caput Medusae* és *H. crinitum* különfajúságát illeti, erre nézve kiindulól pontul természetesen a SCHREBER «Beschreibung der Gräser nebst ihren Abbildungen nach der Natur» című műve szolgál — annak, a ki az ott leírt bélyegeket a faji elkülönítésre elégségeseknek találja.²

Én a *Hordeum caput Medusae*-t csupán a *H. crinitum* gyenge változatának tartom: *glumis tenuissime setaceis horizontaliter patentibus*. Az *Elymus*-ok, mondhatnám, kivétel nélkül a Kelet növényei, s közülök csupán a *H. caput Medusae* változat vagy (ha némelyeknek így jobb) faj hatolt egészen az *Iberiai* félszigetig, azaz: a mai Spanyolország- és Portugalliáig.³ Ámde *Iberia*-nak nevezik a mai Georgiát (Grusium) is, és így bizonyos, hogy az őshaza tekintetében termőhelyi összetévesztés is forog fenn, mert a *H. caput Medusae* a *H. crinitum*-mal együtt Georgiában is előfordul,⁴ sőt tekintve, hogy az *Elymus*-ok mind keleti növények, — én sokkal inkább hajlandó vagyok ezen *Medusather*-sectió *classicus* helyéül az orosz *Iberia*t tartani, semmint a spanyol *Iberia*t.

A SCHEUCHZER *Agrostographiája* (1719) 20-ik lapján közölt⁵ «*Gramen Hordeaceum, spica, aristis longissimis circumvallata*» nem egyéb, mint a mai *Hordeum crinitum* (míg finom distinctió SCHEUCHZERTől!), mint a hogy LINNÉ is előbbi tévedését⁶ a II-ik *Mantissa* 327-ik lapján már

¹ LEDEBOUR: *Flora Rossica*. IV. (1853), p. 329.

² PERLAKY e mű címét némi változtatással közli: «Botanisch-oekonomische Beschreibung» etc. SCHREBER csakugyan írt egy: «Botanisch-oekonomische Abhandlung vom Grasbaue» című munkát; de ez nem a nagy, folio-alakú képes mű, hanem octav-alakú könyvecske, képek nélkül.

³ E. HACKEL: *Catalogue raisonné des Graminées du Portugal*. Coïmbre (1880.) p. 28, n. 160.

⁴ Conf. BUXBAUM: *Plant. minus cognit.* Cent. I. (1728), p. 33. — BIEBERST. *Flora taur. cauc.* III. (id est *Suppl.* 1819), pp. 90—91.

⁵ PERLAKY, bizonyára elnézésből egy kis anachronismust követett el, midőn mondja, hogy LINNÉ az *Elymus caput Medusae* leírásánál MORISON és RAJUS mellett SCHEUCHZER *Agrostographiáját* (ed. 1775) is idézi. LINNÉ az *Agrostogr. 1719-iki kiadását* idézte; legutolsó műve a II-ik *Mantissa* volt, s 1775-től fogva az ő neve már csak néhány inaugural-dissertationál szerepel, melyek az Amoen. acad. VIII. és IX. köteteiben vannak közölve. LINNÉ 1774-től fogva úgyszólván szellemileg béna volt.

⁶ LINNÉ t. i. SCHEUCHZER fajtát először az *Elymus caput Medusae* névhez vonta synonymúl.

rektifikálta. WULFEN is a Flora Norica (ed. GRAF et FENZL 1858), 173-ik lapján SCHEUCHZER fajtát — helyesen! — az *Elymus crinitus*-hoz vonja. Ezen faj *smyrnai* előjvetelének legelső adatát nem SCHREBERnek köszönjük, hanem SCHEUCHZERnek, a kitől SCHREBER csak egyszerűen átvette. SCHEUCHZER írja: «*Gr. secalinum aristis longissimis* SHERARDI, qui Smyrná misit».

Ha a «Plantarum historiae universalis Oxoniensis» harmadik kötetét kifogástalanul és helyesen idézni akarjuk, úgy ezt a kötetet (kivált ha az *autor*-ról van szó, miként pl. PERLAKYnak a *Valerianellák*-ról szóló cikkében is a 102-ik lapon: «*Pseudovaleriana annua, semine coronato major Lusitanica Nobis*») sohasem szabad MORISON névvel vagy egyéniségevel összekötni, mert MORISON már 1683-ban meghalt a nélkül, hogy a legcsekélyebb irodalmi hagyatékot a Hist. Oxon.-nak 1699-ben megjelent III-ik kötete részére hátra hagyta volna,* úgy, hogy ezt a III-ik kötetet még csak mint MORISON «opus posthumum»-át sem szabad tekintenünk. Ez a III-ik kötet kizárólag Jacobus BOBART *önálló* műve, s éppen ezért sokan egyedül a BOBART neve alatt említik, a MORISON név teljes elhagyásával; így pl.: SCHEUCHZER Agrost. (1719), p. 29, BURMANN Thesaur. zeylan. (1737), pp. 173—174, stb., és így a fenti idézet: «*Pseudovaleriana annua* etc. . . *Nobis*» alatt is, mint *autor* Jac. BOBART értendő. Szükséges ezt tudnunk, mert éppen az *Elymus caput Medusae* legelső ismertetője is — BOBART.

BIEBERSTEIN Flora taurico-caucasica-jának méltatásánál elkerülhetetlenül szükséges az 1819-ben megjelent ú. n. III-ik kötetet, vagyis jobban mondva «Supplementum»-ot is forgatunk, a mely az előző két kötetnek igen sok tévedéseit igazítja helyre. Ecclatans példa erre nézve éppen az *Elymus caput Medusae* és *E. crinitus*. (Mellesleg megjegyezve PERLAKY cikkében (p. 106) az *E. crinitus* idézete «Flora taur.-cauc. I. (1808), 209 lap» nem helyes, mert a 209 *nem* lapszám, hanem a species folyó száma, ez pedig van a Tom. I. (1808), p. 81-ik lapján.)

A PERLAKY által is idézett I-ső kötet n. 209 szerint BIEBERSTEIN *E. crinitus*-t említ; közvetlen utána pedig n. 910 alatt (p. 82) az *Elymus intermedius*-t írja le.

Ha már most a BIEBERSTEIN III-ik kötetét, a Supplementumot is előveszünk, úgy itt a 90-ik lapon (a species folyó számai egyeznek) n. 209 alatt az *Elymus caput Medusae* fajt látjuk, a következő megjegyzésekkel: «*E. crinitus* Flor. taur.-cauc. n. 209 (exclisis synonymis *praeter* PALLASII)».

«Comparatis speciminibus tauricis adultioribus cognovi nostrum non differre ab *E. caputo Medusae* in Florâ taur.-cauc. I. p. 82 commemorato.»

* V. ö. PULTENEY: Geschichte der Botanik, etc. mit besonderer Rücksicht a uf England. (Angolból fordítva.) Leipzig (1798), pp. 215—225.

Úgyanitt a 91-ik lapon n. 210 alatt az *Elymus crinitus* van említve, melyhez synonymúl hozzá van adva a Flora taur.-cauc. I. n. 210 alatt közölt *Elymus intermedius*.

Ez a példa eléggé oktat.

BUXBAUM rajza ¹ BIEBERSTEIN Supplementum-ában az *Elymus crinitus*-hoz van idézve, s nem is olyan nagyon rossz, bárha maga BUXBAUM írja: «*Occurrit in montanis circa Bosphorum spica longe graciliore, quam quod hic delineatum et in Iberia collectum*», etc. Itt az «Iberia» Georgiát jelöli, s lehet, hogy ez alatt sokan Hispaniát és Lusitaniát értettek.

De ha már én a *Hordeum caput Medusae* és *crinitum* között csak nagyon alárendelt különbséget látok, mégis megemlítem, hogy az eddig a *H. crinitum* alá foglalt *Hordeum oligostachyum*, FLATT (e sectione *Cuviera*, HACK., non KOEL., nec BENTH.) növényt fajilag külön választom tőle. Azt a növényt értem ez alatt, melyet J. BORNMÜLLER 1889 ápril 22-ikén Anatólia keleti részén: «*Amasia in collinis regionis calide N. 176.*» szám alatt gyűjtött s HACKEL *Elymus crinitus*, SCHREB.-nek determinált. (V. ö. BOISS. Flora orient. V. p. 692.) Ennél a szálkák sokkal elszalagosodottabbak s ezen felül a kevés-füzérekjű kalász ezt az alakot mindenkor könnyen különbözteti meg a mi szentendrei példányainktól. (FLATT herb. n. 7040.)

*

Szakasztott ilyen analog eset van a *Triticum cristatum* és *T. imbricatum* között is. Itt is a «*spica glabra*» és «*hirsuta*» a különbség, s itt is ezek a fajok az Agrostologia mai állásánál fogva a *Triticum* génusz alól kivonattak, s az *Agropyron*, GAERTN. (Obs. et descr. bot. in Nov. Comment. Acad. scient. imp. Petrop. Tom. XIV. [1770], p. 540) génusz alá helyezettek, a hol most egy külön sectióhoz: *Eremopyrum*, LEDEB. (Flora Alt. I. [1829], p. 112) tartoznak.² Ezek többnyire *egygyári* pászitok; a füzérek *kétsorosak, rövid, sűrű kalászbán szorosan együttlevők*, s a *keskeny üres-polyvák* majdnem *egyenoldalúak és ormósak*.

Óhajtanám, hogy jelen észrevételeim PERLAKYBAN csak megerősítsék az Agrostologia iránt táplált szeretetét, melyet oly kevesen művelnek. Különösen a magyar Agrostologia terén még igen sok a tenni való, s mindig nyereség, ha egy hivatott munkásra számíthatunk.

Flóra nagy és tarka birodalmában a szerénykülső bár, de legnagyobb nemzetgazdasági jelentőséggel bíró Pázsitfélék is képesek a kutatónak egész életére örömet nyújtani. Példa erre SCHEUCHZER, az Agrostographia műszo legelső használója s a legérdemesebb úttörője ezen szép, de nehéz

¹ BUXBAUM: loc. cit. Tab. LII., fig. 1.

² V. ö. BENTHAM-FLATT: Pázsitf. pp. 159—160. — HACKEL: Gram. in. Nat. Pflanz. Fam. p. 79.

tudománynak ; példa erre BEAUVAIS, TRINIUS, HACKEL, VASEY, SCRIBNER, a kik sok más igen kitünő fűvész (KUNTH, GRISEBACH, BENTHAM, stb.) mellett kizárólag az Agrostológiának éltek s élnek, s ennek ápolásában találják fel ezen a Földön legfőbb gyönyörűségüket.

Nagyon jellemző TRINIUSnak az a mondása, — melyet már BENTHAM is közölt, — hogy t. i. mindig szívesen eladná utolsó kabátját is egy új Pázsit-alakért. Elmondhatjuk róla, a mit *Linné Mygind*-re alkalmazva mondott :

Sic oportet esse Floræ vere satellitem !

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A «LITHIOTIS» KÉRDÉSHEZ.

Irta dr. LŐRENTHEY IMRE, Budapesten.

Tab. III.

Az élő szervezetek között van sok alsórendű lény, a melyekre nézve a tudósok nem tudnak megállapodásra jutni, hogy növények-e vagy állatok? Így a diatomákat is sokáig állatoknak tekintették, míg végre most határozottan a növényekhez számítják.

Ha már az élő alakok között is vannak olyanok, melyeket mind az állat-, mind a növény-búvárok a magukénak tekintenek, mennyivel inkább előfordulhat ezen eset az őslénytanban, ahol a kövületek sokszor eltorzulva, a víz és levegő behatása alatt elmálva, kirágva és még hozzá gyakran csak tördékekben vannak az utókor számára megőrizve. Igaz, hogy míg az élő szervezeteknél manapság csak a legelső lényeknél fordul elő az, hogy majd az állat-, majd a növényországba osztják be, addig az őslénytanban a magas fejlettségi fokon lévő állatoknál még legújabbán is előfordult. Szép példa erre az *Ostrea lithiotis* GÜMB., a mely az állat- és növényországban egyaránt szerepelt.

A régebbi búvárok mind a növényországba helyezik. 1740-ben SPADA¹ így ír róla: «*lapides monstrosi, folia cujusdem plantae representantes*». BRONGNART² a Bronchiaceákhoz, SCHIMPER³ a Pandaneekhez veszi. SAPORTA² *monocotyledon* növénynek, br. SCHLOTHEIM⁴ pedig legnagyobb valószínűséggel *pálmának* tartja az Altdorf (Bajorország) vidékéről és a salzburgi alpe-sekből gyűjtött példányokat. Br. ZIGNO⁵ 1871-ben mint a *Yucca*-ra emlékez-

¹ Catal. Lapid. Veron. Mantissa. Edit. 1739. P. 28. et Mant. Edit. 1740. P. 11. Tab. III.

² GÜMBEL: Die sogenannten Nulliporen und ihre Bethheiligung an der Zusammensetzung der Kalksteine című értekezésének függelékében a 48. lapon (Abh. d. math.-physik. Classe d. kön. Bayerischen Akad. d. Wiss. Bd. XI. Taf. II. Fig. 13 és 41. 1874.)

³ Nachträge zur Petrefacten Kunde. P. 49—51, II. Tab. VII. Fig. 1—2. Tab. V. Fig. 3. 1822.

⁴ Fossile Pflanzen aus Marmorschichten im Venetianischen. . . (Schreiben an Herrn Dir. v. Hauer, de dato Padua. 9. febr. 1871.) Verhandl. d. k. k. geol. R. A. Jahrg. 1871. P. 54.

⁵ Annotazioni palæontologiche Sulla Lithiotis problematica di Gümbel. (Mem. d. Instituto Veneto d. Science. Vol. XXI. Taf. I. 7 ábrával.)

tető növényt írja le. Zigno ETTINGSHAUSEN-nek is küldött belőle göresövi vizsgálatra és ő azt találta, hogy a törzsére nézve nagy megegyezést mutat a *Calamites*-sel, a levelek elhelyezésére nézve a *Cordaites* egyed végén rojtosan álló levelekkel, a levelek hosszvonalzatára nézve a *Noeggerathia*-hoz, a «fanemű hengerded törzs» szöveti szerkezete pedig a *Cycadeak*-hoz közelítik. GÜMBEL¹ pedig 1874-ben mint *mész kiválasztó algát* írja le.

Br. ZIGNO 1879-ben² azt írja róla, hogy «a levelek elhelyezésére és párhuzamos állására nézve a *Yucca*-félékkel egyezik». Ő nem tekinti *algának*, mint GÜMBEL, hanem szerinte leginkább a *monokotiledonokra* emlékeztet, és mivel nem tudja sehová beosztani, egy sajátos család képviselőjének tartja, a mely csakis a júra-korban élt. SUESS volt az első 1867-ben,³ a ki határozottan állatnak tekintette, mert MASSALONGO — a mint ezt ZIGNO az 1879-ben megjelent munkájában írja — csak azt hiszi, hogy *ostriának* volna tekinthető. SUESS az észak-olaszországi templomokban használatban lévő márványokról szól, a melyek szerinte nagy mennyiségben kagyló átmetszeteket tüntetnek föl, a melyet másnak nem tarthat, mint *Pernának* és pedig valószínűnek mondja, hogy a felettök fekvő rétegekben gyakori *Perna Bouéi*-nak fejlettebb példányai. HANTKEN MIKSA már 1882-ben, a mint ezt később látni fogjuk, *ostreához* hasonlónak mondotta. TAUSCH⁴ *Trichites*-nek, GÜMBEL 1890-ben és BOEHM 1892-ben pedig határozottan *Ostrea*-nak mondják.

Hogy az eddig ismert «*Lithiotis*» példányok olyan értelemben, mint azt ZIGNO báró vette, nem léteznek, az már be van bizonyítva. Az én ezélem az, hogy két olyan példányról szólnak, a melyeket ZIGNO szintén *Lithiotis*-eknek tartott, de a melyek eddig még jórészt ismeretlenek, és mivel új lelőhelyről — a Bakonyból — és más korból valók, mint az eddigi *Lithiotis* néven szereplő *Ostreák*. Azt hiszem, nem cselekszem helytelenül, ha megismertetem és megfigyeléseimmel én is megerősíthetem BOEHM-nek alapos és helyreigazító megfigyeléseit.

Ennek közlemény megírására az birt engem, hogy a budapesti magyar kir. tud. egyetem palaeontologiai intézetének gyűjteményében van két olyan kőületpéldány, a melyeket maga br. ZIGNO is *Lithiotis*-eknek ismert el, és a nevezett múzeumban a phitopalaeontologiai gyűjteményben a *Lythothamniumok* után volt kiállítva.

¹ SUESS u. v. MOJSISVICS, Studien über die Gliederung der Trias und Jura-Bildungen in den östlichen Alpen. (Jahrb. d. k. k. geol. R. A. Bd. XVII. P. 580.)

² Zur Kenntniss der Fauna der «Grauen Kalke» der Süd-Alpen. (Abhand. d. k. k. geol. R. A. Bd. XV. Wien. 1890.)

³ *Lithiotis problematica* Gumb. eine Muschel. (Verhandl. d. k. k. geol. R. A. Jahrg. 1890.)

⁴ *Lithiotis problematica* Gumbel. (Bericht. d. naturforsch. Gesell. zu Freiburg. J. B. Bd. VI. 1892.)

Ezekre vonatkozólag közlöm néhai prudniki HANTKEN MIKSA-nak a följegyzéseit, a ki ezen, általa már le is rajzoltatott alakokat, úgy látszik, közölni akarta; mert egy befejezetlen kéziratot találtam erre vonatkozólag a hagyatékában, a mely szóról-szóra így hangzik:

«*Lithiotis cretacea*, egy új kréta-korbeli növényfaj.

A mint ezt a «magyar korona országainak szentelepei és szénbányászata» című munkában előadtam (164. lap.), *Urkút* és *Ajka* vidékén a kréta-kori rendszer több osztályzatra oszlik, melyeknek mindegyike sajátlagos fauna által élesen van jellemezve. — *Ajka* vidékén 3 főosztályzatot lehet megkülönböztetni, még pedig: egy alsó tengeri, kiválólag mészkövekből, egy középső, kizárólag édes- és félig sós vízi márga és szentelepekből és egy felső, kizárólag tengeri márgák és mészkövekből álló osztályzatot. Az alsó osztályzat pedig szintén 3 szintre oszlik, még pedig közvetlenül az ajkai szénképződmény alatt fellépő mészkörétegek kiválólag *Gasteropodák* által vannak jellemezve, melyek közül egy *Globiconcha*-faj (*Globiconcha baconia* Hantk.) gyakran lép föl. Ezen, a *Globiconcha baconia* által jellemzett mészkő alatt egy (másik) mészköréteg van kifejlődve, mely tetemes mennyiségben sajátlagos maradványokat tartalmaz, melyek természetére nézve tisztában nem voltam. A fentebb említett munkámban azt hoztam fel, hogy ezen nagy kagyló töredékei hihetőleg *Rudista* maradványok, sőt a héjak külső felületének minősége folytán azt véltem, hogy azok nagyon emlékeztetnek a *Radiolites canaliculatus*-ra.

Azóta, a helyszínén folytatott kutatások alkalmával sikerült nekem a kérdéses maradványok egynehány példányát találnom, melyeknek tökéletesebb fentartási állapota arról győzött meg, hogy ezen kőületek *Rudisták* nem lehetnek. *Ámbár a kérdéses szerves maradványok tulajdonképi természetének meghatározására nem nyertem semmi alapot, mégis nagy szolgálatot tettek, minthogy — midőn Páduában 1881-ben megnéztem a báró Zigno gazdag kőületgyűjteményét — csak azok segítségével voltam képes meggyőződni arról, miszerint a szóbanforgó ajkai kőületek ugyanazon szerves testekhez tartoznak, mint a báró Zigno kőületgyűjteményében *Lithiotis problematica* név alatt őrzött kőületek.*

*A hasonlatosság az ajkai és az olaszországi példányok között olyan nagy, hogy első tekintetre azoknak nemi azonosságát felismertem.**

Boldogult HANTKEN MIKSA azonban csakhamar fölismerte azon nagy hasonlatosságot is, a mely az ajkai «*Lithiotis*» és az *Ostreák* között van,

* HANTKEN kéziratának a végén idézi még SPADA, ZIGNO és SCHLOTTHEIM munkáit.

bár még ekkor a «*Lithiotis*» növényi eredetének teóriája uralkodott, mégis már 1882-ben, egyetemi előadásában, Ajka geológiai viszonyairól szólva, a következőképpen nyilatkozott — a mint ezt dr. SCHAFARZIK FERENCZ szíves közléséből, az ő följegyzései alapján tudom: «... a mészkőpad 1 m. vastag, a melyben nagy mennyiségben meszesedett növények maradványai találhatóak, még pedig olyanok, a melyek kagylókhöz hasonlítanak. . . . Ő (*Hantken*) *Ostreához* hasonlóknak tartja; de ha növényi eredésük bebizonyosodnék, akkor a bakonyi példányok mindenesetre új fajhoz tartoznak és mint *Lithiotis baconica* nov. sp. volnának leírandók.»

Ezekből azt látjuk, hogy az ajkai példányokat ZIGNO *Lithiotis*-nek ismerte el, miután neki HANTKEN azokat megmutatta; HANTKEN pedig, a ki ZIGNO-nak az eredeti példányaival hasonlította össze és a kettőnek nemi azonosságát fölismerte, már 1882-ben úgy nyilatkozott, hogy az *Ostreához* hasonlítanak. Így tehát MASSALONGO után HANTKEN volt az első, a ki fölismerte a *Lithiotis*nak az *Ostreával* való rokonságát. ZIGNONAK a nézete azonban még annyira uralta, hogy azt határozottan nem mondotta ki, miután az *Ostreának* a tulajdonképpeni főrésze maga a teknő az ajkai példányoknál sem szabadítható ki, annyira össze vannak növe egymással.

Nézzük mennyiben volt jogosult HANTKENNEK ama megjegyzése, hogy az északolaszországi és az ajkai példányok az *Ostreához* hasonlítanak.

A magyarországi példányok ZIGNONAK 1879-ben megjelent művében adott rajzokkal, a mint ezt a mellékelt táblának és ZIGNO táblájának az összehasonlításából látni lehet, egyeznek. Az én 1. ábrám teljesen egyezik a ZIGNO 1. ábrájának alsó részével, csakhogy, míg a ZIGNO ábráján az általa callusnak, nyélnek vett rész mindkét oldalon úgynevezett «levelekkel» van díszítve, addig az én alakomnál csak a «nyélnek» vett közép része van meg és egyoldali «levél»-dísz, míg ugyanezek a másik oldalon letörtek. Ha most ezen leveleket jobban szemügyre vesszük, kitünik, hogy ezek nem «hengerded levelek», mint azt ZIGNO mondja, hanem az *Ostrea* héját alkotó nagy, pikkely módjára egymásra helyezett héjlemezeknek a végződésai, szélei. Ezen héjlemezek köröskörül egész jellegzetesen ki vannak fejlődve ezen kisebb példányomnál is éppen úgy, miként a nagyobbban, a mint a 2. ábra felső részén igen szépen láthatók a körkörös vonalak, mint az egyes lemezek végei. GÜMBEL is helyesen jegyzi meg az 1890-iki értekezésében, hogy a héj külső felületének meszes, hullámosan lemezes szerkezete kagylóra vall. Az ilyen héjlemezek szintén több vékonyabb lemezből keletkeznek, a mit a légbeliek behatásának kitett felületen ezt úgy itt is, mint minden más *Ostreánál* szépen lehet látni; tehát ez korántsem a «levelek» hosszvonalzása, mint azt ERTINGSHAUSEN és ZIGNO hitték. Hogy ezen leveleknek tartott részek tényleg az egész héj felületén átvonuló héjlemezeknek a keresztmetszetei, melyek a szalagágyat (Bandfeld) körülveszik,

bizonyítja ZIGNONAK azon állítása, melyet 1871-ben HAUER-hoz intézett levelében közöl, hogy t. i. ő elkülönített leveleket talált, a melyek a «törzset», a mely nem egyéb, mint a szalagágy, alapjukkal körül fogják. Az egyes héjlemezek közötti ragasztó vagy kitöltő anyag mindig valamivel lazább szövetű, mint maga a héjlemez; innen van az, hogy a keresztmetszetben kétféle réteg váltakozik, a mint ezt Zigno is kiemeli, mint fontos növényi sajátyságot. Zigno azt is mondja, hogy az északolaszországi templomokban használatban lévő sötétszínű márványlapok fehér mészpát erei szerves eredetűek, és ez mindig ott tűnik föl, a hol a légbeli behatások a mészkövet (márványt) elmállasztották. Ezen megfigyelés szintén a mellett bizonyít, hogy *Ostreával* van dolgunk, mert t. i. az egyes héjlemezek között lévő kitöltő anyag lazább, mint a héjlemez anyaga maga és így kevésbé áll ellent a légbeliek és víz mállasztó hatásának, hanem kilugozódik miáltal a héjlemezek kiállókká lesznek. Ez idézi elő a felület erős rovátkoltságát, nem pedig a növényi szerkezetet.

Hogy mészkiválasztó algának nem lehet venni, azt már maga GÜMBEL is belátja, mert nem a kövesedés módja az oka annak, hogy a növényi sejtek nem láthatók, hanem az, hogy állati héjjal van dolgunk, a hol ilyen sejtek nem is lehetnek, mert ha ez *alga* volna, sokkal jobban lehetne látni a sejteket, mint a gyengébb szerkezetű *Lithothamnium*-nál.

Hosz- és harántcsiszolatokat készítettem a szöveti szerkezet tanulmányozása céljából; de mivel az anyag ki van lúgozva, nem igen lehet belőle használható csiszolatot készíteni, mert széttöredezik. Annyit azonban mégis tanulmányozhattam, hogy a növényi szerkezetnek semmi nyoma, csak a különböző tömötségű rétegek, a héjlemezek és az ezek között kitöltő anyag váltakoznak egymással, mint sötétebb és világosabb sávolt szalagok.

A mit tehát Zigno levélnek nézett, az a héjlemezek vége. Nézzük már most, mi az, a mit nyélnek (callus) vettek. Ez a példányaimnál többé-kevésbé domború, sűrűn hosszvonalakkal és gyengébb, ritkábban álló harántvonalakkal van fedve. Ennek a mibenlétéről könnyen meggyőződhetünk, ha egy *Ostreával* pl. az *Ostrea crassissima* Lam. hasonlítjuk össze; akkor ugyanis látjuk, hogy ezen hosszvonalzott hengersizű képlet nem egyéb, mint a szalag tapadó felülete, a szalagágy. A domború felület, a mint ez a 2. ábrán előfordul, a jobb teknőhöz tartozó felület lesz, míg a köröskörül látható, egymást fedő héjlemezek legnagyobb valószínűséggel a balteknőhöz tartoznak, csak erősen vannak összenöve és így úgy tűnik föl, mint ha egy héj volna az egész. Ezen domború szalagtapadó felület harántbarázdái szintén a héjrétegek végeitől erednek. E tekintetben alakjaim teljesen egyeznek az *Ostrea crassissima*-val. Az összehasonlításból kitűnik, hogy a *crassissima* szalaggödre csak annyiban tér el a «*Lithiotis*»-étől, hogy többnyire rövidebb, de különben a hossz- és harántvonalainak

elhelyezése és erőssége egyező mind a kettőnél és itt is, ott is, keletkezésök a légbeliek behatására vezethető vissza.

GÜMBEL megjegyzi a déli-alpok «*Lithiotis*» példányairól, hogy a héjnak egyedül az erősen megvastagodott búbja szabadítható csak ki a reá tapadt kötőanyagból, míg ellenben a héjnak a többi része annyira vékony, hogy nem szabadítható ki; ugyanez áll az ajkai példányokra nézve is, a hol a héjak szintén annyira össze vannak nőve, hogy egymástól el nem különíthetők.

Ezek alapján leginkább a búbész tanulmányozható, de sokszor az is annyira ki van rágva a víz és a lég behatása alatt, hogy tiszta képet nem igen nyújt. A mállás különböző fokától és kirágott voltának különböző esélyeitől függ a különböző külalak is, és éppen ez volt az oka, hogy régebben annyi homlokegyenest ellenkező nézet volt a «*Lithiotis*» lényegét illetőleg elterjedve.

Célom volt ezen értekezésemben kimutatni, hogy két kiváló palæontologus, HANTKEN és ZIGNO, az ajkai és északolaszországi «*Lithiotis*»-eket azonosoknak találták, és hogy miként ZIGNO-nak az északolaszországi «*Lithiotis*»-ei, úgy az ajkai példányok is tényleg *Ostrea* búbészek. Egyúttal HANTKEN-nek újabbi megfigyelései és saját megfigyeléseim alapján helyreigazítom azon régebbi hibás irodalmi adatot, hogy a nevezett ajkai rétegben *Rudisták* fordulnának elő. Arra nézve azonban, hogy az ajkai *Ostreát* fajára nézve is meghatározzam, elég anyagom nincsen.

TERMÉSZETRAJZI FÜZETEK

VOL. XVIII.

REVUE.

1895. Nr. 1—2.

Alle Arbeiten, — ausgenommen die lateinisch geschriebenen, — erscheinen ausser der ungarischen noch in einer anderen (deutschen, französischen oder englischen) Sprache.

Vor jedem Artikel ist die Pag. des ungarischen Textes angegeben.

Die Tafeln sind gemeinsam für beide Texte.

Der Wissenschaft gegenüber sind die Autoren verantwortlich.

Toutes les publications exceptées celles en latin, paraissent, hors du hongrois, encore dans quelque autre langue (en allemand, français ou anglais).

A la tête de toute communication la page du texte hongrois sera citée.

Les planches sont les mêmes pour tous les deux textes.

Seuls les auteurs sont responsables au point de vue scientifique.

Every publication, excepted those written in latin, will be published, besides the Hungarian, also in an other (German, French or English) language.

At the head of every article the page of the Hungarian text will be quoted.

The tables are the same for both texts.

The authors alone are responsible for the scientific contents of their respective papers.

Pag. 1.

VORWORT.

Nachdem Herr Mus.-Custos Dr. *Alexander Schmidt*, der bisherige Redakteur der «Természetráji Füzetek» (Naturhistorischen Hefte) zum öff. ord. Professor der Mineralogie und Geologie am Budapester ung. kön. Josef's-Polytechnikum ernannt wurde, schied er aus dem Verband des Institutes; mit der weiteren Redaktion dieser Zeitschrift wurde mittelst Reskript de dato 3. April Nr. 17,258 von Sr. Excellenz dem Cultus- und Unterrichtsminister der Unterzeichnete betraut.

Als neuer Redakteur wünsche ich meine leitenden Prinzipien kurz in Folgendem darzulegen. Nachdem sich das von OTTO HERMAN im Jahre 1877 inaugurierte und von Dr. ALEXANDER SCHMIDT getreu befolgte Programm, während des nun 18-jährigen Bestehens dieser Zeitschrift vollkommen bewährte, acceptiere ich dasselbe gerne und vollständig. Der Zweck der «Természetráji Füzetek» ist daher vor allem die Bekanntmachung der Schätze des National-Museums, respektive der naturhistorischen Verhältnisse unseres

Vaterlandes und im Allgemeinen die Förderung der Wissenschaft; nur in zweiter Linie können daher solche Thematas und Verhältnisse berücksichtigt werden, welche in keinem Zusammenhange mit dem Museum oder unserem Vaterlande stehen. Es wird zugleich mein Hauptbestreben sein, dieser Zeitschrift sowohl im In- als auch im Auslande eine je grössere Verbreitung zu sichern, sowohl durch Vermehrung der Abonnenten, als auch durch neue Tauschverbindungen, was ich mit umso mehr Berechtigung erhoffen kann, einerseits, da die «Természetrázi Füzetek» seit ihrem 18-jährigen Bestande fast aus jeder Disciplin der Naturgeschichte kleinere-grössere Abhandlungen brachten, welche zum Gemein-schatze der Wissenschaft geworden, auch in die neueren Werke Eingang fanden, andererseits, nachdem die Zeitschrift vom Jahre 1895 angefangen, von der Ung. Akademie der Wissenschaften subventioniert wird. Die Monographie über Cyprois dispar von Dr. EUGEN DADAY, welche vor kurzem als Extrabeilage des XVIII. Bandes erschien und den Abonnenten und zoologischen Gesellschaften bereits zugesendet wurde, konnte infolge ihres voluminösen Umfanges nur mit Inanspruchnahme der Akademie-Subvention ediert werden.

Mein Bestreben wird sich fernerhin darauf richten, den Inhalt der Zeitschrift möglichst abwechslungsreich und interessant zu gestalten und — soweit dies möglich — dieselbe vierteljährig, resp. in Doppelheften innerhalb der vorgeschriebenen Zeit erscheinen zu lassen.

Budapest, 1. Mai 1895.

Alexander Mocsáry,

Custos am Nat.-Museum.

WISSENSCHAFTLICHE ANSTALTEN UND VEREINE MIT
WELCHEN SCHRIFTENTAUSCH STATTFINDET.

Ungarn.

- Budapest* : M. k. Földtani Intézet.
 « K. m. Természettudományi Társulat.
 « Magyarhoni Földtani Társulat.
Kolozsvár : Erdélyi Múzeum-egylet.
Lócse : Magyarországi Kárpát-egyesület.
Nagy-Szeben : Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften.
Temesvár : Délmagyarországi Természettudományi Társulat.
Zágráb : Societas Historico-Naturalis Croatica. «Glasnik».

Oesterreich.

- Brünn* : Mähr-schles. Gesellsch. zur Beförderung des Ackerbaues.
Graz : Naturwissenschaftlicher Verein für Steiermark.
Innsbruck : Naturwissenschaftlich — Medizinischer Verein.
Linz : Museum Francisco-Carolinum.
Prag : Lotos.
Triest : Società Adriatica di scienze naturali.
Wien : K. k. geologische Reichsantalt.
 « K. k. naturhistorisches Hofmuseum.
 « Ornithologischer Verein.
 « K. k. zoologisch-botanische Gesellschaft.

Rumänien.

- Bucarest* : Société géographique Roumaine.

Deutsches Reich.

- Berlin* : Entomologische Nachrichten.
 « Botanischer Verein der Provinz Brandenburg.
Bonn : Naturhistorischer Verein der preus. Rheinlande und Westphalens.
Cassel : Verein für Naturkunde.

- Colmar* in Elsass: Société d'histoire naturelle.
Danzig: Naturforschende Gesellschaft.
Darmstadt: Verein für Erdkunde.
Görlitz: Naturforschende Gesellschaft.
Güstrow: Verein der Freunde der Naturgeschichte in Meklenburg.
Halle a. d. S.: Kais. Leop.-Carol. deutsche Akademie der Naturforscher.
Hamburg: Naturwissenschaftlicher Verein.
Hanau: Wetterauische Gesellschaft für die gesammte Naturkunde.
Hannover: Naturhistorische Gesellschaft.
Königsberg: Königl. physicalisch-ökonomische Gesellschaft.
Landshut: Botanischer Verein.
Regensburg: Naturwissenschaftlicher Verein.

Schweiz.

- Basel*: Naturforschende Gesellschaft.
Bern: Naturforschende Gesellschaft.
 « Schweizerische entomologische Gesellschaft.
Lausanne: Société helvétique des sciences naturelles.
 « Société Vaudoise des sciences naturelles.
St. Gallen: Naturwissenschaftliche Gesellschaft.

Skandinavien.

- Bergen*: Bibliothek des Museums.
Lund: Botaniska Notiser.
Stavanger: Museum.
Stockholm: Institut Royal Géologique de la Suede.
 « Académie Royale Suédoise des sciences.
Tromsø: Museum.

Dänemark.

- Kopenhagen*: Société de Botanique.

Holland.

- Haag*: Nederlandsche Entomologische Vereeniging.

Belgien.

- Brüssel*: Société Royale de Botanique de Belgique.
 « Société Malacologique de Belgique.

Brüssel : Société entomologique de Belgique.

Liège : Société géologique de Belgique.

Grossbritannien.

Edinburgh : Geological Society.

Russland.

Helsingfors : Societas pro Fauna et Flora Fennica.

Petersburg : Jardin Imperial de Botanique.

Italien.

Florenz : Nuovo Giornale Botanico Italiano.

Genua : Museo civico di storia naturale.

Mailand : Società crittogamologica Italiana.

Messina : «Malpighia». Rivista mensile di Botanica.

Neapel : Zoologische Station.

Padua : Nuovo Notarisa (Dott. C. D. de Toni).

Rom : Reale Comitato Geologico d'Italia.

« Reale Accademia dei Lincei.

« Rassegna della science Geologique in Italia.

Frankreich.

Cahan : Revue Bryologique.

Lille : Société Géologique de Nord.

« Bulletin scientifique du département du Nord.

Lyon : Société Botanique.

Portugal.

Lissabon : Commission des travaux géologiques du Portugal.

Asien.

Calcutta : Geological Survey of India.

Amerika.a) *Nord-Amerika.*

Boston : Society of Natural History.

Cambridge : Museum of comparative Zoology.

Cincinnati : Museum Association.

Columbus : Geological Survey of Ohio.

Halifax : Nova Scotian Institute of Natural Science.

Madison : Wisconsin Academy of Sciences, Arts and Letters.

Milwaukee : Public Museum of City.

Philadelphia : Academy of Natural Sciences.

« American Entomological Society.

« Wagner free Institute of Sciences.

« Zoological Society.

San Francisco : Academy of Sciences.

Washington : United States National Museum.

« Departement of Agriculture of the United States of North
America.

« Smithsonian Institution.

b) *Mittel- und Süd-Amerika.*

Buenos Aires : Academia nacional de ciencias en Córdoba.

Montevideo : Museo Nacional.

Rio de Janeiro : Archivos do Museo Nacional.

San José : Museo Nacional Republica di Costa Rica.

Pag. 3.

*Araneae a Dre G. Horváth in Bessarabia, Chersoneso
Taurico, Transcaucasia et Armenia Russica colle-
ctae.* A. L. KULCSINSZKY, Professore Cracoviensi, conscriptae.

Pag. 39.

Species generis Prionosomus Fieb. Disposuit Dr. G. HORVÁTH
Budapestinensis.

Pag. 42.

*Descriptiones specierum novarum Ichneumonidarum
e fauna Hungarica.* Auctore S. BRAUNS, Professore Suerinensi.

Pag. 50.

Neue oder wenig bekannte Tenthrediniden und eine analytische Uebersicht der Gattung Holcoeneme
Knw. Von FR. KONOW, Pastor in Teschendorf in Meklenburg.

Pag. 58.

Observationes Lepidopterologicae. Auctore LUDOVICO ABAFI AIGNER Budapestinensi. (Die deutsche Uebersetzung wird im nächsten Hefte erscheinen).

Pag. 62.

Lacerta praticola Eversm. Eine neue Eidechse für Ungarn. Von LUDWIG MÉHELÿ, Professor in Kronstadt. (Die Abhandlung in deutscher Sprache ist schon in den von der Ungar. Academie der Wissenschaften unterstützten «Naturhistorische Berichte aus Ungarn» Bd. XII. 1895, pag. 255—261. erschienen).

Pag. 67.

Hymenoptera parasitica educata in collectione Musaei Nationalis Hungarici. Auctore ALEXANDRO MOCSÁRY Budapestinensi.

Pag. 73.

BEITRÄGE ZUR HERPETOLOGIE VON NEU-GUINEA.

Von L. v. MÉHELÿ in Kronstadt.

In Folgendem erlaube ich mir eine kleine Collection Reptilien zu besprechen, die der junge ungarländische Zoologe Herr SAMUEL FENICHEL an der nordöstlichen Küste von Neu-Guinea, in der Umgebung der *Astrolabe-Bay*, am Fusse des *Finisterre*-Gebirges sammelte. Der von der Wissenschaft begeisterte junge Naturforscher brachte dort vierzehn Monate zu (1891—92), erlag aber daselbst dem tückischen Fieber. Seine Sammlungen (hauptsächlich Vögelbälge, Insekten, Schnecken und ethnographische Gegenstände) kamen nach vielfachen Wiederwärtigkeiten vor kurzem in den Besitz des ungarischen Nationalmuseums zu Budapest, von welcher Seite mir auch die unten angeführten Reptilien zur Determination übersendet worden sind.

Trotzdem, dass die Anzahl der gesammelten Arten eine sehr geringe ist (10 Arten in 20 Exemplaren) und die vorzüglichen Arbeiten der Herren PETERS und DORIA, G. A. BOULENGER und Dr. O. BOETTGER uns ein ziemlich

vollständiges Bild der Reptilien-Fauna der neu-guineanischen Subregion entrollen, dürften fernere Beiträge, besonders hinsichtlich der eingehenderen Kenntniss der selteneren Arten, doch nicht völlig nutzlos sein.*

I. LACERTILIA.

Familia GECKONIDAE.

1. GEHYRA OCEANICA LESS.

Hemidactylus oualensis, DUMÉRIL et BIBRON «Erpétologie générale» Bd. III 1836, p. 350, Taf. XXVIII. Fig. 7. *Gehyra oceanica*, PETERS et DORIA «Catalogo dei Rettili e dei Batraci . . . Austro-Malesee», Annali del Museo civico, Vol. XIII, Genova, 1878, p. 369. G. A. BOULENGER «Catalogue of the Lizards in the British Museum» II. edit. Vol. I., 1885, p. 152.

Ein Exemplar von bisher unbekannter Grösse (Totallänge 240 mm.) aus der Gegend der Astrolabe-Bay. G. A. BOULENGER's ausgezeichnete Beschreibung entsprechend, mit dem gewiss zufälligen Unterschiede, dass die verbreiterten Hautlappen der 2. und 3. Zehe vorne bis zum Ursprung der comprimirten Endglieder gespalten sind. Supralabialia 13, Sublabialia 12; Schenkelporen beiderseits 23 (bei den von BOULENGER beschriebenen Stücken nur 13—20).

Färbung oben rötlich-grau mit zerstreuter dunkelbrauner Marmorierung; unten gelblich-weiss; Schwanzunterseite hell-grau.

2. GECKO VITTATUS HOULT.

Platydictylus vittatus, DUMÉRIL et BIBRON «Erp. gén.» III, 1836, p. 331. *Gecko vittatus*, PETERS et DORIA «Ann. Mus. Genov.» XIII, 1878, p. 368. BOULENGER «Catal. Lizards» I, 1885, p. 185. BOETTGER «Ber. Offenb. Ver.» p. 147 (1892).

Fünf ganz typische Exemplare aus *Bongu*, Gegend der Astrolabe-Bay.

Nasenloch vorne vom Rostrale und dem ersten Supralabiale, hinten von 3—4 Schuppen begrenzt. Supralabialia 13—14, Sublabialia 12—13. Schenkelporen 22—29. Jeder Schwanzquirl oben mit 11—12, unten mit 4 Querreihen von Schuppen bedeckt.

* Da mir hier an der östlichsten Grenze von Ungarn durchaus kein Vergleichsmaterial zu Gebote stand und ich rein auf literarische, allerdings vorzügliche Behelfe, angewiesen war, glaube ich, um etwaige Zweifel im vorhinein zu beseitigen, bemerken zu müssen, dass ich die angeführten Exemplare nach stattgefundener Determination, unserem Altmeister. Herrn G. A. BOULENGER nach London (British Museum) zur Controlle übersendet habe, der meiner Bitte in liebenswürdigster Weise nachkam und in seinem Schreiben vom 26. Januar 1895 meine Determination bestätigte, wofür ihm auch an dieser Stelle der herzlichste Dank abgestattet werden möge.

Familia. VARANIDAE.

4. VARANUS INDICUS DAUD.

Varanus chlorostigma, DUMÉRIL et BIBRON «Erpét. gén.» III. 1836, p. 489. *Monitor chlorostigma*, SCHLEGEL «Verhandelingen over de Nederlandsche overzeesche besittingen» Reptilien, p. 40 und «Abbildungen neuer od. unvollst. bekannter Amphibien», 1837—1844, p. 75, Taf. XXII, Fig. 6. *Monitor indicus*, PETERS et DORIA «Ann. Mus. Genov.» XIII, 1878, p. 330, Tab. I. Fig. 1. u. 2. *Varanus indicus*, BOULENGER «Catal. Lizards» II, 1885, p. 316.

Drei junge Stücke von 393, 367 und 312 mm. Totallänge aus der Gegend der Astrolabe-Bay. Den Beschreibungen entsprechend, jedoch die Entfernung zwischen dem vorderem Augenwinkel und Vorderrand des Trommelfells etwas grösser, als die Entfernung von der Schnauzenspitze bis zum vorderen Augenwinkel. Die Supraoculargegend mit 6—7 in der Quere verbreiterten Schildchen. Nackenschuppen nicht gekielt. Bauchschuppen in 90—97 Querreihen. Die Schnauze der zwei kleineren Exemplare ist gegen ihr Ende mehr verengt, spitziger zugerundet und oben zwischen den Nasenlöchern deutlich vertieft (SCHLEGEL'S Abbildung entsprechend), beim grösseren Exemplar ist die Schnauze gegen ihr Ende schwächer verengt, stumpfer zugerundet (wie bei PETERS & DORIAS Fig. 2) und zwischen den Nasenlöchern ganz flach (Geschlechtsunterschied?).

Färbung bei den zwei kleineren Stücken oben tief schwarz-braun mit in quere Reihen geordneten rundlichen gelben Mackeln; unten heller, die gelben Mackeln in der Quere mehr, weniger zusammenfliessend. Schwanz vom zweiten Drittel an gelb, schwarz geringelt. Das grösste Exemplar oben von grauer Grundfarbe und jeder gelbe Flecken mit breitem, am Rande verwaschenem schwarz-braunen Hofe umsäumt; Brust gelb mit grauer netzartiger Zeichnung.

5. VARANUS PRASINUS SCHLEG.

Monitor prasinus, SCHLEGEL «Verhandl. Nederl. overzeesche bes.» p. 42, Taf. 5, und «Abbildungen» 1837—1844, p. 78, Taf. XXII, Fig. 5. PETERS et DORIA «Ann. Mus. Genov.» XIII, 1878, p. 335, Taf. II, Fig. 3. *Varanus prasinus*, BOULENGER «Catal. Lizards» II, 1885, p. 321.

Ein prächtiges 605 mm. langes Exemplar aus der Gegend der Astrolabe-Bay.

Mit SCHLEGEL'S und BOULENGER'S Beschreibungen vollkommen übereinstimmend. Bauchschuppen in 80 Querreihen. Oben Türkisblau, jedoch sicher nur durch die Einwirkung des Alcohols, da die nach dem Leben angefertigten Abbildungen der SCHLEGEL'Schen Werke eine leuchtend smaragdgrüne Färbung zeigen. Am Rumpfe 11—12 in der Mitte winkelig gebrochene und mit der Spitze nach rückwärts gerichtete, schmale schwarze Querbänder; unten gelblich, ungefleckt.

Familia. SCINCIDAE.

6. TILQUA GIGAS SCHNEID.

Cyclodus boddaertii, DUMÉRIL et BIBRON «Erpétol. gén.» V, 1839, p. 752 (part.).
Cyclodus gigas, PETERS et DORIA «Ann. Mus. Genova» XIII, 1878, p. 365. *Tiliqua gigas*, BOULENGER «Catal. Lizards» III, 1887, p. 144. BOETTGER «Ber. Offenb. Ver.» p. 149 (1892).

FENICHEL erbeutete in der Gegend der Astrolabe-Bay zwei ausgewachsene Exemplare von 532 und 512 mm. Totallänge.

Von BOULENGER's Beschreibung nur in dem abweichend, dass das Interparietale bedeutend schmaler ist als das jederseitige Parietale, indem es nur die halbe Breite desselben erreicht. Das eine Stück hat 30, das andere 32 Schuppen über die Rumpfmittle.

Färbung oben fast aschgrau; die Randlinien der Kopfschilder mit schwarzbraunem Saume; über den Rumpf 9, über den Schwanz 14 schwarzbraune, unregelmässige Querstreifen. Kinn und Kehle gelblich-weiss mit sehr zerstreuten dunkeln Mackeln; Rumpfsseiten und Gliedmassen fast einfarbig schwarzbraun, hell-grau gefleckt; Bauch bei dem kleineren Exemplar rein weiss, bei dem grösseren dunkel gefleckt.

II. OPHIDIA.

Familia. BOIDAE.

Subfamilia. *Boinae*.

7. ENYGRUS CARINATUS SCHN.

Boa carinata, SCHLEGEL «Essai sur la Physionomie des Serpens» II, 1837, p. 397, Taf. XIV, Fig. 12 u. 13. SCHLEGEL «Abbildungen . . .» 1837—1844, p. 56., Taf. XVII, Fig. 6 u. 7. *Enygrus carinatus*, DUMÉRIL et BIBRON «Erpétol. gén.» VI, 1844, p. 479. PETERS et DORIA «Ann. Mus. Genova» XIII, 1878, p. 405. BOULENGER Catalogue of the Snakes in the British Museum» I, 1893, p. 107. BOETTGER «Ber. Offenb. Ver.» p. 152 (1892) und in «Semons Zoolog. Forschungsreisen in Austral.» Jenaische Denkschr. VIII, 1894, p. 120.

Diese kleine *Boa* der Alten Welt liegt in einem Exemplar vor aus der Gegend der Astrolabe-Bay und zwar in der Varietät B. von BOULENGER.

Mit den Beschreibungen übereinstimmend; hervorzuheben wäre nur, dass die Schuppen der Kopfoberseite vollkommen *glatt* erscheinen. Die Schnauze ist am Ende oben mit drei grösseren Schildchen bekleidet, hinter dem mittleren dieser Schildchen steht ein grösseres Schild, dahinter in zwei Längsreihen zusammen sechs. Zwischen den Augen 9 Reihen Schildchen und zwar 3 Reihen in der Medianlinie, die auf beiden Seiten von je einer breiteren und von diesen nach auswärts wieder von je 2 schmälere Reihen begrenzt werden. Der Augenkreis besteht aus 10 Schüppchen und dem 5. und 6. Supralabiale, also abweichend von BOETTGER's zwei Exem-

plaren aus Südost-Neuguinea, an welchen sich das 6. und 7. (seltener das 7. und 8.) Supralabiale in den Augenkreis hineindrängt. Supralabialia 10—10.

Schuppenformel: Squ. 34; G. $10/11$; V. 175; A. 1; Sc. $1/1+51+1$ (53).

Maasse: Totallänge 598 mm., Schwanzlänge 96 mm., Schwanzlänge in der Totallänge 6·2-mal enthalten.

Färbung: oben schmutzig-röthlichgelb, in der Medianlinie des Rückens eckige, dunkelbraune Flecken und Quermackeln die über der Rückenfirste zu einem unregelmässigen Zickzackband verschmelzen und ausserdem noch durch unregelmässige dichte Maschen verbunden werden. Unten gelblich, braungrau besprenkelt, mit netzartiger Zeichnung.

7. ENYGRUS ASPER GTHR.

Erebophis asper, PETERS et DORIA «Ann. Mus. Genova» XIII, 1878, p. 406. Taf. IV. BOETTGER «Ber. Offenb. Ver.», p. 152 (1892). *Enygrus asper*, BOULENGER «Catal. Snakes» I, 1893, p. 109.

Drei Exemplare aus der Gegend der Astrolabe-Bay.

Den Beschreibungen bis auf kleinere Abweichungen entsprechend. Vom Auge zu Auge 8—11 Schuppen auf der Kopfoberseite; das Auge von 10—13 Schuppen umringt; Supralabialia 10—11; Sublabialia 12—13.

Schuppenformel:

Squ. 34—35; G. $6/6+6$ (oder $7/6+7$) V. 135—140; A. 1.; Sc. 17—18.

Maasse:

1. Totallänge...	---	---	---	656	635	426
2. Schwanzlänge	--	---	---	33	33	32
2 in 1 enthalten	---	---	---	19·3	19	13·3.

Färbung: oben gelbbraun, am Rücken mit dunkel-nussbraunen bis kastanienbraunen, schwarzbraun umrandeten breiten Quermackeln mit denen auf den Rumpfsseiten ähnliche kleinere Flecken alternieren und stellenweise auch zusammenfliessen (wie es die prächtige Figur bei PETERS & DORIA vorzüglich veranschaulicht); unten gelblich, am äusseren Rand der Bauchschilde mehr-weniger schwarzbraun gefleckt.

Familia. COLUBRIDAE.

Subfamilia. *Dipsadinae*.

9. DIPSAS IRREGULARIS MERREM.

Dipsas irregularis, SCHLEGEL «Physion. Serp.» II, 1837, p. 271, Taf. XI, Fig. 12 u. 13. *Triglyphodon irregulare*, DUMÉRIL et BIBRON «Erpétol. gén.» VII, 2, 1854,

p. 1072. *Dipsas irregularis*, PETERS et DORIA «Ann. Mus. Genova» XIII, 1878, p. 394. BOETTGER «Ber. Offenb. Ver.» p. 153 (1892) und in «Semons Zool. Forsch. r.» Denkschr. Jena VIII, 1894, p. 121.

Diese sehr veränderliche Art ist in zwei Exemplaren vor mir aus der Gegend der Astrolabe-Bay.

Kopfumriss oval; Augen gross, hervorspringend, der Höhendurchmesser des Auges das Doppelte der Entfernung des Auges vom Kieferrande. Das grössere Stück hat 9 Supralabialia von denen auf der linken Seite das 3., 4., 5. und 6., auf der rechten nur das 4., 5. und 6. das Auge von unten begrenzen; das kleinere hat 8 Supralabialia, von denen beiderseits das 3., 4. und 5. an das Auge stossen, was aber davon herrührt, dass das Rostrale mit den beiderseitigen ersten Supralabialia, ferner mit den Nasalia und zum Theil auch mit den Internasalia verschmolzen ist, wodurch auch das Nasenloch von der Schnauzenseite mehr nach oben gerückt ist. Frenale deutlich, ein schmales und hohes Præoculare, dessen obere Ecke die vordere Aussenspitze des Frontale nicht berührt. Postocularia 2. Temporalia sehr unbeständig, am grösseren Exemplar rechts 3+2+3 (die hintersten sehr lang und schmal), auf der linken Seite 3+3 (von den letzteren die oberen zwei lang und schmal, das untere in drei Schildchen zerlegt); am kleineren Exemplar rechts 3+2+2, links 3+3+2. Schuppen des Rumpfes und des Schwanzes vollkommen glatt, ohne Endporen; die der Rückenfirste am grössten, hexagonal und beiderseits von einer Reihe grösseren Schuppen begleitet. Bauchkante scharf.

Schuppenformel:

Squ. 21; G. $\frac{2}{2}$; V. 245; A. 1.; Sc. $\frac{75}{75} + 1$
 « 21; « $\frac{2}{2}$; « 247; « 1.; « $\frac{68}{68} + 1$.

Maasse:

1. Totallänge	---	---	---	1392 mm.	844 mm.
2. Schwanzlänge	---	---	---	236 "	127 "
2 in 1 enthalten	---	---	---	5·9	6·6.

Färbung: Dass grössere Exemplar oben rötlich-bleigrau, am Rücken mit ihrer Spitze nach vorne gerichteten winkelligen, dunkel schiefergrauen Querstreifen, die auf dem Schwanze zu kleineren Mackeln werden. Der dunkle Temporalstreifen kaum angedeutet. Unten gelb, am Bauche rötlich-braun besprenkelt; Schwanzunterseite grau. Das kleinere Stück ist ähnlich gezeichnet, aber der Grundton ist am Rücken hell gelbbraun und die winkelligen Querstreifen dunkel rothbraun.

Subfamilia. *Elapinae*.

10. DIEMENIA MUELLERI SCHLEG.

Elaps Mülleri, SCHLEGEL «Verhand. Nederland. overzeesche bes.» Rept. p. 66, Taf. IX, Fig. 1 u. 2 und «Essai Physion. Serp.» II, 1837, p. 452, Taf. XVI, Fig. 16 u. 17. *Pseudelaps Mülleri*, DUMÉRIL et BIBRON «Erpétol. gén.» VII, 2, 1854, p. 1233. *Diemenia Mülleri*, PETERS et DORIA «Ann. Mus. Gen.» XIII, 1878, p. 408. *Diemenia muelleri*, BOETTGER in «Simons Zool. Forsch. r.» Jena. Denkschr. VIII, 1894, p. 121.

Diese schöne und seltene Schlange liegt in einem Exemplar vor aus der Küstengegend der Astrolabe-Bay.

Der ursprünglichen Beschreibung von SCHLEGEL sehr gut entsprechend. Postnasale in Berührung mit dem Präoculare; 2 Postocularia; 7 Supralabialia, von denen das 3+4 an das Auge stossen; Temporalia 1+2; beiderseits 4 Sublabialia in Berührung mit den Inframaxillaria.

Schuppenformel: Squ. 15; G. 3; V. 157; A. $\frac{1}{1}$; Sc. $\frac{35}{35}+1$.

Maasse: Totallänge 528 mm., Schwanzlänge 72 mm., letztere in der Totallänge 7·33-mal enthalten.

Färbung: Bei der ziemlichen Verschiedenheit des Farbenkleides der bisher bekannten Stücke, glaube ich mein Exemplar des näheren beschreiben zu müssen. Rücken hell zimmtbraun, gegen den Bauch zu heller; auf der Rückenfirste verläuft vom Halse bis zur Schwanzspitze ein bleigrauer Längsstreifen in der Breite von $1\frac{1}{2}$ —2 Schuppen. Kopf oben grünlich-grau (im Leben wahrscheinlich grasgrün), fein dunkelbraun besprenkelt. Auf dem hinteren Theil der Supraocularia und des Frontale befindet sich eine schwarze ankerförmige Zeichnung, deren Stiel auf der gemeinsamen Naht der Parietalia lagert; zu dessen Seiten je ein ovaler schwarzer Flecken. Am Hinterkopfe liegt eine breite herzförmige Mackel, deren hinteres Ende am Nacken mit dem breiten aufsteigenden Ast des schwarzen Postocularstreifens correspondiert; hinter der Nackenmackel am Halse ist noch ein schwarzes Querband. Zu bemerken ist, dass der auf den Pileus zu liegen kommende Theil dieser Zeichnungen hell-weiss umrandet wird. Am hinteren Winkel des Postnasale beginnt ein schmaler, tief samtschwarzer Streifen, der hinter dem Auge an Breite zunehmend wagrecht bis zum Halsbände hinzieht und von unten durch einen weissen (im Leben möglicherweise hell rosafarbenen) ebenso breiten Streifen begleitet wird. Am äusseren Rande des Supraoculare stehen zwei kleine rundliche Mackeln, unter dem Auge eine \perp -förmige schwarze Figur, deren vorderer Ast als supralabialer Saum bis auf das Rostrale hinzieht. Kinn, Kehle und Halsunterseite sind tief-schwarzgrau mit stahlblauem Schiller. Bauch hell gelbbraun (im Leben vielleicht hell-grün), ungefleckt. Am abgetrocknetem Exemplar sind alle Farben sehr glanzvoll und schillernd. Hervorzuheben wäre noch, dass sich der Postoculare schwarze und der ihn begleitende

helle Streifen durchaus nicht so weit auf die Halsseiten erstreckt, als diess in den Figuren 1 und 2 bei SCHLEGEL (Verh. Nederl. overze. bes.) dargestellt ist.

Pag. 80.

Species faunae Hungaricae generis Gasteruption. Auctore
VICT. SZÉPLIGETI, Professore Budapestinensi.

Pag. 82.

EINE AUF HÖHLENBEWOHNENDEN KÄFERN VORKOMMENDE NEUE LABOULBENIACEE.

Von Dr. GY. v. ISTVÁNYFI in Budapest.

Tab. II.

Laboulbenia gigantea mihi.

Pallide-ochracea, stipite cylindraceo, inferne bicellulari, superne e cellulis 5—6 in series duas dispositis formato, basi attenuato et in nodulum obconicum brunneum, animalculo arcuissime adhærentem desinente, 700—800 μ longo, 50—60 μ lato, membrana crassa poris multissimis perforata; perithecio conoideo ochraceo, sursum in collum pertusum, mamilla nigra terminato, 240 μ \times 60—70 μ ; pseudoparaphysibus dichotome vel lateraliter ramosis, longitudinem perithecii multoties superantis, ex articulis facile secedentibus formatis, dilute ochraceis, numerosis, arcuato curvatis vel circinnatis 300—400 μ \times 10—20 μ (ad basin), sursum apice acutis vel subconicis, stipite annulo nigro unico separatis; sporidiis fusiformibus, hyalinis, bicellularibus, cellulis nucleo præditis, 20 μ \times 8—9 μ , cum tunica crassa 15 μ , tunica irregulariter incrassata.

Differt a *Laboulbenia armillari* BERLESE (Laboulbeniaceæ p. 14. t. II. apud Saccardo, Sylloge Fungorum. VIII. 1889. p. 911.) magnitudine, totus fungus (stipes et perithecium) 900—1200 μ altus, 60—70 μ latus, (species maxima Laboulbeniacearum), membrana poris perforata, perithecio obconico 240 μ \times 60—70 μ , stipite cylindraceo longissimo 700—800 μ longo, 50—60 μ lato, pseudoparaphysibus arcuato curvatis vel circinnatis, numerosissimis, perithecii longitudinem multoties superantis, apice acutis vel subconicis stipite annulo nigro unico separatis.

Habitat in elytris, pedibus thoraceque *Pristonychia cavicolae*; legit et benevole communicavit Dom. LUDOVICUS BIRÓ in antro prope Raduč, comit. Likabrbava Croatiae, 1894. Prima Laboulbeniacearum species cavicola.

Die eben beschriebene Art ist die erste, in Ungarn beobachtete Laboulbeniacee, und unterscheidet sich solche besonders durch ihre beträchtliche

Grösse von den anderen Vertretern ihrer Familie. Die grössten, ausgewachsenen Exemplare erreichen eine Länge von 1200 μ . und sind als gelbe Borsten am Körper der befallenen Laufkäfer leicht zu erkennen. Für die Biologie unserer Art ist es von besonderem Interesse, dass sie auf höhlenbewohnenden Laufkäfern lebt; sie ist somit die erste in Höhlen beobachtete Laboulbeniacee.

Von dieser kleinen Familie sind bisher nur 15 Arten bekannt geworden, und hat von diesen PEYRITSCH allein 11 Species beschrieben. Die Laboulbeniaceen scheinen also nach dem Osten Europas hin eine ziemliche Verbreitung zu besitzen.

Die ausgewachsenen Individuen sind nach dem allgemeinen Typus der *L. Rougetii* gebaut und trägt der ungemein lange Stiel (Fig. 1) das ovale Perithecium und Paraphysenbüschel. Der Peritheciumträger (pt) wird von 3 Zellen, und der Paraphysenstiel für gewöhnlich ebenfalls von 3 Zellen (pk.) gebildet. Die Paraphysen treten als ziemlich lange (300—400 μ .) Zellfäden auf, die verästelt einen mächtigen Schopf bilden, und sind für gewöhnlich in den jüngeren Stadien kreiselnd aufgerollt. Die Entstehung des Perithecium zeigen die Figuren 2. 3. 4., das jüngste Stadium ist in Fig. 6 abgebildet, wo die seitliche über der zweiten Stielzelle sichtbare Zelle die Peritheciumanlage darstellt, aus den übrigen 1, 2, 3 Zellen entwickelt sich der Peritheciumträger, aus 4 bildet sich der Ring, und die darüber stehende Zelle entspricht dem basalen Theil der Paraphysen. Auf Fig. 4 ist ferner auch die Ausbildung der Ascen, — soweit dies an dem todten Materiale zu verfolgen war — angedeutet. Die mit Sporen vollgepropften Perithechien entladen sich ihres Inhaltes sehr leicht im Wasser des Präparates und zeigen dann die heraustretenden Sporen interessante Zellhautverdickungen und Quellungserscheinungen, die in Fig. 7 vorgeführt werden. Die Sporen sind immer zweizellig und in jeder Zelle ist der Kern, wie auch in den übrigen vegetativen Zellen der *L. gigantea*, in den jüngeren Stadien ohne Reaction sichtbar. Die Membran der ausgewachsenen Exemplare nimmt allmähig eine rostbraune Farbe auf, und die stark verdickten Stielzellen werden von Porenkanälen durchbohrt, die an der Oberfläche der Membran als spaltförmige Tüpfeln erscheinen. (Fig. 8.)

Verfasser wird die Laboulbeniaceen weiter verfolgen und auf dem Wege der Culturen ihre Entwicklungsgeschichte näher studieren, da dies an dem ihm zur Verfügung stehenden abgetödteten Materiale nicht möglich war, und glaubt die Ansicht im Gegensatz zu PEYRITSCH schon jetzt auszusprechen, wonach die *L.* doch als Parasite aufzufassenn wären.

(Bot. Abth. d. ung. Nat.-Museums. Budapest. V. Széchenyi u. 1., II. 17. d. 25. April 1895.)

FIGURENERKLÄRUNG.

- Fig. 1. *Laboulbenia gigantea*; ausgewachsenes Individuum. 150°
 Fig. 2. Junges Individuum. 350°
 Fig. 3. „ „ 150°
 Fig. 4. Zeigt die Ringbildung und das Auftreten der Asci. 350°
 Fig. 5. Altes Perithecium, mit Scheidewänden. 350°
 Fig. 6. Jüngerer Stadium, die nummerirten Zellen sind die Anlagen des Peritheciumträgers und des Perithecium. 350°
 Fig. 7. Aus dem Perithecium ausgepresste Sporen. 350°
 Fig. 8. Zellwand des Peritheciumstieles mit den spaltförmigen Tüpfeln. 670°

Pag. 86.

ÜBER DIE ARTEN DER MONDVIOLE.

Von Dr. V. v. BORBÁS in Budapest.

In Europa wachsen nur zwei Arten der Gattung *Lunaria* Tourn.: eine mehr nördliche und westliche *L. rediviva* L. und eine südliche *L. annua* L. Unter den Breitegraden Ungarns treffen sie aber zusammen, ja sie wachsen z. B. im Vrátznathale, sowie bei den Herkulesbädern fast gemischt zusammen.

L. rediviva L. ist genügend bekannt; dennoch wäre es wünschenswerth, bestimmt nachzuweisen, ob die in den Pyrenäen heimische *L. alpina* Bergeret Phytomatotechnie III (1775) p. 115 sich von *L. rediviva* wirklich unterscheidet, oder ob sie nur eine Abänderung, resp. Synonym derselben sei.

Die Biologie und die systematischen Verhältnisse der *L. annua* L. oder *L. biennis* Moench sind aber minder genügend erklärt. Sie wird öfters als eine ein- oder zweijährige Pflanze mit gewöhnlicher, verzweigter und unverdickter Wurzel beschrieben und so wird die Pflanze bei *Tabernaemontanus*, DALECHAMPS auch abgebildet. Bei *Dodonaeus*, *Lonicerus*, *Lobelius*, *Besler* und *Morison* dagegen ist die *Lunaria Graeca* Lobel., *Viola latifolia* Dod. oder *Levcóium lunatum* Mor. mit rübenförmig verdickter Wurzel abgebildet; darauf bezieht sich auch der Name bulbonac, bolbonac oder bolbanac, wie die *L. annua* vor LINNÉ öfters genannt wurde.

Es ist sehr auffallend, dass die «einjährige» Mondviole nach TRATTINICK, DE CANDOLLE und GAUDIN manchmal auch dreijährig beobachtet wurde, und ferner dass die Botaniker* auch nach LINNÉ die radices fasci-

* LAMARCK et DE CANDOLLE, Fl. Fr. IV. p. 688, NEES, Genera plant. VII. Nr. 617.

culatas noch öfters erwähnen, dennoch wurde dieses Merkmal weder systematisch besonders bewerthet, noch biologisch erklärt.

Man kommt aus der Literatur überhaupt sehr schwer in's Reine, ob *L. annua* wirklich nur eine einfache, unverdickte Wurzel hat. Man hat sie mit der dickwurzigen Form öfters verwechselt oder von dieser nicht stark getrennt. Es ist nicht genügend klar, ob diese zwei Formen bestimmt verschieden sind; fraglich ob eine *Lunaria annua* ohne verdickte Wurzeln wirklich existirt, oder ob nur die Wurzeln ungenügend beschrieben sind. Wir lesen noch im Jahre 1888 in BOISSIER Fl. orient. suppl. p. 48 bei *L. biennis*: «Fibrae radicales inferne in tubera clavata sesquipollicaria sensim incrassatae» besonders hervorgehoben; es ist aber weiter nicht erklärt, ob die Wurzel der *L. biennis* immer so knollig sei, oder ob BOISSIER hier eine Abänderung der *L. biennis* radice tuberosa meint, während SCHUR einerseits auf Grund «radice filipendula perenni, siliculis ellipticis utrinque obtusis» und in der Vermuthung einer hybriden Pflanze anderseits («an *L. bienni-rediviva*») in seiner Enumeratio pl. Transsilv. p. 64, eine b) *elliptica* der *L. biennis* unterschied.

Ich selbst benannte eine Form der *Lunaria* «*annua*» radice fasciculata in der Oesterr. Botan. Zeitschr. 1891. p. 422 als *L. pachyrrhiza*, nachdem mich J. BORNMÜLLER, ein verlässlicher Kenner der Gartenpflanzen, sowie der Flora von Süd-Europa, in lit. versicherte, dass *L. biennis* keine rübenförmige Wurzel hat. «*L. biennis* wird in den Gärten als 1—2jährige Pflanze kultiviert, d. h. im Juni-Juli ausgesät um in Mai Blüthen zu haben. Die Wurzel ist mir da nie als rübenförmig aufgefallen, sonst würde ich mich dessen erinnern.»

Unsere Pflanze zeichnet sich durch eine besondere biologische Eigenthümlichkeit aus. Nach meiner Meinung vermehrt sie sich durch ihre kleinen Rüben analog der Kartoffel. Man kann dieses nach den Reservestoff ansammelnden Rüben der unterirdischen Triebe behaupten.

Sie hat nämlich, obwohl sie zu den Dicotyledonen gehört, nur Adventiv-Wurzeln. An dem Keimpflänzchen bemerkt man, dass die eigentlichen dünnen Wurzeln bald absterben, der hypocotyle Theil verlängert sich aber stärker, und bleibt als ein dünnes Rhizom in der Erde. Aus der oberen Seite treibt er dann die queckenartigen unterirdischen Triebe, aus welchen die blühenden Stengel hervorsprossen. Aus der unteren Seite des hypocotylen Theiles sprossen auch Triebe, welche mit haarförmigen, kürzeren oder längeren Wurzelfasern besetzt sind. Diese Triebe verdicken sich zu kleineren oder grösseren Knollen. Diese sind länglich, spindelförmig, ellipsoidisch etc.; sie zeigen bräunliche Quernarben, aus deren Mitte ein Wurzelfaden oder kleinere Büschel derselben entspringen.

Meine Exemplare mit solchen Rüben sind im April-Mai gesammelt, Knöspchen konnte ich daran noch nicht sehen, ich glaube aber, dass später

sich solche entwickeln und dadurch die *L. pachyrrhiza* sich vermehrt. Ich habe auch ein Exemplar gesehen, dessen längliche Rübe wie ein Rhizom horizontal in der Erde lag, aus deren Spitze der blühende Trieb hervorgewachsen war. Wenn also die *L. pachyrrhiza* sich so durch den Napulus vermehrt, kann sie weder einjährig noch zweijährig, sondern muss sie mehrjährig sein, wie die Kartoffel. Der Wurzelhals der *L. pachyrrhiza* ist öfters mit den Blattresten früherer Jahre dicht bedeckt, welcher Umstand die Mehrjährigkeit beweist.

Es ist sehr naturgemäss die *Lunarien* in *Biennes*, *Napuligeras* und *Rhizomatosas* einzutheilen. Da aber *L. Coreyraea* und *L. rediviva* gleich grosse Blüten besitzen, und auch die Bezeichnung der Blätter viel dichter und jener der *L. rediviva* mehr ähnlich ist; da überdies in den Herbarien die *Lunarien* öfters ohne unterirdische Theile liegen, so stelle ich S. 6 die Mondviolen zuerst nach der Bezeichnung der Blätter analytisch zusammen; S. 6—10 folgen sie aber in natürlicher Reihe nach einander.

Pag. 97.

Additamenta ad cognitionem Fungorum Hungariae.
A Dre J. ISTVÁNYFI Budapestinensi.

Pag. 111.

AGROSTOLOGISCHE BEMERKUNGEN

ÜBER GABRIEL PERLAKY'S «FLORISTISCHE MITTHEILUNGEN.»

Von CARL VON FLATT in Alsó-Lugos.

Die Aehrchen der *Elymus caput Medusae* L. und *E. crinitus* SCHREB., haben nur eine *einzig*e Zwitterblüthe, worüber sich Jedermann immer überzeugen kann, und wie es auch die Haupt-Edition der Species Plantarum (für *E. cap. Med.*) richtig ausspricht. Die weiteren Ausgaben (welche ich alle besitze: Ed. I. II. III. IV.) erwähnen die «*spiculis bifloris*» unrichtig.

Nach dem heutigen Stande der Agrostologie, wird die Gattung *Elymus* unter anderem auch durch die «*zwei-Vielblüthigkeit*» der Aehrchen charakterisirt, ja sogar dieses *einzig*e Merkmal unterscheidet sie genügend von *Hordeum*, bei welcher die Aehrchen immer nur eine *einzig*e Zwitterblüthe haben.

GRISEBACH, der die Gramineen Russlands für LEDEBOUR'S «Flora Rossica» aufarbeitete, hat alle *einblüthigen Elymus*-Arten unter dem Namen *Medusather* als besondere Section unter der Gattung *Elymus* gelassen.

Dieselbe Section hat eben wegen der «Einblüthigkeit» BENTHAM unter dem Namen *Crithopsis* JAUB. et SPACH, zu der Gattung *Hordeum* übertragen. HACKEL behielt diese Section bei *Hordeum*, nur taufte er sie in *Cuviera* (KOEL.) um, indem er unter *Crithopsis* JAUB. et SPACH nur allein *Elymus Delileanus* SCHULT. liess.

Ich halte *Hordeum caput Medusae* allein nur als eine schwache Varietät des *Hordeum crinitum*: *glumis tenuissime setaceis horizontaliter patentibus*. Die *Elymus*-Arten könnte ich sagen, sind ohne Ausnahme Pflanzen des Orients, und unter ihnen dringt nur die Varietät oder (wenn es jemandem so besser gefällt) Art *H. caput Medusae*, bis in die Iberische Halbinsel, d. i. das heutige Spanien und Portugal hinein. Iberia jedoch nennt man auch das heutige Georgien (Grusium), und so ist es gewiss, dass bezüglich der Urheimat Irrthümer unterlaufen, weil *H. caput Medusae* mit *H. crinitum* auch in Georgien vorkommt, und in Anbetracht, dass die *Elymus*-Arten durchgehends orientalische Pflanzen sind, ich vielmehr geneigt bin für den classischen Boden der *Medusather*-Section Russisch-Iberien zu halten, als wie Spanisch-Iberien.

Das, in SCHEUCHZER's «Agrostographia» (1719.) p. 20 erwähnte «*Gramen Hordeaceum, spica, aristis longissimis circumvallati*» ist nichts anderes, als das heutige *Hordeum crinitum* (welch' feine Distinction von SCHEUCHZER!) wie auch LINNÉ seinen früheren Irrthum in der II-ten «Mantissa», p. 327, schon rectificirte. Auch WULFEN zieht diese SCHEUCHZER'sche Art in seiner «Flora Norica» p. 173, zu *Elymus crinitus* SCHREB. Die ersten Auskünfte über das Vorkommen dieses Grases in Smyrna verdanken wir nicht SCHREBERN, sondern SCHEUCHZER, von dem SCHREBER diese Daten nur einfach übernommen hat. SCHEUCHZER schreibt: «*Gr. secalinum aristis longissimis* SHERARDI, qui Smyrnâ misit.»

Wenn wir den III. Band des «Plantarum historiae universalis Oxoniensis» correct citiren wollen, so dürfen wir diesen Band (überhaupt wenn vom Autor die Rede ist, wie z. B. in der Abhandlung PERLAKY's über *Valerianella*, p. 102: «*Pseudovaleriana annua, semine coronato major Lusitanica Nobis*») nie mit MORISON's Namen und Person in Verbindung bringen, weil MORISON schon im Jahre 1683 starb, ohne dass er den geringsten wissenschaftlichen Nachlass für den in 1699 erschienenen dritten Band der «Hist. Oxon.» zurückgelassen hätte, so, dass wir diesen dritten Band nicht einmal als MORISON's «opus posthumum» betrachten dürfen. Dieser dritte Band ist ausschliesslich JACOB BOBART's eigene Arbeit, und eben desshalb erwähnen Viele denselben allein unter BOBART's Namen (MORISON's Namen gänzlich auslassend); so z. B.: SCHEUCHZER Agrost. (1719) p. 29., BURMANN Thesaur. zeylan. (1737.) pp. 173, 174, etc., und so muss bei obigem Citat: «*Pseudovaleriana, annua, etc. . . Nobis*» als Autor BOBART verstanden werden. Es ist dies nothwendig zu wissen,

weil der erste Beschreiber *Elymus caput Medusae* eben auch — BOBART war.

Bei Benützung von BIEBERSTEIN'S «Flora taurico-caucasica» ist es unbedingt nothwendig auch den im Jahre 1819 erschienenen III. Band, oder besser gesagt «Supplement» durchzublättern, da dieser sehr viele Unrichtigkeiten der vorhergehenden zwei Bände berichtigt. Ein eclatantes Beispiel hiefür bieten eben *Elymus caput Medusae* und *E. crinitus* (Conf. N. 209 u. 210 in Band I., pp. 81—82, und III., pp. 90—91.)

Die Abbildung BUXBAUM'S (Plant. minus cognit. Cent. I., tab. LIII., Fig. 1.) ist in BIEBERSTEIN'S «Supplement» zu *Elymus crinitus* citirt, und ist nicht einmal so schlecht, obwohl BUXBAUM selbst sagt: «*Occurrit in montanis circa Bosphorum spica longe graciliore, quam quod hic delineatum et in Iberia collectum*» etc. Hier bezeichnet Iberia Georgien, und es ist möglich, dass unter diesen Namen viele die Iberische Halbinsel verstanden.

Nachdem ich schon zwischen *Hordeum caput Medusae* und *crinitum* nur einen sehr geringen Unterschied sehe, erwähne ich dennoch, dass ich das bisher unter *H. crinitum* eingereihte *Hordeum oligostachyum* FLATT (e sectione *Cuviera* HACK., non KOEL., nec BENTH.) als eine besondere Art betrachte. Ich verstehe hier jene Pflanze, welche J. BORNMÜLLER im Jahre 1889 am 22. April im östlichen Theile Anatoliens «*Amasia, in collinis regionis calide N. 176.*» sammelte und HACKEL als *Elymus crinitus* SCHREB. bestimmte. Die Grannen dieser Art sind viel *breiter* (bandförmig), ausserdem lässt die nur aus *einigen* Aehrchen gebildete Aehre diese Form leicht von unseren Sct.-Andräer Exemplaren unterscheiden. (FLATT herb. Nr. 7040.)

*

Derselbe analoge Fall ist zwischen *Triticum cristatum* und *T. imbricatum*. Auch hier machen «*spica glabra*» und «*hirsuta*» den Unterschied, und auch hier wurden diese Arten nach dem heutigen Stande der Agrostologie aus der Gattung *Triticum* ausgeschieden und in die Gattung *Agropyrum* GAERTN. eingereiht, wo sie jetzt eine besondere Section: *Eremopyrum* LEDEB. bilden. Diese sind meist *einjährige* Gräser; die kurzgestielten Aehrchen häufen sich *zweireihig* in einer *dichten, kurzen* Aehre, und die *schmalen* Kelchspelzen sind *beinahe einseitig* und *gekielt*.

Pag. 116.

EINIGE BEMERKUNGEN ZUR «LITHIOTIS»-FRAGE.

Von Dr. EMERICH LÖRENTHEY in Budapest.

Tab. III.

Dass die bisher bekannten «*Lithiotis*»-Exemplare, in dem Sinne, wie dieselben SPADA,¹ BRONGNART,² SCHIMPFER,³ SAPORTA,² BR. SCHLOTTHEIM,³ ETTINGSHAUSEN,⁴ BR. ZIGNO⁵ und anfangs GÜMBEL² nahmen, nicht existieren, ist neuerdings durch GÜMBEL⁶ und G. BÖHM⁷ klar bewiesen worden.

Mein Ziel ist nunmehr die Besprechung zweier solcher Exemplare, die ZIGNO für «*Lithiotis*» hielt, die aber bis dato noch so ziemlich unbekannt sind. Da dieselben nun von einem neuen Fundorte und aus einer anderen geologischen Periode herrühren, als die in der Literatur bisher unter der Benennung «*Lithiotis*» angeführten Ostreaceen, so glaube ich nicht unrichtig vorzugehen, wenn ich dieselben beschreibend, mit meinen Beobachtungen die gründlichen und corrigirenden Beobachtungen BÖHM'S bestätige.

Folgende Publication herauszugeben, bewog mich nun der Umstand, dass in der Sammlung des paläontologischen Institutes der Budapester kön. ung. Universität zwei Petrefacten-Exemplare vorhanden sind, die BR. ZIGNO für *Lithiotis* erkannte und waren dieselben auch in die phyto-

¹ Catal. Lapid. Veron. Mantissa. Edit. 1739 P. 28. et Mant. Edit. 1740. P. 11. Tab. III.

² GÜMBEL. Die sogenannten Nulliporen und ihre Betheiligung an der Zusammensetzung der Kalksteine. Abhang. P. 48. (Abh. d. math.-physik. Classe d. kön. Bayerischen Akad. d. Wiss. Bd. XI. Taf. II. Fig. 13. u. 14.) 1874.

³ Nachträge zur Petrefacten-Kunde. P. 49—51. II. Tab. VII. Fig. 1—2. Tab. V. Fig. 3. 1822.

⁴ Fossile Pflanzen aus Marmorschichten im Venetianischen . . . [(Schreiben an Herrn Dir. v. HAUER, de dato Padua 9 febr. 1871.) Verhandl. d. k. k. geol. R. A. Jahrg. 1871. P. 54.]

⁵ Annotazioni paläontologiche-Sulla *Lithiotis problematica* di GÜMBEL. (Mem. d. Instituto Veneto d. Science. Vol. XXI. Taf. I. mit 7 Figuren.)

⁶ *Lithiotis problematica* GÜMB., eine Muschel. (Verhandl. d. k. k. geol. R. A. Jahrg. 1890.)

⁷ *Lithiotis problematica* GÜMB. (Bericht d. naturforsch. Gesell. zu Freiburg J. B. Bd. VI. 1892.)

paläontologische Abtheilung der obenerwähnten Sammlung eingetheilt. Ich theile nun bezüglich dieser beiden Exemplare die Notizen weiland Prof. MAX HANTKEN DE PRUDNIK mit, der dieselben, wie es scheint, behufs Veröffentlichung abzeichnen liess, denn ich fand in seinem Nachlass ein fragmentarisches Manuscript, dass ich wortgetreu nachfolgen lasse.

«Lithiotis cretacea, eine neue Pflanzenspecies aus der Kreide-Periode.

Wie ich schon in meinem Werke: «Die Kohlenflötze und der Kohlenbergbau in den Ländern der ungarischen Krone» auf Pag. 164 bemerkte, theilt sich in der Gegend von *Urkiút* und *Ajka* das System aus der Kreide-Periode in mehrere Sectionen, deren jede durch eine eigenthümliche Fauna scharf charakterisiert ist. — In der Gegend von *Ajka* lassen sich drei Hauptabtheilungen unterscheiden, und zwar eine unterste marine, die zumeist aus Kalkstein besteht, eine mittlere, die ausschliesslich aus Süswasser — und brackigem Wasser abgesetzten Mergel- und Kohlenflötzen — und eine obere Hauptabtheilung, die ausschliesslich *marine Mergel* und Kalksteine enthält. Die unterste Hauptabtheilung zerfällt ebenfalls in drei Horizonte, und zwar sind die unmittelbar unter den Steinkohlen von *Ajka* auftretenden Kalksteinschichten besonders durch *Gasteropoden* charakterisirt, von welchen besonders eine *Globiconcha*-Species (*Globiconcha baconica* HANTK.) sehr häufig auftritt. Unter diesem durch *Globiconcha baconica* charakterisierten Kalksteine ist eine (zweite) Kalksteinschicht entwickelt, die in ziemlich beträchtlichen Mengen eigenthümliche Reste enthält, bezüglich deren Natur ich nicht im Reinen war. In meiner oben erwähnten Arbeit habe ich nun angeführt, dass dies Bruchstücke grosser Muscheln, wahrscheinlich Ueberreste von *Rudisten* sind, hinzufügend, dass dieselben dem Aussehen der oberen Schalenflächen nach, überaus dem «*Radiolites canabiculatus*» gleichen.

Seither gelang es mir gelegentlich von an der Fundstätte fortgesetzten Nachforschungen einige Exemplare der fraglichen Ueberreste aufzufinden, deren intacter Erhaltungszustand mich davon überzeigte, dass diese Petrefacten unmöglich *Rudisten* sind. *Trotzdem ich nun zur Bestimmung der eigentlichen Natur dieser fraglichen organischen Ueberreste keinerlei sichere Basis gewinnen konnte, erwiesen mir dieselben dennoch einen grossen Dienst, da, als ich im Jahre 1881 die reichhaltige Petrefacten-Sammlung des Br. ZIGNO besichtigte, ich nur mit ihrer Hilfe im Stande war mich davon zu überzeugen, dass die in Rede stehenden Ajkaer Petrefacten zu denselben organischen Körpern gehören, wie die in der Petrefacten-Sammlung des Br. Zigno unter der Benennung «Lithiotis problematica» gehüteten Petrefacte.*

Die Aehnlichkeit zwischen den *Ajkaer* und *italienischen* Exemplaren ist so gross, dass ich dieselben auf den ersten Blick als zu einem Genus gehörend erkannte.*

HANTKEN erkannte aber auch alsbald die grosse Aehnlichkeit, welche zwischen den «*Lithiotis*» von *Ajka* und den *Ostreaen* obwaltet, und obwohl dazumal noch die Lehre vom pflanzlichen Ursprunge der «*Lithiotis*» dominirte, sprach er sich doch schon 1882 in seinen Universitätsvorträgen — (wie mir dies Herr Dr. FRANZ SCHAFARZIK auf Grund seiner damaligen Notizen mitzutheilen die Güte hatte) — bei Besprechung der geologischen Verhältnisse von *Ajka* folgendermassen aus «die Kalksteinbank besitzt eine Mächtigkeit von 1 m. und sind in derselben in grosser Menge calcinirte Pflanzen-Ueberreste vorhanden, und zwar solche, die Muscheln gleichen Er (HANTKEN) findet dieselben Austern ähnlich; sollte sich aber der pflanzliche Ursprung derselben bewahrheiten, so würden die Exemplare aus dem *Bakony* jedenfalls zu einer neuen Species gehören und wären dieselben als *Lithiotis baconica* nov. sp. zu beschreiben.»

Hieraus ist ersichtlich, dass ZIGNO die *Ajkaer* Exemplare für «*Lithiotis*» definirte, HANTKEN aber, der dieselben mit den Original-Exemplaren ZIGNO's verglich und die generelle Identität derselben allsogleich erkannte, sprach sich schon 1882 dahin aus, dass dieselben einer *Ostrea* ähnlich sind. So war also nach MASSOLONGO HANTKEN der erste, der die Verwandtschaft zwischen «*Lithiotis*» und *Ostrea* erkannte, nur dominirte ihm noch die Ansicht ZIGNO's derart, dass er sich diesbezüglich nicht mit voller Bestimmtheit erklärte, nachdem der eigentliche Haupttheil von *Ostrea*, die Muschel, bei den *Ajkaer* Exemplaren nicht losgebracht werden konnte, so innig sind dieselben mit einander verwachsen.

Betrachten wir nunmehr, inwieferne die Bemerkung HANTKENS, dass die nord-italienischen und *Ajkaer* Exemplare zu *Ostrea* gleichen, denn eigentlich berechtigt ist?

Die ungarländischen Exemplare stimmen, wie dies aus der Vergleichung der beigegebenen Tafel mit der Tafel ZIGNO's (aus dessen im Jahre 1879 erschienenen Werke) hervorgeht, mit den dort gezeichneten überein. Meine Figur 1 stimmt vollkommen mit dem unteren Theile der von ZIGNO gegebenen Fig. 1 überein, nur dass während auf der Figur ZIGNO's der von ihm als callus (Stiel) genommene Theil beiderseits mit sogenannten «Blättern» verziert ist, bei meiner Form nur der «Stiel» genannte mittlere Theil vorhanden ist und daran nur eine einseitige «Blätter»-zier, während dieselben auf der anderen Seite abgebrochen sind. Nimmt man nun diese Blätter besser in Augenschein, so gewahrt man, dass es keine «cylindri-

* HANTKEN citirt am Ende seines Manuscriptes noch die Arbeiten SPADA's ZIGNO's und SCHLOTTHEIM's.

schen Blätter» sind, wie dies ZIGNO sagt, sondern die Enden (Ränder) der die Schalen der Austern bildenden grossen Schalenblättchen, die nach Schuppenart auf einander gelagert sind. Diese Schalenblättchen sind rundherum durchaus charakteristisch ausgebildet — bei meinem kleineren Exemplare ebenso wie bei dem grösseren, wo auf der Fig. 2 im oberen Theile derselben sowohl die runden Linien, als auch Endspitzen der einzelnen Plättchen recht gut ersichtlich sind. GÜMBEL bemerkt in seiner Abhandlung aus dem Jahre 1890 ganz richtig, dass die kalkige, welligblättrige Structur der äusseren Schalenoberfläche auf eine Muschel schliessen lässt. Auch solche Schalenblättchen entstehen aus mehreren dünnen Blättchen, wie das sowohl hier, als auch bei allen anderen, dem Einflusse der Atmosphäerilien ausgesetzten *Ostreaceen* recht gut ersichtlich ist, dies also keineswegs eine Längsstreifung der Blätter ist, wie dies ETTINGSHAUSEN und ZIGNO glaubten. Dass diese für Blätter gehaltenen Theile thatsächlich Querschnitte der die ganze Schalenfläche entlang dahinziehenden Schalenblättchen sind, die die Bandgrube umgeben, beweist auch diejenige Behauptung ZIGNO's in einem 1871 an HAUER gerichteten Briefe, dass er nämlich auch abgelöste Blätter fand, die den Stamm, (die Bandgrube) mit ihrer Basis umspannten. Das sich zwischen den einzelnen Schalenblättchen befindliche Kitt- oder Füll-Material besteht immer aus einem etwas loserem Gewebe, als das Schalenblättchen selber, daher kommt es sodann, dass im Querschnitte zweierlei Schichten mit einander abwechseln, wie dies auch ZIGNO als wichtige *Pflanzeigenschaft* hervorhebt. ZIGNO besagt auch, dass an den norditalienischen Kirchen im Gebrauche befindlichen dunkelfärbigen Marmorplatten die weissen Adern derselben organischen Ursprunges sind, und dies überall dort ersichtlich wird, wo die atmosphärischen Einflüsse den Calcit (Marmor) zur Verwitterung brachten. Diese Beobachtung spricht bloss dafür, dass wir es dort gleichfalls mit *Austern* zu thun haben; der zwischen den einzelnen Schalenplatten befindliche Füllstoff ist nämlich viel lockerer, als das Material der Schalenplättchen, kann daher dem verwitternden Einflusse der Atmosphäre und des Wassers viel weniger Widerstand entgegensetzen, wird also ausgelaugt, wodurch dann die Schalenplättchen hervorstehend werden. Dies bewirkt die starke Kerbung (Strichelung) der Oberfläche, nicht aber die pflanzliche Structur.

Dass man es mit keiner kalkausscheidenden Alge zu thun hat, ist natürlich, wie dies auch schon GÜMBEL selbst einsah, da nicht die Art und Weise der Petrification die Ursache dessen ist, dass die Pflanzenzellen nicht ersichtlich sind, sondern der Umstand, dass wir es mit thierischen Schalen zu thun haben, wo Zellen überhaupt nicht existieren können, denn wäre es eine Alge, so könnte man die Zellen viel besser sehen, als an *Lithotamnium*, das ein viel schwächeres Gefüge besitzt.

Um die Structur studieren zu können, fertigte ich Längs- und Querschleife an, da aber das Material ausgelaugt ist, fällt es schwer, von demselben brauchbare Schleife anzufertigen, da dieselben zerbröckeln. Soviel kann ich jedoch behaupten, dass von der Pflanzen-Structur keine Spur vorhanden ist und nur die Schichten von verschiedener Dichte (nämlich die Schalenplättchen und der die Mittelräume ausfüllende Bindestoff) wechseln mit einander in der Gestalt von dunkler und lichter gestreiften Bändern ab.

Was also ZIGNO für Blätter ansah, waren die Enden der Schalenplättchen. Betrachten wir nun denjenigen Theil, den er für den Stiel (Callus) ansah. Derselbe ist an meinen Exemplaren mehr-weniger convex, mit dichten Längs- und weniger dicht stehenden Quer-Streifen bedeckt. Womit wir es eigentlich hier zu thun haben, ist sehr leicht ersichtlich, wenn wir denselben mit einer *Ostrea*, z. B. *Ostrea crassissima* SAM. vergleichen, denn dann können wir bemerken, dass dieses längsgestreifte cylinderförmige Gebilde nichts anders ist, als die Ansatzfläche des Bandes, die Bandgrube. Die convexe Oberfläche, wie dieselbe an der Fig. 2 vorkommt, scheint die zur rechten Muschel gehörige Oberfläche zu sein, während die ringsumher sichtbaren, einander bedeckenden Schalenplättchen mit grösster Wahrscheinlichkeit zur linken Schale gehören, nur sind sie stark verwachsen und desshalb scheint es so, als ob das Ganze eine einzige Schale bildete. Auch die Quer-Furchen dieses convexen Bandfeldes entspringen von den Enden der Schalenschichten. In dieser Hinsicht gleichen meine Exemplare vollkommen denen von *Ostrea crassissima* LAM. Aus der Vergleichung geht hervor, dass sich die Bandgrube der *Crassissima* nur darin von der bei «Lithiotis» unterscheidet, dass dieselbe meist kürzer ist, sonst aber ist die Anordnung und Festigkeit der Längs- und Querstreifen bei beiden ganz gleich und ist ihre Entstehung hier wie dort auf den Einfluss der Athmosphäerilien zurückzuführen.

GÜMBEL bemerkt über die «Lithiotis»-Exemplare der Süd-Alpen, dass einzig der stark verdickte Wirbel der Schale aus dem darauf liegenden Kittstoffe befreibar ist, während aber die anderen Theile der Schale ihrer Düntheit wegen nicht befreibar sind: ebendies gilt auch von den *Ajkaer* (Bakonyer) Exemplaren, wo die Schalen gleichfalls so sehr zusammengewachsen sind, dass sie von einander nicht geschieden werden können.

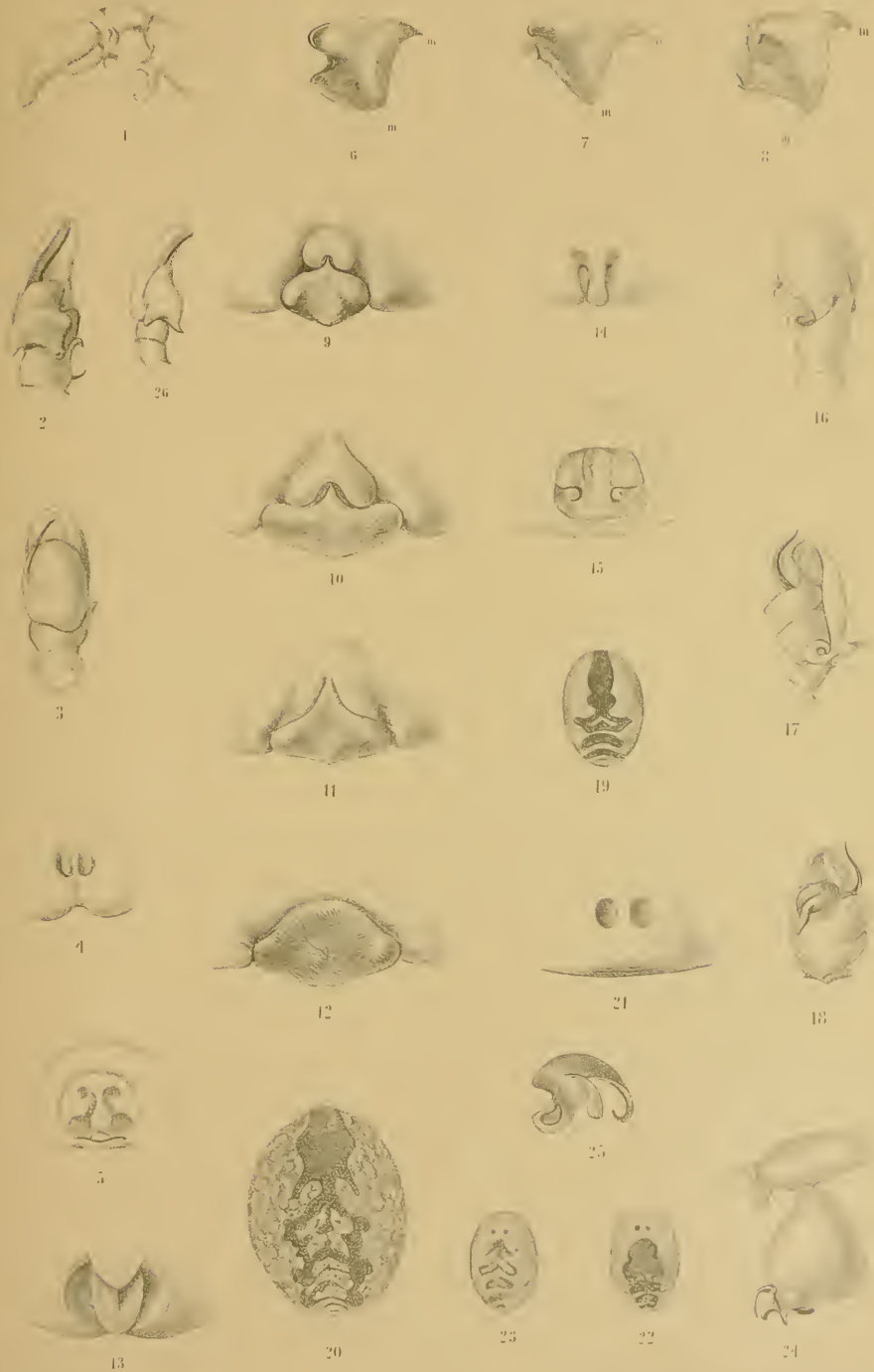
So wäre nun also hauptsächlich der Wirbeltheil besser studierbar, doch ist auch der vom Einflusse des Wassers und der Luft zumeist so arg ausgefressen, dass er kein reines Bild zu geben vermag. Die verschiedene äussere Form hängt eben von den verschiedenen Chancen des Ausgefressenseins und dem Verwitterungsgrade ab und lag ja gerade hierin der Grund, dass ehemals über das Wesen des «Lithiotis» so diametral entgegengesetzte Ansichten verbreitet waren.

Das Ziel dieser meiner Abhandlung bestand also darin, darzuthun, dass zwei hervorragende Paläontologen, HANTKEN und ZIGNO, die *Ajkaer* und norditalienischen «Lithiotis» für identisch fanden, und sowohl die norditalienischen «Lithiotis», wie auch die *Ajkaer* Exemplare in Wirklichkeit Wirbeltheile von *Ostrlaen* sind. Zugleich berichtige ich auf Grund der neueren Beobachtungen HANTKENS und meiner eigenen Untersuchungen die ältere falsche Angabe in der Literatur, dass in den benannten *Ajkaer* Schichten *Rudisten* vorkamen. Um auch die Species der *Ajkaer* *Ostreaen* bestimmen zu können, besitze ich leider nicht genug Material.

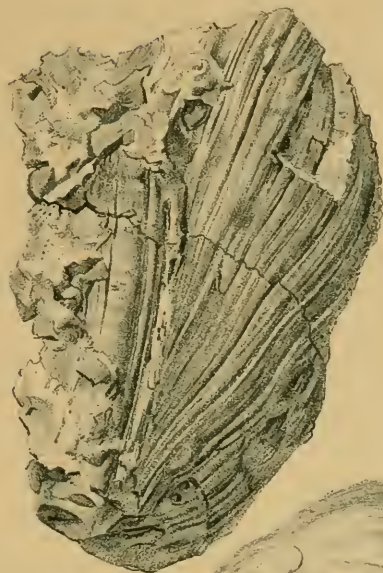
Természetráji Füzetek
XVIII. kötet 1895.

W. Kulczyński.

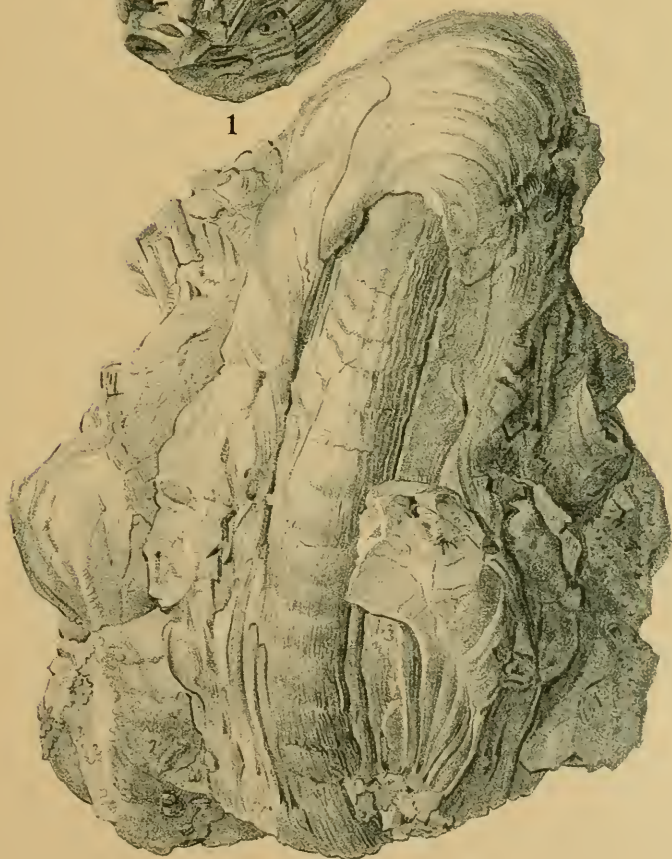
I. Tábla.

1

2

